

De Stop-reactie

en kinderen van tien & elf jaar

Door:

Isabelle Weenink

Annejet Groeneboer

Probleemstelling

Hoe geven we kinderen van tien en elf jaar, die een Halt-waardig delict hebben gepleegd en voor de Stop-reactie in aanmerking komen, inzicht in het eigen gedrag en de gevolgen hiervan, zodat het kind zijn gedrag veranderd en niet in herhaling valt in het plegen van strafbaar gedrag?

Geschreven door:

Annejet Groeneboer

Isabelle Weenink

Opleiding:

SPH voltijd hoofdfase 3

Projectbegeleider:

Michel Verbaarschot

Tweede beoordelaar:

Jan Kolvoort

Datum:

26 april 2005

Voorwoord

Voor u ligt het productverslag van Annejet Groeneboer en Isabelle Weenink, beiden vierdejaars studenten Sociaal Pedagogische Hulpverlening aan de Haagse Hogeschool te Den Haag. In het kader van ons afstudeerproject hebben wij een onderzoek gedaan bij Halt Haaglanden.

Toen we contact opnamen met Halt Haaglanden, hoorden we van het afdelingshoofd dat Halt een van zijn programma's wil uitbreiden door meerdere alternatieven aan te kunnen bieden aan kinderen van tien en elf jaar die een delict hebben gepleegd. Het programma dat zij momenteel hanteren blijkt namelijk niet aan te sluiten bij de groep kinderen van tien en elf jaar. Om die reden wil Halt Haaglanden een nieuw programma ontwikkeld zien dat passend is op de doelgroep van tien en elf jarigen.

De vraag van Halt Haaglanden aan ons luidde: "Hoe kunnen wij kinderen van tien en elf jaar laten inzien wat zij hebben gedaan en wat de gevolgen daarvan zijn?"

Deze onderzoeksvraag en de doelgroep spraken ons erg aan omdat deze enigszins betrekking hebben op onze stages uit het derde jaar, Annejet liep stage bij kinderen met probleemgedrag en Isabelle met jongvolwassen delinquenten.

Wat ons ook motiveerde was dat de instelling zelf met een probleem naar voren kwam. We vonden het plezierig om te weten dat de instelling ook echt geïnteresseerd zou zijn in de uitkomst van ons onderzoek en ons eindproduct.

We hebben dit productverslag kunnen afleveren met dank aan verschillende mensen die met ons mee hebben gedacht, ons advies hebben gegeven, feedback konden geven op hetgeen we mee bezig waren en ons die informatie en inzichten leverden waardoor wij de goede richting in gestuurd werden voor het onderzoek.

Voor dit alles willen wij in eerste plaats onze projectbegeleider Michel Verbaarschot bedanken. Michel heeft ons de juiste richting op gestuurd en heeft ons adviezen gegeven over waar we zoal rekening mee moesten houden en waar we op moesten letten.

Daarnaast willen we een aantal medewerkers van Halt Haaglanden bedanken voor hun medewerking tijdens het onderzoek.

In de eerste plaats Paul Poen, afdelingshoofd van Halt Haaglanden. Hij heeft ons de mogelijkheid geboden om ons onderzoek bij Halt Haaglanden uit te voeren. Ook heeft hij meerdere malen tijd voor ons vrij gemaakt om op gesprek te komen.

Charlotte Leijten, projectmedewerker Halt Haaglanden en voormalig medewerkster van de Stop-reactie, willen we bedanken voor het geven van een interview.

Shivendra Sordam, medewerkster Stop-reactie, bedanken we voor haar interview en de gastvrijheid om aanwezig te mogen zijn tijdens de uitvoering van het Stop-spel.

Kiki Grozdanic, medewerkster Stop-reactie, bedanken voor het interview. En als laatst willen we Dik Griffioen, medewerker Halt-afdoening, bedanken voor zijn interview.

Ook willen we Marion van de Sande bedanken voor het consult dat we met haar mochten houden en voor de aanbevelingen van verschillende boeken die we konden gebruiken voor het onderzoek.

Den Haag, april 2005

Inhoudsopgave

	Pagina
Inleiding	1
Waarom dit rapport, welk belang?	1
Doel, probleemstelling en uitwerking (deelvragen) hiervan	1
Opzet rapport	2
Doelgroep voor het eindproduct	3
Methoden van dataverzameling	3
Betrouwbaarheid en interne geldigheid	4
 Hoofdstuk 1 Jeugdcriminaliteit	 5
§ 1. Wat is Jeugdcriminaliteit?	5
§ 2. Mogelijke oorzaken voor jeugdcriminaliteit	6
 Hoofdstuk 2 Halt Haaglanden	 7
§ 1. De Halt-afdoening	7
1.1. De inhoud van de Halt-afdoening	8
§ 2. De Stop-reactie	9
§ 3. Prejop	9
§ 4. Aangehouden, wat nu?	9
§ 5. De inhoud van de Stop-reactie	10
5.1. Aantal kinderen voor de Stop-reactie	11
§ 6. Preventie	11
 Hoofdstuk 3 De doelgroep	 12
§ 1. Eigen identiteit en groepen	12
§ 2. Peer pressure	15
§ 3. Vrienden en omgeving	16
§ 4. Overtreden van de regels	19
 Hoofdstuk 4 Ontwikkeling	 21
§ 1. Morele ontwikkeling	21
1.1. Morele ontwikkeling volgens Piaget	24
1.2. Morele ontwikkeling volgens Kohlberg	24
1.3. Kritiek op Kohlbergs theorie	26
§ 2. Sociaal emotionele ontwikkeling	28
§ 3. Cognitieve ontwikkeling	28

Hoofdstuk 5 Het Stop-spel	30
§ 1. Het Stop-spel	30
§ 2. Het Stop-spel volgens Halt	32
§ 3. Aanvulling op het spel	33
§ 4. Doel van het spel	33
§ 5. Resultaten van de Stop-reactie	34
§ 6. De nadelen van het spel	34
 Hoofdstuk 6 Bouwstenen voor een nieuw programma	 37
§ 1. Aandachtspunten van Stop-medewerkers	37
1.1. Een kritische blik op de aandachtspunten van Halt	38
§ 2. De co-constructie	40
§ 3. Gespreksvoering met kinderen	41
§ 4. Mogelijke activiteiten	42
§ 5. Aandachtspunten voor een nieuw programma	45
 Hoofdstuk 7 Conclusie	 46
§ 1. Het programma	46
§ 2. De activiteit	47
§ 3. Begeleiding	48
§ 4. Tot slot	49
§ 5. Externe geldigheid	49
 Literatuur en andere informatiebronnen	 50
Boeken	50
Internetsites	50
Overig	51
Omslag	51
 Bijlagen	 52
Inhoudsopgave	

Inleiding

Voor ons afstudeerproject hebben wij een onderzoek gedaan in opdracht van Halt Haaglanden. Dit onderzoek vond plaats binnen een tijdsbestek van 21 weken.

Overal waar 'hij', 'hem' of 'zijn' staat kan ook 'zij' of 'haar' gelezen worden.

Halt Haaglanden biedt kinderen en jongeren tot achttien jaar die een delict hebben gepleegd, de mogelijkheid om hun fouten te herstellen door werkzaamheden te verrichten en eventueel schade te vergoeden. Het kind of de jongere krijgt een alternatief aangeboden zodat hij niet naar de officier van Justitie verwezen hoeft te worden.

Halt Haaglanden houdt zich bezig met verschillende activiteiten zoals:

- De Halt-afdoening, voor kinderen en jongeren in de leeftijd van twaalf tot achttien jaar;
- De Stop-reactie, voor kinderen jonger dan twaalf jaar;
- Het geven van voorlichtingen op scholen, ter voorkoming van jeugdcriminaliteit;
- Projecten omtrent de veiligheid in en om scholen en wijken;
- De vuurwerkcampagne.

Vanuit Halt Haaglanden is de vraag gekomen om ons onderzoek te richten op kinderen van tien en elf jaar die het programma van de Stop-reactie gaan volgen. Volgens Halt Haaglanden sluit het huidige programma van de Stop-reactie niet aan op kinderen in deze leeftijd. De vraag van Halt is of wij voor ons afstudeerproject een nieuw programma konden ontwikkelen dat meer passend is op deze doelgroep, kinderen van tien en elf jaar die voor de Stop-reactie in aanmerking komen.

Waarom dit rapport, welk belang?

Halt Haaglanden wil met het programma van de Stop-reactie bereiken dat kinderen die jonger dan twaalf jaar zijn en een delict hebben gepleegd zo snel mogelijk aan het programma van de Stop-reactie kunnen deelnemen. Het programma van de Stop-reactie bestaat voornamelijk uit een computerspel. Het computerspel (het Stop-spel) was bedoeld en geschikt voor kinderen tot twaalf jaar. Maar daar is echter verandering in gekomen, het computerspel blijkt niet meer zo geschikt te zijn voor kinderen van tien en elf jaar oud aangezien het computerspel te gemakkelijk is voor deze kinderen. Het is te gemakkelijk omdat de kinderen tegenwoordig het spel bijna foutloos spelen en ook laten merken dat ze het spel gemakkelijk vinden. Er zijn ook kinderen tussen de zes en negen jaar oud die voor de Stop-reactie in aanmerking komen, het computerspel sluit wel goed aan op deze leeftijdsgroep.

Voor Halt Haaglanden is het van groot belang dat er een leerzaam en effectief programma is voor kinderen van tien en elf jaar om ervoor te zorgen dat ze niet in herhaling vallen van het plegen van strafbaar gedrag. En om op deze manier te voorkomen dat kinderen stagneren in de gezonde ontwikkeling in het opgroeien naar de volwassenheid.

De hulpverleningsnoodzaak van deze doelgroep is aanwezig omdat er vooral door kinderen in deze leeftijd gebruik gemaakt van het programma en het is dus van groot belang dat dit programma goed aansluit op het niveau van deze kinderen.

Doel, probleemstelling en uitwerking (deelvragen) hiervan

Aan het begin van ons afstudeerproject hebben we de volgende probleemstelling geformuleerd:

“Hoe kunnen we kinderen van tien en elf jaar, die een Haltwaardig delict hebben gepleegd en voor de Stop-reactie in aanmerking komen, in laten zien wat zijn of haar motief is om het delict te plegen. En wat de gevolgen van zijn of haar gedrag zijn voor de betrokkenen en zichzelf.”

Echter zijn we er tijdens het onderzoek achter gekomen dat deze probleemstelling te beperkt is om de doelstelling die wij voor ogen hebben optimaal te bereiken. We willen ons niet alleen richten op het motief van een kind om een delict te plegen en de gevolgen van het delict, maar we willen dat in de probleemstelling vooral ook de aandacht komt te liggen op het voorkomen van herhaling van strafbaar gedrag.

Naar aanleiding van deze bevindingen komen we tot een aanpassing van de probleemstelling, namelijk:

“Hoe geven we kinderen van tien en elf jaar, die een Halt-waardig delict hebben gepleegd en voor de Stop-reactie in aanmerking komen, inzicht in het eigen gedrag en de gevolgen hiervan. Zodat het kind zijn gedrag veranderd en niet in herhaling valt in het plegen van strafbaar gedrag.”

Onze doelstelling hierbij is:

Halt Haaglanden een goed en onderbouwd programma van verschillende lessen aan te bieden. Een lesprogramma waarmee Halt kinderen van tien en elf jaar kan laten inzien wat de gevolgen van het gepleegde delict zijn voor de betrokkenen en voor zichzelf en waarmee ze het kind inzicht kunnen geven in het motief, dus waarom ze een bepaald delict hebben gepleegd.

Met behulp van dit lesprogramma willen we proberen herhaling van strafbaar gedrag te voorkomen en een stagnering in de gezonde ontwikkeling in het opgroeien van kind naar volwassenheid voorkomen.

Bijbehorende deelvragen:

- Wat is Halt Haaglanden en wie komen hiervoor in aanmerking?
- Wat is een Haltwaardig delict?
- Wat is de Halt-afdoening?
- Wat voor projecten kent Halt Haaglanden?
- Wat houdt het project ‘ Stop-reactie’ in?
- Wat ontbreekt er bij het project Stop-reactie?
- Wat zijn de resultaten van het project Stop-reactie tot nu toe?
- Wat zijn de achtergronden van de kinderen? Hoe zien de drie milieus van het kind eruit (thuis-school-vriendenkring)?
- Waar ligt de grens bij Halt voor hulpverleningsactiviteiten?
- Hoe ontwikkelt een kind moreel besef?
- Hoe kan je kinderen van tien en elf jaar moreel besef leren?
- Wat zijn de motieven van de kinderen om een delict te plegen?
- Wat voor programma’s bieden zij nu aan kinderen tot twaalf jaar aan?
- Wat zijn de positieve en negatieve kanten van het huidige programma?
- Welke methoden om gedachte- en gedragsverandering tot stand te brengen, is passend op de doelgroep?

Opzet rapport

Wij beginnen ons rapport met een hoofdstuk over jeugdcriminaliteit (Hoofdstuk 1). We omschrijven in dit hoofdstuk wat jeugdcriminaliteit is en wat voor factoren een rol kunnen spelen waardoor een kind mogelijk in de jeugdcriminaliteit belandt. Halt Haaglanden probeert met zijn programma vroegtijdig in te grijpen om jeugdcriminaliteit te voorkomen.

In Hoofdstuk 2 (Halt Haaglanden) wordt er ingegaan op Halt Haaglanden zelf. Hierbij geven we een uitleg over de verschillende en diverse projecten waar Halt Haaglanden zich mee bezig houdt. Verder geven we een uitleg over de Stop-reactie en wat er precies gebeurt als een kind opgepakt wordt door de politie.

In Hoofdstuk 3 (De doelgroep) beschrijven we de doelgroep van dit onderzoek. We richten ons hierbij op kinderen van tien en elf jaar, op de ontwikkeling van de eigen identiteit en het belang en de effecten van het behoren tot een groep. We geven een uitleg over groepsdruk (peer pressure) aangezien dit het grootste motief is voor onze doelgroep om een delict te plegen.

In Hoofdstuk 4 (Ontwikkeling) bespreken we de morele ontwikkeling, de sociaal-emotionele ontwikkeling en de cognitieve ontwikkeling. Deze drie ontwikkelingsgebieden zijn van belang om te begrijpen en inzicht te krijgen in hoe een kind zich ontwikkelt.

In Hoofdstuk 5 (Het Stop-spel) geven we een uitleg over het computerspel dat Halt Haaglanden momenteel in het programma van de Stop-reactie gebruikt, wat het doel van het spel is en wat de resultaten van de Stop-reactie zijn. Vervolgens geven we aan wat onze bevindingen zijn van het Stop-spel.

Tot slot gaan we in Hoofdstuk 6 (Bouwstenen voor een nieuw programma) in op de aandachtspunten die de Stop-medewerkers aangaven belangrijk te vinden voor een nieuw programma. Verder beschrijven we een aantal manieren om kinderen het beste iets te kunnen leren. Vervolgens noemen we een aantal mogelijke activiteiten voor in een nieuw programma. En we geven aan wat belangrijke aandachtspunten zijn voor in een nieuw programma.

Aan de hand van voorafgaande hoofdstukken staat in Hoofdstuk 7 (De conclusie) de conclusie. In de conclusie geven wij een antwoord op de probleemstelling. Op basis van deze conclusie hebben wij ons eindproduct gemaakt voor Halt Haaglanden.

Doelgroep voor het eindproduct

Ons eindproduct hebben wij ontworpen voor de medewerkers van de Stop-reactie van Halt Haaglanden en dan met namen voor het afdelingshoofd die de onderzoeksvraag heeft gesteld, zij zijn dan ook onze doelgroep voor het eindproduct. We hebben het programma voor de medewerkers van Halt Haaglanden ontworpen, zodat zij de kinderen van de Stop-reactie een alternatief programma kunnen aanbieden.

Methoden van dataverzameling

In eerste instantie hebben wij middels Internetsites informatie verkregen over Halt Haaglanden en de Stop-reactie. Vervolgens hebben we een kennismakingsgesprek gehouden met het afdelingshoofd van Halt Haaglanden. Met dit kennismakingsgesprek konden wij precies helder krijgen wat Halt van ons verwachtte en vice versa.

Om een antwoord te kunnen geven op de probleemstelling hebben we een literatuurstudie gedaan, interviews afgenomen en een consult gehad met Marion van de Sande, zij is (ortho)pedagoge en docente aan de Haagse Hogeschool.

Door middel van diverse interviews met medewerkers van Halt Haaglanden hebben we getracht een zo goed mogelijk beeld te krijgen van de Stop-reactie en zijn programma. We hebben diverse interviews afgenomen. Het eerste interview was een 'inleidend' interview met een voormalig medewerkster van de Stop-reactie. Hierna hebben we twee andere medewerkers van de Stop-reactie geïnterviewd met een vragenlijst die we gemaakt hebben naar aanleiding van het eerste interview. Vervolgens hebben we nog een apart interview gemaakt voor een medewerker van een ander project van Halt en een aangepast interview gemaakt voor het afdelingshoofd.

Om een duidelijk beeld van het Stop-spel te verkrijgen hebben wij éénmaal dit spel zelf gespeeld en vervolgens heeft één van ons een observatie gedaan bij de uitvoering van het Stop-spel door twee elfjarigen.

We waren alvorens het onderzoek van start ging, van plan om bijvoorbeeld ook wijkagenten te gaan interviewen en we waren van plan om ouders van kinderen die al deel genomen hebben aan de Stop-reactie te enquêteren. We hebben er uiteindelijk voor gekozen om hier toch van af te zien.

De reden dat we de ouders niet hebben geënquêteerd was omdat de uitkomsten van de enquêtes enkel resultaat gericht zouden zijn en op die manier zouden de enquêtes kunnen gaan lijken op een tevredenheidonderzoek.

We vonden dat de meningen van de ouders en de veranderingen die zij bij hun kind konden waarnemen, wel heel interessant waren. Maar voor onze probleem- en doelstelling zou dit niet relevant zijn. We zouden hier namelijk niet veel aan hebben bij de ontwikkeling van een nieuw programma.

We hebben geen wijkagenten geïnterviewd om dezelfde reden als hiervoor. We vonden dat we geen vragen aan wijkagenten konden stellen waarbij de antwoorden een bijdrage zouden kunnen leveren aan de ontwikkeling van een nieuw programma.

We hebben één keer de uitvoering van het Stop-spel met twee jongens bijgewoond. De reden dat we niet vaker mee zijn geweest om te observeren hoe (verschillende) medewerkers dit spel begeleiden, was omdat dit niet haalbaar was vanwege het kleine aantal aangemelde Stop-zaken bij Halt Haaglanden. Omdat er, op het moment dat wij met ons onderzoek bezig waren, weinig kinderen bij Halt waren aangemeld voor de Stop-reactie zat er een te lange periode tussen de Stop-procedures om hier meerdere malen bij aanwezig te kunnen zijn. Ook zijn er momenteel maar twee medewerkers die zich met de Stop-reactie bezig houden.

Betrouwbaarheid en interne geldigheid

De betrouwbaarheid van de interviews met de verschillende medewerkers en het afdelingshoofd vinden wij betrouwbaar. Tijdens deze interviews hebben we gebruik gemaakt van opnameapparatuur. We hebben eerst een uitgebreid interview gehouden met één medewerker van de Stop-reactie. We hebben ervoor gekozen om op een later tijdstip de andere medewerkers te interviewen omdat we op deze manier gemiste of onduidelijke vragen alsnog konden stellen in de interviews met de andere medewerkers. Op deze manier konden we alle vragen stellen en bleven er voor ons geen vragen liggen. We hebben een medewerker, die zich binnen Halt met een ander onderdeel bezig houdt, ook geïnterviewd om een beeld te krijgen van zijn visie van het programma van de Stop-reactie. We vinden het belangrijk om een beeld te hebben van de Stop-reactie, van iemand die niet werkt voor de Stop-reactie, maar wel van Halt Haaglanden is en weet wat de Stop-reactie inhoudt. Door diverse medewerkers van Halt Haaglanden te interviewen verkrijgen we een uitgebreide en diverse visie op de Stop-reactie en het programma.

Verder hebben wij getracht de interne geldigheid te waarborgen door de stukken van elkaar herhaaldelijk door te lezen, te bespreken en aan te vullen. We hebben regelmatig overleg gehad waarin ruimte voor discussie aanwezig was en verschillende bronnen op elkaar aangesloten werden.

Hoofdstuk 1 Jeugdcriminaliteit

Uit wetenschappelijk onderzoek blijkt dat de harde kern van de volwassen delinquenten bestaat uit volwassen mannen die al voor hun tiende jaar agressief gedrag vertoonden. In de puberteit maakt een grote groep jongeren zich wel eens strafbaar aan delinquent gedrag, bij de meeste houdt dit op als zij begin twintig zijn.

“Degenen die na de puberteit doorgaan, blijken nou net de jongens te zijn die als zes/zevenjarigen ook al problemen hadden door agressief en antisociaal gedrag.” Aldus onderzoeker F. Verhulst, hoogleraar aan de Erasmus Universiteit in Rotterdam.

De kans op strafbaar gedrag op latere leeftijd is bij deze kinderen heel groot, daarom is het volgens verscheidene onderzoekers van belang om deze doelgroep al op jonge leeftijd te behandelen. (Volkskrant, 1 april 2000)

Bij onze doelgroep is er nog geen sprake van zware jeugdcriminaliteit, aangezien kinderen die aangehouden zijn door de politie alleen voor de Stop-reactie in aanmerking komen als zij voor het eerst een delict hebben gepleegd. Maar we willen toch even kort aandacht aan dit begrip besteden omdat de kans op zware jeugdcriminaliteit op latere leeftijd groter is bij kinderen die al voor hun twaalfde jaar een delict plegen.

1. Wat is jeugdcriminaliteit?

Volgens de site http://www.justitie.nl/publiek/criminaliteit_en_preventie/jeugdcriminaliteit/index.asp?ComponentID=7592&SourcePageID=443 omvat jeugdcriminaliteit het tal van strafbare gedragingen door kinderen en jongeren van nul tot vierentwintig jaar. Hierbij kan het gaan om een enkele overtreding van de wet als uiting van experimenteel gedrag van het kind. Maar het kan ook betrekking hebben op het stelselmatig plegen van delicten om er bijvoorbeeld een dure levensstijl op na te houden of om deel uit te kunnen maken van een bepaalde groep.

Zo beschrijft Acker (1995) dat het bij de overgrote meerderheid van delicten, die door jeugdigen gepleegd worden, gaat om vermogensdelicten als kleine diefstallen. Een diefstal kan variëren van het stelen van producten uit winkels tot het omwisselen van prijskaartjes, tot fietsendiefstal.

Een andere belangrijke wetsovertredingen door jeugdigen is vandalisme, het opzettelijk vernielen van eigendommen. Vandalisme is sterk leeftijdsgebonden en komt het meest voor bij kinderen van acht tot zestien jaar. Ook hangt vandalisme vaak samen met de manier waarop een kind zijn vrije tijd doorbrengt, vaak plegen de kinderen die veel van hun vrije tijd buiten doorbrengen vandalisme uit verveling. Daarnaast wordt er veel vernield in het openbaar vervoer door bijvoorbeeld de bekleding te bekladden, door ruiten in te gooien.

Gewelddelicten komen bij jeugdigen minder vaak voor en als dit wel voorkomt dan gaat het voornamelijk om eenvoudige mishandeling. Onder eenvoudige mishandeling wordt een ‘droge klap’ verstaan. Bij een ‘droge klap’ houdt het slachtoffer er geen letsel aan over.

Vaak gaat het bij het begaan van deze overtredingen om het ‘kickgedrag’ dat vooral optreedt in gezelschap van leeftijdgenoten omdat het kind of de jongere erbij wil horen of indruk wil maken op zijn leeftijdsgenoten.

We kunnen vanuit de literatuur opmaken dat een kind dat een delict pleegt, dit in de meeste gevallen zal doen omdat hij wil experimenteren, of doordat de groep waarmee hij omgaat druk op hem uitoefent.

Bij de Stop-kinderen blijkt dit ook vaak het geval te zijn, veel kinderen geven tijdens de gesprekken aan dat zij wilden uit proberen of dat ze niet achter wilden blijven bij hun vriendjes en daarom meelopen met leeftijdsgenoten.

2. Mogelijke oorzaken voor jeugdcriminaliteit

Acker (1995) concludeert dat kinderen die al op de leeftijd van tien tot twaalf jaar zijn aangehouden, later gemiddeld tweemaal meer veroordelingen oplopen.

Van der Zande (1996) onderscheidt zes oorzaken van de veronderstelde jeugdcriminaliteit. Hieronder de vier belangrijkste:

- Individualisering
- Echtscheiding ouders
- Toenemend buitenshuis werken van beide ouders
- Het nalaten van grenzen stellen

Volgens Van der Zande groeit de jeugd steeds normlozer, materialistischer en gewelddadiger op. En dit leidt tot toename van incidenten met kinderen.

Daarnaast spreekt Van der Zande (1996) over risico factoren voor probleemgedrag bij kinderen en over protectieve factoren die het kind en de ouders beschermen tegen verstoringen van het opvoedingsproces.

Wanneer er meer risico factoren aanwezig zijn dan beschermende factoren, dan is de kans op een gestoorde ontwikkeling en de kans op afwijkend gedrag van het kind groter.

Het is echter niet zo dat de aanwezigheid van veel risicofactoren automatisch betekend dat een kind later crimineel gedrag gaat vertonen, wel is het risico hiervoor aanwezig.

Ook in de handleiding van S&O (2000) over het geven van opvoedingsondersteuning aan ouders van Twaalf-minners worden de risico- en beschermende factoren vermeld. In bijlage 2 volgt een samengevat overzicht van deze factoren zoals die door Van de Zande en S&O zijn omschreven.

Hoofdstuk 2 Halt Haaglanden

Halt is een initiatief van het Ministerie van Justitie, gemeente en politie. Halt heeft als doelstelling een bijdrage te leveren aan de bestrijding en preventie van criminaliteit bij kinderen en jongeren tot achttien jaar.

Halt verricht zijn werkzaamheden vanuit de visie dat het niet straffen en het niet optreden tegen gedrag waarbij de wet overtreden wordt, indirect een beloning vormt voor het gedrag en daarmee een basis zou kunnen vormen voor herhaling en verergering van dit gedrag. (<http://www.halt.nl/?s=580>, Algemeen informatiepakket Halt, 2004)

Halt is voor kinderen en jongeren die een Halt-waardig delict hebben gepleegd (voor een uitleg van het begrip 'Halt-waardig delict' zie bijlage 3). Hiervoor heeft Halt de Halt-afdoening en de Stop-reactie opgericht. De Halt-afdoening is voor jongeren in de leeftijd van twaalf tot achttien jaar en de Stop-reactie is voor kinderen tot twaalf jaar.

Voor dit onderzoek richten wij ons op de Stop-reactie aangezien onze doelgroep kinderen van tien en elf jaar betreft.

De overtredingen die bij de Stop-zaken het frequentste voorkomen zijn: (poging tot) diefstal, baldadigheid en vernieling. Omdat ook Acker (1995) aangeeft dat dit de meest voorkomende delicten zijn die gepleegd worden door kinderen (zie hoofdstuk 1 Jeugdcriminaliteit), denken we dat het verstandig is om ons in een nieuw programma zo veel mogelijk te richten op deze typen delicten. Daarnaast denken we dat het kind een stukje weerbaarder gemaakt moet worden om beter bestand te zijn tegen de groepsdruk, aangezien Acker (1995) aangeeft dat het bij het begaan van overtredingen bij jeugdigen vaak om het 'kickgedrag' gaat dat vooral optreedt in gezelschap van leeftijdgenoten, omdat het kind erbij wil horen of indruk wil maken op zijn leeftijdgenoten.

De kinderen die bij Halt komen zijn nog geen zware jeugdcriminelen. Omdat deze kinderen voor het eerst een delict hebben gepleegd. Wanneer een kind meerdere malen wordt aangehouden voor het plegen van een delict, dan komt het kind niet meer in aanmerking voor Halt.

Om een duidelijk beeld te geven van Halt Haaglanden, geven we in dit hoofdstuk ook een uitleg over de diverse projecten en dergelijke van Halt Haaglanden. Halt Haaglanden houdt zich bezig met de Halt-afdoening, de Stop-reactie en preventie door middel van voorlichting, preventieprojecten, advisering en participatie.

1. De Halt-afdoening

Bij Halt wordt de jongere, die een strafbaar feit heeft gepleegd, de mogelijkheid geboden om zijn fouten te herstellen door werkzaamheden te verrichten en de eventuele schade te vergoeden of te herstellen zonder tussenkomst van de officier van Justitie. Halt staat voor Het ALTERNatief, een jongere krijgt een alternatief aangeboden om op die manier niet naar de officier van Justitie verwezen te worden.

De politie die de jongere aanhoudt, biedt hem de mogelijkheid om door te worden verwezen naar Halt. Jongeren komen in aanmerking voor de Halt-afdoening wanneer zij aan de volgende criteria voldoen:

- Tussen de leeftijd van twaalf en achttien jaar aangehouden door de politie voor het plegen van een delict;
- Jongere heeft een Halt-waardig delict gepleegd;
- De jongere bekent het gepleegde feit;

- De jongere is nog nooit of niet vaker dan één keer eerder bij Halt geweest en wanneer een jongere één keer eerder bij Halt is geweest dan moet die keer minstens een jaar geleden zijn;
- De jongere stemt in met de verwijzing naar Halt.

(<http://www.halt.nl/?s=580>, Algemeen informatiepakket Halt, 2004)

Wanneer er niet aan deze criteria voldaan wordt mag de politie een jongere alleen doorverwijzen met toestemming van de officier van Justitie. Halt is vrijwillig voor de jongere, wanneer hij niet naar Halt wil wordt hij door verwezen naar de officier van Justitie.

In een interview met één van de medewerkers van Halt kwam naar voren dat de delicten steeds zwaarder worden. Zo is er bijvoorbeeld de ontwikkeling dat Halt steeds meer jongeren en kinderen krijgt toegewezen die voor eenvoudige mishandeling opgepakt zijn. Onder eenvoudige mishandeling wordt een 'droge klap' verstaan. Bij een 'droge klap' houdt het slachtoffer er geen letsel aan over.

1.1. De inhoud van de Halt-afdoening

Wanneer een jongere door de politie naar Halt gestuurd wordt, wordt hij eerst uitgenodigd voor een gesprek bij Halt, ook krijgen de ouders of verzorgers een uitnodiging om bij het gesprek aanwezig te zijn. In dit gesprek kan de jongere zijn kant van het verhaal vertellen, wordt er uitgelegd wat de Halt-afdoening is en wat er van de jongere verwacht wordt. Daarna is de keus aan de jongere of hij de Halt-afdoening wil doorlopen of naar de officier van Justitie wil.

De bedoeling van de Halt-afdoening is dat de jongere zoveel mogelijk probeert te herstellen wat hij fout heeft gedaan en geconfronteerd wordt met zijn gedrag en de gevolgen daarvan. Dit herstellen en confronteren wordt geprobeerd te bereiken door de jongere twee tot twintig uur, afhankelijk van het gepleegde delict en de schade, te laten werken bij (indien mogelijk) de benadeelde en/of door mee te doen aan een speciale leeractiviteit. Vaak bieden ze ook hun excuses aan de benadeelde aan.

Als de jongere niet bij de benadeelde kan of wil werken dan wordt hij bijvoorbeeld ingezet bij de gemeentelijke dienst om parkjes schoon te maken. Het werk is altijd buiten schooltijd en onder begeleiding van een volwassene.

Wanneer de benadeelde schade heeft opgelopen door de jongere, die de jongere door werken niet kan vergoeden, wordt er door Halt een schaderegeling opgesteld. Wanneer de jongere niet het volledige bedrag kan betalen, dient de jongere een deel van het bedrag te betalen.

Alle afspraken met de jongere worden door Halt op papier gezet. Wanneer de jongere akkoord gaat met deze afspraken wordt het plan door Halt georganiseerd en wordt er toegezien op de schade betaling. Ouders van jongeren onder de zestien jaar dienen schriftelijk toestemming te geven voor de uitvoering van de afspraken die met Halt zijn gemaakt.

Wanneer alle afspraken zijn nagekomen wordt er kort berichtgeving gedaan aan de politie dat de Halt-afdoening geslaagd is, de zaak wordt hierop geseponseerd waardoor er geen proces-verbaal naar de officier van Justitie wordt verstuurd.

Wanneer afspraken niet nagekomen worden wordt er aan de politie gerapporteerd dat de Halt-afdoening mislukt is en wordt het proces-verbaal alsnog doorgestuurd aan de officier van Justitie. Die beslist vervolgens over de verdere afhandeling van de zaak. Wanneer het in behandeling wordt genomen bij de officier van Justitie, vindt er een aantekening in Justitiële documentatie plaats en dit is nadelig voor de jongere.

(<http://www.halt.nl/?s=580>, Algemeen informatiepakket Halt, 2004)

2. De Stop-reactie

De Stop-reactie is in 1999 van start gegaan bij Halt in een experimentele fase. Met dit programma moest het delictgedrag van kinderen onder de leeftijd van twaalf jaar aangepakt worden. Sinds 1 augustus 2001 is de Stop-reactie landelijk ingevoerd. De Stop-reactie valt onder de verantwoordelijkheid van het Openbaar Ministerie.

Met de Stop-reactie wil Halt ervoor zorgen dat kinderen hun gedrag vroegtijdig veranderen zodat zij niet opnieuw met de politie in aanraking komen. Het kind hoort in de Stop-reactie te leren wat hij verkeerd heeft gedaan en hoe hij herhaling van dit gedrag kan voorkomen. Tevens probeert de Stop-reactie ouders te helpen op een duidelijke en effectieve manier te reageren op hun kind en op wat er is gebeurd.

(<http://www.halt.nl/?s=580>, Algemeen informatiepakket Halt, 2004)

De Stop-reactie is een onderdeel van het vroegere 'Twaalfmin-project'. Tegenwoordig heet het 'Twaalfmin' aangezien het geen projectstatus meer heeft. 'Twaalfmin' bestaat uit vertegenwoordigers van het Openbaar Ministerie, de Politie, Halt Nederland, Raad voor de Kinderbescherming en het Ministerie van Justitie, allen deelnemers van het Landelijk Platform Jeugdcriminaliteit.

'Twaalfmin' binnen Haaglanden bestaat uit drie projectpartners: Politie Haaglanden, Halt Haaglanden, Stichting Jeugdzorg Den Haag/Zuid-Holland Noord (Prejop).

(Evaluatierapport van het pilotjaar van het Twaalfmin-project in Haaglanden 1999, 2000)

In het interview met het afdelingshoofd van Halt kwam naar voren dat de medewerkers van de Stop-reactie éénmaal per week contact hebben met een medewerker van Prejop. De politie zit hier alleen bij indien nodig. In dit overleg bespreken ze of een kind geschikt is voor Prejop en/of voor Halt.

3. Prejop

Prejop is een project van Stichting Jeugdzorg en staat voor Preventie voor jongeren met politiecontacten. Prejop kan een belangrijke bijdrage leveren aan het voorkomen van verder afglijden in de criminaliteit, door snel, vroegtijdig en consequent in te grijpen. Indien nodig schakelt Prejop verdere hulpverlening in voor het kind en de ouders.

Prejop neemt, na aanmelding van de politie, binnen vijf dagen contact op met de ouders van het kind. Vervolgens vindt er een huisbezoek van Prejop plaats bij de ouders en het kind.

Indien nodig biedt Prejop kortdurende hulpverlening aan die bestaat uit maximaal drie gesprekken, waaronder één gesprek met de school van het kind.

Ouders en kind kunnen gerichte doorverwijzing krijgen naar hulpverleningsinstellingen wanneer er meer hulp nodig is.

Wanneer het aanbieden van vrijwillige hulpverlening niet mogelijk is en de ontwikkeling van het kind in gevaar is meldt Prejop dit aan de Raad voor de Kinderbescherming.

Verder meldt Prejop aan de ouders, als het kind voldoet aan de onderstaande Stop-criteria (zie paragraaf 4), de mogelijkheid voor de Stop-reactie. Wanneer ouders instemmen met de Stop-reactie wordt het kind door Prejop aangemeld bij Halt.

(Evaluatierapport van het pilotjaar van het Twaalfmin-project in Haaglanden 1999)

4. Aangehouden, wat nu?

Wanneer een kind aangehouden wordt door de politie, wordt het kind direct meegenomen naar het politiebureau of later opgeroepen om naar het bureau te komen. Vervolgens stelt de politie de ouders op de hoogte.

In het bijzijn van de ouders wordt het kind toegesproken door de politie over het gepleegde delict en het gedrag van het kind. Van elke zaak en ieder kind wordt een mutatieformulier gemaakt (zie bijlage 4). Dit formulier wordt op de dag van aanhouding verstuurd naar Bureau Jeugdzaken.

Als de politie achterliggende problemen vermoed wordt er aan de ouders gemeld dat Prejop contact met hen op zal nemen voor een huisbezoek, als er sprake is van Halt-waardige delicten of als er geen twijfel is over achterliggende problematiek van het kind en/of de thuissituatie wordt het kind door de politie naar Halt verwezen.

Wanneer het aanbieden van vrijwillige hulpverlening niet meer mogelijk is aangezien er sprake is van bedreiging van de ontwikkeling van het kind en de ouders niet (meer) in staat zijn voor het kind te kunnen zorgen, kunnen Prejop en Halt onvoldoende hulp bieden en wordt het gezin door de politie direct aangemeld bij de Raad voor de Kinderbescherming.

Een kind komt direct in aanmerking voor de Stop-reactie wanneer:

- er geen sprake is van nodige inschakeling van Prejop;
- er sprake is van een Halt-waardig delict;
- ouders toestemming geven voor doorverwijzing naar Stop;
- het kind niet verdacht wordt van een ander, ernstiger, strafbaar feit;
- het kind niet eerder heeft deelgenomen aan de Stop-reactie.

Wanneer het kind door Politie of Prejop aangemeld is bij Halt, neemt Halt binnen veertien dagen contact op met de ouders van het kind. Vervolgens voeren zij de Stop-reactie uit. Hierna wordt er door Halt gerapporteerd aan Bureau Jeugdzaken wat de resultaten waren van de Stop-reactie en hoe het, kort omschreven, verlopen is. Bureau Jeugdzaken geeft dit door aan het Openbaar Ministerie.

Indien Halt tijdens de Stop-reactie merkt dat het kind andere, achterliggende problemen heeft meldt Halt na toestemming van de ouders het gezin alsnog aan bij Prejop.

Wanneer Halt tijdens de Stop-reactie vermoedt dat het kind toch bedreigd wordt in de ontwikkeling en de ouders niet bereid of in staat zijn om vrijwillige hulp te accepteren wordt het gezin door Halt aangemeld bij de Raad voor de Kinderbescherming.

(Evaluatierapport van het pilotjaar van het Twaalfmin-project in Haaglanden 1999)

(Interview afdelingshoofd)

In het interview met het afdelingshoofd werd ons verteld dat wanneer een kind voor een tweede keer in aanmerking komt voor Stop hij eerst bij Prejop aangemeld wordt en er vervolgens tussen Prejop en Halt overlegd wordt of het kind voor een tweede keer deel mag nemen aan de Stop-reactie.

5. De inhoud van de Stop-reactie

In eerste plaats wordt het kind met de ouders uitgenodigd voor een gesprek bij Halt. Er wordt door de medewerker van Halt met het kind en de ouders besproken wat er gebeurd is en hoe ze de gemaakte fout zouden kunnen herstellen.

In het interview met één van de medewerkers kwam naar voren dat er in het eerste gesprek met de ouders en het kind, het delict besproken wordt door het kind het delict te laten beschrijven en te laten vertellen waarom hij dat heeft gedaan. Op deze manier komt ook het motief van het kind ter sprake. In dit gesprek wordt ook de aandacht gevestigd op de ouders. Er wordt aan de ouders gevraagd of ze dit gedrag van hun kind verwacht hadden en of ze het kind nog straf hebben gegeven en zo ja, hoe. Vervolgens geeft de medewerker eventueel advies over het geven van straffen.

De medewerker gaf in het interview aan dat Halt geen opvoedingsondersteuner is ondanks dat zij soms adviezen geven. Wanneer opvoedingsondersteuning nodig is wordt Prejop

ingeschakeld. Halt gaat niet verder dan het geven van tips en het luisteren naar het verhaal van de ouders wat betreft 'opvoedingsondersteuning'.

Halt geeft aan geen opvoedingsondersteuning te geven. Behalve het ingaan op de reactie van de ouders op het gedrag van hun kind, in het eerste gesprek bij Halt, gaat Halt niet verder in op de opvoeding. Dit omdat Halt geen hulpverlenende instantie is. Wij vinden het goed dat Halt in het eerste gesprek kort in gesprek gaat met de ouders om, indien nodig, de ouders door te kunnen verwijzen naar Prejop.

De medewerker van Halt stelt vervolgens een leeropdracht voor aan de ouders en het kind. Dit is in ieder geval het spelen van het Stop-spel (zie hoofdstuk 5 'Het Stop-spel'), daarnaast kan het kind een opstel schrijven en/of excuses aanbieden aan de benadeelde. De Stop-reactie mag maximaal tien uur duren, dit is inclusief de gesprekken. Meestal duurt de Stop-reactie in de praktijk zo'n twee tot vier uur.

5.1. Aantal kinderen voor de Stop-reactie

Van Halt Haaglanden hebben we statistische overzichten gekregen van het jaar 2001, 2002, 2003 en 2004 waarin stond hoeveel kinderen tot twaalf jaar aangemeld waren bij Halt voor de Stop-reactie. Een overzicht hiervan is te vinden in bijlage 5.

Uit deze tabel blijkt dat er in vier jaar tijd een toename is in het aantal aangemelde kinderen voor de Stop-reactie.

In het inleidende gesprek met het afdelingshoofd werd er gezegd dat deze aantallen in de toekomst hoger moeten zijn aangezien er waarschijnlijk meer delicten door kinderen worden gepleegd dan het aantal kinderen dat er tot op heden wordt aangehouden door de politie.

6. Preventie

Behalve de Halt-afdoening en de Stop-reactie doet Halt Haaglanden ook aan het voorkomen van jeugdcriminaliteit door voorlichting te geven op scholen. Deze voorlichting is meestal gericht op jongeren tussen de tien en veertien jaar oud en afgestemd op het niveau van de klas. Onderwerpen als groepsdruk en wetsovertreding worden hierin besproken. Ook is Halt vaak betrokken bij projecten die ervoor moeten zorgen dat de veiligheid in en om scholen of wijken verbeterd.

Verder adviseert Halt onder andere gemeenten en winkeliersverenigingen over de aanpak van veel voorkomende jeugdcriminaliteit, zoals diefstal en vernielingen.

(<http://www.halt.nl/?s=580>, Algemeen informatiepakket Halt, 2004)

Hoofdstuk 3 De doelgroep

Halt Haaglanden richt zich met hun Stop-reactie op kinderen die, op het moment dat zij een Haltwaardig delict plegen en hiervoor zijn aangehouden door de politie, jonger zijn dan twaalf jaar.

De doelgroep waar wij ons in het onderzoek op richten zijn de kinderen van tien en elf jaar. Wij richten ons op kinderen van deze leeftijd omdat meerdere respondenten tijdens de interviews hebben aangegeven dat het bestaande computerspel voor deze doelgroep te gemakkelijk is.

“Het is van belang om voor de tien en elf jarigen een alternatief programma te ontwikkelen omdat het aanbod dat nu bestaat, redelijk beperkt is en niet de volledige lading dekt. Als een kind onder de twaalf jaar een strafbaar feit pleegt, is het risico aanwezig dat dit de aanzet kan zijn tot crimineel gedrag op latere leeftijd. Daarom is het noodzakelijk om direct en adequaat op te treden. Elk kind heeft daarbij een stuk maatwerk nodig. Daarbij moet heel goed gekeken worden naar het kind als persoon, wat voor delict hij of zij heeft gepleegd en wat de omstandigheden van het kind zijn. Dan is het nog de vraag hoe daar op gereageerd moet worden.” (Interview met het afdelingshoofd van Halt, 26 januari 2005)

In dit hoofdstuk over de doelgroep zullen we onder andere de mogelijke oorzaken van jeugdcriminaliteit belichten. Daarnaast zijn de theorieën over groepen, groepsdruk en de sociale omgeving van een kind belangrijke onderwerpen die we zullen bespreken.

1. Eigen identiteit en groepen

De kinderen die bij Halt komen voor de Stop-reactie zijn in de leeftijd van zes tot en met elf jaar. Kinderen in deze leeftijdscategorie zijn nog volop op zoek naar wie zij eigenlijk zijn. In deze zoektocht naar de eigen identiteit spelen leeftijdgenoten en volwassenen, tegen wie het kind opkijkt, een grote rol omdat het kind zich daarmee wil vergelijken. Experimenteren en uitproberen zijn gedragingen die in deze fase veel voorkomen. Door te experimenteren en uit te proberen gaan kinderen wel eens zo ver dat ze een delict plegen. Hieronder volgt een stuk over de ontwikkeling naar zelfstandigheid en de eigen identiteit van het kind.

Eigen identiteit

Op de site <http://www.vpco.org/asmavo/Nieuwsbrief%20SMW.htm> komt naar voren dat ouders en vrienden erg belangrijk zijn tijdens de ontwikkeling van zelfstandigheid en eigen identiteit van het kind. De familie of het gezin zou een stabiele factor moeten zijn in het leven van het kind, een basis om op terug te vallen.

Als een kind zijn identiteit zoekt, dan laat hij zijn vrienden daarbij invloed uitoefenen. Deze uitoefening van invloed door vrienden wordt groepsdruk genoemd, in paragraaf drie gaan we daar verder op in.

Ook Collot d'Escury-Koenings e.a. (1997) vinden vriendschappen en contacten met anderen belangrijk voor de ontwikkeling van de eigen identiteit en persoonlijkheid van het kind. Jonge kinderen leren zich los te maken van hun primaire verzorgers en hun wereld uit te breiden met behulp van leeftijdgenoten.

Een tienjarige sluit zich bijvoorbeeld meer af van de volwassene en probeert nieuwe relaties en bindingen aan te gaan met leeftijdgenoten.

De identiteit wordt gezien als een samenspel van verschillende zelfbeelden:

- Zoals je zelf bent
- Zoals je graag zou willen zijn
- Zoals anderen denken dat je bent
- Zoals anderen graag zouden willen dat je bent

Deze anderen zijn niet zomaar anderen, maar per definitie erg belangrijk voor het kind.

Kroon (1999) beweert dat het gezin de belangrijkste omgeving is waarin het kind opgroeit, omdat thuis de visies, waarden en normen worden overgedragen en tot ontwikkeling worden gebracht. Op deze manier maakt het kind zich bepaalde vaardigheden eigen waardoor het een eigen persoonlijkheid ontwikkelt. Belangrijke aspecten bij een goede ontwikkeling van de persoonlijkheid van het kind zijn:

- Positief zelfbeeld
- Oog voor verwantschap tussen zichzelf en de ander
- Mogelijkheid om zich in de ander te verplaatsen
- Oog hebben voor de positieve en negatieve gevolgen van het eigen gedrag en voor de belangen van een ander

Het derde aspect van de persoonlijkheidsontwikkeling heeft te maken met perspectief nemen. Perspectief nemen kent vier niveaus, kinderen vanaf ongeveer tien jaar bevinden zich in het hoogste niveau van het perspectief nemen. Dit houdt in dat het kind zich ervan bewust is dat in de interactie tussen personen, ieder zich in het standpunt van de ander kan verplaatsen.

Fundamenteel voor een gezonde sociaal-emotionele ontwikkeling zijn warmte, veiligheid en structuur in de thuissituatie. Daarnaast moet het kind thuis geconfronteerd worden met disciplineren en correctie.

Volgens de sociale leertheorie die door Alblas e.a. (2001) beschreven wordt, is het kind op zoek naar rolmodellen, om zijn uiteindelijke identiteit vast te kunnen stellen, en vindt die in eerste instantie bij de ouders en later ook bij broers of zussen en leeftijdgenoten.

Freud gebruikt hierbij het begrip *identificatie*, wat inhoudt dat het kind 'net zo' wil worden. De opvattingen, normen en waarden van het rolmodel worden door het kind overgenomen omdat het kind zich met die persoon vereenzelvt. Bij verandering van de rolmodellen, kan het kind de waarden en normen van het nieuwe rolmodel overnemen. Hierbij is er geen sprake van dwang of controle.

Er is sprake van *internalisatie* als het kind de voorgehouden normen, waarden en opvattingen over neemt en eigen maakt. Er is dan sprake van verinnerlijking.

Het verschil tussen identificatie en internalisatie is, dat een kind zich bij identificatie alleen maar vergelijkt met een ander en deze probeert na te doen. Terwijl bij internalisatie het kind ook echt achter bepaalde normen en waarden staat en deze nastreeft.

Het komt er dus op neer dat het gezin en de leeftijdgenoten de belangrijkste factoren zijn voor de ontwikkeling van de eigen identiteit. Uit de literatuur blijkt dat het gezin een stabiele factor in het leven van het kind moet zijn.

We kunnen ons af vragen of dit wel voor ieder kind geldt. Wij sluiten ons aan bij de literatuur dat het gezin één van de belangrijkste omgevingen van het opgroeiende kind is, maar is dit wel altijd het geval? Problemen van ouders, zoals een laag inkomen, slechte huisvesting en een slechte buurt, verslaving en gebrek aan pedagogische kennis kunnen bijdragen aan gedragsproblemen van het kind. In deze situaties heeft het kind rolmodellen die het verkeerde voorbeeld kunnen geven.

Ook bij een gebrek aan continuïteit van en een gebrekkige disciplineren door de ouders, kan het kind moeite krijgen met het accepteren en aanvaarden van grenzen, zowel door ouders als door medeopvoeders zoals leraren, familie en kennissen.

Een kind heeft disciplineren en continuïteit nodig, een volwassene die de grenzen stelt. Als dit niet gebeurt kan het kind moeite krijgen in het omgaan met zijn vrijheid en dit kan leiden tot allerlei opvoedingsproblemen waaronder criminaliteit.

Uit de interviews met verschillende Halt-medewerkers is niet naar voren gekomen dat er sprake is van boven beschreven gezinssituaties (zoals een slechte huisvesting in een slechte buurt of verslavingen van ouders) in de zaken die zij behandelen.

Als dit wel het geval zou zijn dan worden deze kinderen met hun gezin doorverwezen naar Prejop.

Groepen

Tijdens de interviews met verschillende Halt-medewerkers is gebleken dat veel kinderen die in aanmerking komen voor de Stop-reactie, het delict in groepsverband hebben gepleegd. De motieven van deze kinderen voor het plegen van delicten zijn dan ook vaak het mee willen doen met vriendjes en niet achter willen blijven. Maar wat is een groep en hoe ontstaan groepen en wat zijn de belangen van het kind om bij een groep te horen.

Een groep wordt gekenmerkt doordat een aantal mensen bepaalde dingen zoals interesse, hobby's en bepaalde visies gemeenschappelijk hebben, de groep heeft een gezamenlijke identiteit. En de leden laten hun gedrag bepalen door de normen die binnen de groep gelden.

De aanpassing van een lid aan de in de groep geldende opvattingen normen en gedragingen noemen we conformiteit. Dit is in feite de prijs voor het groepslidmaatschap.

De groep hoeft de conformiteit niet af te dwingen bij zijn leden, een groepslid die zich niet conformeert zal na enige tijd buiten het groepsgebeuren worden gesloten.

Als er sprake is van een hechte groep, is de invloed die de leden op elkaar uitoefenen groot. Groepsleden hebben elkaar nodig voor het verkrijgen van bescherming, vriendschap, status en bevestiging. Aldus Alblas e.a. (2001).

Uit onderzoek van Asch (1951/1952) bleek het spanningen op te roepen als iemands oordeel afwijkt van het oordeel van de groep. *"[...] De proefpersonen die zich in het onderzoek conformeren doen dat niet omdat ze vonden dat de groepsleden de juiste schatting gaven, maar om niet langer afwijkend te zijn en zich daardoor onprettig te voelen.*

Als belangrijkste motieven om zich te conformeren werd door de proefpersonen aangegeven de behoefte aan acceptatie door de groep, de wens om erbij te horen en de angst als afwijkend groepslid te worden afgewezen." (Alblas e.a, 2001)

Ook volgens De Jager en Mok (1999) is het hebben van gemeenschappelijke opvattingen een belangrijke voorwaarde voor het bestaan van een groep. Door het gemeenschappelijk nastreven van bepaalde doeleinden wordt het gevoel van een collectieve identiteit bij de leden versterkt, dit kan bijdragen tot een gevoel van zelfrespect omdat je als lid ergens bij hoort. Eveneens wordt het gevoel van solidariteit tussen de leden versterkt.

Collot d'Escury-Koenings e.a. (1997) concluderen dat de leeftijdgenoten voor kinderen van tien tot twaalf jaar (en ouder) het referentiekader vormen van de eigen ontwikkeling. Het kind bepaald zijn positie in de groep aan de hand van de mening van de ander. De leeftijdgenoten vormen het criterium waaraan de eigen ontwikkeling wordt getoetst. Het meedoen in de groep is een belangrijke stap in het separatie-individuatie proces, het proces waarin het kind zich losmaakt van de primaire opvoeder en zijn eigen identiteit ontwikkeld.

Uit de literatuur blijkt dus dat het 'bij een groepje horen' erg belangrijk is voor een kind. Om bij een groep te kunnen horen word wel het een en ander van je verwacht. Kinderen vergelijken zich met hun leeftijdgenoten en nemen de opvattingen en visies van de vriendengroep over anders hoor je er niet bij.

We zijn van mening dat het horen bij een vriendengroep voor de meeste kinderen op de basisschool en begin middelbare school een positieve werking zal hebben op het kind. Omdat het kind zich in een groep geaccepteerd en veiliger zal voelen dan wanneer hij nergens bij hoort. Wat echter vaak in groepen voorkomt is; stoer doen, uitdagen en jezelf willen bewijzen tegenover de andere leden van de groep. In veel gevallen zal dit goed gaan, maar het kan ook zijn negatieve gevolgen hebben als baldadigheid, rebelleren (thuis en op school) en het begaan van overtredingen.

Uit de interviews met verschillende medewerkers van Halt bleek dat veel kinderen die voor de Stop-reactie in aanmerking komen, de delicten in groepsverband hebben gepleegd. Wij denken dat het voor kinderen erg belangrijk is om het gevoel te hebben dat zij worden geaccepteerd door hun leeftijdgenoten. Dit kan het voor hen moeilijk maken om 'nee' te zeggen als hun leeftijdgenoten, waar zij bij (willen) horen of tegenop kijken, iets gaan doen waar het kind zelf eigenlijk niet helemaal achter staat.

Op de vraag wat over het algemeen het motief van een kind is om een delict te plegen, antwoordt een medewerkster van de Stop-reactie dan ook dat veel kinderen vertellen dat hun vriendjes iets deden en dat hij dat dan ook wilde uit proberen en niet achter wilde blijven. Nu kunnen we ons afvragen of een desbetreffend kind niet de schuld op zijn vriendjes probeert af te schuiven op het moment dat hij bij Halt is voor de Stop-reactie. Of dat hij echt tegen beter weten in mee heeft gedaan omdat hij bang was om niet geaccepteerd te worden door zijn vrienden.

Het is lastig om hier een eerlijk antwoord op te krijgen, omdat het moeilijk na te gaan is of het kind wel of niet de waarheid spreekt. Wel is uit twee afzonderlijke interviews die wij met verschillende Halt-medewerkers deden naar voren gekomen dat vier kinderen uit hetzelfde groepje elkaar tegenspraken. De twee oudste jongens hadden een gesprek gehad met de ene medewerker en de twee jongste met een andere medewerker. Beiden beweerden dat ze waren opgestoot door de anderen om mee te doen en beiden vertelden dat zij het minst hadden uitgespookt.

2. Peer pressure

De site <http://www.vpc.org/asmavo/Nieuwsbrief%20SMW.htm> bevestigt eveneens dat het hebben van vrienden voor de meeste kinderen erg belangrijk is. Vrienden hebben op school is vaak ook de belangrijkste motivatie voor een kind om met plezier naar school te gaan. Peer pressure, oftewel groepsdruk, is een gegeven dat in de meeste vriendengroepen wel eens voorkomt. Vriendjes gaan iets doen wat het kind eigenlijk niet zo leuk vindt of helemaal niet wil doen. Als hij uiteindelijk toch meedoet, uit angst om de groep kwijt te raken of teleur te stellen, is er sprake van peer pressure.

Veel kinderen missen het zelfvertrouwen om tegen meningen en denkbeelden van de groepsleden in te gaan, ze kennen zichzelf nog niet voldoende om sterk te staan tegenover anderen.

Het is erg moeilijk voor een kind om zich te onttrekken aan de (negatieve) norm van de groep, omdat het kind dan de kans loopt om uit de groep gestoten te worden. Erbij horen is voor kinderen erg belangrijk, dit is dan ook een reden waarom er vaak meelopers bij delicten betrokken zijn.

Sommige leden van een groep kunnen een bepaalde vorm van macht uitoefenen op de rest. De Jager en Mok (1999) omschrijven macht als die gevallen waarin mensen en kinderen direct of indirect gedwongen kunnen worden tot gedrag dat tegen hun eigen waarden of belangen ingaat.

Peer pressure kan naast de negatieve uitwerking ook positief uitwerken, het kan namelijk ook helpen om delicten te voorkomen. Er kunnen in een groep bijvoorbeeld kinderen zitten die zich wel veilig en sterk voelen, deze kinderen kunnen negatieve groepsbeslissingen tegengaan. Als deze leden van de groep ook door de anderen gerespecteerd worden zal dit zo zijn positieve effecten hebben in het tegengaan van bepaald ongewenst gedrag. Aldus de internetsite <http://www.vpc.org/asmavo/Nieuwsbrief%20SMW.htm>

Wij vinden dat peer pressure, of groepsdruk, een erg belangrijk aandachtspunt is in ons onderzoek. Omdat uit de hierboven beschreven literatuur al veel naar voren komt dat het hebben van vrienden en het behoren tot een groepje van prominent belang is voor een kind.

Daarnaast missen veel kinderen de vaardigheid om 'nee' te zeggen uit angst om niet geaccepteerd te worden door leeftijdsgenoten.

Dit kan er in veel gevallen toe leiden dat een kind tegen zijn principes in handelt en dingen doet waar hij eigenlijk niet achter staat of waarvan hij weet dat het een overtreding is.

Ook uit de interviews met de Halt-medewerkers blijkt dat veel delicten in groepsverband worden gepleegd. Redenen hiervoor zijn onder andere het 'erbij willen horen,' meelopen, uitproberen en experimenteren en stoer willen doen tegenover de vrienden.

Een Stop-medewerkster vertelde ons tijdens het interview dat het wel eens voorkomt dat een kind wordt opgestookt om iets te doen (groepsdruk). Maar in de meeste gevallen gebeurt dit dan niet onder dwang of bedreiging. Dit komt zelden voor in Stop-zaken.

Om een kind inzicht te geven in zijn eigen gedrag en het delict wat hij gepleegd heeft, moet er samen met het kind gekeken worden naar de motieven van het kind voor dit gedrag.

Naar ons idee zal een kind de gevaren en de nadelige gevolgen van groepsdruk in eerste instantie niet inzien. Daarom willen wij dat het kind zich, door middel van een nieuw programma, realiseert wat de nadelige gevolgen van groepsdruk kunnen zijn.

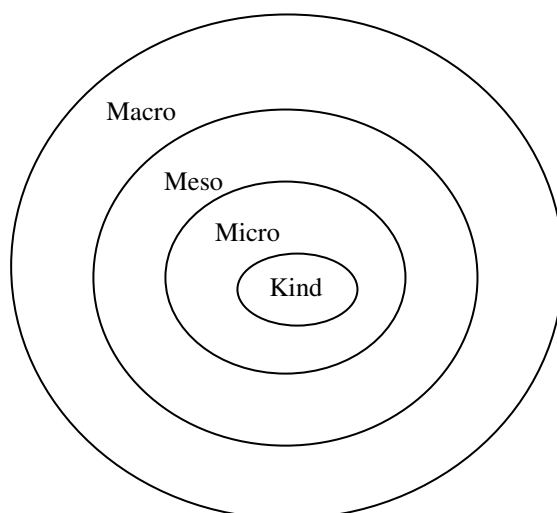
Als het kind meer inzicht heeft in het motief groepsdruk en de gevolgen hiervan, dan zal hij door middel van het programma weerbaarder gemaakt kunnen worden. We hopen hiermee te bereiken dat het kind zich in het vervolg minder snel door groepsdruk zal laten leiden en gemakkelijker 'nee' durft en kan zeggen tegen de groep. En op door het programma assertiever wordt en voor zichzelf op durft te komen.

Om iets tegen de groepsdruk te kunnen ondernemen vinden wij het ook van belang om, indien dat mogelijk is, de groep als geheel aan te pakken. Zodat niet alleen het individuele kind, maar heel de groep zich bewust wordt van de effecten van groepsdruk binnen hun eigen groep.

3. Vrienden en omgeving

Collot d'Escury-Koenings e.a. (1997) beschrijven de theorie van Bronfenbrenner.

Bronfenbrenner beschrijft de omgeving van het kind als een soort ui, het kind bevindt zich in het midden en is omringd door verschillende ringen die de systemen in de omgeving van het kind aangeven (zie afbeelding 1)

Afbeelding 1; de verschillende systemen in de omgeving van een kind volgens Bronfenbrenner.

Tot het *microsysteem* behoren onder andere het gezin, de school, de vriendenkring en de buurt. Dit geheel wordt de sociale en fysieke omgeving genoemd. Het microsysteem oefent direct invloed uit op de opvoeding van het individuele kind.

Onder het *mesosysteem* valt het samenspel van de verschillende elementen uit het *microsysteem*, zoals welke scholen zijn er in de buurt en passen bij de religieuze achtergronden van het gezin? Hier spelen instituties (of delen daarvan) een rol, zoals het bestuur van een onderwijsorganisatie. Het *mesosysteem* heeft ook een directe relatie met de opvoeding van het individuele kind, via elementen die op microniveau actief zijn zoals leerkrachten.

Als laatst hebben we het *macrosysteem*, hier gaat het om onderwijs en jeugdbeleid, inclusief de financiering en de wettelijke kaders. Het *macrosysteem* heeft een indirecte rol in de opvoeding van het individuele kind en het gezin.

De verschillende systemen beïnvloeden elkaar en hun onderlinge relaties hebben effect op de ontwikkeling van een kind. (Van der Sande e.a., 2004)

De context van de opvoeding van een kind wordt beperkt tot het gezin, de school en de buurt. Maar ook instellingen als het buurthuis, de kinderopvang of sportverenigingen spelen een rol in de opvoeding. De omgeving, de opvoeders en hun onderlinge relaties vormen de uiteindelijke context van de opvoeding.

Overheden zijn betrokken bij de opvoeding via onder andere de inrichting van buurten en via de wet- en regelgeving op allerlei terreinen. Daarnaast zijn overheden en instellingen verantwoordelijk voor fysieke en sociale ruimten waarin een kind opgroeit. Zij moeten buurten, scholen, kinderopvang en sportaccommodaties zo inrichten dat kinderen zich veilig en optimaal kunnen ontwikkelen. Halt Haaglanden is een voorbeeld van een overheidsinstelling binnen het *mesosysteem* van het kind.

De gemeente, uit het *macrosysteem*, besteedt aandacht aan buitenspeelruimten door middel van verkeers- en bestemmingsplannen.

Als de context niet aansluit op de behoeften van een kind dan komt dat tot uitdrukking in het gedrag. Bijvoorbeeld wanneer ouders gaan scheiden en het kind met een van de ouders verhuist naar een andere buurt en noodgedwongen van school moet wisselen, kan dit van invloed zijn op het gedrag omdat het kind moeite heeft zich aan te passen aan de nieuwe omgeving. (Van der Sande e.a., 2004)

Voor het *microsysteem* vinden wij een belangrijk niveau in de omgeving van het kind, al eerder bleek uit de literatuur dat zowel leeftijdgenoten als het gezin erg belangrijke factoren zijn tijdens de ontwikkeling van het kind. Deze twee moeten stabiel en enigszins in balans zijn voor een gezonde ontwikkeling.

We vinden het van belang om ons vooral op dit systeem te focussen, omdat dit systeem in evenwicht moet zijn wil het kind een vertrouwde en stabiele basis hebben waar het op terug kan vallen als het in de problemen komt, bevestiging nodig heeft of gecorrigeerd moet worden.

Daarnaast vinden wij het belangrijk om aandacht aan het *microsysteem* van het kind te besteden, omdat het verkrijgen van inzichten in het gedrag en de gevolgen hiervan niet ophoudt bij Halt. Het kind zal bij Halt veel leren en zijn inzicht verbreden. Maar om ervoor te zorgen dat het kind daadwerkelijk zijn gedrag verandert en niet in herhaling valt in het plegen van strafbaar gedrag, zal er ook thuis aandacht besteed moeten worden aan het gedrag van het kind en de gevolgen hiervan. Daarom zou Halt ook de ouders attent kunnen maken op het belang van het besteden van aandacht aan bepaalde gedragingen van hun kind en de manier waarop ouders dit het beste kunnen doen. En hier eventueel tips en adviezen over geven.

Tijdens de interviews hebben we gevraagd hoe de milieus, op microniveau, van de kinderen die bij Halt voor de Stop-reactie komen er over het algemeen uitzien. Hieruit bleek dat deze milieus erg breed kunnen zijn en dat hier niet één lijn in te trekken valt. Vaak is het zelfs zo dat de ouders veel zicht op hun kind hebben en weten met welke vriendjes hun kind speelt.

In een handleiding van S&O (2000), Stichting voor Opvoedingsondersteuning, over het geven van opvoedingsondersteuning aan ouders van Twaalf-minners, is een balansmodel opgenomen van de risicofactoren en de beschermende factoren op het microsysteem, het mesosysteem en het macrosysteem. Omdat we ons voornamelijk op het microsysteem zullen richten hebben we alleen de risico- en beschermende factoren, welke terug te vinden zijn in bijlage 2, van dit systeem beschreven.

In het microsysteem spelen kind-, ouder- en gezinsfactoren een rol. Voor een gezonde ontwikkeling van het kind is het van belang dat de beschermende factoren hoger wegen dan de risicofactoren. Wanneer de risicofactoren in de omgeving van het kind de overhand krijgen, zal dit in veel gevallen kunnen leiden tot een gestoorde ontwikkeling met als gevolg afwijkend gedrag van het kind.

De mening van een leeftijdgenoot blijkt belangrijker te zijn dan die van volwassenen, zo zeggen Collot d'Escury-Koenings e.a. (1997). Conflicten met volwassenen horen erbij terwijl een conflict met een leeftijdgenoot veel belangrijker en intensiever ervaren wordt door het kind. Kinderen leren van elkaar op een actieve en gelijkwaardige basis, met een volwassene is het lastiger om in discussie te treden, omdat een kind zich verbaal minder goed kan verweren en op een ander niveau zit dan de volwassene. Het leren van volwassenen is passief en minder exploratief, terwijl actief leren over het algemeen langer blijft hangen.

Omdat wij ons in dit onderzoek richten op kinderen van tien en elf jaar moeten we een evenwicht zoeken tussen het einde van de basisschoolperiode en het begin van de middelbare schooltijd.

Bij de ontwikkeling van een alternatief programma voor deze doelgroep moeten we er op letten dat er aandacht wordt besteed aan de interactie tussen leeftijdgenoten. Volgens Collot d'Escury-Koenings e.a. leren kinderen meer van elkaar dan van volwassenen omdat deze manier van leren meer actief is en er meer te exploreren valt. Een volwassene staat verder van het kind af qua denkniveau en inlevingsvermogen, bovendien is voor een kind de drempel hoger om met een volwassene in discussie te treden.

Wij denken echter dat het leren van een volwassene wel effect op een kind zal hebben als het kind deze volwassene waardeert en in enige mate tegen deze volwassene opkijkt.

Het afdelingshoofd van Halt vertelde tijdens het interview, dat een professor van de Vrije Universiteit in Amsterdam had aangegeven, dat het effect van de groepsinteractie onder leeftijdsgenoten eigenlijk veel beperkter is dan we eigenlijk denken. Volgens hem leren kinderen veel meer van een, voor hen belangrijke, volwassene die het voorbeeld geeft en informatie vertelt.

Ondanks dit denken wij toch dat bij de ontwikkeling van een nieuw programma, de interactie onder leeftijdsgenoten veel meer los zal maken bij het kind. De rol van de volwassene die hierbij aanwezig is, is ook erg belangrijk maar die rol moet volgens Diekstra en Gravesteyn (2004) wel afgebakend zijn zodat er voldoende ruimte is voor interactie met leeftijdgenoten. We kiezen voor deze vorm van interactie omdat we veel voordelen zien in de theorie die Collot d'Escury-Koenings e.a. beschrijven. We zijn het met hen eens dat het kind meer ruimte zal ervaren als hij in interactie is met leeftijdgenoten dan wanneer hij enkel in interactie is met een volwassene. Ook vinden we het belangrijk dat het kind op een gelijkwaardige basis in discussie kan treden en op die manier meer zal exploreren en leren. De volwassene is aanwezig om de kinderen te stimuleren tijdens de interactie en hen stil te laten staan bij hun emoties en gedachten. Dit sluit ook aan bij de theorie van Piaget (hoofdstuk 4 Ontwikkeling) die ervan uitgaat dat het kind zich ontwikkelt doordat het zelf actief in interactie is met zijn omgeving en niet door overdracht van kennis en ervaring door een volwassene op het kind.

Daarnaast zou het ook verstandig zijn als we de omgeving van het kind enigszins in een nieuw programma kunnen betrekken omdat het kind in zijn eigen omgeving verder moet en nog wel eens vaker in de verleiding zou kunnen komen om bepaalde regels te overtreden. Dan is het fijn als hij op zijn omgeving terug kan vallen en steun kan vinden bij bijvoorbeeld ouders, school of vrienden.

4. Overtreden van de regels

De toename van jeugdcriminaliteit en het feit dat delicten op steeds jongere leeftijd gepleegd worden, is door Kroon (1999) behandeld. Hij concludeert dat er steeds vaker kinderen onder de twaalf jaar worden aangehouden. Condities die bij deze jeugdcriminaliteit een belangrijke rol kunnen spelen zijn een slechte relatie tussen ouder en kind, een gebrekkig toezicht op de kinderen en inconsistente disciplineren. Ook de ervaring die het kind met de school heeft kan samenhangen met crimineel gedrag.

Als mogelijke oorzaken van de toenemende jeugdcriminaliteit wordt het volgende genoemd:

- a. Verandering in omgangsvormen tussen ouders en kind;
- b. Toename in de assertiviteit van het kind;
- c. Televisie en de media;
- d. Individualisering; minder contact leidt tot onderlinge vervreemding waardoor het mee- en inleven verminderd;
- e. Culturele pluraliteit; confrontatie met andere opvattingen dan we gewend zijn.

Punt b. strookt niet met wat de internetsite <http://www.vpcg.org/asmavo/Newsbrief%20SMW.htm> zegt over peer pressure. Daar wordt beweerd dat kinderen te weinig zelfvertrouwen hebben om tegen de stroom in te gaan dus te weinig assertief zijn. Hierdoor kunnen zij onder groepsdruk bepaalde regels overtreden. Wij sluiten ons hierbij aan omdat we tijdens de interviews van verschillende medewerkers hoorden dat veel kinderen delicten plegen omdat zij geen 'nee' durven te zeggen tegen vrienden en onvoldoende voor zichzelf op kunnen komen.

De Jager en Mok (1999) stellen echter dat het overtreden van regels ook kan gebeuren uit onwetendheid, omdat een kind een bepaalde regel niet kent of niet begrijpt omdat de regel onduidelijk of ingewikkeld is.

Daarnaast kan een kind de regel overtreden omdat het de consequenties ervan voor anderen en voor zichzelf niet inziet.

We vinden dat de mogelijke condities voor jeugdcriminaliteit door Kroon (1999) in acht genomen dienen te worden door Halt. Door de ouders bij het programma te betrekken kan er een duidelijk beeld worden geschept over de gezinssituatie en de eventuele aanwezigheid van bovengenoemde condities. Als deze condities aanwezig zijn kan Halt hierop inspelen door de ouders enkele tips en adviezen te geven of, indien nodig, de ouders door te verwijzen voor uitgebreidere opvoedingsondersteuning via Prejop.

Daarnaast vinden wij het van belang dat de medewerker nagaat bij het kind of hij de regel heeft overtreden omdat hij de regel niet kende (of niet begreep) of dat hij de regel bewust heeft overtreden. Dit is van belang voor de aanpak die het kind vervolgens krijgt van Halt. Ook kan de medewerker het kind vragen of hij beseft wat de consequenties van zijn gedrag zijn voor zichzelf en anderen, om zo de aanpak enigszins op af te stemmen op het niveau van het kind.

De meest voorkomende delicten die kinderen, die bij Halt komen, plegen zijn:

- Winkeldiefstal
- Vernieling
- Vandalisme

In totaal zijn er in het jaar 2004 honderd veertien Stop-zaken door bureau Halt behandeld. In bijlage 6 staat een samenvatting van een statistische overzicht van het jaar 2004 en het aantal Stop-zaken.

In vergelijking met de statistische gegevens van Halt uit eerdere jaren blijkt dat het aantal delicten door kinderen onder de twaalf jaar ernstig toeneemt.

Zo waren er in het Pilot-jaar van het Twaalf-minproject, 2001, 94 Stop-zaken onder kinderen in de leeftijd van acht tot elf jaar. In 2002 is dit aantal toegenomen tot 124 Stop-zaken onder kinderen in de leeftijd van zes tot elf jaar. In 2003 is het aantal Stop-zaken gezakt tot een aantal van 114 zaken onder kinderen in de leeftijd van zeven tot elf jaar. En afgelopen jaar zijn er 114 Stop-zaken door Halt behandeld onder kinderen van zeven tot elf jaar.

De delicttypen die vanaf 2001 tot en met het jaar 2003 het meest frequent voorkwamen zijn:

- Eenvoudige vernielingen, inclusief graffiti
- Baldadig gedrag in het openbaar
- (Poging tot) diefstal/verduistering
- Vuurwerkovertradingen

In het afgelopen jaar (2004) zijn de volgende delicttypen ook vaak voorgekomen in tegenstelling tot de jaren daarvoor:

- Zedenzaken
- Brandstichting, opzettelijk met gevaar van goederen (niet personen)

Wat overigens ook opvalt, is dat de meerderheid van de kinderen die deelnemen aan de Stop-reactie oververtegenwoordigd wordt door tien- en elf jarigen. In bijlage 7 staat een overzicht van de percentages en de leeftijden over de jaren 2001 tot en met 2004.

De delicten die gepleegd worden, worden wel steeds zwaarder. Zo krijgt Halt de laatste tijd veel zaken voor Stop binnen over brandstichting en eenvoudige mishandeling.

De reden voor de toename van de ernst van delicten heeft mede te maken met het feit dat er geen alternatief is voor kinderen onder de twaalf jaar, zij kunnen geen straf krijgen van Justitie.

En omdat er toch iets met het gedrag van deze kinderen gedaan moet worden, worden de grenzen voor Halt-waardige delicten wel eens verschoven. Tenzij het gepleegde delict te ernstig is, dan is het civiel en komt de Raad van Kinderbescherming in actie.

(Interview Stop-medewerkster, 12 januari 2005)

Uit de interviews komt niet naar voren dat de kinderen die voor de Stop-reactie in aanmerking komen slecht presteren op school of een slechte relatie met hun ouders hebben, dit spreekt de beweringen van Kroon dus tegen.

We zijn het er daarentegen wel mee eens dat de mogelijke condities die door Kroon beschreven worden, grote risicofactoren zijn voor het ontstaan van crimineel gedrag op jonge leeftijd.

Over het algemeen zijn de achtergronden van de meeste kinderen heel 'normaal' en is de relatie thuis en op school ook goed. Indien er wel achterliggende problemen thuis worden vermoed, wordt sowieso Prejop ingeschakeld om dit uit te zoeken.

Wat wel erg opvallend is, is dat volgens een grove schatting van een Halt-medewerker 90 procent van de kinderen die bij Halt komen voor de Stop-reactie jongens zijn.

Verder zijn er geen opvallende verschillen in etniciteit en afkomst van de kinderen, of een opvallend verschil in de buurten waar zij vandaan komen. De kinderen komen uit alle mogelijke buurten van Halt Haaglanden.

De motieven voor een kind om een delict te plegen zijn volgens de medewerkers van Halt voornamelijk: willen experimenteren, meelopen, groepsdruk en stoer doen.

Hoofdstuk 4 Ontwikkeling

Om een kind ander gedrag aan te kunnen leren is het van groot belang om eerst te weten hoe kinderen zich ontwikkelen.

Door een zo goed mogelijk beeld te krijgen van de ontwikkeling van het kind, krijgen we tevens een beter beeld van het gedrag van het kind.

Volgens Dekkers (1997) is ontwikkeling een nauw samenhangend geheel van de volgende 'deelontwikkelingen':

- Morele ontwikkeling
- Sociaal-emotionele ontwikkeling
- Cognitieve ontwikkeling
- Ontwikkeling van de taal
- Motorische ontwikkeling
- Muzische en creatieve ontwikkeling

Deze deelontwikkelingen (gedragsaspecten) beïnvloeden elkaar, ze zijn van elkaar afhankelijk.

In dit hoofdstuk richten we ons op drie van deze deelontwikkelingen.

We richten ons voornamelijk op de morele ontwikkeling aangezien de morele ontwikkeling van belang is om inzicht te krijgen in hoe een kind moreel besef, moreel gedrag enzovoort ontwikkelt. Kinderen die een delict hebben gepleegd hebben regels overtreden en hebben dus morele regels overtreden.

Verder gaan we in op de sociaal-emotionele ontwikkeling omdat deze samen gaat met morele ontwikkeling.

Tot slot gaan we ook in op een stukje van de cognitieve ontwikkeling aangezien het belangrijk is om te weten hoe gedrag (aan)geleerd wordt en kan worden.

We richten ons niet op de ontwikkeling van de taal, motorische ontwikkeling en de muzische en creatieve ontwikkeling omdat deze deelontwikkelingen volgens ons niet relevant zijn om gedrag van kinderen die bij Halt komen te veranderen. We gaan er van uit dat kinderen die bij Halt komen deze laatste drie ontwikkelingen doormaken en dat zij een delict niet hebben gepleegd door problemen in de ontwikkeling op deze drie deelontwikkelingen.

1. Morele ontwikkeling

Er zijn diverse theorieën over morele ontwikkeling die we in deze paragraaf gaan behandelen. Maar eerst geven we, aan de hand van literatuur, een uitleg over het begrip moraliteit en morele opvoeding.

Moraliteit

Volgens Van Beemen (2001) is moraliteit een verzameling van principes en standaards waardoor het individu onderscheid weet te maken tussen wat goed en slecht is. Onder goed en slecht verstaat Van Beemen de algemeen geldende maatschappelijke waarden die door vrijwel iedereen worden onderschreven en waaraan men persoonlijk een grote waarde hecht.

Durkheim stelt dat moraliteit (moreel gedrag) gewoonlijk betekent dat mensen zich gedragen in overeenstemming met de norm. Moraliteit bestaat volgens hem uit een systeem van regels over handelen die het gedrag vooraf bepalen.

Een regel zorgt voor regelmaat en zorgt ervoor dat we niet steeds opnieuw uit moeten vinden hoe we ons dienen te gedragen in bepaalde situaties. Verder wordt een regel gegrond in een autoriteit, het wordt ons opgelegd.

Volgens Durkheim zijn er drie fundamentele kenmerken van essentieel belang bij moraliteit:

- Discipline: discipline bestaat uit regelmaat en autoriteit. Volgens Durkheim is discipline een menselijke behoefte. Wanneer discipline er niet zou zijn zouden mensen geleefd worden door hun neigingen.
- Gehechtheid aan of identificatie met de groep: dit is het tweede element van moraliteit. De mens is een sociaal wezen en realiseert zijn aard alleen volledig als hij actief deelneemt aan de maatschappij.
- Autonomie, de persoon laat zijn wil bepalen door wetten die door de eigen wil worden ingesteld. In het tegenovergestelde geval is er sprake van heteronomie. Een individu laat zich dan sturen door vreemde (oftewel niet door de eigen wil gestelde) wetten.

(Olthof en Brugman, 1994)

Morele opvoeding

Volgens Dohle (2001) wordt de basis van morele opvoeding vooral gevormd door morele waarden en normen. De morele waarden zijn onze ideeën en opvattingen over rechtvaardigheid en de zorg voor elkaar. De morele normen zijn richtlijnen die ervoor dienen te zorgen dat mensen niet de dupe worden van gedrag dat volgens ons niet zou moeten plaatsvinden. We vinden dat niet alleen wij, maar ook anderen zich aan deze normen zouden moeten houden.

Diekstra en Gravesteyn (2004) stellen dat de essentiële bedoeling van morele opvoeding het leren kennen en het ontwikkelen van gevoeligheid is, bij jezelf en anderen, voor de menselijke waarden. En op basis van deze kennis en gevoeligheid, moreel juiste gedragskeuzes te kunnen maken.

De morele opvoeding moet gevuld zijn met waarden, waardenvol zijn. Waarden geven ons, volgens Diekstra en Gravesteyn, antwoord op de vraag waarom we bepaalde handelingen (moeten) verrichten en andere handelingen (moeten) nalaten. Waarden vormen het fundament van onze samenleving.

De basis van de morele opvoeding van kinderen zou volgens Diekstra en Gravesteyn (2004) moeten liggen bij de vier kardinale deugden of waarden (levenswaardigheden) waarop alle relaties tussen mensen gebouwd zouden moeten zijn:

- Rechtvaardigheid
- Weldadigheid
- Menselijke waardigheid
- Vrijheid

Rechtvaardigheid

Het tegenovergestelde van rechtvaardigheid is onrecht doen.

Rechtvaardigheid is: 'Wat ik niet wil dat mij geschiedt, doe ik ook een ander niet'.

Om rechtvaardig te zijn dient een individu een empathisch vermogen te hebben, kritisch te kunnen denken, te leren waarnemen en beheersen van z'n eigen gevoelens.

Weldadigheid

Het tegenovergestelde van weldadigheid is misdadigheid.

Bij weldadigheid is het goede doen omdat het goed voelt als een ander zich goed voelt. Zonder daar iets voor terug te willen hebben.

Om weldadig te zijn dient een individu een empathisch en interpersoonlijk vermogen te hebben, over communicatievaardigheden beschikken en relaties kunnen leggen en onderhouden.

Menselijke waardigheid

Andere mensen waardig, als waardevolle individuen, behandelen. Respect voor iemands eigenheid of autonomie. 'Iemand in zijn waarde laten'.

Vaardigheden hiervoor zijn empathie, leren eigen emoties te beheersen, kritisch kunnen denken, probleemoplossingvaardigheid en beslissingen kunnen nemen.

Vrijheid

De waarde van het hebben en het geven van echte keuzes.

Belangrijke vaardigheden hiervoor zijn kritisch denken, beslissingen kunnen nemen.

Maar vrijheid is beperkt door de drie andere waarden.

De vier levenswaardigheden vragen om bepaalde levensvaardigheden, waarvan het bezit en de toepassing van deze vaardigheden er uiteindelijk voor zorgen dat de vier waarden bevorderd en onderhouden worden.

Diekstra en Gravesteyn (2004) stellen dat er zonder emoties er geen menselijk gedrag en geen ontwikkeling mogelijk is. Omdat menselijk gedrag voornamelijk voort komt uit emoties.

Diekstra en Gravesteyn (2004) dragen de emotionele vaardigheden van Goleman aan. De vijf emotionele en sociale basiscompetenties zijn volgens Goleman:

- *Zelfbewustzijn of je eigen gevoelens herkennen.*
Mensen die zich bewust zijn van hun gevoelens zijn zekerder van hoe ze zich werkelijk voelen met betrekking tot de belangrijke persoonlijke beslissingen in hun leven (zoals met wie een relatie te beginnen, welke baan aan te nemen).
- *Het omgaan met gevoelens.*
Het vermogen om jezelf gerust te stellen of te kalmeren, angst te tolereren, irritatie te kunnen beperken of met somberheid om kunnen gaan, is een cruciale voorwaarde voor succes en geluk in het leven.
- *Jezelf kunnen motiveren.*
Gevoelens uit kunnen stellen bij een bepaald langere-termijndoel, emotionele zelfbeheersing om bevrediging uit te stellen en (afleidende) impulsen te kunnen beheersen, is essentieel voor het leveren van belangrijke prestaties.
- *Het herkennen van gevoelens bij anderen.*
Empathie is een belangrijke motivatie voor ons gedrag, hierdoor zijn we bereid anderen te helpen. Voor empathie moet men zich eerst bewust zijn van de eigen gevoelens, daarna moet men leren zich te verplaatsen in een ander. Empathie betekent dat onze gevoelens overeen komen met die van anderen: meeleven met anderen, meevoelen, betrokkenheid.
- *Sociale vaardigheden of het omgaan met relaties.*
De kunst van het omgaan met relaties is in belangrijke mate de kunst van het waarnemen van gevoelens van anderen, van het communiceren over deze gevoelens, van het hanteren van conflicten met anderen en van het met anderen kunnen samenwerken.

We zijn het met Diekstra en Gravesteyn eens dat het belangrijk is om deze vijf emotionele vaardigheden te beheersen om te bereiken dat een kind zijn gedrag verandert. We vinden het daarom ook belangrijk om in een nieuw programma voor de Stop-reactie, aandacht te besteden aan deze competenties. Als een kind deze vijf vaardigheden enigszins beheerst, dan zal het programma effectiever zijn.

Volgens Dohle (2001) leren kinderen thuis de belangrijkste waarden en normen van hun cultuur kennen, deze worden direct doorgegeven of opgelegd aan het jonge kind. Door het leren van opvattingen, ideeën en regels van hun omgeving worden de kinderen handelingsbekwaam. Zodra kinderen naar school gaan wordt hun sociale leven uitgebreid en staat de omgang met klasgenoten en leraren centraal in de morele opvoeding.

Uit de literatuur blijkt dat het bij morele opvoeding uitermate belangrijk is om niet alleen kennis te geven van de regels, over wat wel en niet mag. Maar is het vooral erg belangrijk het kind te leren inzicht te krijgen in de emoties van zichzelf en in de emoties van anderen. Wanneer het kind de regels kent, zich in kan leven in zijn eigen gevoelens en in de gevoelens van anderen is er een grotere kans dat het kind zich ook aan deze regels zal houden. Het kind zal dan beter in staat zijn om de regels te gebruiken binnen de vier levenswaardigheden.

In de literatuur vonden we diverse morele ontwikkelingstheorieën. De belangrijkste twee hebben we hieronder beschreven. Eerst geven we een uitleg van de theorie van Piaget aangezien Kohlberg met een theorie kwam die door ging op de theorie van Piaget.

1.1. Morele ontwikkeling volgens Piaget

Volgens Piaget verliep de ontwikkeling van het morele oordelen in twee stadia. Het heteronome stadium en het autonome stadium. Om helder de verschillen in stadia weer te geven hebben we de stadia in een schema verwerkt (zie bijlage 8).

De ontwikkeling van het morele denken gebeurt volgens Piaget bij kinderen in de leeftijd van vier tot twaalf jaar.

Volgens Piaget ontwikkelt de autonome moraliteit zich aan de hand van afnemend egocentrisme, de ontwikkeling van het perspectief nemen en de intensieve omgang met leeftijdgenoten. (Van Beemen, 2001) (Ritzen, 1997)

Piaget ziet de basis voor de heteronome moraliteit in de relatie tussen kind en opvoeder. Deze relatie wordt gekenmerkt door een ongelijke machtsverhouding, dwang en beperking. De relatie tussen leeftijdsgenoten wordt volgens Piaget gekenmerkt door coöperatieve en vrije dialoog. De gelijkheid en wederkerigheid in de relatie met leeftijdsgenoten zorgt voor de basis voor de ontwikkeling van autonome moraliteit.

Het gevolg hiervan is dat de ongelijke verhouding in de relatie tussen ouder en kind ervoor zou kunnen zorgen dat de morele ontwikkeling belemmerd wordt. Volgens Grusec en Lytton (Olthof en Brugman, 1994) kan dit tegenwoordig echter niet meer voor waarheid worden aangenomen aangezien onderzoek heeft uitgewezen dat contacten met leeftijdgenoten in plaats van relaties met volwassenen niet bevorderlijk zijn voor de morele ontwikkeling.

Piaget zegt dat het kind zelf structuur aanbrengt in de wijze waarop hij de wereld interpreteert. Door opgedane ervaringen verandert hij de structuur. De ontwikkeling van het kind vindt volgens Piaget niet plaats doordat volwassenen kennis en ervaring overdragen op kinderen maar doordat het kind zelf actief in interactie is met zijn omgeving. (Olthof en Brugman, 1994)

1.2. Morele ontwikkeling volgens Kohlberg

Kohlberg is verder gegaan op het werk van Piaget, hij vond Piagets theorie te beperkt. Volgens hem liet Piaget de morele ontwikkeling eindigen op twaalfjarige leeftijd.

Kohlberg heeft door middel van onderzoek aangetoond dat de morele ontwikkeling verder gaat dan de leeftijd van twaalf jaar.

Hij onderzocht het morele denken bij proefpersonen tussen de twaalf en zestien jaar oud. Dit deed hij door de proefpersonen morele dilemma's voor te leggen.

Hij maakte naar aanleiding van dit onderzoek een schema dat te vinden is in bijlage 9. In dit schema staan de drie verschillende niveaus met de bijbehorende stadia.

De stadia zijn universeel en worden in vaste volgorde doorlopen.

Onderzoek heeft uitgewezen dat stadium 2 door de meeste kinderen op negenjarige leeftijd bereikt is.

Het grootste deel van de kinderen van de basisschool bereikt stadium 3 indien de ontwikkeling wordt gestimuleerd en er geen belemmerende omstandigheden zijn.

In stadium 4 bevinden zich de meeste adolescenten en volwassenen.

Stadium 6 wordt door een kleine minderheid van de volwassenen, vanaf de leeftijd van twintig jaar, bereikt. (Kroon, 1999)

Het afdelingshoofd van Halt gaf in het interview aan dat hij het belangrijk vindt dat er een nieuw programma komt die uit gaat van de morele ontwikkelingstheorie van Kohlberg. Volgens het afdelingshoofd dient er goed gekeken te worden naar: in welke fase het kind zit en of het kind met het nieuwe programma net een fase verder geholpen kan worden. Volgens het afdelingshoofd moet het programma eigenlijk net iets te moeilijk zijn voor het kind, waarbij het kind door de begeleiding van de medewerker toch een stukje verder kan worden geholpen in zijn morele ontwikkeling.

Volgens Kohlberg is het echter niet goed om een kind van het ene stadium naar het volgende stadium te tillen. Door een kind naar een hoger niveau te tillen is er kans dat het ten koste gaat van de uitbreiding van het niveau naar verschillende ervaringsgebieden.

Kohlberg wil met zijn theorie ervoor zorgen dat een opvoeder de gedragingen van het kind beter en adequater begrijpt.

Een kind op een niveau aanspreken waar hij ontwikkelingspsychologisch niet aan toe is, zal tot niets leiden. Morele ontwikkeling komt niet tot stand door het kind te vertellen wat hij wel of niet mag doen en waarom.

Een opvoeder kan stimulerend werken door het kind ervaringen op te laten doen die aansluiten bij het begrip van het kind. Morele ontwikkeling komt tot stand doordat het kind, in interactie met zijn omgeving, ervaringen opdoet die conflicteren met zijn mentale denkwijze. Het kind wordt dan gedwongen om zijn denk- en handelingsschema's zo te veranderen dat er deugdelijkere denk- en handelingsschema's tot stand komen. Het gevolg hiervan is dat een conflict opgelost wordt. Aanleg en omgeving bepalen in essentiële zin de richting van de ontwikkeling.

Volgens Kohlberg is leren niet een kwestie van een constante, kwantitatieve opeenstapeling van kennis. Volgens hem breekt het inzicht pas door als de oude denkwijze niet meer voldoende is om zaken te verklaren en een nieuwe denkwijze dat wel doet. Volgens Kohlberg kan dit proces door volwassenen niet georganiseerd worden. (Ritzen, 1997)

Moreel gedrag kan volgens Kohlberg niet aangeleerd worden door volwassenen, maar wel gestimuleerd worden.

Om de groei van kinderen naar een volgend stadium te stimuleren kun je volgens Kohlberg het kind confronteren met:

- het eerst volgende stadium van moreel redeneren in te brengen, argumenten uit een naastliggend of uit een hoger stadium in te brengen. Voorbeeld: Wanneer een kind zegt maar één dropje te hebben gestolen en beweert dat dat geen kwaad kan en niet erg is, aan het kind vragen stellen als: "Wat nou als iedereen die in de winkel komt en maar één dropje steelt?"
- situaties die van zodanige problematiek zijn dat ontevredenheid ontstaat met het huidige niveau van redeneren. Voorbeeld: een situatie steeds ingewikkelder maken waardoor uiteindelijk moeilijk te zeggen is wat juist en onjuist is:
 1. Mag Jan medicijnen stelen?
 2. Mag Jan medicijnen stelen als zijn moeder ziek is?
 3. Mag Jan medicijnen stelen als zijn moeder ziek is en hij geen geld heeft?

4. Mag Jan medicijnen stelen als zijn moeder ziek is en hij geen geld heeft en zijn moeder dood gaat als ze die medicijnen niet krijgt?

Uit deze opbouw van situaties kan een kind inzien dat stelen niet mag maar dat er situaties zijn waardoor het stelen niet in alle gevallen niet mag.

- mogelijkheden aanreiken tot rolneming en innemen van het perspectief van een ander. Voorbeeld: een kind die voor winkeldiefstal is opgepakt in een rollenspel bijvoorbeeld de situatie naspelen en het kind verschillende rollen aan te laten nemen. Bijvoorbeeld de rol van beveiligingsman, winkelpersoneel en zichzelf. Tijdens de verschillende rollen vragen stellen als: "Hoe denk je dat de winkelbediende zich voelde? Hoe denk je dat de winkelbediende zich nu voelt? Hoe voelde jij je op dat moment? Wat denk je dat de beveiligingsman voelde?"

(Kroon, 1999)

Vygotsky omschreef de *zone van de naaste ontwikkeling*. Met de zone van de naaste ontwikkeling kan het individu met de hulp van een competentere andere persoon een hoger denk-ontwikkelingsniveau bereiken.

Wat het kind zelf kan, zonder hulp van een andere persoon, is de *actuele ontwikkeling*.

De functie van de opvoeder is dus, hulp te geven die steeds een beetje vooruitloopt op de feitelijke ontwikkeling van het kind.

Goede opvoeders dienen dus gevoelig te zijn voor allerlei signalen die ze in staat stellen het reeds bereikte niveau van hun kinderen in te schatten, en om van daar uit de gewenste hulp te bieden om het kind verder te helpen in de ontwikkeling.

(Collot d'Escury-Koenings e.a., 1997)

Uit de literatuur blijkt dat de meeste kinderen van tien en elf jaar waarschijnlijk niet hoger komen dan ontwikkelingsstadium drie en dat de groei naar een volgend stadium een geleidelijk proces is.

Het lijkt ons moeilijk om een kind naar een hogere fase te brengen dan de fase waar het kind zich op dat moment in bevindt. We denken dat het moeilijk is voor Halt om, in het vrij korte contact dat Halt met een kind heeft, vast te kunnen stellen in welke ontwikkelingsfase het kind zich precies bevindt. Vervolgens wil Halt graag een stap hoger gaan dan de fase waar het kind zich in bevindt.

Volgens Kroon, zegt Kohlberg dat het mogelijk is om kinderen naar een volgend stadium te helpen door argumenten in te brengen uit een naastliggend of volgend stadium. Ritzen schrijft echter dat volgens Kohlberg een volgende fase pas bereikt kan worden als de oude denkwijze van het kind niet meer voldoende is om zaken te verklaren en een nieuwe denkwijze dat wel doet. Volgens Kohlberg kan dit proces door volwassenen niet georganiseerd worden.

Wij denken dat er een middenweg tussen deze twee stellingen is, wij denken dat de denkwijze inderdaad aangepast dient te worden door het kind zelf en dat noch een volwassene als een leeftijdgenoot dat kan organiseren voor het kind. Wel denken we dat een volwassene invloed kan uitoefenen om ervoor te zorgen dat de denkwijze sneller wordt aangepast of veranderd wordt door het kind. Namelijk door het stellen van de juiste vragen aan het kind. (Op het stellen van 'juiste vragen' komen we terug in hoofdstuk 6 'Bouwstenen voor een nieuw programma'.)

1.3. Kritiek op Kohlbergs theorie

In de literatuur kwamen we een aantal belangrijke kritiekpunten tegen op de theorie van Kohlberg.

Zo kwam Gilligan met één van de belangrijkste kritieken. Volgens Gilligan ontbreekt er bij Kohlbergs theorie een werkelijk begrip van de situatie. Morele problemen doen zich niet in

het luchtledige voor, maar in een sociale context, waarin zaken als macht en affecties een rol spelen.

Ook Brugman gaf aan dat Kohlbergs theorie een deel is van een groter geheel aangezien hij nauwelijks aandacht schenkt aan bijvoorbeeld emoties zoals schuld, schaamte en boosheid. (Ritzen, 1997)

Kohlberg heeft kinderen onder de twaalf jaar niet in zijn onderzoek betrokken. Verder hadden de dilemma's die hij heeft gebruikt vaak dezelfde vormen en hadden ze vaak een hypothetisch karakter. Verder sloten de dilemma's nauwelijks aan bij de beleevingswereld van de kinderen. (Van Beemen, 2001)

Volgens Diekstra en Gravesteyn (2004) gaat het bij zowel Kohlberg's als Piaget's morele ontwikkelingstheorie om het weten of iets moreel goed of fout is. Bij het stimuleren van morele ontwikkeling gaat het volgens hen om het vormen van morele gedachten. Maar alleen het *weten* dat iets goed of fout is (morele gedachten) kan er niet voor zorgen dat er ook moreel gehandeld wordt (moreel gedrag) want het gedrag wordt volgens Diekstra en Gravesteyn vooral bepaald door het gevoel dat erbij betrokken is (morele gevoelens).

Volgens Diekstra en Gravesteyn (2004) wordt morele ontwikkeling gestimuleerd door kinderen gezamenlijk waarden, normen en opvattingen te laten bespreken door middel van de drie morele G's, oftewel de co-constructie van de drie morele G's:

- morele Gedachten
- morele Gevoelens
- morele Gedrag

De co-constructies worden beperkt door de relationele waarden: rechtvaardigheid, weldadigheid, menselijke waardigheid en vrijheid. In hoofdstuk 6 'Bouwstenen voor een nieuw programma' gaan we dieper in op de co-constructie.

Morele Gedachten

Kinderen die ouder dan tien jaar zijn streven vaak naar goedkeuring en de wensen van de groep waartoe ze behoren. Jongere kinderen vinden vaak dat gedrag van twee kanten moet komen. "Doe jij iets voor mij, dan doe ik iets voor jou."

Om morele gedachten te co-construeren kan een situatie besproken worden die zich daadwerkelijk heeft voor gedaan of door verhalen met morele kwesties te bespreken. Zolang het maar aansluit bij de beleevingswereld van het kind.

Bij Halt zou het het beste zijn als een situatie waarin ze verkeren opnieuw te bespreken of te betrekken in de activiteit door het kind te vragen wat het kind dacht op bepaalde momenten tijdens de gebeurtenis en hoe het kind er nu over denkt.

Morele Gevoelens

Het kind dient zich in te kunnen leven in de gevoelens van anderen en inzicht te hebben in de eigen gevoelens om zich moreel te kunnen ontwikkelen. Het ontwikkelen van morele gevoelens is een onderdeel van de sociaal-emotionele ontwikkeling (zie ook paragraaf 2). Vanaf ongeveer tien jaar zijn kinderen goed in staat met iemand mee te voelen. Bij morele gevoelens horen morele emoties. Empathie is de belangrijkste morele emotie, deze emotie kan zich bij kinderen tussen vier en zes jaar oud beginnen te ontwikkelen. Empathie ontbreekt vaak of is te weinig ontwikkeld bij jongeren die gewelddadig of crimineel gedrag vertonen.

Om morele gevoelens te bevorderen is het goed om kinderen met elkaar over gevoelens te laten praten en elkaar op deze manier aan te laten vullen.

Andere morele emoties kunnen, bij een slachtoffer, verontwaardiging en boosheid zijn. Bij een dader kunnen morele gevoelens schuld en schaamte zijn over zijn gedrag. Ook buitenstaanders kunnen morele gevoelens hebben, die gevoelens komen vaak overeen met de gevoelens van het slachtoffer maar komen soms ook overeen met de dader wanneer iemand zich medeverantwoordelijk voelt.

Om kinderen bewust te maken van de morele gevoelens van zichzelf en van anderen zouden er vragen gesteld kunnen worden aan het kind zoals: “Wat denk je dat de winkelbediende voelde/voelt? Hoe voelde jij je toen je opgepakt werd? Hoe voel je je nu over de situatie?”

Moreel Gedrag

Hierbij is het heel erg belangrijk dat kinderen kunnen oefenen met de geco-construeerde vaardigheden en gedragsregels om kinderen uiteindelijk moreel gedrag te laten vertonen. Op deze manier blijft het niet bij het kennen en weten van de regels maar gedragen kinderen zich ook naar de regels. Zodra een kind zich bewust is geworden van zijn gevoelens (of die van de ander) zal het kind ook in staat zijn om zijn gedrag te veranderen. (Dohle, 2001) (Diekstra en Gravesteyn, 2004)

Om kinderen te laten oefenen met moreel gedrag zou een rollenspel uitkomst kunnen bieden. Kinderen kunnen in een situatie diverse rollen en standpunten innemen. Om moreel gedrag te ontwikkelen bij kinderen blijkt uit de literatuur dat het belangrijk is dat er naar het morele gevoel, de morele gedachte en het morele gedrag gekeken wordt. We zijn het met de Diekstra en Gravesteyn eens dat deze drie aspecten belangrijk zijn om verandering van het gedrag tot stand te laten komen. Om het gedrag van het kind, dat bij de Stop-reactie komt, te doen veranderen, zodanig dat hij geen delict meer zal plegen, dient er aandacht besteed te worden aan de gebeurtenis, de gedachte, het gevoel en het gedrag. Aangezien de theorie van Kohlberg geen aandacht besteed aan het morele gevoel hebben we besloten om ons niet enkel te richten op de theorie van Kohlberg. Het afdelingshoofd van Halt gaf in het interview aan dat hij graag een nieuw programma wou hebben, die gebaseerd is op de theorie van Kohlberg, maar na het bestuderen van de theorie en de kritieken hebben we besloten om ons ook te richten op de morele G's van Diekstra en Gravesteyn.

2. Sociaal-emotionele ontwikkeling

Een onderdeel van sociale ontwikkeling is perspectief nemen. Perspectief nemen is de mate waarin een persoon de gezichtspunten van zichzelf en van anderen kan onderscheiden en verbinden met betrekking tot affecties, percepties, sociale verwachtingen en cognities. Perspectief kunnen nemen is belangrijk om morele gevoelens te ontwikkelen. Pas wanneer een kind zich kan inleven in een ander zoals bijvoorbeeld een benadeelde, kan het kind ervaren waarom de overtreding fout is en wat de gevolgen zijn van zijn gedrag voor zijn omgeving.

Volgens Selman is een kind vanaf tien jaar in staat perspectief te nemen. Het kind ziet dan in dat individuen zich kunnen verplaatsen in elkaars perspectief en die ook tegen elkaar kunnen afwegen en ordenen. (Ritzen, 1997)

We weten niet of de kinderen van tien en elf jaar die bij de Stop-reactie komen ook volledig in staat zijn om volledig perspectief te kunnen nemen. We raden dan ook aan om rekening te houden met een achterstand in het perspectief nemen.

3. Cognitieve ontwikkeling

Cognitieve ontwikkeling is de ontwikkeling van het kennen en begrijpen, het ontwikkelen van het denken, begrijpen, waarnemen, oftewel van het verwerken van informatie. In deze paragraaf bespreken we een aantal cognitieve leertheorieën van Bandura, Vygotsky en Piaget.

Leren volgens Bandura

Bandura onderscheidt naar aanleiding van zijn eigen onderzoeken en onderzoeken van andere psychologen vier manieren van leren:

1. Leren door direct oefenen: het zelf kunnen uitproberen van of experimenteren met gedrag.
2. Leren door observatie: het zien van effectieve, geloofwaardige, aantrekkelijke voorbeelden. In de theorie van het sociaal leren gaat Bandura uit van het leren van gedrag door observeren en vervolgens het geobserveerde gedrag te imiteren. Kinderen leren door het gedrag van een ander waar te nemen, deze gegevens te onthouden en op een later tijdstip uit te voeren. (Collot d'Escury-Koenings e.a., 1997)
3. Leren door kunnen regelen of beheersen van innerlijke (gevoels)reacties, zoals angst, spanning (stress).
4. Leren door overtuigd worden, uitleg krijgen.

Volgens Bandura is de eerste het meest effectief en de vierde het minst effectief. Maar kinderen leren vooral door een combinatie van de verschillende methoden.

Voor opvoeders van kinderen betekenen deze vier methoden van leren dat een opvoeder:

- uitleg moet kunnen geven;
- kinderen moet kunnen leren hun gevoelens te leren kennen en beheersen, kortom zichzelf te disciplineren;
- een voorbeeld moet zijn;
- kinderen de ruimte of mogelijkheid moet geven om te experimenteren met (nieuw) gedrag.

Alleen opvoeders die over alle vier de vaardigheden beschikken zijn, volgens Gravesteyn en Diekstra (2004), vaardige opvoeders, opvoeders in de psychologische ware zin van het woord.

Leren volgens Piaget en Vygotsky

Piaget en Vygotsky stellen dat de snelheid van de verwerking van informatie sneller toe neemt wanneer een proces meer en meer geautomatiseerd wordt door gewinning en herhaling van de informatie. (Collot d'Escury-Koenings e.a., 1997)

We leiden hieruit af dat het oefenen van gedrag belangrijk is om het gedrag uiteindelijk goed uit te kunnen en durven voeren. We vroegen ons af of moreel gedrag ook zinvol is om te oefenen. Het oefenen van moreel gedrag is in sommige situaties denken we wel zinvol. Wanneer een kind bijvoorbeeld morele regels overtreed omdat hij geen 'nee' durft te zeggen tegen de regel-overtredende-acties van zijn vriendengroep, is het handig om te oefenen in het 'nee' leren zeggen tegen zijn vrienden.

Leren volgens Piaget

Volgens Piaget is een kind van elf à twaalf jaar in staat zich te distantiëren van het inhoudelijke aspect van een probleem en door logisch redeneren tot een eindconclusie te kunnen komen.

Een belangrijk kenmerk hierbij is dat het kind het vermogen heeft tot *hypothetisch-deductief* redeneren. Deze manier van redeneren is een vorm van probleem oplossen waarbij men mogelijke oplossingen inventariseert en vervolgens systematisch toetst. (Van Beemen, 2001) (Collot d'Escury-Koenings e.a., 1997)

Een kind van tien en elf jaar oud blijkt dus in staat te zijn om hypothetisch-deductief te redeneren. We vinden het daarom ook van belang dat een kind deze manier van redeneren toepast tijdens het evalueren van zijn gedrag.

Hoofdstuk 5 Het Stop-spel

De kinderen die bij Halt Haaglanden komen voor de Stop-reactie krijgen eerst een gesprekje met een Stop-medewerker. Hierbij zijn ook de ouders van het kind aanwezig. Tijdens dit gesprek wordt onder andere besproken wat het kind voor delict heeft gepleegd en wat de redenen van het kind waren om dit te doen.

Na dit gesprek wordt er een afspraak gemaakt om het Stop-spel te komen spelen.

In dit hoofdstuk zullen we een indruk geven van het Stop-spel. Daarnaast zullen de meningen en ideeën van de verschillende respondenten, die wij bij Halt Haaglanden hebben geïnterviewd, uitgebreid worden belicht.

1. Het Stop-spel

Het Stop-spel is gebaseerd op de theorie van Kohlberg (voor uitleg van deze theorie, zie hoofdstuk 4).

Het Stop-spel is een computerspel dat door minimaal één en maximaal vier kinderen gespeeld kan worden. De Halt-medewerkers geven de voorkeur aan het spelen van het spel in groepjes omdat er dan meer interactie tussen de kinderen plaats vindt, maar dit is niet altijd mogelijk. Een kind moet het spel soms individueel spelen omdat er op dat moment geen andere kinderen onder de twaalf jaar zijn die het Stop-spel ook moeten spelen. Ook gebeurt het wel eens dat ouders prefereren dat hun kind individueel het spel speelt. Voordat het spel begint moeten de deelnemende kinderen zich voorstellen en vertellen hoe oud zij zijn. Wat ze voor hobby's hebben en waarom zij aan de Stop-reactie meedoen. Daarna stelt de Stop-medewerker zich voor en kan het spel beginnen.

In het spel spelen drie figuren, Cindy, Hakim en Peter, de hoofdrol.

Het spel is opgebouwd uit vijf thema's, namelijk:

- A) Regels
- B) Motieven voor strafbaar gedrag
- C) Gevolgen voor anderen
- D) Gevolgen voor jezelf/straffen
- E) Excuus aanbieden

Aan de hand van elk thema worden een aantal situaties geschetst waarover een meerkeuzevraag wordt gesteld, op deze vraag zijn drie antwoorden mogelijk. In bijlage 10 zijn een aantal voorbeelden van de situaties uit het spel en de bijbehorende vragen en antwoordmogelijkheden opgenomen.

De speler die, na de uitleg van de situatie door de computer, als eerst op de knop van de joystick drukt (de zogenaamde stopknop) moet vervolgens knop A, B of C intoetsen om het antwoord te geven. De computer geeft aan of dit goed of fout is en geeft een korte uitleg waarom dit zo is. Bij een goed antwoord worden hier punten voor toegekend, bij een fout antwoord gaan er punten af.

Na elke vraag gaat de Stop-medewerker op de, door de computer geschetste, situatie in. De medewerker spitst deze dan zo goed mogelijk toe op het delict, de situatie en de omgeving van de kinderen. Hierbij laat de medewerker elk kind aan het woord komen. Ook vraagt de medewerker hoe het kind op een bepaald antwoord is gekomen.

Er staan twee uur beschikbaar voor het spelen van het spel. Terwijl het spel in de praktijk ongeveer een uur duurt, maar dit is ook afhankelijk van hoeveel kinderen aan het spel deelnemen, wat de kinderen tussendoor vertellen en hoe zij op situaties ingaan.

Aan het eind van het spel verschijnt op het scherm de uitslag, de winnaar wordt bekend gemaakt. Hier wordt verder niets mee gedaan. Daarna wordt er geëvalueerd wat de kinderen van het spel vonden, wat zij moeilijk of makkelijk vonden en wat zij ervan geleerd hebben. Daarna bespreekt de Stop-medewerker hoe het kind zijn fout weer goed zou kunnen maken en maakt hier afspraken over, gaat het kind een brief schrijven, een tekening maken of iets anders?

Tot slot komt de gedragsverandering aan de orde: Wat wordt het alternatief voor het strafbare gedrag? De medewerker sluit daarbij zoveel mogelijk aan bij de hobby's van het kind.

Om een duidelijk beeld te krijgen over het computerspel, zijn we bij Halt langs geweest om dit spel eens zelf te spelen. Daarna is één van ons met de Stop-medewerkster meegegaan naar het politiebureau van Pijnacker om daar te observeren hoe twee jongens van elf jaar dit spel speelden onder begeleiding van de medewerkster.

Aan het eind van het spel werd, in dit geval, niet besproken hoe de jongens hun fouten weer goed zouden kunnen maken. Ook kwam het thema gedragsverandering/alternatief voor strafbaar gedrag niet aan de orde.

Aangezien we maar éénmaal hebben meegekeken bij het spelen van het spel, weten we niet hoe andere Stop-medewerkers hiermee omgaan en of zij dit wel of niet doen.

Wij vinden dat het van belang is om hier zeker wel aandacht aan te besteden, omdat dit juist erg belangrijke aspecten zijn waar het kind zelf heel veel van kan leren.

Ook kan het voor kinderen prettig zijn om te weten hoe zij bijvoorbeeld met hun agressie, verveling of groepsdruk om kunnen gaan zodat zij in het vervolg een alternatief hebben voor het strafbare gedrag.

Wat ons tijdens deze observatie opviel was dat er een duidelijk wedstrijd element in het spel aanwezig is. Degene die het eerst op de knop drukt mag antwoord geven.

Het idee van een spel waarin er een winnaar en verliezer is, vinden wij niet helemaal een correcte manier om kinderen iets te leren. Het zal de kinderen uiteindelijk gaan om wie er wint, het aspect dat het kind dan ook daadwerkelijk iets leert komt op deze manier een beetje te vervallen. Volgens Diekstra en Gravesteyn (2004) wordt op basis van kennis, van gevoeligheid voor de menselijke waarden bij jezelf en anderen, de moreel juiste gedragskeuze gemaakt. Wij denken dat bij het spel, waarbij er sprake is van een wedstrijdelement, de keuzes niet op basis van deze weloverdachte kennis wordt gedaan. De drang om te winnen is groter dan de drang om goed na te denken over gevoeligheid voor menselijke waarden bij anderen en jezelf en om daarvan iets te leren.

De kans is dan groot dat het kind niet lang genoeg bij een situatie stilstaat en hierover nadenkt, omdat hij als eerste op de knop wil drukken. De kinderen die wel de tijd nemen om even over de vraag na te denken worden dan in dit geval benadeeld.

Nadat wij het spel zelf hadden gespeeld, hadden ook wij de indruk dat het spel, zoals de medewerkers van Halt al aangaven, inderdaad vrij eenvoudig zou zijn voor kinderen van tien en elf jaar. Daarnaast vinden we dat bepaalde thema's, zoals thema B) 'Motieven voor strafbaar gedrag' en thema C) 'Gevolgen voor anderen', veel uitgebreider belicht zouden kunnen worden. Omdat het gaat over het motief van het gedrag van het kind en het gaat over perspectief nemen. Volgens Diekstra en Gravesteyn (2004) komt moreel gedrag tot stand wanneer het moreel gevoel ontwikkelt. Om morele gevoelens te ontwikkelen dient het kind volgens hen perspectief te kunnen nemen.

Het spel is gebaseerd op de theorie van Kohlberg en wat ons opvalt aan het spel is dat er weinig aandacht besteed wordt aan de eigen gevoelens van het kind. Kritiek op Kohlbergs theorie was dat Kohlberg het alleen had over het *kennen* van de regels. In het spel ligt het accent ook op het kennen van de regels en het weten waarom deze regels bestaan. Maar alleen het kennen van een regel kan volgens Diekstra en Gravesteyn (2004) niet ervoor zorgen dat het gedrag van het kind verandert.

Volgens verschillende Stop-medewerkers worden ook in thema C) 'De gevolgen voor anderen en je omgeving' de meeste vragen verkeerd beantwoord, door de tien en elf jarigen. Terwijl er in de rest van het spel over het algemeen erg weinig fouten worden gemaakt door deze leeftijdsgroep.

We vinden dat het spel niet veel ruimte biedt voor interactie tussen de deelnemende kinderen onderling. De interactie vindt meer plaats tussen het kind en de medewerkster. Dit concluderen we naar aanleiding van de observatie tijdens de uitvoering van het spel met twee elfjarigen. De medewerkster stelde wat vragen aan de kinderen waarop zij om de beurt antwoord gaven. Persoonlijke ervaringen werden wel besproken, maar hierover gingen de kinderen niet met elkaar in discussie of in gesprek. Er werd voornamelijk gepraat van kind tot Stop-medewerker.

Wij denken dat tien en elf jarigen het spel met gemak kunnen spelen en ook in staat zijn om veel sociaal wenselijke antwoorden te geven. Dit bleek ook wel tijdens de observatie van het spel. Bij de meeste vragen deden de jongens lacherig en gaven snel het goede antwoord met een correcte motivatie. Ook tijdens de interviews gaven de Stop-medewerkers aan dat de meeste kinderen, die voor het spel in aanmerking komen, de regels wel kennen en dus de goede antwoorden geven, maar dat ze deze regels niet altijd naleven om andere redenen zoals verveling of door groepsdruk.

De kinderen krijgen tijdens het spel, naar ons idee, onvoldoende prikkels om echt na te denken over hun eigen daden en de gevolgen daarvan. Terwijl het volgens Diekstra en Gravensteijn (2004) juist erg belangrijk is dat de volwassene het kind stimuleert om stil te staan bij de gebeurtenis, de motieven, de morele G's en de gevolgen. Zo leert een kind perspectief te nemen en op die manier zal er sneller gedragsverandering optreden. We vragen ons dus af of de tien en elf jarigen, na het spelen van dit spel, daadwerkelijk iets geleerd zullen hebben waardoor zij hun gedrag zullen veranderen.

Er bestaat een handleiding voor de medewerkers van het Stop-spel, hierin staan tips en richtlijnen waaraan de medewerker zich kan houden.

Maar de invulling die de medewerkers aan de begeleiding geven is afhankelijk van wat de kinderen zelf vertellen en wat voor type delict zij hebben gepleegd.

De invulling die de medewerker aan het spel geeft is volgens de geïnterviewden verschillend. Ieder doet dit op haar eigen manier omdat er geen eenduidig beleid is over hoe je vorm dient te geven aan het spel.

Wij denken dat het inderdaad lastig is om één methodiek te hebben over hoe je vorm geeft aan de begeleiding van het spel, omdat dat afhankelijk is van de situatie en de kinderen die je voor je hebt.

Daarom vinden we het goed dat er een handleiding bij het spel zit waarin tips en richtlijnen staan die houvast bieden voor een goede begeleiding van het spel.

2. Het Stop-spel volgens Halt

Het afdelingshoofd van Halt vindt, in tegenstelling tot wat wij vinden, dat het spel veel ruimte biedt voor interactie met het kind. Hij is van mening dat het spel niet meer is dan het middel en dat de rol van de Stop-medewerker die het spel begeleidt hierbij vele malen belangrijker is omdat die op de reactie van het kind moet letten en moet proberen om eruit te halen wat erin zit. Zij moet de interactie goed op gang kunnen brengen.

Een Stop-medewerkster geeft aan dat zij het huidige computerspel wat kinderachtig vindt voor de oudere Stop-kinderen van tien en elf jaar. De vragen zijn voor deze groep te gemakkelijk. Volgens haar zit de diepgang van het spel niet zozeer in de situaties en de vragen die het spel toont, maar er komt juist diepgang wanneer de medewerker op situaties doorvraagt en de kinderen voorbeelden laat geven.

Een andere Stop-medewerkster sluit hierbij aan, zij vindt het spel te makkelijk voor tien-elf jarigen ondanks dat het spel oorspronkelijk voor kinderen in deze leeftijd is ontwikkeld. Zij vindt de inhoud van het spel wel geschikt voor de jongere Stop-kinderen. De medewerkster vraagt zich af of een kind door middel van het spelen van het spel in zal zien wat goed en wat fout is. En wat hen wel of niet bij zal blijven van wat ze bij Halt hebben geleerd. Dit is moeilijk na te gaan omdat kinderen maar één keer voor Stop in aanmerking komen, ieder kind dat jonger is dan twaalf jaar en voor een tweede keer wordt opgepakt door de politie gaat door naar Prejop.

3. Aanvulling op het spel

Het computerspel is de leer 'straf,' dit wordt door ieder kind dat deelneemt aan de Stop-reactie gespeeld. Daarnaast kan de medewerker beslissen of het leerzaam en zinvol voor het kind zou zijn om naast dit spel nog een aanvullende opdracht te doen of een huiswerk opdracht mee te krijgen. Of het kind zo'n aanvullende opdracht krijgt en wat deze opdracht inhoudt is afhankelijk van de leeftijd en het niveau van het kind en van wat voor delict het kind gepleegd heeft.

Ook kan de medewerker uit het eerste gesprek opmaken of het kind geholpen zou zijn met een aanvullende opdracht. Aan de hand van wat ouders over het kind vertellen, zoals waarin het kind tekort schiet qua ontwikkeling en gedrag en waarbij het kind nog wat ondersteuning nodig heeft kan de medewerker bepalen wat het kind goed zal doen.

Er wordt dus gekeken naar wat het kind nodig heeft en hoe Halt daar een rol in kan spelen wat betreft het aanbod van het programma. Maar een extra opdracht is in veel gevallen niet nodig.

Soms, bijvoorbeeld bij diefstal of vernieling, moet een kind zijn excuses gaan aanbieden aan de benadeelde of een excuusbrief schrijven. Ook krijgen kinderen wel eens de opdracht om een opstel te schrijven over wat zij gedaan hebben, wie daarmee benadeeld is en wat de gevolgen daarvan zijn voor henzelf en de eigen toekomst.

Ook zijn er wel eens rollenspelletjes gedaan omdat een kind bijvoorbeeld niet voor zichzelf durfde op te komen (groepsdruk). Het kind oefent dan in een rollenspel hoe hij 'nee' moet zeggen of hoe hij zegt dat hij wel eens iets anders wil doen dan bijvoorbeeld alleen maar buiten spelen. Bij zo'n rollenspel komen dan wat aspecten van een sociale vaardigheidstraining naar voren. En er wordt getracht om de weerbaarheid van het kind enigszins te vergroten. Maar omdat er maar één middag beschikbaar is kan er niet gesproken worden over een training, dat is een te groot woord.

(interview voormalig Stop-medewerkster, 12 januari 2005)

4. Doel van het spel

Volgens het afdelingshoofd van Halt is het doel van het spel dat de kinderen informatie krijgen over regels en over de gevolgen van het overtreden van regels zowel voor het kind zelf als voor de benadeelden.

Daarnaast wil Halt dat het kind door middel van het spel leert nadenken over wat hij heeft gedaan, hoe het komt dat hij dat gedaan heeft (het motief) en waarom hij dat niet mag doen. Zodat het kind in een volgende situatie zal beseffen dat hij dit gedrag niet nog eens moet vertonen. Uiteindelijk moet met de Stop-reactie herhaling van het delict worden voorkomen. Er wordt niet direct gewerkt aan een bepaalde houdingsverandering, maar wel aan een stukje kennis waarop die houdingsverandering kan ontstaan.

Het kind moet leren om zich aan de regels te houden en besef krijgen van 'wat is goed en wat is fout?'

Volgens een voormalig Stop-medewerkster kunnen de te bereiken doelen ook wisselend zijn. Wat je uiteindelijk met een kind wil bereiken is ook afhankelijk van het niveau van het kind en van de ouders. In welke mate staan zij achter hun kind? Bij het ene kind is bijvoorbeeld het feit dat hij een straf krijgt al heel wat, bij een ander kind hoop je te bereiken dat hij meer na gaat denken over de gevolgen van zijn gedrag.

Je kunt volgens haar pas echt iets met een kind bereiken als hij een beetje geweten heeft ontwikkeld.

Een andere medewerkster is van mening dat de meeste kinderen de regels over het algemeen wel kennen, zij vindt het benadrukken van het wáárom heel belangrijk. Waarom mag je dat niet doen? En wat zijn de gevolgen voor jou en anderen als je dat wel doet?

Wat alle medewerkers een belangrijk te bereiken doel van Stop vinden, is dat de kinderen inzicht krijgen in het motief (waarom heb ik een delict gepleegd?) en de gevolgen voor zichzelf en de ander.

5. Resultaten van de Stop-reactie

Er is geen feitelijke informatie bekend over resultaten van kinderen die aan de Stop-reactie hebben deelgenomen. Daar is geen onderzoek naar gedaan.

Volgens het afdelingshoofd is er weinig recidive onder de kinderen die het Stop-spel hebben gespeeld. Wij vragen ons af of dit wel bekend is bij Halt omdat hier geen onderzoek naar gedaan is en als een kind voor een tweede keer wordt aangehouden gaat hij in ieder geval niet terug naar Halt, maar komt hij in aanmerking voor Prejop. We weten echter niet of Pejop en Halt elkaar hierover op de hoogte houden en op die manier nagaan of er sprake is van recidive onder de betrokkenen.

Het is wel bekend dat er voor de Halt-afdoening weinig jongeren komen die al eerder de Stop-reactie hebben gedaan.

Kinderen en ouders reageren over het algemeen enthousiast op de Stop-reactie, uit reacties van de ouders blijkt dat zij het als een stukje hulp ervaren hebben.

Kortom het afdelingshoofd van Halt heeft het idee dat de Stop-reactie positieve effecten heeft en zijn vruchten afwerpt.

6. De nadelen van het spel

Een groot nadeel van het huidige computerspel is dat het voor een bepaalde doelgroep, de tien en elf jarigen, te simpel is. Zo blijkt uit verscheidene interviews met medewerkers van Halt Haaglanden en uit de observatie van het computerspel.

Volgens een voormalig Stop-medewerkster zou er nog meer aandacht besteed mogen worden aan het gepleegde delict, hier moet dieper op in worden gegaan. Zij vindt dat er door middel van een spelprogramma bepaalde vaardigheden aangeleerd mogen worden.

In het huidige spel gebeurt dit ook wel, maar de medewerkster heeft gemerkt dat veel kinderen die het spel spelen al over de vaardigheden, die in het spel aan bod komen, beschikken.

Een ander nadeel van het spel, zijn de meerkeuze antwoorden. Een medewerkster vertelde dat zij gemerkt heeft dat veel tien- elfjarigen de antwoorden intoetsen die sociaal wenselijk zijn. Hier maken wij uit op dat de kinderen de regels kennen maar ondanks het kennen van de regels zich er niet aan houden. Uit de kritiek van Diekstra en Gravesteyn (2004) op de theorie van Kohlberg komt naar voren dat ze vinden dat alleen het *weten* of iets moreel goed of fout is er niet voor kan zorgen dat er ook moreel gehandeld wordt. Want het gedrag wordt volgens hen vooral bepaald door het gevoel dat erbij betrokken is. In het Stop-spel wordt wel aandacht besteed aan gevoelens zoals boosheid, frustratie en verveling aan de hand van de

gebeurtenissen in het spel. Maar er wordt geen aandacht besteed aan de gevoelens van het kind zelf van voor, tijdens en na het delict. Daarnaast wordt, door het aanbieden van meerkeuzevragen, het kind onvoldoende gestimuleerd om zelf na te denken over de situaties. Het vermogen van een kind om hypothetisch-deductief te redeneren zoals Van Beemen (2001), Dekkers en Duddink (1997) stellen, wordt hierdoor teniet gedaan.

Een andere medewerkster is van mening dat de vragen in het spel te makkelijk zijn, daarnaast vindt zij dat de intonatie van het spel voor deze doelgroep zou kunnen veranderen zodat het een wat meer volwassen en serieuzere aanpak krijgt.

Ook denkt zij dat er meer aandacht besteed zou kunnen worden aan het thema groepsdruk, dit komt wel voor in het computerspel maar dit is vrij beperkt omdat groepsdruk alleen behandeld wordt in verband met de situaties waar de personages Hakim, Cindy en Peter zich in bevinden. Er werd tijdens het spelen van het spel met de kinderen niet veel aandacht besteed aan de eigen ervaring met groepsdruk, hoe ze daarmee omgaan etcetera. Het is belangrijk dat hier meer aandacht aan besteedt gaat worden omdat de doelgroep waar we ons op richten bijna naar de middelbare school gaat, waarin de kinderen weer in nieuwe groepen terechtkomen waar zij zichzelf misschien willen bewijzen.

Op basis van onze literatuurstudie en de interviews die we hebben afgenomen, vinden we het belangrijk dat er meer aandacht besteedt gaat worden aan de volgende thema's. Deze thema's dienen besproken te worden aan de hand van het voorgevallen delict:

- Het motief van het kind om een delict te plegen;
- De gevolgen van het gepleegde delict, voor zichzelf en anderen (op basis van het morele gevoel en perspectief nemen);
- Aan het empathisch vermogen;
- De gedragsverandering.

We zijn het met Collot d'Escury-Koenings e.a. (1997) eens dat het belangrijk is dat kinderen na gaan denken over wat er is gebeurd en hierover met elkaar in discussie kunnen gaan, door de interactie met leeftijdgenoten zal de interactie op een gelijkwaardige basis zijn, volgens Collot d'Escury-Koenings e.a. zal het kind op deze manier meer exploreren en leren. Daarbij is ook de rol van de medewerker heel belangrijk, die moet sturing aan de discussie kunnen geven en bepaalde discussiepunten aandragen.

We vinden dat er dieper op de situaties van de kinderen moet worden ingegaan, omdat dat nu weinig gebeurt. Tijdens de observatie van het spel dat gespeeld werd door twee jongens, werd er alleen op hun eigen situatie ingegaan als de situatie die in het spel aan bod kwam, toegespitst kon worden op de situatie van de jongens.

De aspecten die de kinderen door middel van het spel leren, zijn over het algemeen al bekend bij de tien en elf jarigen. We hebben het idee dat deze groep kinderen niet echt nieuwe vaardigheden leren aan de hand van het computerspel. Voor hun ontwikkeling is het juist van belang dat ze actief bezig kunnen zijn, kunnen discussiëren en kunnen oefenen met bepaald gedrag. (Olthof en Brugman, 1994) (Diekstra en Gravesteyn, 2004)

Het Stop-spel gaat uit van de theorie van Kohlberg en richt zich dus voornamelijk op het *kennen* van de regels. Wij zijn het met de kritiek op de theorie van Kohlberg eens dat het besteden van aandacht aan regels wel een belangrijk aspect van het programma is, maar dat dit een klein onderdeel zou moeten vormen omdat we ervan uitgaan dat veel kinderen van tien en elf jaar wel kennis hebben van de regels, maar de regels overtreden omdat er anderen dingen meespelen zoals groepsdruk en gebrek aan inlevingsvermogen in de benadeelden. Bij een activiteit zal dus aandacht besteedt moeten worden aan het omgaan met groepsdruk en het leren zich in te leven in een ander.

Tijdens de observatie en het spelen van het spel bleek dat de situaties die nu in het spel worden besproken niet aansluiten bij de eigen ervaring van het kind en het delict dat het kind

heeft gepleegd. Er wordt uitgegaan van de ervaringen van drie fictieve personages, Cindy, Hakim en Peter. Hierdoor zal het kind tijdens het spelen van het spel, niet genoeg stilstaan bij zijn eigen delict en de motieven en gevolgen van zijn eigen daden. Volgens Van Acker (1995), Diekstra en Gravesteyn (2004) is het juist wel erg belangrijk dat dit gebeurt omdat kinderen hun eigen denkschema's zelf dienen aan te passen en dit het beste gebeurt wanneer er aandacht besteed wordt aan een situatie die het kind zelf heeft meegemaakt. Door de aanvullende vragen die de Stop-medewerker stelt tijdens het spel, kan er enigszins aandacht worden geschonken aan het delict en de situatie van het kind. Maar wij vinden dat er te snel weer teruggegrepen wordt naar het spel.

We vinden, naar aanleiding van de observatie van het Stop-spel, dat er te weinig aandacht wordt besteed aan de morele G's. Zo komt het morele gevoel van het kind zelf van voor, tijdens en na het plegen van zijn delict, niet aan bod. Ook wordt er weinig ingegaan op het gevoel dat de benadeelde zou kunnen hebben. Daarnaast wordt er weinig aandacht besteedt aan de morele gedachte en aan het gedrag van het kind tijdens de gebeurtenis. Diekstra en Gravenstijn (2004) stellen dat de morele ontwikkeling van het kind wordt gestimuleerd door (gezamenlijk) waarden en opvattingen te bespreken aan de hand van de morele G's.

Tijdens het bijwonen van het spel kregen we de indruk dat het spel de hoofdlijn vormt en als het mogelijk is (de situaties in het spel sluiten in zeker zin aan op de situatie van het kind) dan wordt er, naar ons idee, te kort aandacht besteed aan het gedrag, de gedachten en de gevoelens van het kind.

We zijn het met Diekstra en Gravesteyn (2004) eens dat het heel belangrijk is dat het kind zijn denkwijze en gedrag aanpast en deze vervolgens internaliseert. Dit kan bereikt worden door een activiteit aan te bieden die aansluit op de eigen ervaring van het kind en de drie morele G's. Belangrijk hierbij is dat het kind inzicht krijgt in het gevoel van de benadeelde. Hiervoor moet zijn empathisch inlevingsvermogen en het vermogen om perspectief te nemen ontwikkeld zijn. (Diekstra en Gravesteyn, 2004) (Ritzen, 1997)

We willen niet dat een kind de activiteit ervaart als bestraffend, waarbij een kind door de volwassene op zijn vingers getikt wordt. Maar dat het kind door middel van zelf actief bezig te zijn tijdens de activiteit niet alleen weet waarom het fout is, maar ook voelt waarom zijn gedrag fout is zodat hij uiteindelijk misschien zelfs een gevoel van schaamte en schuld ondervindt. Volgens Diekstra en Gravesteyn (2004) zijn deze gevoelens van essentieel belang om een gedragsverandering tot stand te brengen.

In het spel wordt er vooral geleerd door overtuiging en uitleg van de situaties die in het spel besproken worden. We vinden dat het kind hierbij niet echt gestimuleerd wordt om over de situaties na te denken, omdat hij drie antwoordmogelijkheden krijgt aangeboden. Volgens Bandura (hoofdstuk 4 'Ontwikkeling') leert een kind het meest door direct te oefenen en zelf te experimenteren met gedrag. Leren door overtuiging en uitleg is volgens hem de minst effectieve manier om gedrag te veranderen. Wij sluiten ons aan bij Bandura en vinden het erg belangrijk dat een kind juist wel oefent en ervaart wat de gevolgen zijn van bepaalde gedragingen. Daarom vinden we het Stop-spel niet doeltreffend genoeg voor onze doelgroep.

Piaget stelt dat kinderen van tien en elf jaar in staat zijn om hypothetisch-deductief (zie hoofdstuk 4 'Ontwikkeling') te redeneren. In het Stop-spel hoeven de kinderen niet hypothetisch-deductief te redeneren omdat ze al mogelijke antwoorden aangedragen krijgen. Hiermee stimuleer je, naar ons idee, een kind niet om over zijn eigen denken en dat van anderen na te denken. We vinden het echter wel belangrijk dat een activiteit gebruik maakt van de mogelijkheden van een kind en hierop aansluit. Een kind moet in een activiteit de mogelijkheid krijgen om probleemoplossend te denken en de zelf bedachte oplossingen kunnen toetsen.

Hoofdstuk 6 Bouwstenen voor een nieuw programma

Halt wil dat er een nieuwe activiteit komt voor de Stop-reactie. Wij vinden dat een activiteit een onderdeel vormt van een programma. Naar ons idee komt een activiteit alleen tot zijn recht als deze goed is ondersteund door een programma. Zo is het huidige programma bij de Stop-reactie: een inleidend gesprek, gevolgd door het Stop-spel. Hierbij zien wij het Stop-spel als de activiteit.

Wij vinden dat het huidige programma van de Stop-reactie de activiteit onvoldoende ondersteunt. We denken dat een activiteit afgesloten zou moeten worden door de ervaringen die het kind, tijdens de activiteit, heeft opgedaan nog eens te evalueren met het kind en zijn ouders, door middel van een afsluitend gesprek. Door het kind bijvoorbeeld een aanvullende huiswerkopdracht mee te geven willen we bereiken dat het kind thuis nog eens nadenkt over wat hij bij Halt heeft geleerd. Deze huiswerkopdracht kan dan tijdens het afsluitende gesprek worden besproken.

We denken dat het goed is om de ouders te betrekken bij het afsluitende gesprek, omdat de ouders ook betrokken werden bij het inleidende gesprek. We vinden het belangrijk dat de ouders weten hoe het kind de activiteit doorlopen en ervaren heeft en dat zij ook weten wat hij geleerd heeft. De ouders behoren tot het microsysteem van het kind en aangezien we aan dit systeem aandacht willen besteden in het nieuwe programma, vinden we het belangrijk dat de ouders hierin betrokken worden.

Halt stelt momenteel twee middagen van ieder twee uur beschikbaar voor het programma van de Stop-reactie, maar volgens de wet mag het programma tien uur in beslag nemen. Als we ons gaan richten op een nieuw programma dan zouden we hiervoor bijvoorbeeld drie woensdagmiddagen kunnen uit trekken.

Het nieuwe programma moet ook niet te lang duren omdat er rekening gehouden moet worden met de concentratie- en spanningsboog van de kinderen. Daarom zitten we met drie middagen van anderhalf à twee uur toch wel aan het maximum.

Een nieuw programma moet gebaseerd zijn op secundaire preventie. Omdat een secundair preventief programma start met een vroegtijdige signalering van een (beginnend)probleem. Het probleem heeft zich namelijk al voorgedaan, het kind heeft een delict gepleegd, en het programma van de Stop-reactie moet er voor zorgen dat dit probleem niet verergerd. (Roos, 1998)

1. Aandachtspunten van Stop-medewerkers

In de interviews met de medewerkers van de Stop-reactie werd duidelijk gemaakt dat zij in een nieuw programma voor de Stop-reactie, het belangrijk vinden dat er aandacht wordt besteed aan de volgende punten:

- Er moet kritisch gekeken worden naar het kind en naar zijn ontwikkeling volgens de morele stadia van Kohlberg.
- Op basis van het vorige punt moet er een stukje maatwerk geleverd worden waarbij het programma aansluit op de situatie en het motief van het kind om een delict te plegen, waarom mag iets niet en waarom heb je dat gedaan?
- Het programma moet aandacht besteden aan het motief groepsdruk.
- Een nieuw programma moet zowel in groepsverband als individueel toepasbaar zijn.
- Er moet ruimte zijn voor interactie tussen kinderen onderling en de rol van de volwassene moet hierin heel duidelijk zijn afgebakend.
- Het nieuwe programma hoeft niet zozeer gericht te zijn op het delict dat het kind heeft gepleegd.

- Een nieuw programma moet gericht zijn op het gedrag en het motief van het kind.
- Het kind moet inzicht krijgen in de gevolgen van zijn gedrag en hierover aan het denken gezet worden.
- Het kind moet zich aan de regels leren houden en hierbij niet alleen maar aan zichzelf denken, maar ook rekening houden met zijn omgeving.
- Het kind moet actief bezig kunnen zijn in het nieuwe programma.
- De betrokkenheid van ouders is erg belangrijk.

Het afdelingshoofd van Halt heeft aangegeven dat als een kind onder de twaalf jaar een strafbaar feit pleegt, dit in veel gevallen de aanzet kan zijn tot crimineel gedrag op latere leeftijd. Daarom vindt hij het van groot belang om direct en adequaat op het kind te reageren door middel van het Twaalfmin-programma.

Hij is van mening dat elk kind een stuk maatwerk nodig heeft waarbij er gekeken wordt naar het kind zelf, zijn omstandigheden en zijn gepleegde delict. Aan de hand hiervan moet Halt op het kind reageren.

Wij zijn het ermee eens dat er voldoende aandacht besteed moet worden aan de persoonlijkheid en de omstandigheden van elk kind. Ook is het van belang dat de Stop-medewerker enigszins kan in schatten hoever een kind zijn morele besef ontwikkeld heeft en dat de medewerker hierop kan anticiperen.

Maar we denken dat het lastig is om elk kind goed in te schatten wat betreft zijn ontwikkelingsstadium, aangezien Halt het kind een korte tijd meemaakt. Ook lijkt het ons lastig om vervolgens dat stuk maatwerk te bieden wat het kind nodig blijkt te hebben, omdat er een nieuw programma ontwikkeld dient te worden wat toepasbaar is op elk kind van tien en elf jaar oud dat bij Halt komt voor de Stop-reactie en wat zowel groepsgericht als individueel uitgevoerd zou kunnen worden.

Daarnaast is er niet veel tijd om per zaak een speciaal programma te maken dat perfect aansluit op het kind.

Daarom moeten we op basis van de ontwikkelingstheorieën en methoden die we in de literatuur gevonden hebben, een passend programma bedenken voor kinderen in de leeftijd van tien en elf jaar.

1.1. Een kritische blik op de aandachtspunten van Halt

Halt wil dat we ons richten op de theorie van Kohlberg bij het ontwerpen van een nieuwe activiteit voor de Stop-reactie. Wij hebben naar aanleiding van de kritiek op de theorie van Kohlberg (zie Hoofdstuk 4) besloten ons niet enkel te richten op deze theorie. De theorie van Kohlberg richt zich niet voldoende op de morele gevoelens. Wij zijn van mening dat de door Diekstra e.a. (2004) beschreven co-constructie, die werkt en uit gaat van de drie morele G's, dat wel doet. In dit hoofdstuk gaan we dan ook verder in op de werkwijze van de co-constructie.

Wij denken, in tegenstelling tot de Stop-medewerkers, dat het niet alleen van belang is om ons te richten op het motief van het kind om het delict te plegen. De medewerkers van Halt gaven in de interviews aan dat een nieuw programma niet gericht dient te zijn op het delict dat een kind gepleegd heeft. Wij zijn van mening dat het wel van belang is om in het nieuwe programma gericht te zijn op het delict dat het kind gepleegd heeft.

Uit de literatuur blijkt dat het kind het meeste leert als het gaat over de situatie waar het kind zich in bevindt. Wanneer het niet mogelijk is om van een specifieke situatie waar het kind zich in bevindt te leren, dient een kind een les te krijgen die zo goed mogelijk aansluit op zijn beleavingswereld (Van Beemen, 2001)(Diekstra en Gravesteyn, 2004). Wij zijn het daarom met de literatuur eens om een activiteit, voor het kind, zoveel en zo goed mogelijk te baseren op zijn gepleegde delict en de situatie waar het delict in plaats vond. Door de activiteit op de situatie van het kind te richten kunnen we ingaan op de precieze motieven van het kind en

op wat de gevolgen van het gepleegde delict zijn voor het kind, voor zijn omgeving en voor de benadeelden.

In hoofdstuk 4 wordt het belang van de morele G's volgens Diekstra en Gravesteyn (2004) beschreven. Door het kind inzicht te laten verkrijgen in zijn eigen gedachten, gevoelens en gedrag tijdens het delict dat hij heeft gepleegd en door het kind in te laten leven en kennis te laten maken met de gedachten en gevoelens van de anderen in die specifieke situatie, willen we bereiken dat het kind zijn denk- en ontwikkelingsschema zo aanpast en internaliseert zodat hij zich in het vervolg aan de regels houdt en rekening houdt met zijn omgeving. Aangezien Van Beemen (2001) de nadruk legt op het belang dat het dilemma of de activiteit aansluit op de belevingswereld van het kind, denken wij dat het kind meer onder de indruk zal zijn als een activiteit ingaat op het strafbare feit dat het kind zelf gepleegd heeft en de situatie waarin het zich afspeelde, omdat dit aansluit op zijn ervaringen. De activiteit zal op deze manier effectiever zijn dan wanneer de activiteit gebaseerd is op een algemeen voorbeeld van een situatie waarbij het delict bijvoorbeeld winkeldiefstal is, terwijl het kind opgepakt is voor het stelen van een mp3 speler, samen met een groepje vriendjes, die het stoer vonden als hij het zou durven om het te stelen. Het kind heeft zelf een heel eigen beleving gehad bij het uitgedaagd worden: bij het binnen lopen van de winkel, bij het wachten op het juiste moment, bij het pakken van de mp3 speler, bij het opgepakt worden enzovoort. Wij vinden, uitgaande van de theorie van Diekstra en Gravesteyn (2004), dat het belangrijk is om in zo'n geval in te gaan op de gevoelens, gedachten en het gedrag tijdens die specifieke situatie en om het kind vervolgens in te laten gaan op de gedachten, gevoelens en het gedrag van de omgeving en van de benadeelden.

Omdat bij veel kinderen van tien en elf jaar het motief groepsdruk een grote rol speelt in de omgang met leeftijdsgenoten, sluiten wij ons aan bij de Stop-medewerkers dat er meer aandacht besteed moet worden aan dit onderwerp. Ook willen we proberen om het kind te helpen en te stimuleren om voor zichzelf op te komen en het kind op die manier weerbaarder maken tegen groepsdruk.

Als de activiteit in groepsverband wordt uitgevoerd, vinden we het belangrijk dat de medewerker hier sturing en vorm aan geeft en dat er voor de kinderen onderling de mogelijkheid is om op elkaar te reageren, zoals Collot d'Escury-Koenings e.a. (1997) en Piaget (Van Beemen, 2001) ook stellen. Wij vinden dat de medewerker, de activiteit dient te ondersteunen zoals de co-constructie van Diekstra en Gravesteyn (2004) omschrijft in de volgende paragraaf. Op de manier van de co-constructie worden de kinderen actief betrokken bij de activiteit. We zijn het met de medewerkers van Stop eens dat een programma ook individueel toegepast moet kunnen worden, maar we denken dat er dan wel meer inspanning en sturing moet komen van de medewerker. We vinden dat een kind ook individueel een programma moet kunnen volgen omdat we het 'lik op stuk' beleid van Halt erg belangrijk vinden om ervoor te zorgen dat het kind zo snel mogelijk een reactie krijgt op de overtreding die hij heeft begaan. Het 'lik op stuk' beleid houdt in dat de reactie op het delict zo snel mogelijk moet plaatsvinden voor de effectiviteit van het programma. Hiermee wordt de kans dat het kind opnieuw een delict pleegt verkleind.

We zijn het met de Stop-medewerkers volledig eens dat de ouders betrokken dienen te worden bij de Stop-reactie. Wij zijn zelfs van mening dat niet alleen de ouders erbij betrokken dienen te worden maar ook de omgeving van het kind, zoals de vriendjes van het kind en de school, zoals omschreven staat in de theorie van Bronfenbrenner.

We waren erg verbaasd toen we in een interview met een medewerker te horen kregen dat de ouders alleen bij het inleidende gesprek betrokken worden en verder niet meer voor een afsluitend gesprek uitgenodigd worden. Na de activiteit, het Stop-spel, gaat het kind naar huis en daarmee eindigt het contact met Halt.

Wij vinden het belangrijk dat de ouders betrokken worden bij het programma van het kind, het lijkt ons het beste om de ouders zoveel mogelijk te betrekken bij het programma. Wij

denken dat het in ieder geval noodzakelijk is om ouders te betrekken bij het inleidende gesprek maar ook bij een afsluitend gesprek na de activiteit. We hebben ons in dit onderzoek niet uitgebreid gericht op de ouders omdat ons onderzoek dan te uitgebreid en onhaalbaar zou worden. Maar wij vinden het wel belangrijk om aan te geven dat de ouders onmisbaar zijn in het programma van de Stop-reactie. Zij zijn de opvoeders van het kind en zij zullen ook thuis het verkrijgen van inzichten door hun kinderen moeten doorzetten.

2. De co-constructie

Diekstra en Gravesteyn (2004) beschrijven de co-constructie, die bedoelt is voor morele opvoeding in de klas. De co-constructie gaat er van uit dat leren niet van buitenaf moet worden opgelegd, maar vooral ook van binnenuit het kind moet komen. De sturing van het leerproces moet dus vooral bij het kind zelf liggen.

Het belangrijkste aspect van de co-constructie is dat kinderen gezamenlijk waarden en gedragsregels uitspreken, deze vervolgens ter discussie stellen en daarna voortbouwen op elkaars ideeën. Kinderen hebben dus een actieve rol in de communicatie en worden zich op deze manier bewust van het leven in de samenleving en de gemeenschappelijke regels en opvattingen.

Kinderen leren op deze manier door observeren en door directe ervaring.

Door de co-constructieve werkwijze leren kinderen kritisch na te denken en kunnen ze onduidelijkheden of onjuistheden in hun denkpatroon ontdekken en vervolgens hun denkpatronen aanpassen of veranderen.

De volwassene speelt een belangrijke rol in de co-constructie doordat hij de kinderen stimuleert om ergens over na te denken en vervolgens stimuleert hij de kinderen om er met anderen over na te denken en te praten. De manier waarop de volwassene het kind kan stimuleren om ergens over na te denken, kan gebeuren aan de hand van de hieronder beschreven gesprekstechnieken (paragraaf 3) en door de kinderen gerichte opdrachten te geven die zij samen of individueel proberen op te lossen. In het eindproduct zullen we uitvoerig beschrijven hoe de medewerker hier vorm aan dient te geven.

De volwassene heeft dus de rol van procesbegeleider. Zijn rol is passief, hij observeert het leerproces en springt zo min mogelijk in. Ook zorgt hij ervoor dat er continu afstemming plaatsvindt in de discussie van de kinderen.

Bij co-construeren gaat het niet zozeer om het eindresultaat, maar om het proces wat hieraan vooraf gaat.

De procesbegeleider maakt tijdens de discussie gebruik van de ervaringen van het kind omdat deze ervaringen het kind het meest aan zullen spreken aangezien het in zijn belevingswereld plaatsvindt. Op deze manier kan het kind ook zijn eigen ervaringen vergelijken met die van anderen.

Verder stimuleert de procesbegeleider het kind om na te denken wat de oorzaken en de gevolgen zijn van zijn morele gedachten, gevoelens en gedrag. Verder laat hij de kinderen definities geven van morele gevoelens en gedachte die je bij een bepaalde gebeurtenis kunt hebben en tot welk gedrag deze gevoelens en gedachten kunnen leiden.

Volgens Alblas e.a. (2001) zijn er drie verschillende manieren waarop kinderen zich aan regels houden en hoe kinderen met regels omgaan, dit zijn namelijk:

- Inwilliging, het kind doet dan alleen wat anderen willen als er voldoende controle op zijn gedrag wordt uitgeoefend. Zodra deze controle weg is gaat het kind zijn eigen gang en houdt hij zich niet of minder aan de regels.
- Identificatie, het kind heeft een rolmodel waarmee hij zich wil vereenzelvigen door middel van het overnemen van de normen en waarden van het rolmodel. Bij verandering van rolmodellen worden mogelijk de normen en waarden aangepast op het nieuwe rolmodel.

- Internalisatie, het kind maakt zich de geleerde normen, waarden en opvattingen eigen. Er is sprake van verinnerlijking. Hier is volgens Diekstra (2004) een intensieve interactie tussen kinderen voor nodig, waarbij zo goed mogelijk wordt aangesloten bij de belevingswereld van het kind.

Wij streven ernaar om er in een nieuw programma voor te zorgen dat gedachten geïnternaliseerd worden bij het kind. Omdat bij internalisatie gedragingen van het kind niet afhankelijk zijn van personen in de omgeving. Bij internalisatie is er de grootste kans op gedragverandering, omdat het kind dan zelf vindt dat hij zich op een bepaalde manier moet gedragen. Hij gedraagt zich niet alleen maar goed omdat zijn gedrag gecontroleerd wordt en er een straf zou kunnen volgen, of dat hij bepaald gedrag vertoont omdat andere kinderen het ook doen.

Wij denken dat de co-constructie het proces van internalisatie bij een kind stimuleert, omdat er bij de co-constructieve werkwijze intensieve interactie tussen kinderen plaatsvindt. Op die manier krijgen kinderen ook opvattingen en meningen van anderen te horen, die afwijkend of anders kunnen zijn van de eigen opvattingen. Zo leren kinderen kritisch na te denken over hun eigen opvattingen en meningen en over de opvattingen en meningen van leeftijdgenootjes. Waardoor kinderen uiteindelijk hun denkwijzen afstemmen of veranderen door het erkennen van andere meningen en opvattingen.

Wij hebben gekozen voor de co-constructie omdat we denken dat deze manier van kennis overdracht en morele opvoeding niet alleen in de klas heel goed zal werken. We denken dat dit ook een goede methode zal zijn bij het leren van regels, normen en waarden tijdens het programma van de Stop-reactie.

De intentie van de co-constructie is dat kinderen leren door middel van ondervinden en ervaren, in groepsverband, in plaats van dat er door de volwassene bepaalde (gedrags)regels, normen en opvattingen worden opgelegd.

Wij denken dat kinderen op deze manier van actief bezig zijn en de discussie met leeftijdgenoten, meer zullen leren over zichzelf en hun omgeving. Hierbij sluiten we aan bij wat Bandura schrijft over de manieren van leren door kinderen. (Diekstra en Gravesteyn, 2004)

3. Gespreksvoering met kinderen

Omdat Stop-medewerkers veel in gesprek gaan met kinderen, is het voor hen belangrijk om te beschikken over een aantal vaardigheden waar aandacht aan besteed dient te worden tijdens het gesprek met een kind. We zullen daarom een aantal punten bespreken die van belang zijn bij de gespreksvoering met tien en elf jarigen.

Afstemming op het kind

Houdt rekening met het niveau van het kind en pas daarop je taalgebruik aan, kijk uit dat je niet teveel gebruik maakt van moeilijke woorden. Zorg er ook voor dat het gesprek niet te lang duurt in verband met een kortere concentratieboog van kinderen.

Daarnaast is het belangrijk dat de procesbegeleider het kind stimuleert om actief deel te nemen aan het gesprek, door begrip te tonen als een kind iets verteld en hem aan te moedigen om te vertellen, geen enkel antwoord is verkeerd (Stichting S&O, 2000) (Diekstra, Gravesteyn, 2004) (Ritzen, 1997)

Toon ook respect voor het kind door op een gelijkwaardige manier in gesprek te gaan.

Kinderen zijn vaak geneigd om in het bijzijn van een volwassene een sociaal wenselijk antwoord te geven, omdat zij kunnen denken dat de volwassene zelf het antwoord wel weet maar hen op de proef wil stellen om te kijken of ze wel het juiste antwoord kunnen geven.

Houdt hier dus rekening mee.

Gesprekstechnieken

Houdt er rekening mee dat je het gesprek niet in een bepaalde richting stuurt, dit kan je vermijden door het stellen van open vragen. Probeer ook zoveel mogelijk door te vragen op wat het kind verteld. Dit kun je aanmoedigen door positieve bevestiging te geven en actief te luisteren. Je laat zien dat je actief luistert door zo nu en dan te knikken en te 'hummen.'

Schenk ook aandacht aan het morele oordeel van het kind over de te bespreken situatie.

Om duidelijkheid in het gesprek te scheppen, zowel voor jezelf als voor het kind, moeten de verhalen en meningen van het kind af en toe worden samengevat.

Als het gesprek met meerdere kinderen gevoerd wordt, moet de procesbegeleider de kinderen stimuleren om op elkaar te reageren en zich te verplaatsen in de positie van de ander.

De kern van het gesprek met het kind moet draaien om de gebeurtenis en de drie morele G's, Gedachten, Gevoelens en Gedrag. (Stichting S&O, 2000) (Diekstra, Gravesteyn, 2004) (Ritzen, 1997)

We vinden dat de procesbegeleider, tijdens de uitvoering van het programma, de bovenstaande gesprekstechnieken dient te hanteren.

4. Mogelijke activiteiten

Volgens Van Beemen (2001) is het voor een zo effectief mogelijke activiteit van belang om de activiteit zo snel mogelijk na de overtreding te laten plaats vinden. Een vroegtijdige aanpak zal ervoor zorgen dat een kind eerder van een mogelijk toekomstige regelovertreding weerhouden wordt.

Het 'lik-op-stuk' beleid van Halt vinden wij erg belangrijk omdat een kind op deze manier vrijwel direct de gevolgen op zijn overtreding ervaart. We denken dat dit de doelstelling van Halt, het voorkomen van herhaling van strafbaar gedrag en een stagnering voorkomen in de gezonde ontwikkeling in het opgroeien van kind naar volwassenheid, ten goede zal komen. Volgens Van Acker (1995) moet een succesvolle activiteit een breed terrein bestrijken, het moet in de sociale context worden gezien. Daarbij moet de activiteit aspecten van het gezinsleven, van de school en van de omgang met leeftijdsgenoten in acht nemen.

Elke activiteit dient, volgens Van Beemen (2001) en Diekstra en Gravesteyn (2004), zoveel mogelijk aan te sluiten bij de ervaringen van het kind. Wij vinden het daarom van belang dat een activiteit gaat over het gepleegde delict en vooral op de specifieke situatie waarin dit gebeurde. De volledige situatie van de dag waarop het kind het delict pleegde moet als voorbeeld worden genomen in iedere activiteit. Denk hierbij aan de plaats, het tijdstip, de omgeving, het delict, de betrokkenen etcetera.

Zoals in de inleiding van dit hoofdstuk ook al beschreven staat vinden we het belangrijk om de ouders bij het inleidende en bij het evaluatiegesprek te betrekken. Op deze manier wordt ook het gezin bij de situatie van het kind betrokken.

In de literatuur hebben we diverse concrete activiteiten gevonden waardoor kinderen inzicht kunnen krijgen in hun gedrag, de motieven voor bepaald gedrag en de gevolgen van hun gedrag. We zullen een aantal van deze activiteiten kort omschrijven.

Rollenspel

Het doel van het spelen van een rollenspel is veelzijdig. Verschillende thema's kunnen bij een rollenspel aan bod komen zoals, sociale vaardigheid- en weerbaarheidsoefeningen, leren omgaan met groepsdruk, leren perspectief te nemen, leren (her)kennen en benoemen van de drie morele G's bij zichzelf en bij een ander.

In een rollenspel worden morele situaties geoefend. Het rollenspel is een geschikte manier om gedrag te oefenen, tijdens het rollenspel kunnen geen fouten worden gemaakt omdat het een oefening van bepaald gedrag is.

Een rollenspel is mogelijk bij de volgende typen van delict: (winkel)diefstal, oplichting, vernieling, baldadigheid, brandstichting, zedendelict en mishandeling.

(Diekstra en Gravesteijn, 2004) (Dohle, 2001)

Gesprek benadeelde

Het doel van het gesprek met de benadeelde is dat het kind geconfronteerd wordt met de gevoelens van de benadeelde en van zichzelf. Hierbij krijgt het kind inzicht in de gevolgen van zijn gedrag. De intentie van dit gesprek is niet dat het kind zijn excuses aanbiedt, maar dat hij zich bewust wordt van zijn daden en de gevolgen en van de drie morele G's. Het gesprek met een benadeelde kan plaatsvinden bij de volgende typen van delict:

(winkel)diefstal, oplichting, vernieling, baldadigheid, brandstichting, mishandeling.

(Consult met M. van de Sande, februari 2005)

Meekijk middag

Het doel van een meekijk middag is dat het kind ondervindt wat bijvoorbeeld een winkelier allemaal op een dag moet verrichten om zijn geld te verdienen. En dat het kind op deze manier beseft wat de consequenties zijn van zijn gedrag en inzicht krijgt waarom hij dit niet meer mag doen. Tijdens de meekijk middag kan het kind eventueel de benadeelde helpen met het verrichten van kleine klusjes.

De meekijk middag kan plaatsvinden bij de volgende typen van delict: winkeldiefstal, vernieling, brandstichting.

(Consult met M. van de Sande, februari 2005)

Het debat

Het doel van de discussie is dat kinderen inzicht krijgen in het hoe en waarom van regels en omgangsvormen. En daarnaast zullen de kinderen inzicht krijgen in verschillende standpunten van verschillende personen. Het voeren van de discussie kan plaatsvinden bij de volgende typen van delict: (winkel)diefstal, oplichting, vernieling, baldadigheid, brandstichting, zedendelict en mishandeling. (Diekstra en Gravesteijn, 2004)

Aanvullende opdracht

We vinden het belangrijk dat ieder kind dat deelneemt aan een activiteit van de Stop-reactie, aan het eind van een activiteit een opdracht mee naar huis krijgt.

Het doel van een aanvullende opdracht is dat het kind nadenkt over wat hij geleerd heeft van de activiteit. Op deze manier denkt hij nogmaals na over zijn eigen handelen tijdens het delict en de morele G's die daarbij een rol speelden.

We denken hierbij bijvoorbeeld aan het schrijven van een opstel of het maken van een videofilmje over wat het kind geleerd heeft. Deze opdracht wordt gemaakt aan de hand van een aantal opgestelde aandachtspunten. In deze opdracht zal de nadruk liggen op de morele G's.

Deze aanvullende opdracht wordt in het afsluitende gesprek geëvalueerd, evenals de uitgevoerde activiteit.

Bovenstaande activiteiten zijn abstracte ideeën voor een mogelijk eindproduct. Om te kijken welke activiteit(en) het meest geschikt zijn voor een nieuw programma van de Stop-reactie, zullen we de voor- en nadelen van elke activiteit tegen elkaar af moeten wegen. Deze voor- en nadelen hebben we tegen elkaar afgezet in het schema op de volgende pagina.

	Voordelen	Nadelen
Rollenspel	- Doel is veelzijdig, er kunnen verschillende thema's worden behandeld d.m.v. het rollenspel. - Het kind kan oefenen met bepaald gedrag. - Kind leert zich inleven in verschillende standpunten van verschillende personen.	- Het kind kan moeite hebben om zich in te leven in een bepaalde rol. - De kans is aanwezig dat een kind het rollenspel niet serieus neemt.
Gesprek benadeelde	- Kind krijgt besef van wat hij de benadeelde heeft aangedaan, dit zal hem weerhouden om nog eens het gedrag te vertonen. - Het morele gevoel komt hierbij sterk aan bod. - Het kind zal zich beter in kunnen leven in de benadeelde. - Het staat direct tot de situatie waar het kind zich in bevindt.	- Benadeelde wil geen medewerking verlenen. - De benadeelde reageert met teveel negatieve emoties op het kind. - Kind kan angstig zijn om met de benadeelde geconfronteerd te worden.
Meekijk middag	- Kind beseft wat de gevolgen van zijn gedrag zijn voor de benadeelde. - Kind zal zich beter in kun leven in het gevoel en de gedachten van de benadeelde	- De benadeelde moet hier ook tijd in steken en het kind begeleiden. - Benadeelde wil geen medewerking vertonen.
Het debat	- Inzicht verkrijgen in het hoe en waarom van verschillende regels en opvattingen. - Leren open te staan en respect te hebben voor opvattingen en meningen die afwijkend zijn	- Kind kan moeite hebben om zich in een ander te verplaatsen. - Kind kan zich aangevallen voelen en het idee krijgen dat hij, ten koste van het leerproces, zijn eigen standpunt overeind moet houden en verdedigen. - De kans is aanwezig dat een kind het debat niet serieus neemt omdat hij een standpunt moet verdedigen waar hij misschien niet achter staat.

Zo zien we dat aan elke activiteit, naast de voordelen, ook nadelen verbonden zijn. Met deze nadelen zullen we daarom ook rekening moeten houden tijdens de uitwerking van het eindproduct. En hier zullen we eventueel oplossingen of tips voor proberen te geven.

5. Aandachtspunten voor een nieuw programma

Op basis van dit hoofdstuk en het consult met een docente van de Haagse Hogeschool zijn wij tot de volgende aandachtspunten gekomen waarvan wij vinden dat deze in een nieuw programma naar voren zouden moeten komen:

- De mogelijkheid tot interactie met leeftijdgenoten moet aanwezig zijn.
- We vinden het belangrijk dat een nieuw programma op co-constructieve wijze wordt vormgegeven. De procesbegeleider zorgt voor de externe prikkels waarover het kind zelf zal nadenken en hier vervolgens gezamenlijk met andere kinderen verder over praat en nadenkt en zijn denkwijzen vervolgens reconstrueert.
- Het is van belang dat er situaties worden besproken die zich ook daadwerkelijk hebben voorgedaan. Omdat deze het beste aansluiten bij de beleavingswereld van het kind.
- Aan de hand van de (morele)gebeurtenis, moeten in een nieuw programma de drie morele G's (Gedachten – Gevoel – Gedrag) aan bod komen. Met betrekking tot de morele G's van het kind zelf en de morele G's van de benadeelde.
- De hoofdgedachte bij de morele opvoeding tijdens het programma kan zijn 'Wat ik niet wil dat mij geschiedt, doe ik ook een ander niet.'
- Daarnaast moet de nadruk liggen op het motief van het kind.
- Verder is het belangrijk om te kijken naar de gevolgen van het gedrag van het kind voor zichzelf en voor anderen.
- In een nieuwe activiteit moet een kind hypothetisch-deductief kunnen redeneren. Op deze manier dient het kind probleemoplossend te denken en zelf bedachte oplossingen te toetsen.
- Er moet aandacht worden besteed aan de sociale context van het kind, dat wil zeggen, het gezin, de school en de vrienden.
- Het is belangrijk om het kind tijdens een activiteit te laten leren door het kind te laten observeren en direct te laten ervaren.
- Het is van belang dat de procesbegeleider beargumenteerd waarom iets goed of fout is, indien het kind dit zelf niet kan. Omdat het *waarom* voor een kind heel belangrijk is om een (gedrags)regel ook echt te begrijpen en deze niet zomaar over te nemen omdat hem verteld wordt dat deze goed of fout is. Als een kind het belang van een regel ook goed begrijpt, zal hij zich deze sneller eigen kunnen maken en vindt er internalisering van de regel plaats.
- Het programma dient zowel individueel als groepsgeschikt te zijn.
- Als laatst vinden we het belangrijk dat er alternatieven voor het gedrag bedacht worden door het kind zelf. Het kind dient zelf, of in samenwerking met leeftijdgenoten, te ontdekken en te bedenken wat alternatieven zijn voor het ongewenste gedrag, hierin dient hij ondersteund te worden door een volwassene.

Op basis van onder andere deze aandachtspunten en bouwstenen zullen wij ons eindproduct creëren.

Hoofdstuk 7 Conclusie

Met dit laatste hoofdstuk willen wij een antwoord geven op onze probleemstelling, dit doen we op basis van de literatuur en de analyses van voorgaande hoofdstukken. Voor ons onderzoek hebben we de volgende probleemstelling geformuleerd:

“Hoe geven we kinderen van tien en elf jaar, die een Halt-waardig delict hebben gepleegd en voor de Stop-reactie in aanmerking komen, inzicht in het eigen gedrag en de gevolgen hiervan. Zodat het kind zijn gedrag veranderd en niet in herhaling valt in het plegen van strafbaar gedrag.”

We hebben in dit hoofdstuk de belangrijkste punten uit het verslag, die relevant zijn voor het antwoord op de probleemstelling, kort beschreven. Op basis van deze conclusie willen we vorm geven aan het eindproduct.

1. Het programma

Het doel van een nieuw programma is een gedragsverandering bij het kind tot stand brengen door het kind inzicht te laten krijgen in zijn eigen gedrag en de gevolgen hiervan voor zichzelf en voor anderen.

Om dit doel te bereiken dient het kind in een nieuw programma van de Stop-reactie te leren inzicht te krijgen in zijn eigen gevoel, gedrag en gedachten en in die van een ander.

Om moreel gedrag te ontwikkelen bij kinderen is het volgens Diekstra en Gravesteyn (2004) belangrijk dat er naar het morele gevoel, de morele gedachte en het morele gedrag tijdens het delict gekeken wordt. In een nieuw programma willen we ons dan ook richten op deze morele G's.

Een nieuw programma dient te bestaan uit drie afspraken met Halt. Waarbij iedere afspraak maximaal twee uur duurt:

- Eerste afspraak: een inleidend gesprek, tussen de ouders, het kind en de Stop-medewerker.
- Tweede afspraak: een activiteit, tussen het kind, leeftijdsgenoten en de Stop-medewerker. Na de activiteit krijgt het kind een aanvullende opdracht mee naar huis.
- Derde afspraak: een afsluitend gesprek, tussen het kind, de ouders en de Stop-medewerker.

We vinden een afsluitend gesprek met de ouders en het kind, net zo onmisbaar als een inleidend gesprek.

De ouders

De ouders (behorend tot het microsysteem van het kind) dienen, volgens Van de Sande (consult, 2005), betrokken te worden bij het kleine stukje 'opvoeding' dat Halt (als onderdeel van het mesosysteem van het kind) aan het kind geeft. Op deze manier kunnen de ouders de opvoeding op een effectievere manier voort zetten.

Het microsysteem volgens Bronfenbrenner is het belangrijkste systeem in de omgeving van het kind. Zowel leeftijdsgenoten als het gezin zijn erg belangrijke factoren tijdens de ontwikkeling en de vorming van de eigen identiteit door het kind.

(Collot d'Escury-Koenings e.a., 1997)

Wij vinden het daarom erg belangrijk dat de ouders van de kinderen zoveel mogelijk worden betrokken bij de Stop-reactie, om een zo goed mogelijk beeld te krijgen van de gezinssituatie van het kind zodat het gezin, indien nodig, door verwezen kan worden naar eventuele hulpverlening.

Daarnaast is het belangrijk dat het kind niet enkel leert en inzichten verwerft tijdens het programma van de Stop-reactie. Maar dit proces zal thuis ook moeten worden voortgezet door de opvoeders van het kind, daarom is het van belang dat de ouders weten wat hun kind bij Halt geleerd heeft en hoe ze dat geleerd hebben. Zodat de ouders hier in de thuissituatie op terug kunnen komen en hun kind kunnen stimuleren en begeleiden in het verder ontwikkelen van bijvoorbeeld het in kunnen leven in een ander.

2. De activiteit

Het huidige computerspel is gericht op de ontwikkelingstheorie van Kohlberg en draait daardoor vooral om het kennen van de regels. (Ritzen, 1997)

Ook is gebleken dat het computerspel voor kinderen van tien en elf jaar gemakkelijk is en bijna foutloos gespeeld wordt. (Interviews medewerkers Halt Haaglanden, 2005)

We gaan er dan ook van uit dat veel kinderen van tien en elf jaar wel kennis hebben van de regels, maar de regels overtreden omdat er andere dingen spelen zoals groepsdruk en een gebrek aan inlevingsvermogen in de gevoelens en gedachten van een ander; ofwel een gebrek aan inzicht in de gevolgen van hun daden.

Veel kinderen die bij Halt komen hebben een delict in groepsverband gepleegd, waarbij het motief om het delict te plegen ofwel groepsdruk, experimenteren of stoer willen doen is. Wij vinden dat er in een nieuwe activiteit dan ook aandacht besteedt dient te worden aan de weerbaarheid van het kind. Hiermee willen we er voor zorgen dat het kind beter om kan gaan met groepsdruk.

Omdat de meest voorkomende delicten bij Stop-zaken (poging tot) diefstal, baldadigheid en vernieling zijn, vinden wij het verstandig om de activiteiten voor een nieuw programma voornamelijk op deze delicttypen te richten. Wel willen wij erop letten dat er de mogelijkheid is om een draai aan de activiteiten te kunnen geven zodat deze ook toepasbaar zijn op andere delicttypen.

Drie morele G's: Gedachten, Gevoel en Gedrag

Volgens Diekstra en Gravesteyn (2004) kan een gedragsverandering tot stand komen wanneer een activiteit:

- Aansluit op de belevingswereld en/of de eigen ervaringen van het kind
- Er ingegaan wordt op de drie morele G's (Gevoel, Gedachten en Gedrag) van het kind zelf en in de drie morele G's van anderen, zoals het ingaan op de drie morele G's van de benadeelde.

Volgens Diekstra en Gravesteyn zal het kind zijn gedrag pas veranderen wanneer het kind zijn denkwijze zelf veranderd.

Een verandering in de denkwijze van het kind ontstaat pas wanneer het kind zich in kan leven in de morele G's van een andere persoon, zoals de benadeelde.

Om ervoor te zorgen dat een kind inzicht krijgt in zijn eigen morele G's en in die van een ander, is het volgens Diekstra en Gravesteyn van belang om de situatie van het kind, het delict dat het kind pleegde, (zoveel mogelijk) als uitgangspunt te nemen bij de activiteit. Of om er in ieder geval voor te zorgen dat de activiteit binnen de belevingswereld van het kind past.

We vinden het belangrijk dat een kind tijdens een activiteit inzicht krijgt in de morele G's, zoals Diekstra en Gravesteyn deze beschrijven. Een kind kan zich door na te denken en te praten over de morele G's, zich tevens bewust worden waarom hij een strafbaar feit heeft gepleegd (het motief) en wat de gevolgen hiervan zijn voor zichzelf en ook voor anderen.

Om het kind inzicht te laten krijgen in de gevoelens van zichzelf en in de gevoelens van een ander, zal er in een nieuwe activiteit aandacht besteedt moeten worden aan de vijf sociaal-emotionele basiscompetenties van Goleman:

- Zelfbewustzijn of je eigen gevoelens herkennen.
- Het omgaan met gevoelens.
- Jezelf kunnen motiveren.
- Het herkennen van gevoelens bij anderen.
- Sociale vaardigheden of het omgaan met relaties.

(Diekstra en Gravesteyn 2004)

We vinden het belangrijk om aandacht te besteden aan deze basiscompetenties omdat de kinderen deze basiscompetenties nodig hebben om na te kunnen denken over de morele G's van zichzelf en van anderen. Daarom dient de Stop-medewerker ervoor te zorgen dat het kind zich bewust wordt van deze basiscompetenties, door het stellen van open vragen en het kind bijvoorbeeld te confronteren met morele dilemma's.

Wanneer het kind de regels kent, zich in kan leven in zijn eigen gevoelens, gedachten en gedrag en in de gevoelens, gedachten en gedrag van een ander, is er een grotere kans dat het kind zich ook aan deze regels zal houden. Omdat hij door het bewust worden van de morele G's zijn denkschema veranderd kan hebben, waarop een gedragsverandering zou kunnen volgen. (Diekstra en Gravesteyn, 2004)

Denken, overleggen en oefenen

Het is van groot belang dat een activiteit in groepsverband wordt uitgevoerd, waarbij de kinderen van elkaar kunnen leren en samen kunnen oefenen met bepaalde gedragsvaardigheden. Een kind dient de tijd te krijgen om over gedrag, gevoelens en gedachten van zichzelf en van anderen na te denken en hier in gesprek/discussie over te kunnen gaan met zijn leeftijdsgenoten. (Collot d' Escury-Koenings, 1997)

Een kind dient de mogelijkheid te krijgen om in een activiteit probleemoplossend te denken en vervolgens de zelf bedachte oplossingen te kunnen toetsen. Dit wordt door Van Beemen (2001) hypothetisch-deductief redeneren genoemd.

Om ander gedrag te kunnen en durven uitvoeren is het dan ook van belang dat het kind tijdens een activiteit kan oefenen met ander gedrag en op deze manier kan ervaren wat de gevolgen daarvan zijn.

(Van Beemen, 2001) (Diekstra en Gravesteyn, 2004)

3. Begeleiding

Wij vinden het belangrijk dat er in een nieuwe activiteit aandacht besteedt wordt aan de morele normen en waarden. De basis van de morele opvoeding van kinderen zou moeten liggen bij de vier kardinale deugden of waarden (levenswaardigheden) waarop, volgens Diekstra en Gravesteyn (2004) alle relaties tussen mensen gebouwd zouden moeten zijn:

- Rechtvaardigheid
- Weldadigheid
- Menselijke waardigheid
- Vrijheid

Tijdens een het programma dient de medewerker deze levenswaardigheden in acht te nemen.

De begeleiding tijdens de activiteit dient op een co-constructieve wijze te worden vormgegeven. Omdat de co-constructie ruimte biedt voor experimenteren met gedrag, gedachten en gevoel. De medewerker dient ervoor zorg te dragen dat ieder kind rustig zijn

mening kan uiten en dat er respectvol met elkaar en elkaars meningen wordt omgegaan. (Diekstra en Gravesteyn, 2004)

We vinden dat de Stop-medewerker tijdens de gesprekken, waarbij ook de ouders van het kind aanwezig zijn, aandacht dient te besteden aan de mogelijke aanwezigheid van risicofactoren in de gezinssituatie of van het kind zelf. (S&O, 2000) (Van der Zande, 1996) Als dit helder is kan de medewerker enkele tips aan de ouders geven over de opvoeding en omgang van de ouders met het kind. Eventueel kan de medewerker de ouders doorverwijzen naar een hulpverlenende instantie zodat opvoedingsondersteuning geboden kan worden.

Volgens Bandura dient de medewerker tijdens de activiteit:

- uitleg te kunnen geven;
- kinderen te kunnen leren hun gevoelens te leren kennen en beheersen, kortom zichzelf te disciplineren;
- een voorbeeld te zijn;
- kinderen de ruimte of mogelijkheid te geven om te experimenteren met (nieuw) gedrag.

(Diekstra en Gravesteyn, 2004)

4. Tot slot

Het kind moet meer geprikkeld worden om na te denken over zijn eigen daden en de gevolgen daarvan. Wij concluderen dat een kind op deze manier meer zal leren en moreel besef kan ontwikkelen waardoor het kind eerder zijn gedrag zal veranderen.

Daarom vinden wij het belangrijk dat er in een nieuw programma ingegaan wordt op:

- het door het kind gepleegde delict;
- het motief van het kind om het delict te plegen;
- de morele G's tijdens het plegen van het delict;
- de gevolgen van het gepleegde delict, voor zichzelf en anderen (op basis van de morele G's en het vermogen om zich in te kunnen leven in een ander);
- het empathische vermogen ontwikkelen/bevorderen;
- het leren omgaan met groepsdruk;
- het oefenen van gedragsveranderingen;
- het betrekken van de ouders bij het leerproces van hun kind.

5. Externe geldigheid

Het nieuwe programma dat we ontwikkelen voor Halt Haaglanden zal tevens toegepast kunnen worden op andere Halt bureaus in Nederland. Mits het kinderen van tien en elf jaar betreft die een Halt-waardig delict hebben gepleegd en in aanmerking komen voor de Stop-reactie. Het nieuwe programma is ontwikkeld voor een algemene doelgroep, namelijk alle kinderen van tien en elf jaar, zonder verwachte achterliggende problemen in de ontwikkeling.

Literatuur en andere informatiebronnen

Boeken

- Kroon, Tom (1999), *Kinderen en omgaan met normen en waarden*. Hilversum: Uitgeverij Kwintessens.
- Collot d'Escury-Koenings, A.M. P.P. Dekkers, R.G.M. Ritzen, A. Dudink e.a. (1997)(onder redactie van C. Dietvorst en R. van Vethoven), *Begeleiden van ontwikkeling*, Alphen a/d Rijn: Samsom H.D. Tjeenk Willink.
- Zande, Ineke van der (2000), *Deugt de jeugd? Normen en waarden in gezin, school en politiek*. Maarsen: Elsevier/De Tijdstroom.
- Beemen, Liesbeth van (2001), *Ontwikkelingspsychologie*. Groningen: Wolters Noordhoff.
- Acker, J. van (1995), *Gedrags- en opvoedingsproblemen*. Houten/Diegem: Bohn Stafleu Van Loghum.
- Olthof, T. en Brugman, D. (1994), *Het ontstaan van moreel besef*. Lisse: Swets & Zeitlinger B.V.
- Dohle, M. (2001), *Morele opvoeding: waarden en normen in het basisonderwijs*. Baarn: Uitgeverij Bekadidact.
- Rigter, J. R. Diekstra. M.C.E. van der Sande e.a. (2004), *Waardenvolle of waardenloze samenleving? Over waarden normen en gedrag in samenleving, opvoeding en onderwijs*. Uithoorn: Karakter Uitgevers B.V.
- Alblas, G. e.a. (2001), *Sociale psychologie voor het onderwijs*. Groningen/Houten: Wolters-Noordhoff bv.
- Diekstra, R. e.a. (2004), *Waardig en vaardig in het leven*. Lisse: Harcourt Assessment BV
- Roos, S. de e.a. (1998), *Preventie in de sociaalpedagogische hulpverlening*. Bussum: Uitgeverij Coutinho. Tweede druk.
- Jager, H. de en A.L. Mok (1999), *Grondbeginselen der sociologie*, Bussum/Wilrijk: EPN educatieve uitgeverij. Elfde druk.

Internetsites

- Anoniem. *Halt*. URL: <http://www.halthaaglanden.nl/?s=580>. Beschikbaar: 02-12-'04.
- Anoniem. *Nieuwsbrief Schoolmaatschappelijk Werk*. URL: <http://www.vpco.org/asmavo/Nieuwsbrief%20SMW.htm>. Beschikbaar: 17-01-'05.
- Anoniem. *Justitie.nl*. URL: http://www.justitie.nl/publiek/criminaliteit_en_preventie/jeugdcriminaliteit/index.asp?ComponentID=7592&SourcePageID=443. Beschikbaar: 17-01-'05.

Overig

- Politie Haaglanden, Jeugdzorg Den Haag/Zuid-Holland Noord, Halt Haaglanden en Ministerie van justitie - Raad voor de Kinderbescherming (1999), *Hoe eerder hoe beter. Evaluatierapport van het pilotjaar van het Twaalfmin-project in Haaglanden*.
- Jungschleger, I. (2000), Misdadigers in spé zijn op jonge leeftijd te herkennen, *Volkskrant* 1 april.
- S&O Stichting voor Opvoedingsondersteuning (2000) *Training Halt medewerkers, het geven van opvoedingsondersteuning aan de ouders van Twaalf-minners*. Gouda.

Omslag

De foto op de omslag is afkomstig van de site <http://www.noevalleyvoice.com/1997/July-August/index.shtml>. Bekeken op 11 april 2005.
Bewerkt door Maaïke Hammerstein.

Bijlagen

Inhoudsopgave bijlage

	Pagina
Bijlage 1 Naam informanten en adres Halt Haaglanden	1
Bijlage 2 Schema Risico factoren en Beschermende factoren jeugdcriminaliteit	2
Bijlage 3 Uitleg van het begrip 'Haltwaardig delict'	3
Bijlage 4 Twee mutatieformulieren	4
Bijlage 5 Overzicht aantal aangemelde kinderen tot twaalf jaar	6
Bijlage 6 Overzicht van aantal, leeftijd en gepleegde type delict in het jaar 2004	7
Bijlage 7 Overzicht van de percentages en de leeftijden over de jaren 2001 t/m 2004	8
Bijlage 8 Schema theorie van Piaget	9
Bijlage 9 Schema theorie van Kohlberg	10
Bijlage 10 Voorbeeld vragen van het Stop-spel	11
Bijlage 11 Verslag van het bezoek aan het Stop-spel	16
Bijlage 12 Eerste interviewvragen Stop-medewerker	21
Bijlage 13 Interviewvragen aan twee Stop-medewerkers	23
Bijlage 14 Interviewvragen aan medewerker Halt-afdoening	25
Bijlage 15 Interviewvragen aan afdelingshoofd Halt Haaglanden	26
Bijlage 16 Uitwerking eerste interview Stop-medewerker woensdag 12 januari 2005	27
Bijlage 17 Uitwerking interview Stop-medewerker dinsdag 25 januari 2005	34
Bijlage 18 Uitwerking interview Halt-afdoening medewerker dinsdag 25 januari 2005	39

Bijlage 19

Uitwerking interview Stop-medewerker woensdag 26 januari 2005 43

Bijlage 20

Uitwerking interview afdelingshoofd Halt woensdag 26 januari 2005 47

Bijlage 1

Naam informanten en adres Halt Haaglanden

Respondent 1

Naam: Paul Poen
Functie: Afdelingshoofd van Halt Haaglanden

Respondent 2

Naam: Charlotte Leijten
Functie: Oud-medewerker van de Stop-reactie

Respondent 3

Naam: Kiki Grozdanic
Functie: Medewerker van de Stop-reactie

Respondent 4

Naam: Shivendra Sordam
Functie: Medewerker van de Stop-reactie

Respondent 5

Naam: Dik Griffioen
Functie: Medewerker van de Halt-afdoening

Halt Haaglanden

Adres:
Laan van Meerdervoort 129
2517 AW Den Haag
Tel.: 070 - 312 56 22

Site: www.halthaaglanden.nl
Email: info@halthaaglanden.nl

Bijlage 2

Schema Risico factoren en Beschermende factoren jeugdcriminaliteit.

	Risico factoren	Beschermende factoren
Kind	- Laag IQ - Aangeboren of verworven stoornissen (lage concentratie / ADHD) - Lastig, agressief/baldadig gedrag - Regels overschrijdend - Verwaarloosd - Laag zelfbeeld - Weinig vriendjes, alleen op straat - Niet/minder sociaal vaardig - Weinig moreel besef	- Hoog IQ - Persoonlijke veerkracht - Stabiele persoonlijkheid - Goede gezondheid - Makkelijk temperament - Positief zelfbeeld
Gezin / Ouders	- Armoede / werkeloosheid - Groot gezin - Weinig thuis > weinig aandacht voor kinderen - Slechte communicatie, conflicten - Conflicten tussen ouders - Verslaving ouder(s) - Psychische stoornissen ouders - Weinig pedagogische kennis - Inadequate opvoedingsmethoden	- Goed inkomen - Goede relatie met ouders - Goed sociaal netwerk - Ondersteunend netwerk van gezinsleden/familie/vrienden - Sociale steun - Minstens een evenwichtig gezinslid - Opvoedingsvaardigheden
School	- Veel wisselen van school door het kind (verhuizing) - Weinig schoolse vaardigheden - Spijbelen - Geen plezier hebben in het naar school gaan	- Actieve leerhouding - Ouders hebben contact met school - Plezier hebben in het naar school gaan
Omgeving	- Onveilige buurt - Weinig speelruimte - Verpaupering	- Veilige en kindvriendelijke buurt
Vrije tijd	- Rondhangen - Delinquenten vrienden - Weinig vrijetijdsbesteding, verveling - Politiecontacten	- Zinnige vrijetijdsbesteding - Omgang met leeftijdsgenoten

Bijlage 3

Onder een Haltwaardig delict worden onder andere de volgende delicten verstaan:

- Openlijke geweldplegingen tegen goederen met een maximaal schadebedrag van € 900 per persoon en/of € 4500 per zaak (artikel 141 Strafrecht);
- Eenvoudige vernielingen, inclusief graffiti met een maximaal schadebedrag van € 900 per persoon en/of € 4500 per zaak (artikel 350 Strafrecht);
- Eenvoudige vormen van brandstichting met een maximaal schadebedrag van € 900 per persoon en/of € 4500 per zaak (artikel 157 Strafrecht);
- (Poging tot) diefstal/verduistering met een maximaal schadebedrag van € 150 per zaak (artikel 310/311/321 Strafrecht);
- Heling met een maximaal schadebedrag van € 150 per zaak (artikel 416/417 Strafrecht);
- Verwisselen van prijskaartjes met een maximaal schadebedrag van € 150 per zaak (artikel 326 Strafrecht);
- Baldadig gedrag in het openbaar met een maximaal schadebedrag van € 900 per persoon en/of € 4500 per zaak (artikel 424 Strafrecht);
- Het zich bevinden op verboden terrein met een maximaal schadebedrag van € 150 per zaak (artikel 416 Strafrecht);
- Verstoren van orde, rust, veiligheid of een goede bedrijfsgang in het openbaar vervoer met een maximaal schadebedrag van € 900 per persoon en/of € 4500 per zaak (artikel 72 en 73 Wet personenvervoer);
- Bezit van illegaal vuurwerk, afsteken van legaal en illegaal vuurwerk buiten de toegestane tijd, bezit van vuurwerk buiten de periode dat vuurwerk verkocht mag worden, bezit van meer dan tien kilogram vuurwerk in de periode dat vuurwerk verkocht mag worden (artikel 1.2.2, 2.3.6 en 1.2.4 Vuurwerkbesluit);
- Strafbare feiten in plaatselijke verordeningen die betrekking hebben op vuurwerk of baldadig gedrag.
- Gemeentelijke verordeningen: met een maximaal schadebedrag van € 900 per persoon en/of € 4500 per zaak.

(<http://www.halt.nl/?s=580>, Algemeen informatiepakket Halt, 2004)

Bijlage 5

Overzicht aantal aangemelde kinderen tot twaalf jaar voor de Stop-reactie bij Halt Haaglanden.

Jaartal	Aantal kinderen tot twaalf jaar aangemeld bij Halt voor de Stop-reactie
2001	94
2002	124
2003	114
2004	114

Bijlage 6

Overzicht van aantal kinderen bij de Stop-reactie, leeftijd en gepleegde type delict in het jaar 2004.

Aantal	Leeftijd	Delict
33	7 – 11 jaar	(winkel)diefstal+poging
19	7 – 11 jaar	7 maal Baldadigheid, 11 maal baldadigheid met gevaar/ nadeel goederen, 1 maal bedreiging
15	9 – 11 jaar	Brandstichting opzettelijk met gevaar goederen (niet personen)
12	8 – 11 jaar	Vernieling
12	10 – 11 jaar	Zedenzaak
8	9 – 11 jaar	Vuurwerk afsteken buiten toegestane tijd
6	7 – 11 jaar	(winkel)diefstal in vereniging + poging
3	10 – 11 jaar	Openlijk geweld goederen
2	11 jaar	Graffiti
1	11 jaar	Mishandeling
1	11 jaar	Oplichting
1	11 jaar	Vuurwerk voor handen hebben
1	11 jaar	Verwijzing Prejop
Totaal		
114	7 – 11 jaar	

Bijlage 7

Overzicht van de percentages aanmeldingen van kinderen voor de Stop-reactie en hun leeftijd over de jaren 2001 t/m 2004.

	2001	2002	2003	2004
6 jarigen	0 %	2 %	0 %	0 %
7 jarigen	0 %	2 %	4 %	3 %
8 jarigen	3 %	4 %	8 %	9 %
9 jarigen	11 %	11 %	23 %	14 %
10 jarigen	30 %	26 %	19 %	27 %
11 jarigen	50 %	55 %	46 %	47%
Totaal	100 %	100 %	100 %	100 %

Bijlage 8

Schema theorie van Piaget.

Heteronome stadium Heteronome moraliteit (moreel realisme) Kinderen in leeftijd van 4 tot 6 jaar.	Autonome stadium Autonome moraliteit (moreel relativisme) Kinderen in leeftijd van 10 tot 12 jaar.
Regels zijn absoluut en onvervangbaar, je moet je er ten allen tijden aan houden.	Het kind handelt en denkt volgens de eigen norm en verwijst naar de bezorgdheid voor het welzijn van anderen.
Intentie en gevolg worden niet met elkaar in verband gebracht. Wanneer het gevolg schadelijk is terwijl de intentie goed was dient de dader zwaarder bestraft te worden dan wanneer hij minder schadelijke gevolgen had toegebracht met slechte intenties.	Er wordt rekening gehouden met de intentie waarmee een handeling wordt uitgevoerd.
De straf wordt gezien als boetedoening en niet als middel om de schade te herstellen.	Wanneer een morele regel overtreden wordt wijst men de verantwoordelijke persoon op de negatieve gevolgen voor het slachtoffer, op deze manier wordt er een getracht schuldbesef uit te lokken bij de dader.
Al het kwaad wordt automatisch bestraft. Fout is datgene wat verboden is of tot straf leidt.	Kinderen krijgen steeds meer inzicht in het belang van regels. Het kind komt tot besef dat regels door onderhandeling en consensus veranderd kunnen worden. Het kind gaat inzien dat een regel overtreden iets anders is dan het veranderen van een regel.
Het kind denkt dat iedereen de dingen ziet zoals hij ze zelf ziet, het kind kan zich niet verplaatsen in het perspectief van de ander. Dit wordt egocentrisch denken genoemd.	Ontstaan van het besef dat verschillende mensen, ieder hun eigen kijk kunnen hebben op dezelfde gebeurtenis.
Straf wordt gezien als iets dat willekeurig is.	Straf wordt gezien als een middel om een overtreder te laten voelen wat hij het slachtoffer heeft aangedaan.
Kinderen verwachten dat volwassenen bij bijvoorbeeld een ruzie optreden.	Een ander moet men net zo te behandelen als men zelf behandeld is; later perkt men dit in tot alleen de positieve ervaringen.

(Ritzen, 1997) (Van Beemen, 2001)

Bijlage 9

Schema theorie van Kohlberg

Niveau en stadia	Wat is goed en waarom?
Niveau 1: Preconventioneel niveau Wijze van denken die nog aan het niveau van de gewoonte vooraf gaat. Alleen op persoonlijk welbevinden gericht. <i>Stadium 1:</i> Heteronome moraliteit. Oriëntatie op gehoorzaamheid en straf. <i>Stadium 2:</i> Individualistische, instrumentele moraliteit. Oriëntatie op eigen belang.	Ik moet doen wat er wordt gezegd om straf en moeilijkheden te voorkomen. Ik moet dit doen omdat ik dan beloond word, er wat aan overhoud en er zelf beter van word.
Niveau 2: Conventioneel niveau Datgene wat op gewoonte of overeenkomst berust. Conventies: aanvaarde, door traditie geijkte gewoonten, gebruiken en wetten. <i>Stadium 3:</i> Interpersoonlijke, normatieve moraliteit. Oriëntatie op het braaf of lief zijn. <i>Stadium 4:</i> Moraliteit van het sociale systeem. Oriëntatie op het doen van je plicht en op wet en orde.	Ik doe dit omdat ze mij anders niet mogen, ik wil aardig gevonden worden en voldoen aan de verwachtingen van de mensen om mij heen. Ik doe dit omdat ik respect heb voor autoriteiten, ik met hen geen problemen wil krijgen en mijn verplichtingen ten aanzien van het sociale systeem wil nakomen.
Niveau 3: Postconventioneel niveau Wijze van denken waarin gewoonte en traditie een ondergeschikte rol spelen. In dit stadium worden tradities en afspraken kritisch getoetst. <i>Stadium 5:</i> Moraliteit gebaseerd op mensenrechten en maatschappelijk welzijn. Oriëntatie op het sociale contact. <i>Stadium 6:</i> De moraliteit van de universele, omkeerbare en prescriptieve, algemene ethische principes. Oriëntatie op het eigen geweten en op universele ethische principes	Ik doe dit omdat ik het aan de gemeenschap verplicht ben, ik respect moet tonen voor de rechten en waardigheid van ieder individu en voor de democratisch tot stand gekomen afspraken. Ik doe dit omdat ik dit tegenover mijn geweten verplicht ben en het met mijn principes strookt.

(Kroon, 1999) (Olthof en Brugman, 1994)

Bijlage 9

Een aantal situaties uit het Stop-spel met aanvullende vragen

Thema A: Regels

Situatie 1

Peter pakt zijn skateboard. Hij wil naar buiten gaan. "Peter vergeet je niet iets?" Hoort hij achter zich. Daar staat zijn moeder met Boris. "Je houdt je niet aan de regels. We hebben afgesproken, dat je vóór je naar buiten gaat éérs de hond uitlaat."

Vraag

Wat zijn regels? Welk antwoord is het beste?

- a. Regels zijn afspraken tussen mensen. *
- b. Regels zijn afspraken tussen mensen. Je moet je eraan houden. **
- c. Regels zijn afspraken tussen mensen. Je mag je eraan houden.

Feedback

- a. Regels zijn inderdaad regels tussen mensen. Maar er is een beter antwoord.
- b. Goed zo! Regels zijn inderdaad afspraken waar je je aan moet houden.
- c. Dit antwoord is niet goed. Je móet je namelijk aan de regels houden.

Aanvullende vragen voor de begeleider

- Noem eens de belangrijkste regel bij jullie thuis.
- Met wie zijn daar afspraken over gemaakt?
- Moet of mág iedereen zich aan die regel houden?
- Wat gebeurt er als iemand zich niet aan die regel houdt?

Situatie 2 (alleen bij 1 speler)

Cindy pakt verf en kwasten uit de kast. Arno, de leider van het buurthuis loopt naar Cindy toe: "Je weet toch dat je alleen spullen mag gebruiken die op tafel liggen? En als je iets uit de kast nodig hebt, vraag je dat aan iemand van de leiding. Dát is de afspraak."

Vraag

Wie heeft de regel gemaakt waar Arno het over heeft?

- a. de regering
- b. de school
- c. het buurthuis **

Feedback

- a. Nee, de regering heeft die regel niet gemaakt.
- b. Dit antwoord is niet goed. Scholen maken zulke regels alleen voor op school.
- c. Ja, de leiding van het buurthuis maakt daar zelf regels over.

Aanvullende vragen voor de begeleider

- Waarom zou het buurthuis die regel gemaakt hebben?
- Noem een regel die op school én in het buurthuis geldt.
- Noem eens een regel die alléén op school geldt.
- Waarom geldt die regel wel op school maar niet thuis?
- Noem eens een regel die alléén op de voetbal/in het zwembad/op de BSO geldt.

Bijlage 10

Thema B: Motieven voor strafbaar gedrag

Situatie 7

“Hé jij daar. Kom eens hier”, roept een politieagent. Peter is betrapt. Hij gooide net een steen door de ruit. “Waar ben jij nou mee bezig?”, vraagt de agent. Peter antwoordt: “Ze hebben mijn skateboard gestolen. Daar baal ik onwijs van.” “Ja meneertje, daar kun jij nu wel boos over zijn, maar daar kan dat bushokje niks aan doen”, zegt de agent.

Vraag

Waarom gooide Peter een steen door de ruit van het bushokje?

- a. Hij zag de dieven van zijn skateboard bij het bushokje staan.
- b. Hij verveelde zich zonder skateboard. *
- c. Hij was boos, omdat zijn skateboard gestolen was. **

Feedback

- a. Nee, dit antwoord is niet goed.
- b. Het zou kunnen dat hij zich verveelde. Maar er is een beter antwoord.
- c. Inderdaad. Peter was heel kwaad en daarom gooide hij die steen door de ruit.

Aanvullende vragen voor de begeleider

- Wat doe jij als je boos bent?
- Heb jij dat ook wel eens, dat je iets stuk maakt omdat je boos bent? (Geef eens een voorbeeld.)
- Wat zou je in zo'n geval beter kunnen doen dan iets stuk maken?
- Wie zit hier omdat hij een bushokje of iets anders van de bus of tram vernield heeft? Waarom deed jij dat?

Situatie 8 (alleen bij 1 en 2 spelers)

“Hé Cindy, blijf eens van die planten af”, zegt Cindy's moeder. “Jaahaah”, zegt Cindy. “Maar wat moet ik dan doen? Het clubhuis is dicht, mijn radio is kapot. En aan Peter en Hakim heb ik ook niks. Die zitten te computeren.”

Vraag

Wat is er met Cindy aan de hand?

- a. Cindy is boos op Peter en Hakim. Zij willen niet met haar spelen.
- b. Cindy verveelt zich. **
- c. Cindy vindt het stoer om zich niet aan de regels te houden.

Feedback

- a. Nee, Cindy is niet boos op haar vrienden.
- b. Inderdaad. Cindy plukt uit verveling aan de planten.
- c. Dit antwoord is niet goed. Er is iets anders met Cindy aan de hand.

Aanvullende vragen voor de begeleider

- Heb jij dat ook wel eens, dat je iets stuk maakt uit verveling?
- Geef eens een voorbeeld?
- Wat zou je in zo'n geval beter kunnen doen dan iets stuk maken?
- Wat doe jij als je je verveelt?

Thema C: Gevolgen voor anderen

Situatie 12

“Wat kijk jij boos”, zegt Cindy tegen Peter. “Vind je het gek? Ze hebben mijn skateboard gestolen. Nu kan ik mooi opnieuw gaan sparen.” Cindy vraagt of het een mooi skateboard was. Peter antwoordt: “Wat maakt dat nou uit?!”

Vraag

Waarom is Peter zo boos?

- a. Hij moet lang sparen voor een nieuw skateboard. **
- b. Hij kan nergens meer zo'n mooi skateboard kopen.
- c. Cindy stelt domme vragen over zijn skateboard.

Feedback

- a. Goed zo. Peter is boos omdat hij nu weer heel lang moet sparen.
- b. Nee hoor, die mooie skateboards zijn echt nog wel ergens te koop.
- c. Dit antwoord is niet goed. Peter is ergens anders boos over.

Aanvullende vragen voor de begeleider

- Is er van jou ook wel eens iets gepikt waarvoor je heel lang gespaard had?
- Sommige dingen kosten niet veel, maar willen mensen toch niet graag kwijt. Geef eens een paar voorbeelden. (herinneringen aan overledenen, een cadeautje van iemand waar je verliefd op bent, iets dat niet meer te koop is, onderdelen van een verzameling, mooie planten in de tuin)

Situatie 13

Cindy komt Hakim tegen op het plein. “Hé Cindy, wat doe jij nou hier? Jij had vanmiddag toch een playbackshow bij het buurthuis?” “Ja, maar dat ging niet door. Er is vannacht ingebroken. Al het geld is weg en de hele activiteitenruimte is vernield. Balen hé? Het buurthuis heeft weken nodig om alles weer op te knappen. Wat moet ik nu al die tijd gaan doen?”

Vraag

Heeft Cindy last van de inbraak van het buurthuis?

- a. Nee, Cindy heeft daar niets mee te maken.
- b. Nee hoor. Cindy is niet bang.
- c. Ja, Cindy kan de komende tijd niet naar het buurthuis. Dit gaat dicht voor een opknaptijd. **

Feedback

- a. Dit antwoord is niet goed. Cindy is óók slachtoffer van de inbraak.
- b. Het zou kunnen, maar er is een beter antwoord.
- c. Dit antwoord is goed. Cindy kan een hele tijd niet meer naar het buurthuis toe.

Aanvullende vragen voor de begeleider

- Is er bij jullie op school (op de voetbal/op de club) ook wel eens ingebroken?
- Had jij daar toen ook last van?
- Wie zit hier omdat hij iets vernield heeft? Hadden de mensen daar ook last van? Wie? Waarom?

Thema D: Gevolgen voor jezelf/straffen

Situatie 17

“Ik heb nu al zo vaak gevraagd of die radio zachter kan”, zegt Cindy’s moeder kwaad. “Je luistert gewoon niet. Ik zit iedere avond in de herrie en nú ben ik het zat. Die radio ben je voorlopig kwijt.” Cindy wordt boos. “Wat is dat nou voor doms?” Cindy’s moeder kijkt verbaasd. “Je begrijpt toch wel waarom ik je straf geef?”

Vraag

Waarom krijgt Cindy straf van haar moeder?

- a. Cindy’s moeder wil Cindy pesten.
- b. Cindy’s moeder wil laten zien dat zij de baas is.
- c. Cindy heeft zich voor de zoveelste keer niet aan de regels gehouden. **

Feedback

- a. Nee hoor. Cindy’s moeder is echt geen pestkop.
- b. Dit antwoord is niet goed. Cindy’s moeder is echt geen bazig type.
- c. Dit antwoord is goed. Dit is de enige manier om Cindy te leren, dat ze zich aan de regels moet houden.

Aanvullende vragen voor de begeleider

- Zijn er bij jullie thuis ook van die regels waaraan je je moeilijk kunt houden?
- Krijg je dan ook straf?
- Waarom is het logisch dat Cindy’s moeder nu straf gaf?

Situatie 18

Peter loopt in het winkelcentrum. Ineens ziet hij bakken vol met snoep. Snel pakt hij een dropje. “Hé dief, wegwezen en snel. En laat ik je hier voorlopig niet meer zien”, roept de winkelier. “Doe niet zo overdreven man”, roept Peter.

Vraag

Is één dropje pikken ook diefstal?

- a. Ja, want je moet van de spullen van een ander afblijven. **
- b. Nee, want één zo’n dropje maakt voor die winkelier toch niks uit.
- c. Nee, want iedereen doet het.

Feedback

- a. Goed zo. Ook één dropje is ook diefstal.
- b. Dit antwoord is fout. Het maakt wél uit voor de winkelier.
- c. Fout, iets pikken is ook diefstal, ook al is het nog zo klein. En dat iedereen het doet, dat wil niet zeggen dat jij het ook moet doen. Jij bent verantwoordelijk voor je eigen gedrag.

Aanvullende vragen voor de begeleider

- Wat zou er gebeuren als je voor zulk soort dingen nooit straf zou krijgen?
- Wat zou een goede straf zijn voor zulk soort winkeldiefstal?
- Maakt het nu veel uit of je in een winkel grote of kleine dingen pikt?
- Wie maakt nu uit of iets een groot ding is, of een klein ding?

Bijlage 10

Thema E: Excuus aanbieden

Situatie 23

Cindy loopt naar haar moeder. "Euhhh, mam. Sorry dat ik de radio zo hard aan had laten staan." Cindy's moeder staat glimlachend op en geeft Cindy een knuffel. "Goed zo meid. Maar je weet het. Excuus aanbieden is niet alleen sorry zeggen hé?!"

Vraag

Wat bedoelt Cindy's moeder met excuus aanbieden?

- a. sorry zeggen
- b. sorry zeggen en je voortaan aan de regels houden. **
- c. sorry zeggen en een boete betalen

Feedback

- a. Nee hoor. Excuus aanbieden is niet alleen sorry zeggen.
- b. Goed antwoord. Je moet behalve sorry zeggen óók je gedrag veranderen.
- c. Dit antwoord is niet goed. Een boete betalen is een straf en dat heeft niets te maken met excuus aanbieden.

Aanvullende vragen voor de begeleider

- Waarom is 'sorry zeggen' alleen niet genoeg?
- Waarom is een boete betalen niet genoeg?

Situatie 24

Gisteren hadden Peter en Hakim de grootste lol. Ze trokken planten uit de grond en traptten bloemen kapot. Toen was het leuk, maar nu hebben ze spijt. "Ik voel me zo rot. De eigenaar van de tuin zal wel woedend zijn", zegt Peter. "Wat kunnen we nu het beste doen om het weer goed te maken?"

Vraag

Wat kunnen Peter en Hakim nu het beste doen?

- a. Ze moeten samen met hun ouders aanbellen bij het huis en zeggen dat ze spijt hebben. Ook moeten ze zeggen dat ze het weer goed willen maken. **
- b. Ze moeten nooit meer bij dat huis in de buurt komen.
- c. Ze moeten een envelop met geld in de brievenbus stoppen. Met dat geld kan de eigenaar zijn tuin laten opknappen. *

Feedback

- a. Goed zo. Dit is inderdaad de beste manier om het weer goed te maken.
- b. Dit antwoord is niet goed. Zo blijf je altijd met dat schuldgevoel zitten en het is niet aardig voor de eigenaar van de tuin.
- c. Het idee om de eigenaar te willen helpen is goed. Maar er is een beter antwoord.

Aanvullende vragen voor de begeleider

- Waarom is a het beste antwoord?
- Waarom is c wel een beetje goed?
- Wie van jullie heeft het wel eens op zo'n manier 'weer goed gemaakt'?

* Geen fout antwoord, maar er is een beter antwoord

** Het goede antwoord

(Uit: Stopspel - Bijlage voor de begeleider)

Verslag van het bezoek aan het Stop-spel

Woensdag 26 januari werd met twee jongens van elf en twaalf jaar oud het Stop-spel gespeeld op het politie bureau in Pijnacker. De twaalf jarige jongen was op de datum van het delict nog elf jaar oud. De jongens zijn bij Halt gekomen vanwege het gooien van stenen op een voorwerp van iemand dat buiten stond, dit voorwerp is hierdoor vernield.

De jongens moeten zich eerst voorstellen en vertellen hoe oud zij zijn. Wat ze voor hobby's hebben en waarom ze aan de Stop-reactie moeten meedoen. Daarna stelt de begeleidster zich voor en begint het spel.

Er wordt telkens een situatie geschetst (zie 'Stop-spel bijlage 19 voor de begeleider') waarop drie mogelijke antwoorden worden gegeven. Een van deze antwoorden is goed. Wie als eerst op de stopknop drukt mag het antwoord indrukken en bij een goed antwoord worden hier punten voor toegekend, bij een fout antwoord gaan er punten af.

Nadat elke situatie door een van de jongens beantwoord is stelt de begeleidster hier een vraag over en/of spitst het toe op de situatie en de omgeving van de jongens. Hierbij laat zij beide jongens antwoord geven.

Thema A: Regels

Situatie 1; goed beantwoord

De begeleidster gaat op de situatie in door te vragen of de jongens thuis ook regels hebben en of ze hier voorbeelden van kunnen geven. Daarna vraagt zij wat voor regels er op school gelden. De jongens kunnen goede voorbeelden geven. Dan vraagt de begeleidster of de jongens zich ook aan die regels houden. Het antwoord van de jongens is 'soms wel soms niet' hier wordt verder niet op ingegaan.

Situatie 2 vervalt (is alleen voor 1 speler)

Situatie 3; goed beantwoord

De begeleidster heeft tijdens de introductie gehoord dat de hobby van beiden jongens voetballen is. Daarom vraagt ze of de jongens het zelf wel eens hebben meegemaakt dat er hondenpoep op hun sportveldje lag en wat zij daar dan van vinden.

Daarna vraagt ze of de jongens een idee hebben waarom mensen dit doen, dit zijn niet de regels ook grote mensen moeten zich hieraan houden.

Situatie 4; goed beantwoord

De jongens zeggen hier zelf al, zonder dat de begeleidster nog iets gezegd heeft, dat als iedereen zomaar een zakje snoep zou pikken, straks heel de winkel leeg is. De begeleidster beaamt dit en voegt toe dat niet betalen stelen is.

Situatie 5; goed beantwoord

De begeleidster vraagt aan de jongen die te laat drukte of hij ook wist dat de regering de regels maakt. Daarna vraagt zij wat de politie en de rechter doen. Hij geeft hier een redelijk antwoord op. Als laatste geeft zij hier zelf nog een korte uitleg bij.

Situatie 6; goed beantwoord

Er wordt gevraagd waarom de man in deze situatie nu wel het raam in mag gooien. Een van de jongens merkt op dat het juist gevaarlijk is om het raam in te gooien als er brand is omdat er dan zuurstof bij het vuur komt en dit dan uit kan slaan. De begeleidster zegt dat dit inderdaad kan gebeuren, maar dat de man om een andere reden de ruit ingooit, hij probeert zo mensen te redden die nog in het buurthuis zijn. Dan mag het dus wel en hoeft je niet aan de regels te houden.

Bijlage 11

Thema B: Motieven voor strafbaar gedrag

Situatie 7; goed beantwoord

De begeleidster vraagt of dit nou de goede oplossing is als je boos bent. En wat je anders beter zou kunnen doen in deze situatie.

Situatie 8; goed beantwoord

De begeleidster vraagt aan de jongens of zij zich ook wel eens vervelen en wat zij in dat geval doen.

Situatie 9; goed beantwoord

De begeleidster vraagt waarom antwoord C dan niet goed is, dat zou toch ook kunnen? De jongens vinden dat je je niet goed kan concentreren als je tijdens het computeren even snel je huiswerk maakt, dus dat daarom antwoord B goed is en niet antwoord C.

De begeleidster vraagt of de jongens wel eens huiswerk krijgen en hoe ze daarmee omgaan.

Situatie 10; goed beantwoord

De begeleidster spitst deze vraag toe op het delict dat de jongens hebben gepleegd. Ze vraagt wat de jongens dachten toen zij het delict pleegden en of ze hier zelf aan mee wilden doen. De jongens zeggen dat zij er niet echt bij hadden stilgestaan en dat het op het moment zelf wel leuk was om te doen.

De begeleidster vraagt wat zij in het vervolg zouden doen, als andere kinderen iets kapot gaan maken, zou je dan blijven of weggaan? Een jongen zegt dat het beter is om dan weg te gaan. Op de vraag waarom dit beter is antwoordt hij dat je anders medeplichtig bent.

De begeleidster zegt dat ze het goed vindt dat hij dit wel weet.

Situatie 11; fout beantwoord

Er wordt B geantwoord, dit is niet goed. De begeleidster legt de situatie nog eens uit en zegt dat Peter tegen die jongens opkijkt en ze stoer vindt. Daarom doet hij toch maar mee als zij hem daarom vragen.

De begeleidster vraagt of deze jongens uit de situatie nou echt zo stoer? De kinderen vinden van niet, dan wordt ze gevraagd waarom dan niet. Omdat het niet mag en omdat het stom is.

Thema C: Gevolgen voor anderen

Situatie 12; goed beantwoord

Er wordt gevraagd of de jongens zelf ook wel eens moeten sparen voor iets wat zij heel graag willen hebben of dat ze het dan van hun ouders krijgen.

De jongens hebben zelf ook wel eens ergens voor gespaard, daarom vraagt de begeleidster hoe zij zich zouden voelen als iets wat je zelf gekocht hebt wordt gestolen, En wat zou je dan doen? De jongens zouden dan ook boos worden, maar dan naar de politie gaan.

De begeleidster haalt nog eens de eigenaar aan van het voorwerp dat de kinderen vernielt hebben, die eigenaar zou ook wel heel boos geweest zijn.

Situatie 13; goed beantwoord

Er wordt gevraagd of de jongens zich kunnen voorstellen dat Cindy last heeft van de inbraak in het buurthuis. En waarom ook zij dan last heeft van die inbraak. Er wordt benadrukt dat zo'n inbraak dus meer gevolgen kan hebben dan je zou denken.

Situatie 14; fout beantwoord

De begeleidster vertelt dat dit vaak gebeurt in de buurt van middelbare scholen, omdat er vaak gestolen wordt als er een grote groep kinderen een winkel ingaat.

Bijlage 11

Ze vraagt of de jongens het vervelend zouden vinden als zij niet meer samen een winkel in zouden mogen. De jongens zeggen van wel. Zo worden dus ook mensen benadeeld die er niks aan kunnen doen.

Situatie 15; fout beantwoord

Er wordt A geantwoord, dit klopt wel maar er is een beter antwoord dat te maken heeft met de gevolgen voor anderen.

De begeleidster vraagt eerst waarom en voor wie het gevaarlijk zou kunnen zijn als de zijspiegel van een auto vernield is. Dit weten de jongens niet, daarom legt zij uit dat een bestuurder dan niet kan zien wat er naast hem gebeurt en zo ongelukken kan maken, hij moet in ieder geval nog naar de garage rijden om zijn spiegel te laten repareren en dit kost ook nog eens heel veel geld.

Situatie 16; fout beantwoord

Er wordt A geantwoord (de jongen die te laat drukte dacht aan antwoord B, wat ook fout is), de jongens begrijpen het bordje 1-1-2 niet of hebben hier niet op gelet.

De begeleidster legt uit waarom het levensgevaarlijk om een telefoonsnoer kapot te knippen. Want wat moet je dan doen als er iets ergs gebeurt op straat en je hebt geen mobiele telefoon? Dan kan het voor het slachtoffer wel eens te laat zijn als er niet op tijd naar 1-1-2 wordt gebeld.

Een jongen zegt dat je dan ook wel een telefoonkaart of geld moet hebben, er wordt hem verteld dat een alarmnummer gratis is.

Thema D; gevolgen voor jezelf/straffen

Situatie 17; goed beantwoord

De begeleidster vraagt aan de jongens of zij thuis wel eens straf krijgen en wat voor straf dat dan is. Een krijgt wel eens huisarrest, moet eerder naar bed of mag een voetbalwedstrijd niet zien. De ander zegt dat hij niet vaak straf krijgt (hier wordt niet op ingegaan).

Daarna wordt hen gevraagd of zij voor het plegen van het delict waardoor ze hier zitten ook straf van thuis hebben gekregen. Dit is niet het geval, wel hebben ze er veel over gepraat met hun ouders.

Situatie 18; goed beantwoord

Deze vraag lijkt op vraag 4, ook 1 dropje pikken is diefstal.

Situatie 19; goed beantwoord

De begeleidster vraagt of de jongens zelf op voetbal zitten (een wel een niet) en of hij dan ook wel eens een overtreding heeft gemaakt of misschien zelf eens een trap heeft gekregen.

De jongen zegt dat hij 1 keer per ongeluk iemand heeft getrapt. De begeleidster legt de nadruk op *per ongeluk*, maar gaat hier verder niet op in.

Situatie 20; goed beantwoord

De jongens wordt gevraagd wat zij er nou eigenlijk van vinden dat Cindy de ruimte in het buurthuis moet schoonmaken. De jongens vinden dit terecht. De begeleidster vult aan dat alleen 'sorry' zeggen niet genoeg is, je moet het dan ook goedmaken zo laat je zien dat je echt spijt hebt.

Situatie 21; fout beantwoord

Hier wordt A geantwoord. De begeleidster vertelt dat niet zomaar iedereen bij de politie kan werken en vraagt of de jongens dit zouden willen later. Dit willen zij niet en de begeleidster vraagt wat ze dan wel willen worden.

Bijlage 11

Situatie 22; goed beantwoord

Er wordt gevraagd of de jongens weten wat een strafblad is. De een weet het niet, de ander heeft enigszins een idee. Daarom legt de begeleidster uit dat vanaf je twaalfde jaar, de delicten die je pleegt op je strafblad komen te staan. En dat je toekomstige werkgever dit zo kan nakijken, als hij dan de keuze heeft tussen een werknemer met en iemand zonder een strafblad, dan kiest hij meestal voor degene zonder strafblad. Daarom maakt zo'n strafblad het moeilijker om later werk te vinden. En kan je heel lang last hebben van iets dat je heel lang geleden gedaan hebt en nu waarschijnlijk nooit meer doet.

Thema E: excuus aanbieden

Situatie 23; goed beantwoord

Deze vraag lijkt op de vraag van het buurthuis (situatie 20). Een jongen geeft het voorbeeld dat als je sorry zegt maar er verder niks mee doet, het dan lijkt op Ja zeggen en Nee doen. De begeleidster vult aan dat excuses aanbieden zowel sorry zeggen inhoud als ook je gedrag veranderen.

Situatie 24; goed beantwoord

De begeleidster vraagt waarom antwoord C niet goed genoeg is.

Situatie 25; goed beantwoord

Op deze vraag wordt niet ingegaan

Situatie 26; goed beantwoord

De begeleidster vertelt dat Peter het vervelend vond dat de winkelier boos op hem was. Nu is hij met de winkelier gaan praten nu is Peter weer blij, hoe komt dat denken jullie? En denken jullie dat Peter nu nog eens terug durft te gaan naar de winkel?

AFSLUITING

Aan het eind van het spel is er een winnaar en een verliezer, hier wordt verder niets mee gedaan.

Er wordt gevraagd wat de jongens vonden van het spel, ze vonden het spel niet zo moeilijk maar wel leerzaam. De vragen over het strafblad en de kapotte telefoonsel met het 1-1-2 nummer hadden ze niet goed begrepen en daar wisten ze niet zoveel vanaf. Hier hebben ze naar eigen idee wat van geleerd.

Op de vraag wat de jongens hebben geleerd wat betreft hun eigen delict en het spel, is dat ze de volgende keer niet meer mee gaan doen met andere kinderen die iets doen wat niet mag.

Ook vragen de jongens nog aan elkaar wat zij dachten dat het goede antwoord was bij bepaalde verkeerd beantwoorde vragen.

Als laatst vraagt de begeleidster of de jongens op school verteld hebben dat ze bij Halt waren geweest en wat de reacties hierop waren. De jongens zeggen dat ze het alleen aan wat vriendjes hebben verteld maar dat het hen niet zo leek te interesseren.

Reactie van de jongens tijdens het spel:

Het leek erop dat beide jongens het leuk vonden om het spel te spelen, ze waren erg fanatiek in het als eerst op de knop drukken voor het antwoord.

Wat ik jammer vond, was dat er geen rouleer systeem was, wie als eerst drukte mocht antwoorden. Dit werkte niet zo goed omdat het leek of het reactievermogen van de jongste jongen wat traag was. Hierdoor was hij elke keer te laat met drukken en kon hij maar geen punten verdienen. Dit was erg jammer omdat hij de antwoorden wel wist en verder heel slim op mij overkwam.

Bijlage 11

Pas bij situatie 21 vroeg de begeleidster aan hem of hij wel begreep hoe het spel werkte, maar dat begreep hij wel. Er werd verder niets aan gedaan om hem ook eens aan de beurt te laten komen.

Volgens de begeleidster is ook het effect van het spel weg wanneer je de kinderen om de beurt laat drukken, daarom kiest zij niet voor een rouleersysteem.

Het viel wel op dat de jongens bijna alle situaties goed konden beantwoorden. Ze hadden geen tijd nodig om na te denken en drukte direct op de Stopknop.

Ze hadden heel goed door wat goed en wat fout is.

Vaak deden ze ook wat lacherig als het foute antwoord door het spel werd opgelezen, dan hadden ze een houding van 'dat is toch logisch.'

Het spel was duidelijk te makkelijk voor de jongens en bij doorvragen door de begeleidster waren de jongens in staat om heel sociaal wenselijke antwoorden te geven.

Eerste interview vragen medewerker Stop-reactie

Algemeen

1. Wat is uw functieomschrijving (binnen Halt en binnen het 12-min project)?
2. Welke mensen hebben invloed op het Stopproject, wie hebben het opgezet, wie nemen de besluiten etc.?
3. Wat zijn de meest voorkomende delicten van kinderen die voor de Stop-reactie in aanmerking komen?
4. Wat is het verschil tussen de Haltafdoening en de Stop-reactie? Wat zijn de specifieke voorwaarden waaraan de Stop-reactie moet voldoen en wat is hier anders aan dan de voorwaarden van de Haltafdoening?
5. Hoe bepalen jullie dat een kind die een delict heeft gepleegd Haltwaardig is of dat het kind naar een hulpverlenende instantie verwezen moet worden wegens vermoedelijk grote problematiek thuis? Wie bepaald dat een kind hiervoor wordt aangemeld en is hier dan ook toestemming voor nodig van de ouders/verzorgers?
6. Hoe worden ouders benaderd voor de uitnodiging aan deelname van het Stopproject? En door wie worden zij benaderd?
7. Wat wordt er in het eerste gesprek zoal besproken? En is dit gesprek in eerste instantie gericht op het kind of worden de ouders ook veel in het gesprek betrokken?
8. Welke afspraken worden er met het kind en de ouders gemaakt tijdens of na dit gesprek?
9. Hoe wordt dit eerste gesprek afgesloten? Wordt er naderhand nog een rapportage over geschreven?
10. Hoeveel tijd zit er meestal (of wat is wenselijk) tussen de uitnodiging en het eerste gesprek, en tussen het eerste gesprek en de opdracht (het computerspel)?
11. In hoeverre worden de ouders betrokken tijdens de Stop-reactie?

Het computerspel

12. Hoe ziet het computerspel eruit? Zijn het enkel vragen, of is het echt in spelvorm?
13. Wat is het maximaal aantal kinderen dat aan het spel kan deelnemen, kunne zij dit ook alleen spelen?
14. Wat voor soort vragen/ dilemma's krijgt het kind tijdens dit spel?
15. In hoeverre speelt het kind zelfstandig (zonder sturing van de medewerker)?
16. Zijn de ouders hierbij aanwezig?
17. Wat zijn de nadelen van het computerspel? Wat missen jullie hierin?
18. Wat voor opdrachten geven jullie nog meer, behalve het computerspel? Is er ook een soort huiswerk waar de kinderen thuis mee aan de slag kunnen? (ouders interviewen)

Bijlage 12

Doel en resultaten

19. Wat wil Halt bereikt hebben bij een kind dat deelgenomen heeft aan de Stop-reactie? (competentie vergroten, weerbaarder maken, bewust laten worden van het 4 G-schema?)
20. Zijn er resultaten bekend van kinderen die aan de Stop-reactie hebben deelgenomen, gezien na een aantal jaar later? Zo ja, wat zijn die resultaten?
21. Krijgen jullie wel eens (na afloop van het programma) reacties van de ouders/verzorgers, hoe zijn die over het algemeen?

Nieuwe opdracht

- Wat wil Halt/wilt u specifiek zien in een nieuw lesprogramma/opdracht voor de Stop-reactie? Wat mag hierin vooral NIET ontbreken?
- Zou u een nieuw lesprogramma in groepsverband of individueel willen en waarom?
- Moet er met dit nieuwe programma een ander doel worden bereikt dan dat bereikt moet worden dmv het computerspel? Waar moet het kind zich bewuster van worden?

Bijlage 13

Interview vragen voor twee Stop-medewerkers

Vragen n.a.v. eerste interview

1. Wat is uw functieomschrijving?
2. Tijdens het interview met Charlotte hoorden we van haar dat er grenzen tussen gepleegde delicten waarvoor kinderen in aanmerking komen voor Halt en delicten die te ernstig zijn om aan de Stop-reactie deel te nemen. Bijvoorbeeld bij mishandeling is een 'droge klap' nog een Haltwaardig.
Nou vroegen wij ons af hoe dat zit bij de andere delicten. Wanneer is bijvoorbeeld een diefstal of een vernieling Halt-waardig en wanneer is dit delict te ernstig voor Halt?
3. En wat gebeurt er met deze kinderen die een te ernstig delict hebben gepleegd om deel te kunnen nemen aan de Stop-reactie? (*Vb. Engeland moord door 9-jarigen. Wie is hier dan verantwoordelijk en wat gebeurt er met deze kinderen?*)
4. We hoorden tevens dat jullie het erg belangrijk vinden dat de ouders tijdens de Stop-reactie veel worden betrokken. Wat vinden jullie zo belangrijk aan die betrokkenheid van de ouders?

Stop-reactie

5. Wat zijn de achtergronden van de kinderen die bij Halt komen voor de Stop-reactie? Hoe zien hun drie milieus eruit (thuis-school-vrienden)
6. Wat zijn, over het algemeen, de motieven van de kinderen om een delict te plegen?
7. Wat wil je dat het kind zelf leert van het computerspel?
8. Hebben jullie een eenduidig beleid qua begeleiding van het spel(tijd en vraagstelling)? Is hier een methodiek voor zodat iedere medewerker op dezelfde manier sturing geeft aan het gesprek, of geef je daar je eigen invulling aan?
9. Wat voor opdracht(en) doe je nog meer met de kinderen, naast het computerspel?
10. Wat vind je zelf van het Stop-spel qua inhoud, vraagstelling, diepgang?
11. Wat vind je nadelig aan het huidige computerspel? Wat mis je hierin?
12. Hoe lang duurt het spel ongeveer? En hoe lang sta je ongeveer stil bij een vraag?
13. Hoe wordt het spel afgesloten?

Nieuwe opdracht

14. Zou het effectief zijn als de kinderen die bij Halt komen een intensievere behandeling zouden krijgen, bijvoorbeeld in de vorm van een training van twee middagen?
15. Waar moet een nieuw programma specifiek op gericht zijn?
Individueel gericht / groepsgericht
Delict gericht / motief gericht

Bijlage 13

16. En hoeveel middagen mogen/kunnen er beschikbaar worden gesteld voor een nieuw programma?
17. Wat wil Halt/wil jij specifiek zien in een nieuw lesprogramma/opdracht voor de Stop-reactie? Wat mag hierin vooral NIET ontbreken?
18. Moet er met dit nieuwe programma een ander doel worden bereikt dan dat bereikt moet worden dmv het computerspel? Waar moet het kind zich bewuster van worden?
19. Op welke leeftijdscategorie moet een nieuw programma gericht zijn?

Interviewvragen medewerker Halt-afdoening

Halt-afdoening

1. Wat is uw functieomschrijving binnen Halt en de Halt-afdoening?
2. Wat is de Halt-afdoening? Wat houdt het in? Welke jongeren, in welke leeftijd?
3. Wat zijn de achtergronden van de jongeren die voor Halt in aanmerking komen? Op het gebied van thuissituatie, school, vrienden, vrijetijdsbesteding.
4. Wat zijn de motieven van de jongeren om delicten te plegen?
5. Wat voor verschillende programma's bieden jullie aan? Taakstraffen en/of (huiswerk)opdrachten?
6. Zijn er aangepaste programma's op leeftijd(sgroepen)? Voorbeelden?
7. Wat wil Halt / wilt u dat de jongere van de programma's leert?

Stop-reactie

8. Wat voor programma's heeft de Halt-afdoening dat ook (enigszins) geschikt zou kunnen zijn voor elf en twaalf jarigen van de Stop-reactie?
9. Wat vindt u van het programma van de Stop-reactie? Wat vindt u van het computerspel?
10. Wat mist u aan het programma van de Stop-reactie?

Interviewvragen afdelingshoofd Halt Haaglanden

Algemeen

1. Wat is uw functieomschrijving (binnen Halt en binnen het 12-min project)?
2. Wat voor overlegvormen zijn er tussen Politie, Halt, Prejop, Jip-H en de Raad?
3. Wat voor projecten kent Halt Haaglanden?
4. Kinderen mogen één keer deelnemen aan het programma van de Stop-reactie, wat als ze een tweede keer in aanraking komen met de politie en nog steeds 12 jaar of jonger zijn?

Stop-reactie

5. Waarom wil Halt meer activiteiten aan kunnen bieden voor de Stop reactie? Waarom is een groter aanbod van belang?
6. Wat wil Halt/wilt u specifiek zien in een nieuw lesprogramma/opdracht voor de Stop-reactie? Wat mag hierin vooral NIET ontbreken?
7. A) Zou u een nieuw lesprogramma in groepsverband of individueel willen en waarom?
B) Een nieuw lesprogramma gericht op een bepaald delict?
C) Een nieuw lesprogramma gericht op het motief van het kind?
D) Hoeveel uren en/of middagen wil Halt maximaal besteden aan een kind onder de twaalf?
E) Is het huidige programma (Stopspel e.d.) voor alle kinderen tot en met twaalf jaar geschikt? Voor welke leeftijd is er een nieuw programma nodig?
8. Welk doel van Halt wordt er bereikt met het computerspel en de andere opdrachten?
9. Wat vindt u van het Stop-spel qua inhoud, vraagstelling en diepgang?
10. Wat wil Halt/wilt u dat een kind leert van de Stop-reactie?
11. Wat zijn de resultaten van de Stop-reactie tot nu toe?

Interview Charlotte Leijten, woensdag 12 januari 2005 Halt Haaglanden

1. Wat is uw functieomschrijving (binnen Halt en binnen het Twaalfmin-project)?

Ik werk nu als projectmedewerker spijbelen, dat wil zeggen dat ik een afdoening organiseer voor spijbelaars. Dat is een project in Den Haag, jongeren die spijbelen die krijgen een taakstraf.

En daarnaast houd ik mij bezig met schoolveiligheid en heb me ook bezig gehouden met de Stop-reactie.

2. Welke mensen hebben invloed op het Stop-project, wie hebben het opgezet, wie nemen de besluiten etcetera?

Eigenlijk is het zo dat Halt Haaglanden zich bezig houdt met de Stop-reactie en uiteindelijk is het Openbaar Ministerie ook wel verantwoordelijk, die financiert ook. Maar in de praktijk betekend het gewoon Halt en wat ook belangrijk is, is Jeugdzorg>afdeling Prejop. Zij zijn voor de kinderen die met name achterliggende problematiek hebben. Dus het is een samenwerkingsverband tussen Halt en Prejop. Dus zij hebben ook invloed.

Het is dus niet zo dat de kinderen die bij Halt voor de Stop-reactie komen, dat die daarnaast ook nog naar Prejop gaan. Maar het kan wel andersom?

Het werkt eigenlijk zo: of Prejop of Halt krijgt de zaken binnen, maar we bekijken met elkaar wie het beste de zaak kan doen. En de zaken waar we al meteen bij zien 'hier is meer aan de hand' die krijgt Prejop en Prejop gaat dan op huisbezoek. Dat is een medewerker van Jeugdzorg en die gaat kijken wat ze kunnen doen voor het gezin, zij bepalen of Halt nog een aanbod kan doen en dat is dus de straf. En als wij op het eerste gezicht zeggen 'dat kind moeten wij in behandeling nemen' maar er blijkt meer aan de hand te zijn, dan doen ze hier een straf en dan gaan ze daarna ook nog naar Prejop.

Hoe vaak is dat overleg tussen Halt en Prejop? Dat is één keer in de twee weken.

3. Wat zijn de meest voorkomende delicten van kinderen die voor de Stop-reactie in aanmerking komen?

Uit mijn hoofd: winkeldiefstal, vernieling, vandalisme. Maar als ik jullie was dan zou ik nog een overzichtje opvragen bij Paul (*afdelingshoofd Halt Haaglanden*) dan heb je precies de delicten op een rijtje en ook met de hoeveelheid erbij. Maar de delicten worden wel steeds zwaarder. Er is wel een ontwikkeling dat we bijvoorbeeld meer eenvoudige mishandeling krijgen. En brandstichting en dan geen fikkie stoken, maar grotere branden. Dus dat verandert wel.

Waar leg je de grens wat betreft mishandeling. Wat is licht en wat is zwaar? Nou, eenvoudige mishandeling dat is een droge klap, dus dat iemand daar geen letsel aan overhoudt. Dat mag dan nog (*binnen de voorwaarden van de Halt-waardige delicten*). Maar het is eigenlijk heel moeilijk met die kleintjes, omdat ze onder de twaalf jaar zijn, is er eigenlijk geen alternatief voor ze. Ze kunnen geen straf van justitie krijgen. Dus vandaar dat de ernst van de delicten soms toch toenemen, omdat ze willen dat er toch iets mee wordt gedaan. En als het heel ernstig is, dan is het natuurlijk civiel. Dan gaat de Raad (*van kinderbescherming*) in actie komen.

4. Wat is het verschil tussen de Halt-afdoening en de Stop-reactie? Wat zijn de specifieke voorwaarden waaraan de Stop-reactie moet voldoen en wat is hier anders aan dan de voorwaarden van de Halt-afdoening?

Nou, het grote verschil zit in twee dingen: bij de Halt-afdoening gaan jongeren altijd werken en schade vergoeden als er schade is. En kinderen onder de twaalf jaar die mogen niet werken dus die krijgen een pedagogische opdracht. En de ouders staan meer centraal bij Stop. Want ouders die krijgen een aanbod voor opvoedingsondersteuning van Prejop. Dat benoem je altijd. En dat is bij de Halt-afdoening niet zo. Dan verwijst je ze eerder door. En nu heb je gewoon een heel kort lijntje van 'er komt iemand bij u langs.'

Dus: de ouders en dat het een pedagogische opdracht is.

Moet het kind ook nog een excuus aanbieden aan de benadeelde? Dat zou kunnen. Dus je krijgt het kind dan en dan gaan ze met name het Stopspel doen en mocht daar in die zaak echt een benadeelde particulier zijn bijvoorbeeld, iemands tuinhekje is vernield, dan kunnen ze daar hun excuses aanbieden. Maar dat wisselt, dat is niet altijd zo. Bij vals collecteren, dat is ook zo'n voorbeeld, dan ga je vaak met het kind terug langs de deuren en het geld teruggeven.

5. Hoe bepalen jullie dat een kind die een delict heeft gepleegd Haltwaardig is of dat het kind naar een hulpverlenende instantie verwezen moet worden wegens vermoedelijk grote problematiek thuis? Wie bepaald dat een kind hiervoor wordt aangemeld en is hier dan ook toestemming voor nodig van de ouders/verzorgers?

Bij vermoedelijke grotere problematiek komt het gezin bij Prejop en daar bekijken ze eerst zelf wat ze kunnen doen. En mocht dat niet voldoende zijn dan betrekken ze andere instanties. Maar je vraag was...? **Hoe bepaal je dat er meer hulp nodig is dan alleen Prejop of alleen de Stop-reactie?** Nou we hebben nu ook een pilot gehad, dat we met een signaleringslijst werken. En dat is een vragenlijst aan ouder en het kind moet ook iets invullen, om te kijken of dit een jongere is die het risico loopt om in herhaling te vallen en is er sprake van achterliggende problematiek. Dan heb je eigenlijk een heel objectieve lijst waar een score uit van bijvoorbeeld 'hier moeten we wat meer mee'.

Voorheen wist je dat ook vaak wel, maar dan deed je het echt op je eigen vermoedens.

Wordt die lijst altijd standaard ingevuld? Ja. Maar het is dus een pilot waar, op een gegeven moment, uitkomsten uitkomen of we beslissen om wel of niet met dit systeem door te gaan. We zijn er al lang mee bezig maar ik weet nog niet of we er nou daadwerkelijk mee doorgaan en wat de uitkomsten precies zijn. Dus dat zouden jullie ook moeten vragen aan Paul.

Moeten de ouders toestemming geven om met een andere hulpverlenende instantie contact op te nemen of gebeurt het ook wel eens gedwongen? Nee het is allemaal in een vrijwillig kader. Je adviseert ouders en dan is het maar aan hen of ze het overnemen. **En als ze voor de Raad moeten worden aangemeld?** Als er sprake is dat de Raad ingeschakeld moet worden, dan zullen zij uiteindelijk de zaak onderzoeken en dan komt het weer bij de volgende instantie, dan zou er misschien verplicht hulp komen. Maar dat heb je vaak pas in een laat stadium en daar zitten wij (*Halt*) eigenlijk niet in.

Zowel Halt als Prejop kunnen die signalen bij de Raad neerleggen. Zeker als je met twee organisaties die signalen neerlegt dan heb je meer kans dat er snel actie komt.

6. Hoe worden ouders benaderd voor de uitnodiging aan deelname van het Stop-project? En door wie worden zij benaderd?

De politie ziet het kind als eerst, die houdt ze aan en zal het kind verhoren. Die vraagt aan de ouders ook toestemming. En als ze toestemming hebben gekregen dan krijgen wij de kinderen pas. **Sturen jullie de ouders dan nog een brief?** Ja wij sturen altijd de uitnodiging, naar het kind en naar de ouders.

7. Wat wordt er in het eerste gesprek zoal besproken? En is dit gesprek in eerste instantie gericht op het kind of worden de ouders ook veel in het gesprek betrokken?

Er wordt enerzijds het delict besproken, 'Wat er is gebeurd?' dat moet het kind beschrijven. Meestal weten de ouders dit wel, maar goed je weet maar nooit. Ervoor zorgen dat iedereen goed op de hoogte is. En je vraagt ook wat de reden is, wat is het motief? Want hier kan je vaak weer wat mee in het strafaanbod. Dus het motief is heel erg belangrijk en daarnaast de rol van de ouders in het geheel. Je vraagt bijvoorbeeld aan de ouders: 'Had u dit verwacht?' 'Heeft u straf gegeven?' 'Zo ja, wat?' Sommige ouders straffen helemaal niet, anderen juist weer heel hard. Dus om daar ook weer een advies over te geven. **Ouders worden dus veel betrokken in het gesprek?** Ja en dat is ook heel belangrijk bij Stop, eigenlijk zijn de ouders net zo betrokken als het kind. En eigenlijk streven we er naar misschien om toch weer de

ouders meer een rol te geven dan het kind, ja het kind is toch Twaalfmin. **Is het dan een soort opvoed ondersteunend iets wat het dan wordt?** Nou ja het is eigenlijk een gesprekje waarin je vraagt hoe het thuis gaat en of het kind zich thuis aan de regels houdt of vader en moeder daar zicht op hebben, of ze zicht hebben op de vrienden van het kind. Dus daar stel je wel vragen over. Maar als er echt opvoedingsondersteuning nodig is dan verwijzen we naar Prejop of naar een opvoedpunt in de buurt.

Dus je kunt wel wat tips geven en de ouder laten vertellen als die zijn verhaal kwijt moet, maar verder dan dat gesprekje gaat het eigenlijk niet. **Je zei dat aan de hand van het motief of van het delict dat ze hebben gepleegd, de straf wordt bepaald, maar ik dacht dat het gewoon dat computerspel was om te spelen en dat er niet echt sprake is van een straf voor het kind?** nee, we noemen het wel een straf omdat ze op woensdagmiddag in hun vrije tijd moeten komen en vaak andere dingen daarvoor af moeten zeggen. Het computerspel noemen we de '(leer)straf' **Okay, het is niet zo dat ze daarnaast nog wat moeten doen?** Nou dat ligt er helemaal aan, aan wat de medewerker vindt wat nog goed is voor diegene. Omdat we dus in de praktijk merken, het computerspel is ooit ontwikkeld voor tien-elf jarigen, dat kinderen steeds jonger worden. We hebben nu ook acht-negen jarigen en voor hen is het computerspel wel relevant, maar voor de tien-elf jarigen stelt het niet meer zo veel voor. Dus daarom zijn we op zoek naar een alternatief voor bepaalde kinderen die het spel veel te makkelijk ervaren. **Wat is dan onze doelgroep waar wij ons op moeten richten bij het ontwikkelen van een programma'tje? Moeten we ons richten op tien-elf-twaalf jaar? Er zit natuurlijk wel een groot verschil in of je nu iets opstelt voor zeven-acht jarigen of voor iets ouderen?** Ja dat is een goede vraag waar ik eigenlijk wel even over na moet denken want eigenlijk zou ik zeggen elf à twaalf jarigen, omdat we daar het meest mee zitten dat zij te snel zijn en het spel te makkelijk vinden, het maakt niet zoveel indruk meer. Dus confronteer ze maar met hun gedrag. Dat jullie daar 'iets' voor bedenken. Ik denk dat het met name die groep toch is.

8. Welke afspraken worden er met het kind en de ouders gemaakt tijdens of na dit gesprek?

Ja er worden afspraken gemaakt over wanneer ze het spel komen doen. Of eventueel nog een verwijzing naar Jeugdzorg plaatsvindt (*Prejop*). Daarvoor moeten ze ook een contract tekenen. En eigenlijk zijn het ook afspraken zoals 'Hoe ga je je thuis gedragen?' en 'Hoe ga je in de toekomst verder?' En daar kunnen wij geen zicht op houden, maar het is even een begin maken van: 'Hoe herstel je weer het vertrouwen met je ouders?'. **En dat tekent het kind zelf ook?** Nee de afspraken die we eigenlijk thuis maken die staan niet op papier. Het is meer de afspraak die hier worden gemaakt, dus wanneer het spel plaatsvindt.

9. Hoe wordt dit eerste gesprek afgesloten? Wordt er naderhand nog een rapportage over geschreven?

Nou de politie krijgt altijd een afloopberichtje over hoe de zaak is gegaan. Maar die rapportage is heel klein hoor gewoon puur kort beschrijven van dit en dit hebben we met ze gedaan, dit zijn de bijzonderheden.

Dit rapport wordt verwerkt in het systeem van de politie zodat ze dat altijd na kunnen kijken als een kind/jongere weer wordt aangehouden of deze al eerder met Halt in aanraking geweest zijn. Wij hebben het bij Halt ook in ons systeem staan, voor als ze hier bij Halt eventueel terugkomen. **Maar ze mogen toch maar één keer meedoen bij Halt?** Een kind mag één keer Stop doen, maar ze mogen wel weer voor de Halt-afdoening terugkomen, de Halt-afdoening is twee-malig en daar moet minimaal een jaar tussen zitten.

10. Hoeveel tijd zit er meestal (of wat is wenselijk) tussen de uitnodiging en het eerste gesprek, en tussen het eerste gesprek en de opdracht (het computerspel)?

Vijf dagen, daar zijn wettelijke termijnen voor. We moeten ze binnen vijf werkdagen uitnodigen. **En tussen uitnodiging en gesprek?** Dat zou ik even na moeten zoeken, je doet het natuurlijk zo snel mogelijk wanneer je kan. Maar er zijn ook wettelijke afspraken over

gemaakt. En ook binnen zes weken moet de zaak afgerond zijn. Ook met het 'lik-op-stuk beleid' je kan een kind niet na een half jaar nog eens aan gaan spreken dat werkt niet. **En het computerspel, volgt dat snel op het gesprek?** Ja, daar kan een week tussen zitten maar het kan ook meteen na het gesprek plaatsvinden. Dat wisselt maar het liefst zo snel mogelijk.

Het computerspel

11. Hoe ziet het computerspel eruit? Zijn het enkel vragen, of is het echt in spelvorm?

Ik denk dat jullie het het beste zelf een keer moeten doen, dat je het zelf speelt. Je kan het zelf spelen en je kan ook een keer meegaan als mijn collega het spel met een aantal kinderen gaat doen, maar dan is het handig dat er één van jullie meegaat anders is het teveel voor die kinderen. Maar ze krijgen zeg maar allemaal vragen voorgelegd met plaatjes. Het kind krijgt vragen voorgelegd met verschillende keuze mogelijkheden, één antwoord is het beste.

Dus: 'Mag dit?' of 'Wie heeft er last van?' Het gaat over normen en waarden, regels, strafblad, belonen, straffen, excuses aanbieden, regels op school, regels thuis en op straat.

12. Wat is het maximaal aantal kinderen dat aan het spel kan deelnemen, kunnen zij dit ook alleen spelen?

Dat is vier, maar we doen het ook wel eens individueel. Want soms zit je te wachten op meer kinderen en dan zijn die er niet altijd en anders zit diegene maar te wachten op een nieuwe aanmelding. **Moeten de kinderen dan om de beurt een vraag beantwoorden en mogen ze daar ook met elkaar in discussie over gaan?** Ja, dat is de bedoeling. Het spel geeft aan dat wie het eerst het antwoord weet, mag als eerst drukken, maar zo doen wij het niet. Wij laten ze om de beurt de vraag beantwoorden zodat iedereen aan bod komt.

13. In hoeverre speelt het kind zelfstandig (zonder sturing van de medewerker)?

Nee ze doen het helemaal zelfstandig, er is altijd iemand van Stop aanwezig. Want die moet het spel introduceren uitleggen wat de bedoeling is en die stelt ook de vragen van 'Hoe kom je op dit antwoord?' en 'Geef eens voorbeelden?' 'Hoe zit dat bij jou thuis?' Dus die gaat echt in gesprek met ze. **Gebeurt dat achteraf?** Tijdens, we bepalen zelf de snelheid wanneer je naar de volgende vraag gaat. Soms moet je ergens langer bij stilstaan, als de vraag gaat over winkeldiefstal en dat kind heeft een winkeldiefstal gepleegd dan kan je daar op ingaan. **Zoeken jullie de kinderen uit op de vragen die betrekking hebben op hun delict?** Nee, dat niet.

14. Zijn de ouders hierbij aanwezig?

Nee, dat heb ik een keer gedaan omdat ik het idee had dat die mensen echt niet wisten wat de bedoeling was. Dat ik dacht nou kom maar even kijken, dit doen we dus met uw kind en misschien kan u dit op deze manier thuis ook een beetje met uw kind voortzetten.

15. Wat zijn de nadelen van het computerspel? Wat mis je hierin?

Nou de nadelen zijn dat het dus te simpel is voor een bepaalde doelgroep. Ze vliegen erdoorheen en ze vinden het hartstikke leuk (en dat is ook wel goed, dat mag) maar ja, er mag nog meer worden besteed aan wat er is gebeurt. **Dat er dieper wordt ingegaan op het delict dat zij zelf hebben gepleegd?** Ja en er mogen bijvoorbeeld wel bepaalde vaardigheden worden aangeleerd. Dat doe je wel met het spel, maar de meeste hebben ze al wel die daarin voorkomen. Ze weten het wel. En het is daarnaast heel sociaal wenselijk voor hun om bepaalde dingen in te vullen. En dat is makkelijker bij een acht-jarige want die heeft dat niet altijd zo door.

16. Wat voor opdrachten geven jullie nog meer, behalve het computerspel? Is er ook een soort huiswerk waar de kinderen thuis me aan de slag kunnen? (ouders interviewen)

Soms een excuus brief schrijven, of een excuus aanbieden of een opstel schrijven over wat er is gebeurd en wie je daarmee hebt benadeeld, gevolgen voor jezelf en voor je toekomst. Maar ook wel eens opdrachtjes als iemand niet voor zichzelf durft op te komen, daar wat opdrachtjes voor of een rollenspelletje. **Waar doe je dat en met wie?** Of hier bij Halt of op het politiebureau. En dan met elkaar kind en medewerker(s). Dan oefent het kind met hoe zeg ik voortaan 'nee' of hoe zeg ik voortaan dat ik iets anders wil doen dan bijvoorbeeld altijd maar buitenspelen. **Soort weerbaarheid.** Dat is een groot woord, maar ja. Onderdelen van de weerbaarheidstraining. **En sociale vaardigheden?** Ja dat komt er ook wel bij kijken, maar je hebt maar één middag. Dus wil je over een training spreken dan is dat te kort maar ik geef het ook altijd mee aan de ouders. Dan kunnen zij er ook wat mee doen. **Is er een maximaal aantal uur voor dat het kind kwijt mag zijn aan Stop-reactie?** Wij geven twee uren, maar volgens de wet mogen ze maximaal tien uur volgens mij wel iets doen. Reistijd en gesprek tellen we niet mee. We kunnen bijvoorbeeld wel kijken of we ze een keer twee middagen laten komen als we meer naar een training gaan.

Hoe bepaal je of er naast het spel ook nog een opdracht in de vorm van bijvoorbeeld een rollenspel of een opstel wordt meegegeven? Aan de hand van wat je van de ouders hoort over het kind. Waar het in tekort schiet, waar het nog wat ondersteuning nodig heeft. Uit de politie informatie, soms ook van school, soms van jeugdzorg. **Maar jullie hebben niet altijd contact met de school en met Jeugdzorg toch?** Nee, alleen in bepaalde gevallen. Je kijkt toch naar het kind 'Wat heeft die nodig?' en 'Wat kunnen wij daar voor een rol in spelen?', ook al is die rol maar klein, als het verder geen aandacht behoeft dan hoeft het ook niet zo'n extra opdracht.

Doel en resultaten

17. Wat wil Halt bereiken hebben bij een kind dat deelgenomen heeft aan de Stop-reactie? (competentie vergroten, weerbaarder maken, bewust laten worden van het 4 G-schema?)

Uiteindelijk wil je herhaling van het delict voorkomen, dat het kind niet terugvalt in zijn gedrag. **Maar wat betreft het kind zelf leert van de Stop-reactie?** Nou dat het weet wat de gevolgen zijn voor hem zelf, voor de ouders en voor de benadeelde. En dat het daardoor nadenkt van: 'Hé, dat moet ik niet meer doen.' **Dus doel is het kind laten nadenken over zijn gedrag/ zijn motief Ja en ook om het kind misschien sterker te maken?** Dat is misschien een te groot doel. Het zou mooi zijn. Het is situatiegericht. De één moet je zo bijsturen dat hij gewoon straf heeft, dat is al een ding. Bij een ander hoop je te bereiken dat hij meer na gaat denken over de gevolgen. Maar het hangt ook af van het niveau van het kind en ook van de ouders welke mate die achter het kind staan. Dus de doelen zijn toch wel wisselend. **Ik las in het evaluatierapport over een kind van drie dat is aangehouden, hij was op sleeptouw met oudere broertjes. Stel er komt een kind van drie bij jullie, gaan jullie daar dan ook mee aan de slag?** Ik denk het niet, je kan pas wat doen met een kind als het een beetje een geweten heeft ontwikkeld. Dat heeft een kind van drie niet. **Wat is de ondergrens in leeftijd?** acht jaar, zeven jaar is een uitzondering als hij bijvoorbeeld in een groepje is. Dat kan ook weer een signaal zijn: 'Hé, hij loopt met twaalf jarigen op straat en hoe laat was dat??' Dat je daar iets uit haalt. **Stel een kind van zeven is na tien uur nog op straat, dan zou hij toch naar Prejop gaan?** Ja

18. Zijn er resultaten bekend van kinderen die aan de Stop-reactie hebben deelgenomen, gezien na een aantal jaar later? Zo ja, wat zijn die resultaten?

Nee, daar hebben we geen onderzoek naar gedaan. **Is dat van belang?** Ja het is wel van belang. Het is heel lastig om na te gaan of ze nog bij justitie in aanraking zijn gekomen, daar zou eigenlijk wel een onderzoek op moeten. Dat is lastig, maar daar zou ik als ik jullie was niet op ingaan dat is te complex.

19. Krijgen jullie wel eens (na afloop van het programma) reacties van de ouders/verzorgers, hoe zijn die over het algemeen?

Nou soms hoor je wel van 'Hij is veranderd', 'Het heeft toch wel geholpen' of 'Hij is wat rustiger' en dat krijg je wel eens terug. En soms bel je de ouders nog wel eens na afloop om te vertellen hoe diegene het heeft gedaan. **Want er is niet nog een afsluitend gesprek nadat het kind het spel heeft gevolgd?** Nee, na het spel is het afgelopen.

Nieuwe opdracht

- **Waarom wil Halt meer activiteiten aan kunnen bieden voor de Stop reactie? Waarom is een groter aanbod van belang?**

Dat we meer op maat een aanbod hebben, dus op de situatie van het kind en je straf moet toch ook effectief zijn en we denken dat dit voor bepaalde kinderen gewoon niet effectief is. Dit is denk ik het belangrijkste. Mogelijk dat Paul nog wat heeft.

- **Wat wil Halt/wilt u specifiek zien in een nieuw lesprogramma/opdracht voor de Stop-reactie? Wat mag hierin vooral NIET ontbreken?**

Ik zat ook nog te denken aan de ontwikkeling dat de delicten zwaarder worden. Dus dat je ook een aanbod hebt op de doelgroep die die delicten pleegt zoals; lichte mishandeling, brandstichting.

Dus is er iets mogelijk op de ontwikkeling van de delictverandering?

Wat vooral niet mag ontbreken is dat de kinderen iets moeten doen. Met het computerspel moeten ze ook wel wat doen, maar vooral doen met hun gedrag, zoals met dingetjes oefenen, opdrachtjes maken in plaats van een video kijken ofzo, laat ze maar actief bezig zijn. Maar ik weet niet of dat te hoog is, of je dat van ze kan verwachten.

En daarnaast is de betrokkenheid van ouders erg belangrijk, dat daar ook een voorstel in kan worden gedaan. **Moet het aanbod individueel zijn?** Ik zou een aanbod voor zowel individueel als voor een groep doen. Want als je bepaalde onderdelen uit de groepsopdracht kan halen om ook individueel te kunnen doen.

Als er een groepszaak binnen komt, doet diezelfde groepssamenstelling het spel of is dat juist niet handig? Zou kunnen, Als die groep met elkaar verder moet en dat kan ook, dan ga je met de groep aan de slag. Maar als ouders zeggen dat ze elkaar nooit meer mogen zien en de vriendschap is over, dan niet. Maar misschien moeten we nadenken over bijvoorbeeld een map met opdrachtjes zodat we die breed kunnen inzetten.

Door tijdgebrek is er te weinig tijd om goed met elkaar na te denken of je per zaak een toegespitste opdracht kan doen. Er is wel het een en ander op papier gezet maar dat moet ik navragen bij collega's want toen ben ik eruit gestapt. We hebben al wel beschreven wat we anders zouden willen. Er is wel iets van op papier.

- **Moet er met dit nieuwe programma een ander doel worden bereikt dan dat bereikt moet worden door middel van het computerspel? Waar moet het kind zich bewuster van worden?**

Als je iets maakt, dat je het doel van het programma beschrijft, dat jullie denken wat goed is. En uiteindelijk moet er iets inzitten om herhaling/recidive te voorkomen en de doelstelling, dat het kind nadenkt over dit en dat. Dus ik laat aan jullie over, wat jullie zeggen gezien de ontwikkelingsfase van de kinderen, kan je tot doel stellen (rekening houdend met de doelstelling van Stop) dat je zo tot iets komt.

Doel van het programma: Het kind inzicht geven in de gevolgen van zijn gedrag. Het *waarom* is heel belangrijk.

Hebben jullie huiswerkopdrachten voor thuis? Dat hebben we wel gedaan, dat ze de ouders moesten interviewen wat zij vroeger hebben uitgehaald. Maar nu doen we dat niet

Bijlage 16

meer. Jullie zijn daar wel helemaal vrij in dat je misschien een opdracht bedenkt voor ouder en kind, dat belangrijk is dat kind en ouder in gesprek gaan met elkaar.

Interview Kiki Grozdanic, dinsdag 25 januari 2005 Halt Haaglanden

Vragen naar aanleiding van vorig interview

1. Wat is uw functieomschrijving?

Mijn functieomschrijving is medewerker AV. Dat is dus Afdoening en Voorlichting. En de afdoening, ik denk dat jullie dat intussen wel weten wat dat inhoudt. **Ja.** En voorlichting ook, voorlichting op politiebureau's en op scholen, op de politieschool zelf ook over wat Halt is, wat we doen en wat onze doelen zijn en daarin heb je ook nog een onderscheid in medewerker A en B. En ik heb B. Maar dat is verder niet echt belangrijk voor jullie opdracht. **Bent u dan van de Stop-reactie of van de Halt-Afdoening?** Allebei, ik doe de Halt-afdoening, deed ik in het verleden moet ik erbij zeggen, want waar ik me nu mee bezig houdt zijn voornamelijk spijbelzaken sinds begin van dit schooljaar is er afgesproken dat wij ook spijbelsancties kunnen opleggen dus jongeren die zich schuldig maken aan spijbelen, heb je ook een aantal criteria voor hen die worden naar Halt gestuurd, en daar hou ik me mee bezig en Stop.

2. Tijdens het interview met Charlotte hoorden we van haar dat er grenzen tussen gepleegde delicten waarvoor kinderen in aanmerking komen voor Halt en delicten die te ernstig zijn om aan de Stop-reactie deel te nemen. Bijvoorbeeld bij mishandeling is een 'droge klap' nog een Halt-waardig. Nou vroegen wij ons af hoe dat zit bij de andere delicten. Wanneer is bijvoorbeeld een diefstal of een vernieling Halt-waardig en wanneer is dit delict te ernstig voor Halt?

Bij een diefstal dan heb je het over een waarde van 150 euro, dus alles wat boven die waarde is, hangt ervan af hoeveel het overschreden is, moet je eerst overleggen met het parket, als het echt heel veel erboven uitkomt de waarde dan wordt hij sowieso al meteen doorgestuurd, mits de mensen weten wat de regelgeving is van Halt. Dus 150 euro is de grens voor een diefstal. **En wat betreft vernielingen bijvoorbeeld?** Dat is 900 euro per persoon en als het in een groep gebeurd dan mag het niet meer zijn dan totaalbedrag van 3500 euro. **Is een groep ook nog beperkt aan een aantal leden? Wanneer wordt er gesproken van een groep?** Bij twee, weet ik eigenlijk niet, volgens mij twee.

Bij heling? Dat is ook een delict waar ze voor in aanmerking kunnen komen bij Stop? Nou bij Stop zou het kunnen maar het komt eigenlijk niet voor. De delicten die voor Stop gelden die Halt-waardig zijn of Stop-waardig dan, dat zijn dezelfde als voor Halt. Dus ik weet niet wat je daarvan hebt meegekregen, wat wel of niet naar Halt mag, dat geldt in principe ook voor Stop. Maar daar maken we uitzonderingen in omdat is gebleken dat de kleintjes die zeg maar zich aan ernstigere zaken schuldig maken (...). Dus we hebben ervoor gekozen ook zaken die niet Halt-waardig zijn, de Stoppertjes, die het delict hebben gepleegd die niet in het rijtje staan zeg maar, dat we die wel proberen iets op maat aan te bieden. Bijvoorbeeld een groepje twaalf-minners die in een zwembad meiden heel vervelend hebben lastig gevallen, betast, dingen geroepen, echt heel smerig. Daar is in overleg, is besloten om ze toch binnen te halen om daar een programma voor te maken, met de expertise die we in huis hebben. We hebben die jongens een bepaalde training geven, een bepaalde voorlichting geven. **Maar die jongens komen dan niet in aanmerking voor Prejop?** Ook, dat is in samenwerking met Prejop georganiseerd. Prejop is op huisbezoek geweest en Halt heeft de training gegeven. **Ok, en dat stemmen jullie dan af op het delict?** Ja.

3. En wat gebeurd er met deze kinderen die een te ernstig delict hebben gepleegd om deel te kunnen nemen aan de Stop-reactie? (Voorbeeld Engeland moord door negen-jarige. Wie is hier dan verantwoordelijk en wat gebeurt er met deze kinderen?)

Die krijgen wij sowieso niet eens binnen. Daar hoeven wij ons nooit over te buigen. **Maar weet je wat daarmee gebeurt?** Kinderbescherming? En wat het voor concreet is en hoe zij daarmee verder gaan dat weet ik niet.

Stop-reactie

4. Wat zijn de achtergronden van de kinderen die bij Halt komen voor de Stop-reactie? Hoe zien hun drie milieus eruit (thuis-school-vrienden)

Dat is eigenlijk heel breed, je kan niet zeggen dat het voornamelijk eenoudergezinnen zijn of voornamelijk Marokkaanse jongetjes. Wat ik wel kan zeggen is dat nou 90%, maar dat is even een wilde gok, jongens zijn, het zijn voornamelijk jongetjes, maar weinig dat er meisjes voorkomen. **Maar voor de rest is het vanalles?** Ja, uit de Schilderswijk, uit Wassenaar, Vogelwijk.

5. Wat wil je dat het kind zelf leert van het computerspel?

Wat ik wil, wat ik belangrijk vind is inzicht in het waarom, want als ze die inzicht niet krijgen dus: waarom ze toch hebben meegedaan ondanks dat ze wisten dat het niet mocht of misschien dat ze het niet wisten. Dan kun je het allemaal heel simpel oplossen. Maar het motief is heel belangrijk, en als ze in de gaten hebben waarom ze iets hebben gedaan dan kunnen ze ook het gedrag veranderen en wat heel vaak gegeven wordt als reden is groepsdruk, bij de vriendjes horen. De Stoppers die worden voornamelijk aangehouden omdat ze dan achter zo'n groepje met oudere jongens aanhobbelen en dus dan ook op de plek zijn waar ze niet horen te zijn als iets strafbaars gepleegd wordt, dan praat je over medeplichtig zijn. En dan worden ze natuurlijk ook naar Halt gestuurd. Maar ja, wat ik vind, ja het Stop-spel en de andere dingen ontwikkeld worden door Halt Nederland wat Stop betreft, die gaat een hele nieuwe impuls krijgen, bijvoorbeeld de ouders die worden veel meer betrokken bij de inhoud van de straf want zij kennen het kind het beste, zij weten of het Stop-spel meer effect zal geven of een opstel schrijven of een werkstuk maken of training krijgen en een gesprek.

6. Hebben jullie een eenduidig beleid qua begeleiding van het spel (tijd en vraagstelling)? Is hier een methodiek voor zodat iedere medewerker op dezelfde manier sturing geeft aan het gesprek, of geef je daar je eigen invulling aan?

Allebei, het hangt, het spel, zal je morgen zien, wordt gewoon volgens een bepaald systeem gespeeld, daar kan je niet omheen. En vervolgens hangt het van de medewerker af maar voornamelijk van de jongens die je bij je hebt. Hoe je inhoud geeft aan de vragen. Kijk als nou blijkt, afhankelijk van het motief en afhankelijk van hoe ze met elkaar omgaan, hoe ze op elkaar reageren dat leidt ook je reactie, je Stop-reactie. Dus het is wel volgens bepaalde richtlijnen maar het is eigenlijk vrij in te vullen door het moment, door de jongens en door de delicten. **Is er wel een bepaalde methodiek toegepast in het spel, om het spel te begeleiden?** Nee, wel zwart op wit richtlijnen van hoe je door kunt gaan op de vragen, wat belangrijk is om te noemen.

7. Wat voor opdracht(en) doe je nog meer met de kinderen, naast het computerspel?

Nou er zijn verschillende, wij doen dan het computerspel maar dat is niet landelijk. Er zijn andere Halt bureau's die een verkleedspel hebben of rap. Dat is er nu ook, ik weet niet welk bureau precies. Maar aan de hand van het maken van een rap van zo'n nummer wordt er ook aandacht aan gegeven. Dus we hebben dit, het Stop-spel, opstellen maken, excuses aanbieden, wat ook wel vrij veel impact geeft, nog meer dan het spel. Maar dat moet weer een beetje nieuw leven ingeblazen krijgen. Daar is op dit moment Halt Nederland mee bezig, om een landelijk beleid te vormen en te combineren en dus een andere inhoud voor te krijgen. En we willen de ouders erbij gaan betrekken, want die kent het kind het beste.

8. Wat vind je zelf van het Stop-spel qua inhoud, vraagstelling, diepgang?

Dat het voornamelijk, het is ontwikkeld voor tien en elf jarigen zoals je hebt gelezen, maar dat het ondertussen voor een jongere doelgroep bedoeld is. Dat het voor de tien en elf jarigen te simpel is. Door de computerspelletjes die ze thuis spelen, door wat ze op straat

meemaken, door wat ze op school meemaken. Past de opdracht van het spel niet meer zo goed bij de oorspronkelijke doelgroep. Dus eigenlijk vind ik dat de inhoud beter is voor de wat jongere Stoppertjes. **En voor de jongeren daar werkt het gewoon goed op? Ja. De juiste manier van vragen en de juiste vragen die gesteld worden?** Ja, af en toe ook een vraag die ze niet begrijpen maar die kunnen we dan wel verduidelijken.

Vind je ook dat er genoeg diepgang in zit? Het is natuurlijk alleen het spelen van het spel en daarbij ligt natuurlijk wel de antwoorden van de kinderen, je geeft wel sturing daarop aan, maar heb je het idee dat ze daar écht beter van worden? Dat ze door die antwoorden wel in gaan zien wat goed en fout is. Of denk je dat daar meer aan gedaan zou kunnen worden? Ja, het kan altijd natuurlijk, wat we wel vaak terug horen is: "O, volgende week wil ik weer komen!". Dat is wel erg jammer dat ze het echt leuk vinden. En nou kan je ook op een leuke manier, ook heel veel leren. Ik moet eerlijk zeggen dat ik me soms wel eens afvraag wat er nou precies in dat kopje blijft hangen, maar dat hoor je nauwelijks terug. Ze komen maar één keer en alles wat daarna gebeurd gaat door naar Prejop, als ze voor de tweede keer worden aangehouden. En dat is nog niet onderzocht.

Zou je het zelf goed vinden als de kinderen wat meer keren terug komen dan alleen de keer voor het computerspel? Bijvoorbeeld naast het computerspel ook excuus aanbieden andere manier om, maar het hangt ook van het kind en het delict af. Kijk soms hebben ze ze ergens voor aangehouden waarvan ik denk dat het niet nodig was. En soms zijn ze aangehouden voor iets dat hier niet eens past zoals het zedenzaakje. En dan wordt er ook echt aan de voorlichting, training getrokken om er iets mee te doen. Dat is ook echt wel, vind ik ook echt wel een geweldig voorbeeld. **Want die groepen krijgen dan wel daarnaast nog excuses aanbieden en opstel schrijven?** In deze zaak was het zo dat het computerspel nergens op, was, dat sloeg nergens op om dat te geven. **Nee, want daar zit helemaal geen vraag over zedendelicten tussen.** Nee, en het was ook een dusdanig ernstig feit dat we niet anders konden. **Want wat hebben jullie met de groep gedaan?** De inhoud van de training kan ik je niet zo heel goed omschrijven want het is een andere trainer geweest die het gegeven heeft. Misschien dat we het zo kunnen plannen dat hij vertelt hoe het geweest is. **Dat was iemand van buiten?** Nee, van hierbinnen het heet "Rotsen en water" en gaat over weerbaarheid. De weerbaarheid van de jongens te vergroten of te veranderen. **Maar dan willen jullie weerbaarheid leren?** Dat kun je beter aan m'n collega vragen als hij tijd heeft, hij kan je daar veel beter op antwoorden.

9. Hoe lang duurt het spel ongeveer? En hoe lang sta je ongeveer stil bij een vraag?

Die vraag kun je beter morgen zien, dan zie je hoe het spel is en het hangt ook af van de groep jongens die je hebt. Kijk zijn het er twee dan (...) groepjes van vier zijn het maximaal(...) Hangt er ook vanaf hoe druk ze zijn en hoeveel ze te vertellen hebben en hoeveel ze te vragen hebben en de dingen die dan op tafel komen. Maar er staat twee uur voor het spel. **Stel de jongens hebben zelf heel veel inbreng door het spel, waardoor je eigenlijk afdrijft van het spel ga je dan dieper door op wat de kinderen kwijt willen of ga je dan toch proberen weer terug te gaan naar het spel zo snel mogelijk?** Allebei, niet zo snel mogelijk maar als je merkt dat er dingen spelen, ik zelf geef daar wel veel aandacht aan als ik merk dat het meer verhaaltjes vertellen gaat worden, over mijn oom, die zijn buurman enzovoort, dan kap ik het wel af.

10. Hoe wordt het spel afgesloten?

Het spel wordt afgesloten met een samenvatting van het geheel en nog toetsen bij de kinderen: wat is er blijven hangen? en of ze daadwerkelijk ook begrepen hebben waar het allemaal om gaat en of ze duidelijk, dat is dan wat ik belangrijk vind, het hoe en waarom.

Nieuwe opdracht

11. Zou het effectief zijn als de kinderen die bij Halt komen een intensievere behandeling zouden krijgen, bijvoorbeeld in de vorm van een training van twee middagen?

Ja, afhankelijk van het delict. **Kan je ook zeggen welk delict meer aandacht nodig heeft?** Afhankelijk van delict en motief, allebei. Als het, nou was de training ik meen vijf trainingen volgens mij. De training alleen al, en daar stonden de bezoeken van Prejop buiten en de gesprekken op school stonden daar ook buiten. Dus het was echt een heel erg groots aangepakt traject. **Dus het waren er snel al een stuk of 10, bij elkaar?** Ja max. **Prejop gaat ook best wel vaak op verschillende plekken langs.** Soms één keer als het nodig is drie keer, dat hangt ook van de zaak zelf af. Een snoepje uit de bak pikken van de Jamin dat zijn twee totaal verschillende dingen. Met het één ga je anders om en geef je een andere inhoud dan het andere. **Op dit moment geven jullie maar 1 middag een training of een activiteit.** Voorafgaand aan die activiteit vindt een gesprek plaats, met de kinderen en met de ouders. **Maar jullie zouden dan ook best een langere training willen geven of niet? Stel het kind heeft een zwaar delict gepleegd? Een zwaarder delict, zouden jullie dan een training willen geven die bijvoorbeeld langer duurt dan het stopspel?** Ja hoor, ja. **Maar doen jullie dat ook op het moment?** Afhankelijk van het delict weer. **Dus jullie stellen het gewoon af op de persoon en op het delict iedere keer weer?** Ja.

12. Waar moet een nieuw programma specifiek op gericht zijn?

Individueel gericht en/of groepsgericht

Ja, dit is voor wat jullie gaan ontwikkelen? **Ja, wat zou je het liefste hebben een individueel programma of groepsgericht?** Allebei.
En delict gericht of motiefgericht. Ook allebei.

13. En hoeveel middagen mogen/kunnen er beschikbaar worden gesteld voor een nieuw programma?

Daar staan maximaal 10 uur voor. **En het liefst hebben jullie dan? Over hoeveel middagen zou je die tien uur dan verspreiden?** Daar zit alles dan in administratie, gesprekken, dat gaat er dan vanaf. Over hoeveel middagen dat dan verspreid zou moeten worden? **Ja, want hoeveel uren zou je, ik bedoel een kind drie uur lang achter elkaar in een activiteit te zetten is denk ik te lang. Maar stel hoeveel uren hebben jullie dan over en hoeveel zou je er dan van die uren per dag doen? Zou je dan twee uur per dag maximaal rekenen en dan drie middagen ofzo? Drie keer twee uur?** Dat hangt een beetje van de inhoud van de opdracht af. Afhankelijk daarvan zou je kunnen zeggen of een half uur is te lang voor ze of je kan en hele middag met ze aan de slag afhankelijk van hoe de invulling en de wisselwerking is van het luisteren of het doen, of actief bezig zijn, de hoeveelheid spanning er tussen. Ik snap niet helemaal hoe je dat in gedachte hebt. **Nou wij zaten te denken als je misschien richting een training zou gaan, stel je zou richting een kleine vorm van sociale vaardigheidstraining of weerbaarheidstraining, stel je gaat daar naartoe dan kun je dat denk ik niet in één of twee uurtjes bereiken met een kind, dat hij daar wat van leert. Stel je wilt dat bereiken, of zou je dat sowieso eventueel willen doen, als Halt zijnde of wil je het toch houden bij inzicht geven in het motief van het delict.** Nee dat is een hele mooie aanvulling. **Een training zou wel geschikt zijn voor het kind?** Ja natuurlijk wel. **Maar stel je geeft een training dan moet het langer duren, lijkt mij, dan alleen het stop spel heeft geduurd.** Ja, ja. **Nou hoelang zou dan het maximale aantal uren zijn? Of heb je daar geen idee van. Want je hebt 10 uur maximaal, alleen dan zitten er nog een paar uur gesprekken aan. Hoeveel uur zijn die gesprekken?** Zou het zijn... 4 keer 1,5 ofzo? Weet je, het moet ook intern te regelen zijn, behalve dat je iets uit idealistisch oogpunt iets heel mooi vindt, moet het vanuit de organisatie kunnen passen. Het moet allebei de kanten op werken, moeten er misschien andere maatregelen worden genomen. Maar ik denk standaard vier keer is wel veel om dat

te organiseren, en momenteel twee is Stop-project. Het kan zijn dat er nog ééntje bijkomt. Ik denk dat je dit soort vragen beter aan Paul kunt stellen.

14. Wat wil Halt/wil jij specifiek zien in een nieuw lesprogramma/opdracht voor de Stop-reactie? Wat mag hierin vooral NIET ontbreken?

Inzicht te verkrijgen in het gedrag en hoe je het kan veranderen. Dat kan je op alle vlakken, kan je op door gaan, zowel op sociaal gebied als op uhm, ja het zit in me hoofd maar, wat heel breed is, nou ja, nee ik kom er niet uit.

15. Moet er met dit nieuwe programma een ander doel worden bereikt dan dat bereikt moet worden door middel van het computerspel? Waar moet het kind zich bewuster van worden?

Uhm... het motief, oorzaak en gevolg, consequenties ervan, zodat zo'n kind ook merkt dat een bepaalde actie een reactie uitlokt, en wat een reactie kan zijn of Stop of Halt of een straf(...)Hoe die straf ook gaat zijn, maar dat er iets op volgt, dat er niet zomaar iets. **Maar bedoel je dan in de zin van er volgt iets op voor het kind een straf een Halt of Stop-reactie, maar ook wat erop volgt voor de benadeelde?** Ja, heel goed, ja. Dus behalve de consequenties voor de kinderen zelf ook het nadeel voor het slachtoffer en de ouders. Hoewel ik niet weet of daar wel oud genoeg voor zijn. **Maar die kinderen van tien en elf denk je dat die daar wel zicht op hebben?** Ja, afhankelijk van hoe je het uitlegt. Dat verbaast me als ik dan wel eens op een basisschool ben voor voorlichting. Zo was ik toen echt niet toen ik in groep zeven, groep acht zat. Ik werk nu ruim vier jaar bij Halt en dat was het eerste wat me opviel dat het allemaal heel erg anders is dan in mijn herinnering was. **Zijn kinderen spontaner?** Ontwikkelder, brutaler, mondiger, wijzer. **Is het een vorm van bijdehand zijn of zijn ze echt wijzer en slimmer?** Ik denk dat ze heel veel meekrijgen, veel meer al is het alleen maar het Internet waar ze nu constant op zitten. Ik denk dat de tien, elf jarigen ook wel meer begrijpen.

Dus een nieuw programma zou gericht moeten zijn op de leeftijd van tien en elf en van negen niet? Dat is situatiegericht.

Is er iets wat je in de thuissituatie iedere keer terug ziet? Dat het kind een moeilijkere thuissituatie heeft? Dat dat ook wel een rol speelt waardoor een kind de mist in ging. Ik denk dat je voor de cijfers naar woonwijk en afkomst dat je zo'n lijstje bij Paul moet vragen. **Maar aan de hand van de gesprekken die je met ouders en kind hebt, kun je daar iets uit halen?** Niet concreet nee, nee. Die vraag moet je anders aan Paul vragen, die kan het uitdraaien. Nee ik kan je daar niets concreet geven.

En de motieven waarom kinderen delicten plegen is dus ook eigenlijk heel erg breed? De motieven zijn vaak groepsdruk, meelopen, stoer willen zijn. **En vind jij dan als er zeg maar een nieuw programma ontwikkeld gaat worden of het dan ook gericht moet zijn op de meelopers of op degene die juist anderen aanzetten tot vervelend gedrag?** Ja we hebben ze allebei. Ja ik vind dat je er allebei aandacht aan moet besteden, niet alleen. **Want stel nou dat er een kind binnenkomt die door anderen is opgejut om iets te doen, die is dan eigenlijk een beetje de dupe daarvan en die kinderen die hem hebben opgejut wordt daar ook nog iets mee gedaan?** Dat is afhankelijk van hoe de politie daar mee is omgegaan. **Want als ze op tijd zijn weggerend voor de politie dan kun je daar niets mee.** Nee, je kan bellen en op, vaak zijn er ouders die zoiets hebben van: "Pietje deed ook mee en die zit hier nu niet." Maar het is zo jammer dat we alleen met de verwijzing van de politie aan de slag gaan. Je zou wel achteraf met de politie kunnen overleggen, van ga daar nog eens achteraan. **En voor dat soort kinderen werd er ook een weerbaarheidstraining achtig iets en voor de kinderen die opstoken of meer voor de meelopers?** Dat kun je beter aan de trainer zelf vragen. Theo Mooijman, hij is trainer.

Interview Dik Griffioen, dinsdag 25 januari 2005 Hal Haaglanden

Halt-afdoening

1. Wat is uw functieomschrijving binnen Halt en de Halt-afdoening?

Ik ben uitvoerend medewerker, dat betekent dat mijn belangrijkste taken, ik heb er nog wel een aantal meer, het onderhouden van contact met jongeren en ouders. Jongeren die zijn opgepakt voor Halt en ze uitnodigen voor een gesprek en ook met de ouders praten over wat er is gebeurd en hoe we dat netjes gaan oplossen. En het hele proces van waarom ze bij Halt zijn van het begin tot het eind met hen doorlopen.

2. Wat houdt de 'Halt-afdoening' precies in?

Het liefst op een zeer korte termijn, jongeren confronteren met hun eigen gedrag. "Je hebt iets gepikt en daarvoor ben je opgepakt" daar confronteer je ze mee en dan ga je kijken op een hele snelle adequate manier hoe je de straf gaat geven, ik praat zelf nooit over straf ik praat meer over 'we gaan iets bedenken waarmee jij het goed kan maken.' En kinderen ervaren het zelf meestal wel als een straf als zij in hun vrije tijd dingetjes moeten doen. Het gaat er meer om dat ze ervan leren, er moet een leer element in zitten. Dat vind ik het belangrijkste van Halt, het confronteren met eigen gedrag en de mogelijkheden bieden om hun fouten te herstellen/goed te maken. **Welke jongeren in welke leeftijd komen hiervoor in aanmerking?** Twaalf tot en met zeventien jaar. En met groepsdelicten kunnen ook de meerderjarigen (als ze dat tenminste willen) naar Halt, dat hadden we laatst veel met de vuurwerkdelen. En dat gaat geloof ik tot drieëntwintig jaar. Vanaf achttien jaar ben je meerderjarig voor de wet en dan kom je officieel niet meer voor Halt in aanmerking, mits je in een groepje hoort van zestien-zeventien jarigen, dan mag je als achttien-negentien jarige als je dat tenminste wilt ook naar Halt. Diegene krijgt dan dezelfde aanpak als zijn vriendjes onder de achttien, verder geen justitiële straf. **Is dit alleen met vuurwerkdelen zo of kan het ook met andere delicten?** Kan ook, met vernieling of diefstal bijvoorbeeld. **Waarom is hiervoor gekozen om in groepsverband ook boven de achttien een Halt-afdoening aan te bieden?** Dat is vooral makkelijk, denk ik, en ook voor justitie wel interessant als de groep bijvoorbeeld schade heeft aangericht. *Voorbeeld: drie jongens van zeventien en één van negentien hebben ruiten ingegooid. Halt bemiddelt ook schade, voor de afhandeling van die schade blijft bij Halt om te voorkomen dat die drie jongens schade gaan betalen en die negentien jarige krijgt een Proces Verbaal en hoort er misschien nooit meer iets van. En die schade wordt dan waarschijnlijk ook niet geregeld. Dan zegt justitie dat het in die gevallen handiger is om de zaak bij Halt te houden. Alleen als de meerderjarige dit ook wil.* De praktijk leert dat over het algemeen meerderjarigen dan toch voor Halt kiezen omdat zij anders een aantekening of strafblad krijgen van justitie. **Gaat dit altijd met toestemming van de officier van justitie of wordt dit bepaald door de agent die de jongere aanhoudt?** Bij een groep met onder andere meerderjarigen moet de verbalisant toestemming vragen aan de betrokkenen, maar hij moet ook contact opnemen met Parket (justitie) om daar toestemming voor te vragen. *Voorbeeld: laatst met oud & nieuw waren twee vijftien-zestien jarigen met een drieëntwintig jarige jongen naar België gereden met de auto van de drieëntwintig jarige om illegaal vuurwerk te halen. Toen zij werden opgepakt bleek de oudste dus drieëntwintig jaar. Maar hij was geestelijk ook niet helemaal volwaardig en dat was dan ook een van de redenen waarom justitie hem naar Halt heeft doorverwezen. Daar is die jongen meer bij gebaat dan dat hij zich straks bij justitie moet gaan verantwoorden.*

3. Wat zijn de achtergronden van de jongeren die voor Halt in aanmerking komen? Op het gebied van de thuissituatie, school, vrienden vrijetijdsbesteding?

Over het algemeen gaat het wel goed, maar er zijn ook situaties waarbij het niet goed gaat. Als een jongere criminaliteit gaat plegen kan dat heleboel factoren/redenen hebben. Bepaalde leeftijden (dertien/veertien) zie je dat het ook gewoon stoer doen is, zoals 'jij durft dat niet' en dan tegen elkaar opbieden, vooral jongens hebben dat. **Vooraf groepsdruk?** Ja,

geen 'nee' kunnen zeggen, daar besteden we ook wel aandacht aan als dat echt een probleem is van dat kind. Maar er zijn ook kinderen die criminaliteit plegen uit boosheid, omdat ze heel erg gefrustreerd zijn door thuis/ school/ vrienden en dan uit boosheid/ frustratie dingen kapot maken. **Is het ook zo dat een grote groep jongeren die bij Halt komen vertegenwoordigd wordt door kinderen die spijbelen of geen werk hebben en hun vrije tijd niet goed kunnen besteden?** Ja dat zie je ook wel eens maar dat is niet altijd, denk ik, de reden waarom ze over de scheef zijn gegaan. Het komt er wel eens bij dat een jongere aangeeft dat hij spijbelt of een baantje zoekt. Dan gaat hij of zij wel eens pikken om ook iets leuks te kunnen kopen. Ik ga dan altijd kijken, als die jongere vijftien jaar is, van waarom ga je dan niet werken dat kan nu toch als je vijftien bent, dan hoef je toch niet te stelen. En dan probeer ik daar wel eens in te bemiddelen. Dan zeg ik dat ze ergens (voor de taakstraf) gaan werken en als ze daar dan heel goed hun best doen, misschien kunnen zij daar dan wel blijven werken. En dat lukt over het algemeen wel.

Maar over het algemeen is het toch uitproberen, geen 'nee' durven zeggen in de groep. Dat moet je ook proberen te signaleren dat bespreek je dan met die ouders erbij, die worden ook uitgenodigd. Zodat je ook informatie kan krijgen van de ouders, 'Wat vond u ervan dat uw kind is opgepakt?' 'Hoe bent u daar thuis mee om gegaan?' 'Wat gaat u er aan doen om dat in het vervolg te voorkomen.' Ouders moeten ook hun verantwoordelijkheid nemen. **Moeten ouders ook toestemming geven voor hun kind om mee te doen of bepaald de jongere dat zelf?** Ja in eerste instantie bepaald de jongere het zelf, hij krijgt de keuze om naar Halt te gaan of naar justitie. Als de jongere dan instemt voor Halt dan moeten ook de ouders toestemming geven. Geeft de ouder geen toestemming dan moet de politie een proces verbaal opmaken en dan krijgen ze een boete of moeten terechtstaan en dan krijgen ze van justitie een werkstraf. Maar het is wel zo dat de meeste ouders, als ze dat horen, daar toch niet voor kiezen. **Halen de ouders altijd hun kind op als die op het bureau zitten? Of mogen ze op vijftien/zestien jarigen leeftijd zelf naar huis?** Ja dat klopt als een kind vijftien/zestien jaar is mogen ze zelf naar huis maar de ouders worden dan wel altijd gebeld door de politie om hier toestemming voor te vragen. En vaak komen ouders het kind toch ophalen.

4. **Wat zijn de motieven voor jongeren om delicten te plegen?**
5. **Wat voor verschillende programma's bieden jullie hier aan, wat voor verschillende methoden hanteren jullie?**

Het is confronteren met het eigen gedrag, er moet een relatie zijn met wat het kind gedaan heeft en wat het weer goed moet maken, je praat niet over de straf die hij krijgt maar om wat ga je goed maken en hoe. Dit komt in het gesprek naar voren, je laat ze eerst zelf een oplossing bedenken. Om te kijken hoe ze de situatie zelf inschatten. **Wat is het maximaal aantal uren dat jullie hebben voor een zaak?** Twintig uur. Maar dat komt bijna niet voor, zeker bij first-offenders, kinderen die op jonge leeftijd voor het eerst over de scheef gaan, dan komt het bijna niet boven de acht uur uit dat ze krijgen. *Voorbeeld: jongen of meisje van twaalf die een blikje cola steelt, daar staat zes uur werken voor > twee keer drie uur. Twee woensdagmiddagen.*

Is er ook nog een grens in leeftijd qua werkstraf of schoonmaken bijvoorbeeld? Wij bespreken altijd met een winkelier wat ze te doen hebben. We hebben te maken met arbeidsvoorwaarden voor jeugd waar precies in staat wat kinderen voor werk mogen doen (voorbeeld: hoe zwaar ze mogen tillen, ze mogen niet met chemische troep in aanraking komen, niet op hoge laddertjes staan). Het arbeidsbesluit is heel helder daar moeten wij ons aan houden.

Met sommige grote winkels (Hema & V&D) daar hebben we vaak mee te maken. Daar worden regelmatig kinderen opgepakt en daar ken je ook de contactpersoon en daar weet je precies wat ze daar moeten doen, voorbeeld: in het restaurant La Place, de tafeltjes schoonmaken en de afwasmachine inruimen. Als het een nieuwe winkel is, wil ik altijd weten van de contactpersoon hoe zij tegenover de kinderen staan. Zodat je niet één of andere gefrustreerde bedrijfsleider hebt die denkt dat hij de kinderen eens even flink aan zal gaan pakken. Dat kan natuurlijk niet.

Die kinderen hebben iets gedaan en hebben straf verdiend, maar het moet wel allemaal op een normale manier gaan. Ze mogen best hard werken en je mag best streng zijn maar de kinderen moeten er ook niet helemaal ongelukkig en ellendig vandaan komen. **Zijn het voornamelijk werkstraffen?** Ja voornamelijk wel. **En als ze iets vernield of beklad hebben is het dan schoonmaken?** Ja **Er wordt dus om de straf te bepalen wel naar het delict gekeken?** Ja, zo veel mogelijk **En hoe gaat dat dan bij mishandeling?** Dat komt heel weinig voor want er moet heel licht lichamelijk letsel zijn, bijvoorbeeld een bloedneus, tand door lip. Maar over het algemeen komen die zaken niet bij Halt, gebeurt wel veel, maar ik denk dat veel van die zaken door justitie worden afgedaan.

Voorbeeld: zelf had ik een keer een zaak van een jongen die tijdens een voetbal wedstrijd iemand op z'n gezicht had getimmerd. Op de een of andere manier is die zaak bij Halt terechtgekomen.

Toen heb ik de dader verteld dat ik de andere jongen ook op zou bellen en dat we eens met zijn drieën gingen praten en dat hij zijn excuses aan zou moeten bieden en bijvoorbeeld. een klein cadeautje kon kopen. Dat is ook gebeurd. In zo'n geval doe je ook iets aan de confrontatie tussen dader en slachtoffer.

6. Wat wil Halt/ wilt u wat de jongeren van de aanpak leert?

Dat hij inzicht krijgt in zijn eigen gedrag/eigen handelen. 'Als je iets wilt doen of je wordt opgestoot door vriendjes of je vindt zelf iets heel spannend, dan hoop ik dat je de volgende keer eerst nadenkt over wat je wilt gaan doen en wat er kan gebeuren als je iets gaat doen. Dus als je een winkel in gaat met vriendjes en die zeggen dat je hier heel makkelijk blikjes cola kunt pikken en dat zij dat ook altijd doen, dat je dan zelf even nadenkt: A) moet ik dat niet doen en B) als ik het doe wat kan er dan gebeuren? Ik kan beter buiten blijven staan en niet met dat soort vriendjes de winkel in gaan'

In ieder geval inzicht geven in eigen gedrag dat ze dingen herkennen op een gegeven moment. En weten wat de gevolgen daarvan kunnen zijn. **Werken jullie binnen de Halt-afdoening ook met weerbaarheidstrainingen of sociale vaardigheidstrainingen?** Nee, niet officieel. Maar er is een collega, Theo Mooijman, die daar wel wat dingetjes mee doet. Hij heeft wel eens groepjes kinderen onder zijn hoede die bepaalde vaardigheden toch missen. Hij wil op die manier bepaalde trainingen geven. Dit zijn meestal geen kinderen die bij ons zijn gekomen voor een Halt feit, maar dat zijn meer vragen van buiten. Van school bijvoorbeeld, als zij denken dat er het één en ander met bepaalde kinderen moet gebeuren. Dit is wel een heel pril stadium hoor, het is nog niet echt ingevoerd maar mijn collega is daar wel mee bezig. Het zit niet in de uitvoering van Halt, dat zou misschien in de toekomst wel kunnen maar momenteel nog niet.

Stop-reactie

7. Wat voor programma's / aanpak heeft de Halt-afdoening die ook enigszins zouden kunnen zijn voor tien-elf jarigen van de Stop-reactie?

Je zou die kinderen ook wel bepaalde werkzaamheden kunnen laten doen. Juridisch mogen kinderen onder de twaalf jaar niet werken. Maar je kan het ook anders stellen, je kan ook de ouders daar een rol in geven. Dat je een kind onder begeleiding van de ouder bepaalde dingen laat doen bijvoorbeeld. **Zoals?** Nou misschien zijn er in de buurt wel oudjes voor wie het kind af en toe een boodschap kan doen of een tuintje aanharken. **Maar denk je dat wanneer het onder het oog van de ouders moet gebeuren, dat het dan wel effect heeft? Nu wordt het door een Halt-medewerker opgelegd maar als het van een vader of moeder moet gebeuren is misschien het effect weg?** Ja precies, je moet er wel van overtuigd zijn dat het serieus wordt opgepakt. Maar ik denk dat tien-elf jarigen er wel toe in staat zijn. Kijk, je moet het natuurlijk niet op straat laten doen is veel te gevaarlijk omdat kinderen van die leeftijd te onberekend zijn en zomaar de weg op kunnen lopen. Maar als je het in een bepaald gebied doet, in een park waar geen verkeer is en waar er geen ellende kan gebeuren. En je hebt daar begeleiders bij van Halt of Go4it dan kan je zeggen dat een tien-elf jarige best wel met een knijpertje papiertjes en blikjes op kan gaan ruimen, daar is

niks mis mee. Maar je laat wel merken dat ze dit in hun vrije tijd een paar uurtjes moeten gaan doen. **Als het te maken moet hebben met het delict dat het kind heeft gepleegd, vaak is dat vernieling of diefstal, wat dan?** Dan wordt het lastig, want ik denk dat je bijna niet met een tien/elfjarige bij een winkel aan kan komen omdat het daar gestolen heeft. Daar zal heel weinig van terecht komen want het moet toch onder begeleiding van iemand van de winkel gebeuren. Soms met twaalf jarige is dat lastig omdat zo'n kind geen ervaring heeft met werken. Bij die kleintjes kan je de lat niet zo hoog leggen dus dan zou je met bepaalde winkels afspraken kunnen maken dat er bepaalde klusjes gedaan worden en dan onder begeleiding van iemand van Halt/Stop dan belast je het personeel daar niet mee. **Is daar tijd voor om een medewerker hiervoor in te zetten?** Nou, als wij dat echt belangrijk vinden en denken dat de kinderen er wat van leren, dan zou je daar mensen voor vrij moeten maken. Door middel van dat leermoment zullen zij hun gedrag aanpassen en niet nog eens in aanraking komen met de politie en niet meer bij Halt of Stop komen.

8. Wat vindt u van het programma van de Stop-reactie? Van het computerspel?

Voorbeeld: weken terug een zaak uit Pijnacker, vier jongens. Twee van elf en twee van twaalf. Die van twaalf kwamen bij mij en moesten twaalf uur werken, drie keer vier uur, in de Kerstvakantie. Die twee van elf die krijgen Stop.

Ouders vonden het heel wrang dat hun zoons die net twaalf waren geworden twaalf uur moesten gaan werken terwijl die jongens van elf meer hadden uitgespookt en er zo makkelijk met een spel vanaf komen. Die kinderen lachen zich rot.

Dat vind ik moeilijk bij zo'n groepsproces moet je de principes van Halt en Stop naar mijn idee meer los laten en met de groep een leerproces aangaan. Met al de vier de jongens een activiteit aangaan en dan goed bekijken wat precies.

Bij de Halt-afdoening mogen er dus wel meerderjarigen meedoen als er sprake is van groepsverband, maar bij Stop kan dat dus niet, daar ligt de grens bij twaalf? Ja. Maar ik ben er voor om dit recht te trekken. Want de kinderen begrijpen niet waarom zij moeten werken en hun vriendjes een spelletje mogen spelen, zelfs de ouders begrijpen dat niet. Dat is frustrerend dat dit niet goed is. En bovendien leren ze hier niets van.

Maar los van dit voorbeeld, wat vindt u van het computerspel opzich? Ik weet dat het bestaat maar heb er nooit zelf mee gewerkt en ik weet ook niet of de kinderen er wat van leren. Dat als ze naar buiten gaan, dat ze dan iets geleerd hebben waardoor ze in enige mate hun gedrag aan zullen passen, ik heb echt geen idee. Het zit best wel goed in elkaar, maar..... ja ik weet het niet.

Interview Shivendra Sordam, woensdag 26 januari 2005, Halt Haaglanden

Vragen naar aanleiding van interview met Charlotte

1. Wat is uw functieomschrijving?

Nou Halt-medewerker heet het officieel maar wat houdt het in? Ja de afdoeningen, dus de werkstraffen met de jongeren en ook de Stop-reacties. **Je doet het allebei?** Ik doe het allebei en ook voorlichtingen geven op scholen in de vuurwerkperiode maar ook daarbuiten.

2. Tijdens het interview met Charlotte hoorden we van haar dat er grenzen tussen gepleegde delicten, waarvoor kinderen in aanmerking komen voor Halt, en delicten die te ernstig zijn om aan de Stop-reactie deel te nemen. Bijvoorbeeld bij mishandeling is een 'droge klap' nog een Halt-waardig delict.

Nou vroegen wij ons af hoe dat zit bij de andere delicten. Wanneer is bijvoorbeeld een diefstal of een vernieling Halt-waardig en wanneer is dit delict te ernstig voor Halt?

Daar zit ook wel een beetje een grens aan want als het echt stelselmatig is dan ga je ook een beetje kijken naar de gezinssituatie hoe dat zit. **En waar ligt de grens?** Ik denk niet dat er echt een grens is waarbij je zegt van die wel en die niet. **En ook niet bij bijvoorbeeld een bepaalde waarde wanneer er iets vernield is?** Ja dat wel, maar dat is eigenlijk in het algemeen bij de schade is het iets van 900 euro per persoon, mag niet hoger zijn dan 900 euro per persoon en bij diefstal is het iets van 150 euro. Mag het niet hoger zijn en dan zou het dan naar justitie gaan. **Maar ook een twaalf jarige, want die mag toch niet naar justitie?** Ja, onder twaalf jaar die komen dan bij Prejop, bij Jeugdzorg, dan wordt er een heel traject opgezet ook met het hele gezin om de ouders te ondersteunen bij het opvoeden. **En daar wordt dan gekeken of er verdere hulpverlening nodig is?** Ja precies, want wij zijn er meer voor zeg maar de straf en Prejop kan daar meer diep op in gaan.

3. We hoorden tevens dat jullie het erg belangrijk vinden dat de ouders tijdens de Stop-reactie veel worden betrokken. Wat vinden jullie zo belangrijk aan die betrokkenheid van de ouders?

Ja het is toch wel belangrijk dat de ouders erachter staan want ja het grootste gedeelte zijn ze natuurlijk bij hun ouders, thuis in de opvoedsituatie. Dus daarom is het ook gewoon heel erg belangrijk dat de ouders er ook echt achter staan en dat ze dat ook laten zien. Want als een ouder met het kind erbij laat merken dat ze het onzin vindt en het niet zo boeiend vindt dan heb je snel dat het kind ook minder gemotiveerd is en dat de activiteit ook niet zo goed aankomt. **En is er dan meer aan de hand als ouders er met zo'n houding bij zitten? Dat jullie denken dat Prejop misschien een betere mogelijkheid is?** Ik weet niet, er hoeft in principe niks aan de hand te zijn als een ouder zich zo opstelt maar je gaat wel meer op andere dingen ook letten en naar bepaalde dingen ook vragen naar de thuissituatie hoe het daar gaat en dat soort dingen. Ze zullen misschien niet altijd even snel zeggen dat er iets aan de hand is maar we moeten toch proberen om het toch te observeren.

Stop-reactie

4. Wat zijn de achtergronden van de kinderen die bij Halt komen voor de Stop-reactie? Hoe zien hun drie milieus eruit (thuis-school-vrienden)

Nou op zich eigenlijk heel normaal de meeste, op school gaat het wel goed, thuis ja ze hebben, sommige kinderen die worden juist, die ouders hebben al iets van voorzichtigheid: "Ja ik wist niet dat hij veel buiten speelt, ik heb liever dat hij binnen speelt." Anderen die gaan dan veel met vrienden om uit de buurt, maar Stop-kinderen onder de twaalf jaar zeg maar, hebben ze niet echt een grote vriendenkring en de ouders hebben ook best wel veel zicht op met wie ze om gaan. Dat is daar nog heel erg veel. **Het is niet echt zo dat er echt een groep kinderen is die hier komt waarvan je zegt dat die vaak op straat gegooid worden om buiten te spelen?** Nou ja, dat komt wel eens voor ja, maar het komt meer voor wat ik

net zei. Dat echt die ouders ook zicht hebben op wat er gebeurd, dat ze bijvoorbeeld voor het eerst alleen naar de winkel mochten gaan en dan gebeurd het dan juist, dat ze nog niet met die vrijheid om konden gaan.

5. Wat zijn, over het algemeen, de motieven van de kinderen om een delict te plegen?

Vaak toch wel uitproberen of: "Ik was met m'n vriendjes en hij deed het en toen wilde ik het ook proberen, ik wilde niet achterblijven". Dat is toch wel het meeste, echt uitproberen, experimenteren. **Merk je ook vaak dat kinderen opgestoot worden om iets te doen? Dat het misschien niet eens uit zichzelf komt maar.** Dat komt wel eens voor ja, maar ja, toch meestal, ja ik bedoel het komt toch meestal uit zichzelf, het is niet echt van, onder bedreiging of dat soort dingen.

6. Wat wil je dat het kind zelf leert van het computerspel?

Wat de regels zijn, weten ze over het algemeen eigenlijk wel. Iedereen weet wel dat pikken niet mag en dat iets kapot maken dat niet van jou is dat dat ook niet mag. Maar het gaat meer om het benadrukken daarvan, van: "Waarom mag dat niet en wat zijn de gevolgen daarvan voor anderen en wat zijn de gevolgen voor jou als je dat toch doet?". Beetje meer benadrukken en weer onder de aandacht brengen. Want ja, alle kinderen weten wel, wat wel en niet mag. **Dat is wel een beetje lastig lijkt mij, want ze weten wat wel en niet mag dus ze zouden op zich de vragen goed kunnen beantwoorden die ze krijgen, maar wat leer je ze dan specifiek, ja er wordt nog meer de nadruk opgelegd maar dat gebeurd waarschijnlijk ook in het gesprek met de ouders? Heb je het idee dat er nog iets extra bijkomt door middel van het computerspel?** Ja je hebt natuurlijk ook een moment met het kind alleen want ja over het algemeen speel je het spel met een groepje kinderen of met één kind alleen en dan zijn de ouders er niet bij en dan heb je ook, kinderen zijn losser en vertellen misschien ook wel weer meer dan wanneer ze vertellen wanneer de ouders erbij zijn. Misschien over de gezinssituatie zelf daar komt dan weer het signaleren erbij. Maar ook over omgang met vrienden of wat ze zelf wel eens gedaan hebben.

7. Hebben jullie een eenduidig beleid qua begeleiding van het spel(tijd en vraagstelling)? Is hier een methodiek voor zodat iedere medewerker op dezelfde manier sturing geeft aan het gesprek, of geef je daar je eigen invulling aan?

Ja, er staan wel een aantal tips en richtlijnen in de handleiding. Maar het is natuurlijk zelf hoe je er invulling aan geeft. Iedereen doet het op z'n eigen manier. **Het hangt misschien ook wel af van wat de kinderen zelf vertellen.** Ja precies, en waarvoor ze zijn gekomen, de een is voor vernieling dus dan besteed je daar meer aandacht aan dan aan diefstal. **En er zijn dan geen punten van nou bij vernieling moet je vooral op deze punten door vragen en bij diefstal op deze punten doorvragen?** Er zijn geen punten maar ik weet van mezelf wel dat ik bepaalde dingen altijd vraag bij een bepaald delict.

8. Wat voor opdracht(en) doe je nog meer met de kinderen, naast het computerspel?

Nou, ik heb zelf ook al een keer naast het spel ben ik met een jongen bij een benadeelde langs geweest, excuus aanbieden. Hij had bij een aantal winkels gestolen. Ze was met die jongen bij de twee winkels langs geweest om zijn excuses aan te bieden. Er wordt dan eerst van tevoren contact opgenomen met de winkels. Ik bedacht zelf tijdens het gesprek dat excuus aanbieden misschien wel goed is en in het gesprek met moeder erbij leek het haar ook een goed idee. De jongen van tien jaar vond het best wel eng maar na de eerste winkel vond hij het al niet meer zo eng. Ik probeerde de jongen ook op te peppen om oprecht te tonen dat hij er spijt van had en dat hij daarna ook gewoon weer in de winkel kon komen zonder een eng gevoel daarbij te hebben. **En behalve excuses aanbieden?** Ik zelf heb dat nog niet gedaan maar er zijn wel voorlichtingen geweest en activiteiten hier een soort van groepsvoorlichting zeg maar, groepsactiviteit. Maar dat heb ik zelf niet gedaan dat heeft

Charlotte volgens mij wel gedaan en Kikki. **En dan wordt er een rollenspel gedaan of wat wordt er dan gedaan?** Ja een rollenspel komt er dan bij aan bod en volgens mij zit er dan ook wel een thema aan vast dus dan nodig je een aantal kinderen uit die voor hetzelfde naar Halt zijn verwezen en dat je dan ook echt aan dat thema aandacht besteed. **Welke keren gebeurt dat wel en welke keren gebeurt dat niet, zo'n extra opdracht?** Ja, ik kan daar heel moeilijk over zeggen maar volgens mij wordt dat gewoon bekeken per kind. Ik weet niet precies wat de criteria zijn, moet misschien ook per situatie bekeken worden.

9. Wat vind je zelf van het Stop-spel qua inhoud, vraagstelling, diepgang?

Ja, er is een beetje een discussie geweest hierover, onder de Stop-medewerkers omdat we het toch gewoon een beetje te kinderachtig vinden over het algemeen voor de oudere Stoppers van tien elf jaar. Daarom zijn we ook blij dat jullie hier ook aandacht aan besteden. Want we hebben toch het idee dat het een beetje te kinderachtig is en te makkelijke vragen en dat het dan toch meer geschikt is voor de jongeren. **Daar sluit het wel goed op aan?** Ja, ja. **Vind je dat er genoeg diepgang zit in de vragen of is het meer de manier waarop jullie met de vragen omgaan?** Ja, ik denk inderdaad meer de manier waarop wij daarmee omgaan in het spel zelf ja, je hebt antwoorden, je hebt vragen, maar juist die tijd die je daartussendoor besteed aan de kinderen ook om te vragen: "Hoe ga jij daarmee om? Hoe zou jij reageren als dat zou gebeuren?" Dat brengt meer de diepgang denk ik. **En voor die tien en elf jarigen is het een beetje te makkelijk, want wat mis je dan bijvoorbeeld in het spel of vind je het hele spel eigenlijk niet geschikt voor die leeftijdsgroep of denk je dat het wel kan maar dat er andere dingen dan bij moeten?** Nou het kan wel, maar dan moeilijkere vragen, sommige vragen zijn echt te makkelijk voor dat soort kinderen, maar misschien ook de intonatie dat het meer volwassen wordt aangepakt. Zeg maar een soort variant. Ja dat er misschien een Stop-spel voor de jongere Stoppers en iets voor de oudere dat je twee verschillende hebt. **Waar zou er dan meer op ingegaan moeten worden bij de oudere kinderen?** Toch wel meer, ja hier komt het ook wel in voor, groepsdruk, maar toch wel meer op groepsdruk omdat die groep van oudere Stoppers uiteindelijk ook overgaan naar de middelbare school en daar kom je ook vaak in een nieuwe groep terecht waarin je jezelf wilt bewijzen. Dan zul je ook wel situaties krijgen waarin je dingen doet die je anders misschien niet zou doen als je alleen zou zijn of die je niet zou doen als je met bekenden zou zijn. Dus daaraan zou je wel aandacht kunnen besteden.

10. Hoe lang duurt het spel ongeveer? En hoe lang sta je ongeveer stil bij een vraag?

Ongeveer drie kwartier, een uur. En dan hangt het ook af van het soort kinderen die je hebt, De één heeft meer te vertellen tussendoor dan de ander. Je probeert wel om er meer uit te krijgen maar om te forceren vind ik ook niet goed. **Hoe lang sta je ongeveer bij een vraag stil?** Gemiddeld twee, drie minuten zoiets.

11. Hoe wordt het spel afgesloten?

De puntentelling krijg je te zien en de score, ik vraag altijd: "Wat vond je van het spel?, vond je het moeilijk?, vond je het makkelijk?, wat vond je moeilijk?, wat vond je makkelijk?, heb je er wat van geleerd?" Soms hoor je wel dat ze niet wisten dat dingen niet mochten of dat ze dingen best wel vaak hadden gedaan en niet wisten dat het mocht.

Ik denk toch wel dat ze ervan leren en dat het ook wel blijft hangen want ja, dat vergeet je niet zo snel, dat je bij Halt bent geweest in dat grote gebouw en bij het politiebureau, sowieso de omgeving.

Is het zo dat jullie langer stil staan bij een vraag die een kind verkeerd beantwoordt dan bij een vraag die hij goed beantwoordt? Ja, om dan meer inzicht te geven, bij een goed antwoord gaan we het ook nog even controleren omdat hij ook goed gegokt kan hebben.

Nieuwe opdracht

12. Zou het effectief zijn als de kinderen die bij Halt komen een intensievere behandeling zouden krijgen, bijvoorbeeld in de vorm van een training van twee middagen?

Ja, met sommige kinderen wel, net zoals ik zei, vroeger werden die gezamenlijke voorlichtingen wel eens gedaan en ik denk dat die voor sommige kinderen wel beter zouden zijn of dat die nog beter blijven hangen en dat ze ook ervaringen uit kunnen wisselen. **Dat werd vroeger gedaan die voorlichtingen?** Ja, sinds ik er ben heb ik ze niet meer meegemaakt, ik heb ze zelf niet gedaan en zij hebben ze wel gedaan. Maar volgens mij ook niet recent meer.

13. Waar moet een nieuw programma specifiek op gericht zijn? Individueel gericht en/of groepsgericht?

Ik denk beide wel, een combinatie misschien dat je, ja toch weer een afsplitsing maakt van: dit kan je dan met een groep doen en dit kan je met een kind alleen doen. **En is het dan belangrijk dat het delict gericht is of motiefgericht?** Ja, motiefgericht toch wel, de aanleiding van een delict is toch wel het belangrijkste.

14. En hoeveel middagen mogen en kunnen er beschikbaar worden gesteld voor een nieuw programma?

Nou, over het algemeen, de kinderen zitten nog op de lagere school, dus dan zijn ze meestal woensdag middag vrij, zou twee, drie het maximaal zijn, dat is dan drie weken achter elkaar. En dan twee uurtjes want en uurtje is te kort aangezien je niet meteen begint. Inderdaad wel misschien met een pauze ertussen.

15. Wat wil Halt/wil jij specifiek zien in een nieuw lesprogramma/opdracht voor de Stop-reactie? Wat mag hierin vooral NIET ontbreken?

Nou toch wel het stuk signalering, aandacht besteden aan, ook al dat je zelf al een stuk hulpverlening doet aan het spel dat je toch wel aandacht besteed aan dat er meer zou kunnen zijn, dat je dan kan doorverwijzen. **Halt wijst alleen door aan Prejop?** Ja, alleen aan Prejop. **Is er nog een speciaal punt waar het programma aandacht aan zou moeten besteden?** Het motief en groepsdruk heel erg, het meeste gebeurd toch met z'n tweeën of met z'n drieën dat is toch wel heel erg belangrijk.

16. Moet er met dit nieuwe programma een ander doel worden bereikt dan dat bereikt moet worden door middel van het computerspel? Waar moet het kind zich bewuster van worden?

Ik denk dan het motiefgerichte, dat het meer op de jongere gericht moet zijn en de oudere komt dan weer terug op het groepsdruk, het blijft een heel belangrijk punt hier en dan de gevolgen toch nog wel. Ik denk dat zij dat ook beter kunnen realiseren en zich kunnen inbeelden hoe zij zich zouden voelen. Een soort rollenspel.

17. Op welke leeftijdscategorie moet een nieuw programma gericht zijn?

Voornamelijk tien, elf jaar ja, misschien als wij een keer een negen jarige hebben waarvan we denken dat die ook wel goed zou zijn voor tien, elf jarige dan zouden we die andere ook kunnen geven.

Interview Paul Poen, woensdag 26 januari 2005 Halt Haaglanden

Algemeen

1. Wat is uw functieomschrijving binnen Halt en binnen het Twaalf-min project?

Ik ben afdelingshoofd binnen Halt, dat betekent dat ik leiding geef aan de medewerkers die de Halt-afdoening uitvoeren en de Stop-reactie, daarnaast de voorlichting. Binnen het Stop-project betekent dat, dat ik de mensen leiding geef die de Stop-reactie uitvoeren. Ik zorg ervoor dat de contacten binnen het project, dat die gaande blijven. Want we zijn al vanaf de projectstatus zijn we eigenlijk door gegroeid en nu is het al een normale gang van zaken. En dan wordt het toch inderdaad wat moeilijker om de contacten warm te houden en vast te houden. **En welke contacten bedoelt u dan?** De beleidszaken, de dagelijkse gang van zaken dat gaat goed, dat doen de medewerkers die hebben elke week contact die spreken heel veel met elkaar en dan wil je toch allerlei nieuwe ontwikkelingen met elkaar blijven bespreken en wat achtergrond informatie daarover en dat is dan moeilijk om vast te houden als het geen project status meer heeft. Elke organisatie heeft het druk. **Met andere organisaties is dat dan?** Ja, er waren bijvoorbeeld de laatste twee afspraken afgezegd in verband met ziekte, de ene keer de één, de andere keer weer de ander. Dan mis je al twee afspraken en dan wordt het lastig.

2. Wat voor overlegvormen zijn er tussen Politie, Halt, Prejop, Jip-H en de Raad (van de kinderbescherming)?

Wat is eigenlijk Jip-H? Jip-H is de voorganger van Bureau Jeugdzaken en nu doet Bureau Jeugdzaken dat. In de dagelijkse gang van zaken is er eenmaal per week contact tussen medewerker van de Stop-reactie en de medewerker van Prejop, dat is van de Jeugdzorg. Indien nodig sluit de politie daarbij aan. Ze hebben ook regelmatig met de politie telefonisch contact. Met de Raad is op dit moment binnen Twaalf-min geen contact. De Raad heeft besloten even te stoppen met dit project en het te laten voor wat het is. **Waarom is dat?** Ja, ze hebben daar verder geen bemoeienis mee. Er is wel een lijntje vanuit Prejop en vanuit politie naar de Raad in verband met meldingen maar dat gebeurt eigenlijk al automatisch, dat heeft verder niks met Twaalf-min te maken, voor elk kind dat bij de politie terecht komt moet er een melding naar de Raad toe, ze hebben geen specifieke bemoeienis nodig met elkaar. En op beleidsmatig niveau heb ik met de teamleider van Prejop afspraken lopen, daar zijn er helaas twee van afgezegd. Maar er staat nu weer een afspraak. **Hoe vaak is zo'n overleg?** Naar behoefte.

3. Wat voor projecten kent Halt Haaglanden?

We weten dat er een Stop-reactie is, een Halt-afdoening en van informatie bijeenkomsten op scholen, is er nog meer dan dat? Er is nog meer we hebben een graffiti project, dat betekent dat we op scholen komen voor voorlichting en daaraan gekoppeld met leerlingen van die school gaan ontkladden dat doen ze dan vrijwillig. Dat gebeurt dan tijdens de les. **Maar dat zijn dus geen daders, dat zijn gewoon mensen die zelf willen helpen met schoonmaken?** Ja, het zijn beslist geen daders, het is een voorlichting, een preventieve activiteit, er wordt informatie gegeven over wat graffiti eigenlijk is, hoe is het ontstaan en vooral ook wat zijn de gevolgen ervan in verband met schade, vind je het mooi, of niet mooi?

Een ander project is Go4it. Een succesvol project waarbij jongeren met een begeleider van Go4it gaan werken in hun eigen wijk. Dat doen ze dan in opdracht van bijvoorbeeld een woningbouwvereniging of een buurtvereniging. Die geven aan dat ze een klus willen laten doen. Dan gaan ze vier middagen klussen, daar krijgen ze geld voor, een klein bedrag. En de binding van de jongeren met de wijk wordt zo verbeterd. En de jongeren krijgen er een positieve uitstraling van. De andere mensen zien dat ze aan het werk zijn en dat werkt heel goed. **En voor welke leeftijd is dat?** De Halt leeftijd, van twaalf tot achttien. Een ander project is werken aan veiligheid, is pas afgesloten, een heel groot project waarin we een veiligheidsinstrument hebben ontwikkeld. Dat heeft een looptijd gehad van vier jaar. Er is een

hele mooie manier ontwikkeld om tot een veilige school te komen. Betekend niet dat we gelijk een veilige school aanbieden maar wel dat we een methode hebben, van nou als je deze methode volgt dan moet je er zelf een heleboel werk in stoppen en dan heb je een manier om tot een veilige school te komen. Wat voor onderdelen komen daarin voor? (Dhr Poen pakt een doos) Er zit een cd-rom in en een aantal boekjes, als je alle stappen van de cd rom volgt dan wordt je helemaal meegenomen om te helpen waar je aan moet denken voor een veilige school, welke aspecten moet je naar kijken, welke dingen heb je nodig, voorbeelden van allemaal dingen, je wordt aan de hand genomen voor een heel proces. **Dit is voor de leraren?** Ja, want de leraren moeten het klimaat dragen in de school. **En dan gaat het voornamelijk over pesterijen en dat soort dingen of om de veiligheid met klimrekken en dergelijken?** Het gaat echt om de veiligheid. Dan zijn er een aantal aspecten benoemd, omgeving, omgang met elkaar, pesten. Er zijn vier aspecten genomen en die houden verband met elkaar, je kunt niet het één doen en het andere niet, je moet ze alle vier beet pakken, hierdoor krijg je een veiliger klimaat. En dat gaat inderdaad van veilige klimrekken tot een gedragscode waarin je afsprekt elkaar niet te pesten. Verder zijn er nog een aantal producten die Halt aan kan bieden. Een pestprotocol, vaardigheidstraining, weerbaarheidstraining die we kunnen aanbieden. Dit zijn geen projecten maar meer producten. **Hoe bied je zo'n product aan? Is het een handleiding waarin staat hoe je zoiets zou kunnen doen of geven jullie deze trainingen zelf ook?** We geven het zelf ook. **Zijn daar aparte medewerkers voor? Of doet iemand van de Halt of van de Stop dat?** Dat zijn dezelfde medewerkers, die hebben allemaal hun eigen specialiteit en hun eigen stuk kennis en ervaring en die wordt dan ingezet voor producten.

4. Kinderen mogen één keer deelnemen aan het programma van de Stop-reactie, wat als ze een tweede keer in aanraking komen met de politie en nog steeds twaalf jaar of jonger zijn?

Dan gaan ze sowieso naar Prejop. **Ook al is er geen aanwijzing dat er iets is in de privé sfeer?** Nee dan gaan ze echt naar Prejop en dan bespreken we natuurlijk wel met Prejop wat er nou gebeurd is, wat de risico's zijn en hoe ze ermee omgaan. Dan zou Prejop kunnen zeggen dat ze denken dat er niks aan de hand is en weer een Stop-reactie te doen. Dat is dus wel mogelijk, het alternatief is dan dat Prejop actie moet nemen maar als die aangeeft dat er niks aan de hand is, het een vergissing was, dan kan via de Stop-reactie er wel wat aan gedaan worden.

Stop-reactie

5. Waarom wil Halt meer activiteiten aan kunnen bieden voor de Stop-reactie? Waarom is een groter aanbod van belang?

Het delictenprobleem bij twaalf minners, ze doen ook allerlei dingen die niet mogen en het aanbod wat er tot nu toe is is ook redelijk beperkt. We realiseren ons dat onder de twaalf jaar daar wordt de aanzet gegeven in feite tot crimineel gedrag. Als je op dat moment niet adequaat reageert, en niet iets doet dan zitten ze op hun achttiende inderdaad in de jeugdgevangenis. Dat betekent niet dat elke jongere die onder de twaalf iets doet in de jeugdgevangenis terecht komt, beslist niet, maar het risico is gewoon heel duidelijk wel aanwezig dus moet er adequaat opgetreden worden. We denken dat elk kind daarbij een stuk maatwerk nodig heeft. Je moet heel goed kijken: Welk kind heb je voor je?, Wat heeft hij gedaan?, Wat zijn de omstandigheden? En hoe moeten we daarop reageren? **Het scala is nu niet groot genoeg hiervoor.** Is te beperkt, we geven het computerspel en dat dekt niet de volledige lading, dat is jammer.

6. Wat wil Halt/wilt u specifiek zien in een nieuw lesprogramma/opdracht voor de Stop-reactie? Wat mag hierin vooral NIET ontbreken?

Dat is een lastige. Uh... een stukje kritisch kijken naar het kind, naar z'n morele ontwikkeling en dan proberen hem net op het randje te zetten voor de volgende fase. Ja, er moet echt een stukje maatwerk in zitten: Wat is de fase waarin het kind zit? Kunnen we hem met deze

manier net een fase verder helpen? Het programma moet dus eigenlijk net even iets te moeilijk zijn voor het kind, waardoor je als medewerker hem aan de hand kan nemen en een stukje verder kan helpen. **Dus eigenlijk met morele ontwikkeling meer diepgang geven bij het kind.** Ja.

7. A) Zou een nieuw lesprogramma in groepsverband of individueel moeten zijn?

Ik denk in groepsverband. Maar ik hoor allerlei dingen waardoor ik daar ook weer aan ga twifelen. **Waarom denkt u in groepsverband?** In groepsverband omdat je dan de interactie onderling hebt, kinderen kunnen van elkaar leren. Nou heb ik hier laatst met een meneer van de Vrije universiteit van Amsterdam over gesproken en die zei dat het effect van de groepsinteractie eigenlijk veel beperkter is dan we eigenlijk denken. Ze leren veel meer van inderdaad een voor hun belangrijke volwassene die het voorbeeld geeft, die dingen vertelt, die informatie geeft. Daar leren ze zo verschrikkelijk veel meer van dan toch van de interactie onder groepsleden. Nou wil ik dat niet gelijk voor waarheid aannemen, maar dat zet dan toch wel mijn twijfels over of je niet allebei moet doen, en de interactie van de groep maar er wel degelijk bij zijn. Dus ik denk dat dat ook één van de eisen is aan zo'n nieuw programma, er moet dus interactie in zitten en de rol van de volwassene moet daar heel duidelijk in afgebakend zijn.

B) Zou het lesprogramma, de onderdelen, gericht moeten zijn op bepaalde delicten?

Nee. **Moet allesomvattend zijn?** Nou, niet gericht op het delict maar op het gedrag van het kind en het motief van het kind. Waarom ga ik stelen? Dat is veel belangrijker.

C) Hoeveel uren en/of middagen wil Halt maximaal besteden aan het kind onder de twaalf? Dat is tien hebben we gehoord. Maximaal mogelijk tien uur besteden aan de totale zaak, dus de gesprekken met de ouders, gesprekken met het kind en de uitvoering van het programma, dus dat is maximaal 1 middag en dan heb je met de spanningsboog van de kinderen te maken, dat wordt dus anderhalf á twee uur. Dus het moet inderdaad in die periode uit te voeren zijn. Dan kunnen we wel iets verzinnen van dit is het programma en er zit een follow up bij dat je nog eens een half uur terug komt op een ander moment maar dan zit je toch echt aan de grens. **Dus eigenlijk is twee middagen toch echt het maximum dat je bezig kunt zijn met het kind.** Ja.

D) Is het huidige programma (Stop-spel en dergelijke) voor alle kinderen tot en met twaalf jaar geschikt? Iedereen kan het doen ja, maar of iedereen er ook effect bij heeft dat betwijfel ik. **Aan welke leeftijd denkt u dan?** Ik denk niet zozeer aan leeftijd maar meer aan kinderen en de motieven die ze hebben en inderdaad hun ontwikkeling volgens de morele stadia. Er zit een heleboel discussie in: Waarom mag je dit niet doen? Dus als je dan zoiets hebt van: "Ja, dat mag je niet doen omdat er een regel is", dan hoeft je dat spel eigenlijk niet meer te spelen.

8. Welk doel van Halt wordt er bereikt met het computerspel en de andere opdrachten?

Kinderen krijgen informatie over regels, over de gevolgen van het overtreden en ze denken erover na: "Wat doe ik en hoe komt het nou dat ik het gedaan heb?" en "Waarom zou ik het niet mogen doen?". Dus inderdaad het nadenken en hopen dat er op een één of ander moment toch een vonkje overspringt dat ze in een nieuwe situatie denken: "O nee, dat mag niet, dat moet ik niet doen". Een stukje, ja je werkt niet direct aan houdingsverandering, maar wel aan een stukje kennis waarop die houdingsverandering kan ontstaan. **Dus jullie willen het kind op die manier wel wat leren?** Ja, ja.

9. Wat vindt u van het Stop-spel qua inhoud, vraagstelling en diepgang?

Ik vind het een leuk spel, ten opzichte van andere computerspellen af en toe wat traag, maar dat is dan ook de bedoeling, je moet opletten op wat er gebeurt en erover nadenken. Ik vind wel dat het voor heel veel ruimte biedt voor interactie met het kind. Het is dus eigenlijk niet

Bijlage 20

meer dan een middel en de medewerker die daarnaast zit is daarbij vele malen belangrijker want die let die op de reactie van het kind?, haalt die eruit wat erin zit? Kan hij die interactie goed op gang brengen? Dus het spel is echt een middel en dat kun je aan iedereen meegeven, dan krijg je een leuke middag. Maar de kwaliteit van de medewerker is daarbij van gigantisch belang.

10. Wat wil Halt/wilt u dat een kind leert van de Stop-reactie?

Dat hij zich aan regels houdt. En dat hij dus inderdaad niet alleen op zichzelf let maar ook op zijn omgeving van wat mag, wat mag niet en als het niet mag, moet ik het niet doen. Het goed/kwaad verhaal een beetje, hij moet dat goed leren.

11. Wat zijn de resultaten van de Stop-reactie tot nu toe?

Weinig recidieven, jongeren komen inderdaad weinig terug. Kinderen zijn er enthousiast over, kinderen en ouders, zij ervaren het inderdaad als een stukje hulp. Hoe weet ik dat? Dat weten we uit de reacties van de ouders die ze op dat moment geven. En ook bij de Halt krijgen we weinig jongeren die al eerder bij Stop zijn geweest. Dus we hebben het idee: “of het werkt heel goed, of ze vervallen gelijk tot zwaardere delicten waardoor we ze niet terug zien”.

De Stop-reactie - VOORUIT! -

Programmahandleiding
voor de medewerker

Door:
Isabelle Weenink
Annejet Groeneboer

- VOORUIT! -

Programmahandleiding

Voor de medewerkers van de Stop-reactie
van Halt Haaglanden

Geschreven door:

Annejet Groeneboer
Isabelle Weenink

Opleiding:

Sociaal Pedagogische Hulpverlening
Voltijd hoofdfase 3

Projectbegeleider:

Michel Verbaarschot

Tweede beoordelaar:

Jan Kolvoort

Datum:

26 april 2005

Voorwoord

Voor u ligt het eindproduct van het afstudeeronderzoek door Annejet Groeneboer en Isabelle Weenink, beiden vierdejaars studenten van de opleiding Sociaal Pedagogische Hulpverlening aan de Haagse Hogeschool.

Halt Haaglanden heeft ons gevraagd om een nieuw programma te ontwerpen voor kinderen van tien en elf jaar die opgepakt zijn vanwege het plegen van een delict en vervolgens naar Halt gestuurd worden om het programma van de Stop-reactie te volgen.

Een uitgebreid onderzoek van 21 weken resulteerde uiteindelijk in het productverslag: 'De Stop-reactie en kinderen van tien & elf jaar'.

Met de kennis die we op deden tijdens het schrijven van het productverslag, hebben we het programma 'VOORUIT!' ontworpen.

Dit programma hebben we omschreven in deze programmahandleiding voor de medewerkers van Halt Haaglanden die zich bezig houden met de Stop-reactie.

We hebben deze programmahandleiding uiteindelijk kunnen ontwerpen met dank aan verschillende mensen die met ons mee hebben gedacht, ons advies hebben gegeven, feedback konden geven op hetgeen we mee bezig waren en ons die informatie en inzichten leverden waardoor wij de goede richting in gestuurd werden voor het onderzoek.

Voor dit alles willen wij in eerste plaats onze projectbegeleider Michel Verbaarschot bedanken. Michel heeft ons de juiste richting op gestuurd en heeft ons adviezen gegeven over waar we zoal rekening mee moesten houden en waar we op moesten letten.

Daarnaast willen we een aantal medewerkers van Halt Haaglanden bedanken voor hun medewerking tijdens het onderzoek.

In de eerste plaats Paul Poen, afdelingshoofd van Halt Haaglanden. Hij heeft ons de mogelijkheid geboden om ons onderzoek bij Halt Haaglanden uit te voeren. Ook heeft hij meerdere malen tijd voor ons vrij gemaakt om op gesprek te komen.

Charlotte Leijten, projectmedewerkster Halt Haaglanden en voormalig medewerkster van de Stop-reactie, willen we bedanken voor het geven van een interview.

Shivendra Sordam, medewerkster Stop-reactie, bedanken we voor haar interview en de gastvrijheid om aanwezig te mogen zijn tijdens de uitvoering van het Stop-spel.

Kiki Grozdanic, medewerkster Stop-reactie, willen we bedanken voor het interview.

En als laatste willen we Dik Griffioen, medewerker Halt-afdoening, bedanken voor zijn interview.

Ook willen we Marion van de Sande bedanken, zij gaf ons in een consult advies en informatiebronnen waar we veel aan hebben gehad.

Den Haag, april 2005

Inhoudsopgave

	Pagina
Inleiding	1
Doelstelling van het programma 'VOORUIT!'	2
Onderwerpen	2
Werkwijze	2
Tijdsbeslag	3
Houding van de medewerker	3
Conclusie uit het productverslag	5
§ 1. Het programma	5
§ 2. De activiteit	6
§ 3. Begeleiding	7
§ 4. Tot slot	8
§ 5. Externe geldigheid	8
Het programma 'VOORUIT!'	9
A) Inleidend gesprek	9
B) Activiteit	22
- Rollenspel en kaartspel	22
- Gesprek met benadeelde	30
- Bezoek aan werkplek benadeelde	33
C) Aanvullende opdracht	36
D) Afsluitend gesprek	42
Evaluatie door de medewerkers	44
Eind verantwoording	50

Inleiding

Deze programmahandleiding is ontworpen voor Halt Haaglanden. Het programma 'VOORUIT!' is bedoeld voor kinderen van tien en elf jaar, die een Halt-waardig delict hebben gepleegd en voor de Stop-reactie in aanmerking komen. Deze kinderen hebben zich, individueel of samen met een groep leeftijdsgenoten, antisociaal gedragen. Omdat kinderen onder de twaalf jaar niet strafrechtelijk vervolgt kunnen worden, worden zij na een aanhouding door de politie doorverwezen naar Halt.

Halt Haaglanden werkt in zijn programma van de Stop-reactie met een computerspel. Dit spel behandelt een aantal thema's zoals, regels, motieven, gevolgen en excuses aanbieden. Dit computerspel blijkt echter niet meer goed aan te sluiten bij kinderen van tien en elf jaar, het spel is te gemakkelijk voor deze leeftijdscategorie en daardoor niet zo effectief. Daarom hebben wij van Halt Haaglanden de opdracht gekregen om een alternatief programma voor de Stop-reactie te ontwikkelen dat aan kinderen van tien en elf jaar aangeboden kan worden.

Met het programma 'VOORUIT!' willen we onder andere bereiken dat het tien- of elfjarige kind meer met zijn gedrag geconfronteerd wordt en hierover nadenkt.

De opbouw van het programma 'VOORUIT!' ziet er als volgt uit:

A) Inleidend gesprek

B) Activiteit

- Rollenspel en kaartspel
- Gesprek met de benadeelde(n)
- Bezoek aan werkplek benadeelde(n)

C) Aanvullende opdracht

D) Afsluitend gesprek

Deze thema's zullen wij in deze programmahandleiding uitwerken.

Deze handleiding is tot stand gekomen naar aanleiding van onze bevindingen die terug te vinden zijn in het productverslag.

Het productverslag is het onderzoek waarin we informatie hebben geanalyseerd. De informatie die we hebben geanalyseerd, verkregen we door:

- interviews af te nemen bij medewerkers van Halt Haaglanden;
- het huidige computerspel van de Stop-reactie voor kinderen onder de twaalf jaar te bestuderen;
- een uitgebreide literatuurstudie te verrichten.

Op basis van het productverslag en met name de conclusie uit het productverslag hebben wij deze programmahandleiding ontwikkeld.

We hebben de conclusie van het onderzoek in deze handleiding opgenomen om de opzet en uitwerking van deze programmahandleiding te verantwoorden.

Overal waar 'hij', 'zijn' of 'hem' staat, kan ook 'zij' of 'haar' worden gelezen.

Overal waar 'ouders' staat kan ook 'ouder', 'opvoeders' of 'opvoeder' gelezen worden.

Doelstellingen van het programma 'VOORUIT!'

Het hoofddoel van dit programma op lange termijn is; een gedragsverandering bij het kind tot stand brengen waarbij het kind niet meer vervalt in het plegen van een strafbaar feit. Om dit doel te bereiken dient het kind door middel van het programma van de Stop-reactie, inzicht te verkrijgen in zijn eigen gevoel, gedrag en gedachten en in die van een ander. De doelstelling van dit programma op korte termijn is dan ook; het kind inzicht te laten verkrijgen in zijn eigen morele G's en in die van een ander, door te kijken naar het gepleegde delict en de situatie daar om heen. Met als gevolg dat het kind zijn denkschema's aan zal passen en er een geïnternaliseerde verandering van gedrag tot stand komt, waardoor het kind op de korte termijn niet opnieuw een strafbaar feit pleegt. (zie voor een uitleg van morele G's de conclusie van het productverslag op bladzijde 5 van deze handleiding)

Om ervoor te zorgen dat het kind op lange termijn niet in herhaling treedt van het plegen van een strafbaar feit is het belangrijk dat de ouders betrokken worden bij de ontwikkeling die het kind bij Halt Haaglanden doormaakt en bij de situatie waarin hun kind verkeerd. Het betrekken van de ouders is dan ook een subdoel van dit nieuwe programma. Wanneer de ouders betrokken worden bij het programma van de Stop-reactie is er een grotere kans dat de ouders de ontwikkeling van het kind thuis verder zullen ondersteunen en begeleiden op een adequatere manier. Waardoor er een grotere kans is dat er voorkomen kan worden dat een kind opnieuw vervalt in het plegen van een strafbaar feit of dat er bijtijds ingegrepen kan worden door de ouders.

Een ander doel van dit programma is, dat het kind inzicht krijgt in zijn motief: waarom hij een delict heeft gepleegd. Wanneer een kind beseft waarom hij iets doet wat niet mag en het kind leert hoe hij hier in het vervolg mee om kan gaan, bijvoorbeeld door 'nee' te leren zeggen en hierdoor beter tegen de groepsdruk binnen zijn vriendengroep is opgewassen, is er een grotere kans dat het kind zijn gedrag ook veranderd.

Onderwerpen

In het nieuwe programma komen de volgende onderwerpen aan bod:

- Inzicht verkrijgen in de morele G's van zichzelf en in die van een ander.
- Bedenken van alternatieve gedragingen.
- Inzicht krijgen over groepsdruk en de effecten hiervan op jezelf.
- Om leren gaan met groepsdruk.

Werkwijze

Er wordt op een co-constructieve wijze vorm gegeven aan de begeleiding tijdens de activiteiten (zie conclusie van het productverslag op bladzijde 5). Verder wordt er van de volgende leer technieken gebruik gemaakt:

- Groepsgesprekken aan de hand van een rollenspel en een kaartspel.
- Gedragsoefening in de vorm van een rollenspel en door open vragen van de medewerker, de kinderen stimuleren na te denken.
- Gesprekken tussen het kind en de benadeelde en een evaluatie van dit gesprek tussen het kind en de medewerker na afloop.
- Confrontatie met de werkomgeving van de benadeelde en een evaluatie van dit bezoek tussen het kind en de medewerker.
- Uitvoeren van een individuele opdracht die thuis, eventueel onder begeleiding van ouders, gemaakt zal worden.

De activiteit van het rollenspel en kaartspel vindt plaats in groepjes van maximaal vier deelnemers. Dit heeft ten doel dat:

- De deelnemers van elkaar leren door uitwisseling van ervaringen en inzichten en door elkaar feedback te geven.
- De deelnemers van elkaar als oefenpartner leren bij gedragsoefeningen.

Het aantal deelnemers tijdens de andere twee activiteiten varieert van minimaal één tot maximaal drie kinderen.

We hebben voor deze maxima gekozen om ervoor te zorgen dat er aan ieder kind evenveel en even intensief aandacht besteed kan worden.

Tijdsbeslag

Het gehele programma duurt maximaal vijf uur, deze vijf uur worden verdeeld over drie middagen. Waarbij het aantal uur afhankelijk is van de gekozen activiteit en het aantal kinderen dat tegelijk deelneemt aan de activiteit.

We hebben de tijden bepaald aan de hand van onze eigen ervaringen in het werken met kinderen in deze leeftijdsgroep.

We gaan uit van een concentratieboog van twee uur maximaal, aangezien de kinderen in de activiteiten actief bezig zijn en niet alleen maar hoeven stil te zitten en te luisteren. Hierbij hebben we geen minimum aan tijd aangegeven omdat we vinden dat het afhankelijk is van het aantal kinderen dat deelneemt aan de activiteit, hun snelheid in het begrijpen en inzicht krijgen in de stof.

Houding van de medewerker

Afstemming op het kind

Houdt als medewerker rekening met het niveau van het kind en pas daarop je taalgebruik aan, kijk uit dat je niet teveel gebruik maakt van moeilijke woorden. Zorg er ook voor dat het gesprek niet te lang duurt in verband met een kortere concentratieboog van kinderen.

Daarnaast is het belangrijk dat de medewerker het kind stimuleert om actief deel te nemen aan het gesprek, door begrip te tonen als een kind iets verteld en hem aan te moedigen om te vertellen, geen enkel antwoord is verkeerd (Stichting S&O, 2000) (Diekstra, Gravesteyn, 2004) (Ritzen, 1997)

Toon ook respect voor het kind door op een gelijkwaardige manier in gesprek te gaan.

Kinderen zijn vaak geneigd om in het bijzijn van een volwassene een sociaal wenselijk antwoord te geven, omdat zij kunnen denken dat de volwassene zelf het antwoord wel weet maar hen op de proef wil stellen om te kijken of ze wel het juiste antwoord kunnen geven.

Houdt hier dus rekening mee.

Gesprekstechnieken

Houdt er rekening mee dat je het gesprek niet in een bepaalde richting stuurt, dit kan je vermijden door het stellen van open vragen. Probeer ook zoveel mogelijk door te vragen op wat het kind verteld. Dit kun je aanmoedigen door positieve bevestiging te geven en actief te luisteren. Je laat zien dat je actief luistert door zo nu en dan te knikken en te 'hummen.'

Schenk ook aandacht aan het morele oordeel van het kind over de te bespreken situatie.

Om duidelijkheid in het gesprek te scheppen, zowel voor jezelf als voor het kind, moeten de verhalen en meningen van het kind af en toe worden samengevat.

Als het gesprek met meerdere kinderen gevoerd wordt, moet de medewerker de kinderen stimuleren om op elkaar te reageren en zich te verplaatsen in de positie van de ander.

De kern van het gesprek met het kind moet draaien om de gebeurtenis en de drie morele G's, Gedachten, Gevoelens en Gedrag. (Stichting S&O, 2000) (Diekstra, Gravesteyn, 2004) (Ritzen, 1997)

Hierbij dient de medewerker in gesprekken met meerdere kinderen erop te letten dat ieder kind aan het woord komt en dat geen één kind belachelijk gemaakt wordt om zijn manier van denken of redeneren.

De medewerker stimuleert kinderen om hun mening te geven door complimenten te geven en te vragen wat anderen van een mening/opmerking vinden.

De medewerker gaat bij ieder kind en tijdens ieder onderdeel van het programma in op de morele G's van het kind zelf en die van anderen, zoals de morele G's van de benadeelde.

Conclusie uit het productverslag

Met de conclusie willen wij een antwoord geven op onze probleemstelling, dit doen we op basis van de analyses in de hoofdstukken van het productverslag. Voor ons onderzoek hebben we de volgende probleemstelling geformuleerd:

“Hoe geven we kinderen van tien en elf jaar, die een Halt-waardig delict hebben gepleegd en voor de Stop-reactie in aanmerking komen, inzicht in het eigen gedrag en de gevolgen hiervan. Zodat het kind zijn gedrag veranderd en niet in herhaling valt in het plegen van strafbaar gedrag.”

We hebben de belangrijkste punten uit het verslag, die relevant zijn voor het antwoord op de probleemstelling, hieronder kort beschreven. Op basis van deze conclusie willen we vorm geven aan het eindproduct.

1. Het programma

Om een kind van tien of elf jaar, die een Halt-waardig delict heeft gepleegd en voor de Stop-reactie in aanmerking komt, bepaalde inzichten te laten verkrijgen dient er een nieuw programma te komen.

Het doel van een nieuw programma is een gedragsverandering bij het kind tot stand brengen door het kind inzicht te laten krijgen in zijn eigen gedrag en de gevolgen hiervan voor zichzelf en voor anderen.

Om dit doel te bereiken dient het kind in een nieuw programma van de Stop-reactie te leren inzicht te krijgen in zijn eigen gevoel, gedrag en gedachten en in die van een ander.

Om moreel gedrag te ontwikkelen bij kinderen is het volgens Diekstra en Gravesteyn (2004) belangrijk dat er naar het morele gevoel, de morele gedachte en het morele gedrag tijdens het delict gekeken wordt. In een nieuw programma willen we ons dan ook richten op deze morele G's.

Een nieuw programma dient te bestaan uit drie afspraken met Halt. Waarbij ledere afspraak maximaal twee uur duurt:

- Eerste afspraak: een inleidend gesprek, tussen de ouders, het kind en de Stop-medewerker.
- Tweede afspraak: een activiteit, tussen het kind, leeftijdsgenoten en de Stop-medewerker. Na de activiteit krijgt het kind een aanvullende opdracht mee naar huis.
- Derde afspraak: een afsluitend gesprek, tussen het kind, de ouders en de Stop-medewerker.

We vinden een afsluitend gesprek met de ouders en het kind, net zo onmisbaar als een inleidend gesprek.

De ouders

De ouders (behorend tot het microsysteem van het kind) dienen, volgens Van de Sande (consult, 2005), betrokken te worden bij het kleine stukje 'opvoeding' dat Halt (als onderdeel van het mesosysteem van het kind) aan het kind geeft. Op deze manier kunnen de ouders de opvoeding op een effectievere manier voort zetten.

Het microsysteem volgens Bronfenbrenner is het belangrijkste systeem in de omgeving van het kind. Zowel leeftijdsgenoten als het gezin zijn erg belangrijke factoren tijdens de ontwikkeling en de vorming van de eigen identiteit door het kind.
(Collot d'Escury-Koenings e.a., 1997)

Wij vinden het daarom erg belangrijk dat de ouders van de kinderen zoveel mogelijk worden betrokken bij de Stop-reactie, om een zo goed mogelijk beeld te krijgen van de gezinssituatie van het kind zodat het gezin, indien nodig, door verwezen kan worden naar eventuele hulpverlening.

Daarnaast is het belangrijk dat het kind niet enkel leert en inzichten verwerft tijdens het programma van de Stop-reactie. Maar dit proces zal thuis ook moeten worden voortgezet door de opvoeders van het kind, daarom is het van belang dat de ouders weten wat hun kind bij Halt geleerd heeft en hoe ze dat geleerd hebben. Zodat de ouders hier in de thuissituatie op terug kunnen komen en hun kind kunnen stimuleren en begeleiden in het verder ontwikkelen van bijvoorbeeld het in kunnen leven in een ander.

2. De activiteit

Het huidige computerspel is gericht op de ontwikkelingstheorie van Kohlberg en draait daardoor vooral om het kennen van de regels. (Ritzen, 1997)

Ook is gebleken dat het computerspel voor kinderen van tien en elf jaar gemakkelijk is en bijna foutloos gespeeld wordt. (Interviews medewerkers Halt Haaglanden, 2005)

We gaan er dan ook van uit dat veel kinderen van tien en elf jaar wel kennis hebben van de regels, maar de regels overtreden omdat er andere dingen spelen zoals groepsdruk en een gebrek aan inlevingsvermogen in de gevoelens en gedachten van een ander; ofwel een gebrek aan inzicht in de gevolgen van hun daden.

Veel kinderen die bij Halt komen hebben een delict in groepsverband gepleegd, waarbij het motief om het delict te plegen ofwel groepsdruk, experimenteren of stoer willen doen is. Wij vinden dat er in een nieuwe activiteit dan ook aandacht besteedt dient te worden aan de weerbaarheid van het kind. Hiermee willen we er voor zorgen dat het kind beter om kan gaan met groepsdruk.

Omdat de meest voorkomende delicten bij Stop-zaken (poging tot) diefstal, baldadigheid en vernieling zijn, vinden wij het verstandig om de activiteiten voor een nieuw programma voornamelijk op deze delicttypen te richten. Wel willen wij erop letten dat er de mogelijkheid is om een draai aan de activiteiten te kunnen geven zodat deze ook toepasbaar zijn op andere delicttypen.

Drie morele G's: Gedachten, Gevoel en Gedrag

Volgens Diekstra en Gravesteyn (2004) kan een gedragsverandering tot stand komen wanneer een activiteit:

- Aansluit op de belevingswereld en/of de eigen ervaringen van het kind
- Er ingegaan wordt op de drie morele G's (Gevoel, Gedachten en Gedrag) van het kind zelf en in de drie morele G's van anderen, zoals het ingaan op de drie morele G's van de benadeelde.

Volgens Diekstra en Gravesteyn zal het kind zijn gedrag pas veranderen wanneer het kind zijn denkwijze zelf veranderd.

Een verandering in de denkwijze van het kind ontstaat pas wanneer het kind zich in kan leven in de morele G's van een andere persoon, zoals de benadeelde.

Om ervoor te zorgen dat een kind inzicht krijgt in zijn eigen morele G's en in die van een ander, is het volgens Diekstra en Gravesteyn van belang om de situatie van het kind, het delict dat het kind pleegde, (zoveel mogelijk) als uitgangspunt te nemen bij de activiteit. Of om er in ieder geval voor te zorgen dat de activiteit binnen de belevingswereld van het kind past.

We vinden het belangrijk dat een kind tijdens een activiteit inzicht krijgt in de morele G's, zoals Diekstra en Gravesteyn deze beschrijven. Een kind kan zich door na te denken en te

praten over de morele G's, zich tevens bewust worden waarom hij een strafbaar feit heeft gepleegd (het motief) en wat de gevolgen hiervan zijn voor zichzelf en ook voor anderen.

Om het kind inzicht te laten krijgen in de gevoelens van zichzelf en in de gevoelens van een ander, zal er in een nieuwe activiteit aandacht besteedt moeten worden aan de vijf sociaal-emotionele basiscompetenties van Goleman:

- Zelfbewustzijn of je eigen gevoelens herkennen.
- Het omgaan met gevoelens.
- Jezelf kunnen motiveren.
- Het herkennen van gevoelens bij anderen.
- Sociale vaardigheden of het omgaan met relaties.

(Diekstra en Gravesteyn 2004)

We vinden het belangrijk om aandacht te besteden aan deze basiscompetenties omdat de kinderen deze basiscompetenties nodig hebben om na te kunnen denken over de morele G's van zichzelf en van anderen. Daarom dient de Stop-medewerker ervoor te zorgen dat het kind zich bewust wordt van deze basiscompetenties, door het stellen van open vragen en het kind bijvoorbeeld te confronteren met morele dilemma's.

Wanneer het kind de regels kent, zich in kan leven in zijn eigen gevoelens, gedachten en gedrag en in de gevoelens, gedachten en gedrag van een ander, is er een grotere kans dat het kind zich ook aan deze regels zal houden. Omdat hij door het bewust worden van de morele G's zijn denkschema veranderd kan hebben, waarop een gedragsverandering zou kunnen volgen. (Diekstra en Gravesteyn, 2004)

Denken, overleggen en oefenen

Het is van groot belang dat een activiteit in groepsverband wordt uitgevoerd, waarbij de kinderen van elkaar kunnen leren en samen kunnen oefenen met bepaalde gedragsvaardigheden. Een kind dient de tijd te krijgen om over gedrag, gevoelens en gedachten van zichzelf en van anderen na te denken en hier in gesprek/discussie over te kunnen gaan met zijn leeftijdsgenoten. (Collot d' Escury-Koenings, 1997)

Een kind dient de mogelijkheid te krijgen om in een activiteit probleemoplossend te denken en vervolgens de zelf bedachte oplossingen te kunnen toetsen. Dit wordt door Van Beemen (2001) hypothetisch-deductief redeneren genoemd.

Om ander gedrag te kunnen en durven uitvoeren is het dan ook van belang dat het kind tijdens een activiteit kan oefenen met ander gedrag en op deze manier kan ervaren wat de gevolgen daarvan zijn.

(Van Beemen, 2001) (Diekstra en Gravesteyn, 2004)

3. Begeleiding

Wij vinden het belangrijk dat er in een nieuwe activiteit aandacht besteedt wordt aan de morele normen en waarden. De basis van de morele opvoeding van kinderen zou moeten liggen bij de vier kardinale deugden of waarden (levenswaardigheden) waarop, volgens Diekstra en Gravesteyn (2004) alle relaties tussen mensen gebouwd zouden moeten zijn:

- Rechtvaardigheid
- Weldadigheid
- Menselijke waardigheid
- Vrijheid

Tijdens een het programma dient de medewerker deze levenswaardigheden in acht te nemen.

De begeleiding tijdens de activiteit dient op een co-constructieve wijze te worden vormgegeven. Omdat de co-constructie ruimte biedt voor experimenteren met gedrag, gedachten en gevoel. De medewerker dient ervoor zorg te dragen dat ieder kind rustig zijn mening kan uiten en dat er respectvol met elkaar en elkaars meningen wordt omgegaan. (Diekstra en Gravesteyn, 2004)

We vinden dat de Stop-medewerker tijdens de gesprekken, waarbij ook de ouders van het kind aanwezig zijn, aandacht dient te besteden aan de mogelijke aanwezigheid van risicofactoren in de gezinssituatie of van het kind zelf. (S&O, 2000) (Van der Zande, 1996) Als dit helder is kan de medewerker enkele tips aan de ouders geven over de opvoeding en omgang van de ouders met het kind. Eventueel kan de medewerker de ouders doorverwijzen naar een hulpverlenende instantie zodat opvoedingsondersteuning geboden kan worden.

Volgens Bandura dient de medewerker tijdens de activiteit:

- uitleg te kunnen geven;
- kinderen te kunnen leren hun gevoelens te leren kennen en beheersen, kortom zichzelf te disciplineren;
- een voorbeeld te zijn;
- kinderen de ruimte of mogelijkheid te geven om te experimenteren met (nieuw) gedrag.

(Diekstra en Gravesteyn, 2004)

4. Tot slot

Het kind moet meer geprikkeld worden om na te denken over zijn eigen daden en de gevolgen daarvan. Wij concluderen dat een kind op deze manier meer zal leren en moreel besef kan ontwikkelen waardoor het kind eerder zijn gedrag zal veranderen.

Daarom vinden wij het belangrijk dat er in een nieuw programma ingegaan wordt op:

- het door het kind gepleegde delict;
- het motief van het kind om het delict te plegen;
- de morele G's tijdens het plegen van het delict;
- de gevolgen van het gepleegde delict, voor zichzelf en anderen (op basis van de morele G's en het vermogen om zich in te kunnen leven in een ander);
- het empathische vermogen ontwikkelen/bevorderen;
- het leren omgaan met groepsdruk;
- het oefenen van gedragsveranderingen;
- het betrekken van de ouders bij het leerproces van hun kind.

5. Externe geldigheid

Het nieuwe programma dat we ontwikkelen voor Halt Haaglanden zal tevens toegepast kunnen worden op andere Halt bureaus in Nederland. Mits het kinderen van tien en elf jaar betreft die een Halt-waardig delict hebben gepleegd en in aanmerking komen voor de Stop-reactie. Het nieuwe programma is ontwikkeld voor een algemene doelgroep, namelijk alle kinderen van tien en elf jaar, zonder verwachte achterliggende problemen in de ontwikkeling.

Het programma 'VOORUIT!'

In dit deel van de programmahandleiding hebben we het programma 'VOORUIT!' uitgewerkt. Het programma bestaat uit vier verschillende onderdelen, namelijk:

- Het inleidende gesprek
- De activiteit
- De aanvullende opdracht
- Het afsluitende gesprek

Het programma 'VOORUIT!' dient één keer in de zes maanden geëvalueerd te worden door de medewerkers. Hiervoor hebben we een evaluatie formulier opgesteld, die aan het einde van deze handleiding staat beschreven.

Hieronder volgt de beschrijving van de programmahandleiding.

A) Inleidend gesprek

De eerste afspraak bestaat uit een inleidend gesprek. Dit gesprek vindt te allen tijde plaats, voorafgaand aan het programma 'VOORUIT!' van de Stop-reactie. Het gesprek vindt plaats tussen de Stop-medewerker, het kind en zijn ouders. In dit gesprek geeft de medewerker onder andere uitleg over de inhoud en het doel van het programma 'VOORUIT' van de Stop-reactie.

Tevens zal de medewerker zich aan de hand van dit gesprek een beeld vormen van de gezinssituatie en de omgeving van het kind en beslist eventueel of er doorverwijzing naar andere hulpverlenende instanties nodig is. Het is van belang dat de ouders bij dit gesprek aanwezig zijn omdat zij zorgdragen voor de opvoeding van het kind en dus op de hoogte moeten zijn van wat het kind bij Halt Haaglanden leert.

Doel

Het doel van het inleidende gesprek is het helder krijgen van het gepleegde delict in de specifieke situatie van het kind, voor zowel de Stop-medewerker, de ouders, als het kind zelf. De medewerker stimuleert het kind om te vertellen wat er gebeurd is zodat er voor iedereen die aan het gesprek deelneemt, een goed beeld ontstaat van wat er is voorgevallen.

Een ander doel dat met het inleidend gesprek wordt nagestreefd, is dat de medewerker een beeld krijgt van de gezinssituatie van het kind en de omgevingsfactoren die een rol spelen in het leven van het kind.

Tevens kan de medewerker, indien dit nodig is, op basis van deze kennis de ouders enkele tips of adviezen geven wat betreft hun omgang met het kind of de ouders doorverwijzen naar Prejop.

Organisatorische voorwaarden

Het inleidende gesprek vindt plaats op het Halt bureau, op het politiebureau of bij het kind en de ouders thuis. Het gesprek wordt door één medewerker begeleid.

Middelen

- De introductielijst die gehanteerd dient te worden tijdens de kennismaking en de bespreking van de gebeurtenis.
- Schrijfmateriaal om deze introductielijst tijdens het gesprek in te vullen.

Toepasbaarheid

Het inleidend gesprek vindt te allen tijde, bij elk delicttype, plaats. Voorafgaand aan het programma 'VOORUIT!' van de Stop-reactie.

Aantal deelnemers

Het inleidende gesprek wordt gevoerd met één kind en diens ouders.

Bij zaken waarin Halt een groep kinderen die gezamenlijk een delict hebben gepleegd behandelt, wordt het inleidende gesprek dus per kind gevoerd.

Tijdsbestek

Het gesprek dient maximaal dertig minuten te duren.

Opzet inleidend gesprek

1. Kennismaking
2. Bespreking van de gebeurtenis
3. Vraag naar de reactie van de ouders
4. Uitleg over doel en inhoud van het programma

Ad.1. Kennismaking

Aan het begin van het inleidend gesprek wordt er kennis gemaakt, waarbij iedereen zich voorstelt. De medewerker vertelt hoe hij heet en legt beknopt uit wat Halt Haaglanden doet en wat het doel is van de Stop-reactie.

De medewerker vraagt aan het kind wat zijn hobby's zijn, of hij broertjes of zusjes heeft en zo ja, hoeveel en in welke leeftijd, of het kind een bepaalde sport beoefend, of het kind graag naar school gaat en of hij vriendjes heeft etcetera.

Door deze vragen te stellen, kan de medewerker een schets maken van de directe omgeving (het microsysteem) van het kind en inschatten hoe het kind met zijn vrije tijd omgaat. Ook kan de medewerker proberen op te maken of het kind wel of niet sociaal vaardig is.

Hierbij hanteert de medewerker de introductielijst die hij ter plekke invult. Deze introductielijst is te vinden op bladzijde 12.

Ad.2. Bespreking van de gebeurtenis

De medewerker laat het kind vertellen waarom hij is opgepakt door de politie en naar Halt is door verwezen voor de Stop-reactie. De medewerker gaat hier op in aan de hand van een aantal vragen die zijn opgenomen in de introductielijst op bladzijde 13.

De introductielijst bestaat uit drie onderdelen waarbij de eerste vragen ter kennismaking zijn, in deel twee gaan de vragen over de gebeurtenis voorafgaand aan het delict, daarna volgen er in deel drie een aantal vragen over het delict zelf en de afloop hiervan.

De medewerker gaat niet dieper in op de antwoorden die het kind geeft, dit gebeurt namelijk pas tijdens de activiteit die het kind zal uitvoeren. In dit inleidende gesprek wordt er enkel geïnventariseerd in welke situatie het kind, voor tijdens en na het delict, verkeerde. En hoe het kind hier over dacht.

In de introductielijst wordt er gesproken over delicten. Noem het in de praktijk geen delict, maar gebruik de feitelijke gebeurtenis zoals; toen je een ruit ingooide, toen je een pen uit de winkel stal etcetera.

De ingevulde introductielijst zal voor aanvang van de activiteit nog eens worden doorgenomen, zodat de activiteit hier op afgestemd kan worden.

Ad.3. Reactie van de ouders

De medewerker vraagt aan de ouders hoe hun reactie was toen zij hoorden wat er gebeurd was. Vraag ook aan de ouders of zij hun kind een sanctie hebben gegeven voor wat het gedaan heeft en zo ja, wat voor sanctie was dit? Daarnaast is het belangrijk om te weten of de ouders met het kind hebben gepraat over het strafbare gedrag en eventueel over wat de redenen van het kind waren om dit gedrag te vertonen.

Het is belangrijk dat de medewerker weet hoe de ouders op hun kind hebben gereageerd. Omdat zo een beeld kan worden gevormd over de manier van straffen door de ouders. Op

basis hiervan kan de medewerker de ouders eventueel adviezen of tips geven wat betreft de omgang met het kind en eventueel besluiten om de ouders door te verwijzen naar een hulpverlenende instantie. Van het gesprek met de ouders over de opvoeding, hoeft de medewerker geen aantekeningen te maken.

Ad.4. Uitleg over doel en inhoud van het programma

De medewerker legt aan het kind en zijn ouders uit waarom het kind het programma 'VOORUIT!' van de Stop-reactie dient te volgen.

Daarna vertelt de medewerker wat het kind van de Stop-reactie kan verwachten, dat er op het inleidend gesprek een activiteit volgt die het kind uit zal voeren, ofwel individueel ofwel in groepsverband.

Dat het kind aan het eind van de activiteit nog een aanvullende opdracht, bestaande uit een vragenlijst, mee naar huis krijgt.

En dat het programma van de Stop-reactie afgesloten zal worden met een afsluitend gesprek tussen het kind, de medewerker en de ouders en dat in dit gesprek de activiteit en de aanvullende opdracht nog eens worden besproken.

De medewerker vertelt de ouders dat er van hen wordt verwacht dat zij hun kind eventueel begeleiden en helpen bij het maken van de aanvullende opdracht die het kind mee naar huis krijgt aan het eind van de activiteit. En dat zij de opdracht nabespreken met hun kind, nadat het kind deze gemaakt heeft.

Daarna geeft de medewerker uitleg over de verschillende activiteiten die uitgevoerd kunnen worden en beslist vervolgens, in overleg met ouders en kind, welke activiteit het beste aansluit op het kind. Daarbij wordt uitgegaan van het niveau van het kind en het delict dat hij gepleegd heeft.

Het inleidende gesprek eindigt nadat de medewerker met de ouders heeft afgesproken wanneer het kind de activiteit ten uitvoer zal komen brengen en er een afspraak gemaakt is met de ouders over de dag waarop het afsluitende gesprek plaats vindt. Bij het afsluitende gesprek dienen de ouders eveneens aanwezig te zijn.

Introductielijst

Kennismaking

Naam:

Leeftijd: jaar

Heb je broers/zusjes? Hoeveel?

Heb je hobby's? Zo ja, wat voor?

Doe je aan een sport? Zo ja, wat voor?

Wat vind je van school?

Heb je vrienden op school?

- ☐ Ja
- ☐ Nee

Heb je vrienden in de buurt waar je woont?

- ☐ Ja
- ☐ Nee

Heb je vrienden op de sportclub?

- ☐ Ja
- ☐ Nee

Wat doe je in je vrije tijd? En met wie doe je dat?

Wat heb je gedaan waardoor je hier nu bent?

Bespreking van de gebeurtenis

Vragen over: voorafgaand aan het delict, het motief

1. Wat was je aan het doen voordat je het delict pleegde?

2. Met wie was je voordat je het delict ging plegen? (Met hoeveel vrienden?)

3. Hoe kwam je/hoe kwamen jullie op het idee om dat delict te gaan plegen?

4. Wat vond je op dat moment van het idee?

Vragen over: tijdens het delict en na afloop, daden en gevolgen.

1. Met wie heb je het delict uiteindelijk gepleegd? (Met hoeveel vrienden?)

2. Wat heb jij precies gedaan tijdens het plegen van het delict?

3. Wat deden de anderen die mee deden/mee gingen bij het plegen van het delict?

4. Wat vond je ervan toen je dat aan het doen was/deed?

5. Door wie werd je/werden jullie betrap?

6. Hoe en wanneer werd je/werden jullie betrap?

7. Hoe reageerde deze persoon op wat je/jullie aan het doen was/waren?

8. Wat vond je/vind je van de reactie van deze persoon?

9. Wat deed de (eventuele) benadeelde toen hij zag dat jullie het delict pleegden/hadden gepleegd?

10. Wat vond je/vind je van zijn reactie?

11. Ben je op het politiebureau geweest?

- ☐ Ja (ga verder met vraag 12)
- ☐ Nee (ga verder met vraag 15)

12. Wat gebeurde er allemaal op het politiebureau?

13. Wat moest jij doen op het politiebureau?

14. Hoe vond je/vind je het dat je op het politiebureau bent geweest?

15. Hoe reageerden je ouders toen ze hoorden wat er gebeurd was?

Introductielijst (een voorbeeld)

Kennismaking

Naam:

Leeftijd: jaar

Heb je broers/zusjes? Hoeveel?

Heb je hobby's? Zo ja, wat voor?

Doe je aan een sport? Zo ja, wat voor?

Wat vind je van school?

Heb je vrienden op school?

- ☐ Ja
- ☐ Nee

Heb je vrienden in de buurt waar je woont?

- ☐ Ja
- ☐ Nee

Heb je vrienden op de sportclub?

- ☐ Ja
- ☐ Nee

Wat doe je in je vrije tijd? En met wie doe je dat?

Wat heb je gedaan waardoor je hier nu bent?

Bespreking van de gebeurtenis

Vragen over: voorafgaand aan het delict, het motief

1. Wat was je aan het doen voordat je het delict pleegde?

2. Met wie was je voordat je het delict ging plegen? (Met hoeveel vrienden?)

3. Hoe kwam je/hoe kwamen jullie op het idee om dat delict te gaan plegen?

4. Wat vond je op dat moment van het idee?

Vragen over: tijdens het delict en na afloop, daden en gevolgen.

1. Met wie heb je het delict uiteindelijk gepleegd? (Met hoeveel vrienden?)

2. Wat heb jij precies gedaan tijdens het plegen van het delict?

3. Wat deden de anderen die mee deden/mee gingen bij het plegen van het delict?

4. Wat vond je ervan toen je dat aan het doen was/deed?

5. Door wie werd je/werden jullie betrap?

6. Hoe en wanneer werd je/werden jullie betrap?

7. Hoe reageerde deze persoon op wat je/jullie aan het doen was/waren?

8. Wat vond je/vind je van de reactie van deze persoon?

9. Wat deed de (eventuele) benadeelde toen hij zag dat jullie het delict pleegden/hadden gepleegd?

10. Wat vond je/vind je van zijn reactie?

11. Ben je op het politiebureau geweest?

- ☐ Ja (ga verder met vraag 12)
- ☐ Nee (ga verder met vraag 15)

12. Wat gebeurde er allemaal op het politiebureau?

13. Wat moest jij doen op het politiebureau?

14. Hoe vond je/vind je het dat je op het politiebureau bent geweest?

15. Hoe reageerden je ouders toen ze hoorden wat er gebeurd was?

B) Activiteit

Bij dit onderdeel kiezen het kind, de ouders en de medewerker gezamenlijk één van de drie onderstaande activiteiten. Deze activiteit zal door het kind uitgevoerd worden.

- Rollenspel en kaartspel

Deze activiteit bestaat uit twee onderdelen: het rollenspel en het kaartspel.

In het rollenspel gaat het over de situatie van (vlak) voordat de kinderen het delict pleegden. Hierbij staat het motief van het kind centraal om het delict te plegen. Het rollenspel wordt uitgevoerd aan de hand van een casus over bijvoorbeeld groepsdruk of over verveling. In de casus worden de morele G's belicht om zo op het motief in te gaan en vervolgens oefent het kind met gedragsalternatieven om weerbaarder te worden tegen de invloed van de groep.

Het rollenspel wordt regelmatig stopgezet door de medewerker. Om op bepaalde momenten zogenaamde 'freeze momenten' in te lassen. Op deze momenten worden er vragen gesteld aan de kinderen waar ze met elkaar over in discussie gaan. Deze vragen zullen gaan over het gevoel, gedrag en de gedachten van de personen in het rollenspel. (Zie voor een voorbeeld casus bladzijde 26)

Het tweede onderdeel, het kaartspel, gaat over de daden en de gevolgen. Hierbij staat het gepleegde delict en de afloop hiervan centraal. Het kaartspel bestaat uit kaarten waarop vragen en stellingen staan, waarop het kind antwoord moet geven of aan moet geven of het kind het 'eens' of 'oneens' is met de stelling.

De vragen en stellingen op de kaarten zijn toegespitst op de daadwerkelijke gebeurtenis waar de kinderen zich in bevonden tijdens en na het delict. Aan de hand van de morele G's wordt er ingegaan op de vragen en de stellingen. Zie voor voorbeeld vragen en stellingen op bladzijde 28.

Doel

Tijdens het rollenspel kan het kind oefenen met bepaalde gedragingen waardoor hij kan leren hoe hij zich (in een vriendengroep) anders kan gedragen. Dit oefenen dient ervoor te zorgen dat het kind zijn gedrag ook *durft* te veranderen en dat hij weet *hoe* hij op een andere manier kan handelen.

Tevens is een doel van het rollenspel dat het kind inzicht krijgt in het motief, waarom hij het delict gepleegd heeft.

Het doel van het kaartspel is dat het kind inzicht krijgt in het delict dat hij gepleegd heeft en in de gevolgen van zijn daden voor zichzelf en voor anderen.

Het doel van het rollenspel en het kaartspel is dat het kind gestimuleerd wordt om na te denken over de drie morele G's en hierover in gesprek gaat met leeftijdsgenootjes. Verder leert het kind door het aannemen van verschillende rollen of door te luisteren naar de meningen en opvattingen van de anderen, zich te verplaatsen in het gevoel, gedrag en de gedachte van andere personen. Door het inzicht in zijn eigen morele G's en in de morele G's van een ander kan er een gedachteverandering plaatsvinden met als doel een verandering in het gedrag.

Voorbereidingen

Voor het rollenspel:

- Een casus maken die zo goed mogelijk aansluit op het motief van de kinderen om het delict te plegen. Deze casus wordt geschreven aan de hand van de ingevulde introductielijsten die tijdens het inleidende gesprek zijn ingevuld door de medewerker.

Voor het kaartspel:

- De medewerker maakt gebruik van de ingevulde introductielijsten uit de inleidende gesprekken. Aan de hand van deze introductielijsten dient de medewerker stellingen en vragen te bedenken die passen bij de situatie van het kind en het gepleegde delict. De vragen en stellingen dienen gericht te zijn op de morele G's.

Organisatorische voorwaarden

Het rollenspel en het kaartspel kunnen gespeeld worden op een politiebureau of bij Halt Haaglanden. Er dient minimaal één medewerker bij aanwezig te zijn en maximaal twee medewerkers.

Middelen

- Een flap-over / white board en stift.
- De ingevulde introductielijsten uit de inleidende gesprekken.
- Een geschikte casus voor het rollenspel.
- Stellingen en vragen die aansluiten op de situatie van het kind en het gepleegde delict.
- Voor aan het einde van deze middag: de aanvullende opdracht.

Toepasbaarheid

Het spelen van een rollenspel en een kaartspel zijn mogelijk bij de volgende typen van delict: (winkel)diefstal, oplichting, vernieling, baldadigheid, brandstichting en mishandeling.

Aantal deelnemers

Minimaal twee kinderen en maximaal vier kinderen.

Het liefst alleen kinderen gezamenlijk deze activiteit laten volgen wanneer zij met elkaar een delict hebben gepleegd of eenzelfde soort delict hebben gepleegd.

Regels

Voordat deze activiteit begint vraagt de medewerker aan de kinderen wat zij belangrijke omgangsregels vinden om tijdens het rollenspel en het kaartspel te handhaven. Deze omgangsregels worden opgesteld om ervoor te zorgen dat de sfeer tussen de kinderen tijdens de activiteit goed blijft. De medewerker schrijft de omgangsregels die de kinderen belangrijk vinden op de flap-over. Voorbeelden van mogelijke regels zijn:

- Geen één antwoord/opmerking is fout.
- Elkaar uit laten praten
- De mening van de ander respecteren.

Tijdsbestek

Afhankelijk van het aantal deelnemers. Heel de activiteit, dus het rollenspel en het kaartspel, zal bij twee kinderen maximaal anderhalf uur duren en bij vier kinderen maximaal twee uur.

Opzet activiteit

1. Introductie
2. Uitleg van het rollenspel
3. Rolwisseling
4. 'Freeze momenten'
5. Uitleg van het kaartspel
6. Afronding

Ad.1. Introductie

Wanneer de kinderen elkaar nog niet kennen, wordt er eerst een kort kennismakingsrondje gemaakt waarin de kinderen vertellen hoe ze heten en wat hun hobby's zijn. Wanneer de kinderen elkaar al kennen, wordt er aan de kinderen gevraagd wat ze allemaal met elkaar doen in hun vrije tijd.

Ad.2. Uitleg van het rollenspel

De medewerker vertelt dat er een rollenspel gespeeld gaat worden. En laat de kinderen zoveel mogelijk zelf de omgangsregels opstellen. De medewerker schrijft de regels op de flap-over of op het white board.

De medewerker legt de casus uit en geeft ieder kind een rol. Ieder kind krijgt de kans om diverse rollen uit te proberen. De casus wordt een aantal keren gespeeld en de kinderen nemen iedere keer een andere rol aan (zie Ad.3).

Tijdens het rollenspel worden er 'freeze momenten' ingelast door de medewerker. Tijdens de 'freeze momenten' worden er onderwerpen aangesneden door de medewerker, dit doet de medewerker door open vragen te stellen aan de kinderen (zie Ad.4.).

Nadat alle kinderen verschillende rollen hebben aangenomen in het rollenspel, wordt het rollenspel nogmaals gespeeld maar dan gericht op het op een juiste manier leren om te gaan met deze situatie. Tijdens deze oefening van de gedragsverandering, dient de medewerker weer enkele 'freeze momenten' in te lassen waarbij hij open vragen stelt (zie Ad.4.). Zie voor het spelen van het rollenspel, het voorbeeld op bladzijde 26.

Verder observeert de medewerker de gedragingen van de kinderen tijdens het spelen van het rollenspel en legt deze observatie vast door aantekeningen te maken. Er worden voornamelijk aantekeningen gemaakt over de 'freeze momenten' en de reacties van de kinderen tijdens deze momenten. Deze aantekeningen dienen gebruikt te worden tijdens het afsluitende gesprek met het kind en de ouders, aan het einde van het programma.

Ad.3. Rolwisseling

In het rollenspel zijn verschillende, tegengestelde rollen en ieder kind dient diverse rollen gespeeld te hebben om inzicht te kunnen krijgen in de G's van een ander.

Ad.4. 'Freeze momenten'

Tijdens de 'freeze momenten' gaat de medewerker in op wat er precies gebeurt in het rollenspel. De medewerker gaat hierbij onder andere in op de thema's groepsdruk en weerbaarheid en op de morele G's van de verschillende personages.

De medewerker stelt open vragen, waarbij hij nooit het antwoord geeft op de vraag en de kinderen zoveel mogelijk over het antwoord laat nadenken, laat discussiëren en overleggen. Wanneer de kinderen stil vallen mag de medewerker wel samenvatten wat er gezegd is of een nieuwe open vraag stellen die de kinderen verder kan helpen in hun denkproces. De open vragen dienen vooral gericht te zijn op de morele G's en dienen gesteld te worden tijdens het spel. Vandaar de 'freeze momenten'.

Voorbeelden van open vragen tijdens de 'freeze momenten' zijn terug te vinden in de casus op bladzijde 26.

Ad.5. Uitleg van het kaartspel

De medewerker legt de stapel met kaarten op tafel, het liefst een stuk of tien kaarten met stellingen en vragen. Vervolgens worden de opgestelde omgangsregels nog een keer herhaald en zo nodig aangepast. De kinderen pakken om de beurt een kaart uit de stapel en iedere kaart wordt door de kinderen onderling besproken of bediscussieerd. De medewerker zorgt ervoor dat er diepgang komt in het bespreken van de onderwerpen door open vragen te stellen.

En door samen te vatten wat de kinderen vinden en gezegd hebben, zorgt hij voor duidelijkheid en structuur. Ook is het belangrijk dat de medewerker ervoor zorgt dat ieder kind aan bod komt en ieder kind zijn mening geeft.

Een aantal voorbeelden van vragen en stellingen, aan de hand van de door ons ingevulde voorbeeld introductielijst (bladzijde 17), uit het inleidend gesprek zijn terug te vinden op bladzijde 28.

De medewerker observeert het groepsproces, de meningen en opvattingen van de kinderen tijdens het spelen van het kaartspel. En legt deze vast door aantekeningen te maken. Deze aantekeningen dienen gebruikt te worden tijdens het afsluitende gesprek met het kind en de ouders, aan het einde van het programma.

:

Ad.6. Afronding

De medewerker bespreekt met de kinderen wat ze leuk en minder leuk vonden aan de activiteit en of ze nog suggesties hebben voor het aanpassen van de activiteit.

Hierna krijgen de kinderen een aanvullende opdracht mee om thuis te maken.

Voorbeeld casus voor rollenspel

Deze voorbeeld casus dient inzicht te geven in de manier van werken met het rollenspel. Om de effectiviteit van het rollenspel zo hoog mogelijk te houden is het van belang dat de casus aangepast wordt aan de kinderen en hun gepleegde delict. Verder dient de casus een herkenbare situatie te zijn uit het leven van het betreffende kind. Bij het maken van een geschikte casus is het aan te raden om de informatie verkregen uit het kennismakingsgesprek erbij te houden. Op deze manier kan er zo goed mogelijk aangesloten worden op de beleavingswereld van het kind.

Maar de casus dient wel algemeen te blijven, wanneer de casus identiek zou zijn aan de daadwerkelijke gebeurtenis en personages is er kans dat kinderen moeite hebben om het te spelen aangezien kinderen dan zichzelf spelen. Dit kan tot gevolg hebben dat kinderen zich niet op hun gemak voelen en dicht klappen. Door tussendoor met de kinderen in gesprek te gaan over eigen gelijksoortige situaties kan het kind wel nadenken over zichzelf en zijn omgeving.

Voorbeeld casus met betrekking tot groepsdruk en winkeldiefstal

Joris van tien jaar oud en zijn vriend David van elf jaar oud hangen rond in het speeltuintje bij hun in de buurt. Ze hangen daar wel vaker rond, maar vandaag zijn veel andere vriendjes niet buiten omdat het regent en andere dingen te doen hebben. Joris en David zitten een beetje te praten en hebben het op een gegeven moment over de mooie MP3 spelers die verkocht worden op de markt. Joris wil er graag één hebben. David en Joris gaan een kijkje nemen op de markt en ze komen een kraampje tegen met gloed nieuwe MP3 spelers, maar ze kosten wel veertig euro en zoveel geld hebben ze niet. Joris en David lopen weg. David stelt aan Joris voor om er op een andere manier aan te komen door namelijk één te pikken. Joris ziet het idee niet zo zitten en zegt dat hij wel gaat sparen. David vindt hem laf.

Rollenspel

Eén kind speelt David, en één kind speelt Joris. Degene die David speelt moet alles proberen en zeggen om Joris over te halen toch de MP3 speler samen met hem te stelen. Degene die Joris speelt moet proberen er onder uit te komen.

Freeze momenten

Tijdens het rollenspel last de medewerker freeze momenten in. Tijdens die freeze momenten worden de volgende vragen gesteld:

Aan Joris:

- Hoe voel je je nu door David?
- Wat denk je op dit moment?
- Wat vind je van het gedrag van David?

Aan David:

- Hoe voelt het om zo tegen Joris te doen?
- Wat vind je van de reactie van Joris?
- Wat denk je op dit moment?

De begeleiding

Het is erg belangrijk dat de medewerker goed oplet en inspeelt op wat er gezegd wordt door de kinderen. Wanneer een kind in zijn rol van David zijn vriend Joris bijvoorbeeld een lafaard noemt, is dat een moment waarop een begeleider een freeze moment zou kunnen inlassen en vervolgens vraagt aan Joris hoe Joris zich nu voelt en door aan David te vragen waarom hij hem een lafaard noemt, wat hij daarmee probeert te bereiken.

Rolwisseling

Alle spelers dienen een keer Joris en een keer David geweest te zijn om te weten hoe beide jongens zich voelen, denken en gedragen.

Naar aanleiding van dit rollenspel vraagt de medewerker aan de kinderen of zij ook wel eens door anderen worden opgejut om iets te doen en hoe ze daar dan mee omgaan. Of dat het kind zelf wel eens iemand heeft opgejut om iemand over te halen iets te doen.

Dan wordt er dieper ingegaan op de situaties die de kinderen aandragen en vraagt de medewerker door, door bijvoorbeeld de volgende vragen te stellen:

- Hoe voelde je je toen ze je probeerde over te halen?
- Hoe reageerde je daar toen op?
- Wat heb je uiteindelijk gedaan?
- Hoe voelde je je achteraf?
- Hoe voelde je je toen je iemand probeerde uit te dagen iets te doen?
- Hoe reageerde die persoon?
- Wat is denk je de reden dat die persoon zo reageerde?
- Hoe denk je dat die persoon zich voelde op dat moment?
- Hoe voelde je je achteraf?

Hierna vraagt de medewerker aan de kinderen hoe Joris op een duidelijke en effectieve manier 'nee' kan zeggen tegen David.

Na dit gesprek wordt het rollenspel nogmaals gespeeld en dit keer dient het kind die Joris speelt op een effectieve manier 'nee' te zeggen tegen David. Degene die David speelt probeert hem nog steeds over te halen.

Ieder kind krijgt opnieuw de kans om beide rollen te spelen. Het oefenen dient ervoor te zorgen dat de kinderen kunnen oefenen in het 'nee' leren zeggen en zich weerbaarder leren te maken tegen groepsdruk.

Voorbeeld stellingen en vragen voor het kaartspel

Bij het maken van stellingen en vragen voor het kaartspel is het van belang dat de medewerker de stellingen en vragen maakt naar aanleiding van de introductielijst uit het inleidende gesprek.

Als voorbeeld hebben wij hiervoor een introductielijst ingevuld, de introductielijst van de elfjarige Chris (zie bladzijde 17). Op basis van deze ingevulde introductielijst hebben we een aantal stellingen en vragen opgesteld. Bij iedere stelling en vraag hebben we een aantal voorbeelden van open vragen bedacht die een medewerker zou kunnen stellen om dieper op de stelling of vraag in te gaan. Kinderen dienen door het doorvragen van de medewerker, telkens meer met elkaar in gesprek te gaan.

Bij de stellingen dient het kind aan te geven of hij het met de stelling eens of oneens is en dient hij zijn standpunt te onderbouwen. De medewerker stimuleert hem hierbij door open vragen te stellen.

Bij de vragen dient het kind een onderbouwd antwoord te geven op de vraag.

De medewerker dient ervoor te zorgen dat de kinderen na iedere vraag en iedere stelling met elkaar in gesprek gaan over het onderwerp. De medewerker stimuleert dit door bijvoorbeeld aan een ander kind te vragen hoe hij denkt over de stelling. En wat hij vindt van de mening van een ander. Hierbij stimuleert de medewerker het kind om een duidelijke onderbouwing te geven van zijn mening, dit doet de medewerker door door te vragen bij het kind door middel van open vragen.

Ook gaat de medewerker bij de andere kinderen na of zij begrip kunnen hebben voor de visie van de ander en zich voor kunnen stellen dat een ander kind een andere mening of visie heeft.

Hieronder volgen vijf stellingen en vijf vragen die zijn opgesteld naar aanleiding van de door ons ingevulde introductielijst over de zaak van Chris.

Stellingen

1. In mijn vrije tijd weet ik mijzelf goed te vermaken.
 - Wat doe je in je vrije tijd?
 - Wat doe je als je je verveeld?
 - Wat deden jullie voordat jullie de plantjes uit de tuin gingen trekken?
2. Plantjes uit de tuin trekken is geen reden om de politie erbij te halen.
 - Wat vind je wel een reden om de politie in te schakelen?
 - Wat vindt je ervan dat de politie voor jullie is gekomen?
 - Wat zou er gebeuren als er niks aan gedaan zou worden?
3. De vergoeding van de plantjes moet betaald worden door degene die begon met het vernielen van de plantjes.
 - Waarom is iedereen even verantwoordelijk voor wat er gebeurd is?
 - Wie moet er volgens jullie opdraaien voor de schade?
 - Hoe voelde je je toen je deze stelling hoorde?
4. We trokken de plantjes uit de tuin omdat we dat grappig vonden.
 - Wat was er op dat moment grappig aan?
 - Hoe denk je nu over wat je gedaan hebt?
 - Hoe voelde je je op het moment dat je het deed?

5. De eigenaar van de plantjes had de plantjes goed in de grond moeten stoppen, dan was het nooit gebeurd.
- Wat is de reden voor jullie geweest om de plantjes uit de tuin te gaan trekken, nog voordat je zag dat de plantjes niet goed in de aarde zaten?
 - Mag je spullen van een ander kapot maken, ongeacht of die spullen al beschadigt zijn of niet?
 - Bij wie leg je de schuld voor hetgeen wat jullie hebben gedaan en waarom?

Vragen

1. Wat vind je van de reactie van de buurvrouw toen zij jullie betrapte terwijl jullie de plantjes uit de tuin trokken?
- Waarom denk je dat ze zo boos werd, ondanks dat de plantjes niet van haar waren?
 - Wat zou jij doen als je ziet dat iemand iets van jouw vriendje kapot maakt?
 - Hoe voelde je je toen de buurvrouw zo boos op jullie werd?
2. Hoe denk je dat de eigenaar van de tuin zich voelde toen hij zag dat zijn plantjes vernield waren?
- Hoe zou de eigenaar denk je reageren als hij jullie zelf betrapt had?
 - Heb je, voordat je de plantjes uit de tuin trok, er over nagedacht hoe de eigenaar dit zou vinden en hoe hij zich zou voelen?
 - Zou je het nu vervelend vinden om de eigenaar van de tuin op straat tegen te komen? En waarom?
3. Wat voelde je toen jullie betrapt werden door de buurvrouw en de politie ineens voor je neus stond?
- Had je verwacht dat dit zou kunnen gebeuren, dat de buurvrouw de politie zou bellen?
 - Wat denk je dat de gevolgen voor jou zijn als je nog eens in zo'n soort situatie terecht komt, je doet iets wat niet mag en je wordt opgepakt door de politie?
 - Wat dacht je toen de politie met je mee naar huis ging om je ouders in te lichten?
4. Hoe denk je dat je ouders zich voelden toen ze van de politie hoorden wat je gedaan had?
- Hoe voel jij je als je ouders zich zorgen om je maken, teleurgesteld of boos op je zijn? (afhankelijk van wat het kind zegt over de gevoelens van zijn ouders)
 - Wat waren de gevolgen voor jou toen je ouders van de politie hoorden wat je gedaan had?
 - Heb je met je ouders gepraat over wat er gebeurd is en hoe voelde je je hierbij?
5. Wat denk je dat je zou kunnen doen om het goed te maken met de eigenaar van de plantjes?
- Vind je het aanbieden van je excuses voldoende om het goed te maken? Wat zou je dan zeggen?
 - Wat denk je dat de eigenaar van jou verwacht om het goed te maken?
 - Wat betekent het goedmaken met de eigenaar van de tuin voor jou? En denk je dat dit gevolgen heeft voor de toekomst? (bijvoorbeeld wanneer je de eigenaar op straat of in de winkel tegen komt?)

- Gesprek met de benadeelde(n)

In het gesprek met de benadeelde gaat het kind in gesprek met degene die hij benadeeld heeft door het plegen van zijn delict. Voordat dit gesprek plaats vindt, gaat de Stop-medewerker eerst met het kind in gesprek.

Vervolgens gaat het kind met de Stop-medewerker naar de benadeelde toe om in gesprek met hem te gaan.

Na het gesprek met de benadeelde zal de Stop-medewerker met het kind bespreken wat zijn indrukken waren van het gesprek.

Doel

Het doel van het gesprek met de benadeelde is, ervoor zorgen dat het kind inzicht krijgt in het gevoel, het gedrag en de gedachte van de benadeelde. Door inzicht te krijgen in deze drie aspecten van de benadeelde, kan het kind zich beter inleven in de benadeelde en verkrijgt het kind inzicht in de gevolgen van zijn daden, hij wordt geconfronteerd met zijn daden en de gevolgen daarvan. Door het verkrijgen van inzicht in de gevolgen van zijn daden voor zichzelf en voor een ander zal een kind zijn denkschema's aanpassen/veranderen en op basis daarvan zal zijn gedrag veranderen.

Vorbereidingen

De medewerker stelt de benadeelde(n) van tevoren op de hoogte van het doel van het gesprek en hij legt uit wat er van de benadeelde wordt verwacht tijdens deze activiteit.

Van de benadeelde wordt verwacht dat hij:

- Open staat voor het gesprek met het kind.
- Het kind op een kindvriendelijke manier uitleg en antwoord geeft op de vragen die het kind stelt.
- Eerlijk antwoord geeft en niet op een bestraffende toon.
- Vertelt wat de gevolgen voor hem zijn door het delict dat het kind gepleegd heeft.

Hierbij dient de medewerker aan de benadeelde uit te leggen dat het kind niet op een bestraffende manier benadert dient te worden maar dat het de bedoeling is dat er een gesprek plaats vindt waarbij het kind, in gesprek met de benadeelde, achter het gevoel, gedrag en de gedachten komt van zichzelf en van de benadeelde.

Indien de benadeelde open staat voor het gesprek met het kind, maakt de medewerker een afspraak met hem over het tijdstip waarop het gesprek zal plaats vinden.

Organisatorische voorwaarden

Het gesprek met de benadeelde kan het beste gevoerd worden in de omgeving van de benadeelde.

De voorbespreking tussen de medewerker en het kind kan gebeuren bij Halt of op het politie bureau evenals de nabespreking tussen de medewerker en het kind, over het gesprek met de benadeelde.

Er dient één medewerker bij deze activiteit aanwezig te zijn.

Middelen

- De introductielijst uit het inleidende gesprek zal gehanteerd worden bij de bespreking van het delict met de benadeelde.
- Daarnaast wordt er gebruik gemaakt van een notitieblok en schrijfmateriaal.
- Voor aan het einde van deze middag: de aanvullendeopdracht.

Toepasbaarheid

Een gesprek met de benadeelde is mogelijk bij de volgende typen van delict: (winkel)diefstal, oplichting, vernieling, baldadigheid, brandstichting en mishandeling.

Aantal deelnemers

Afhankelijk van het delict en het aantal kinderen die het delict gepleegd hebben. Bij voorkeur één kind per gesprek. Maximaal vier kinderen indien het om een groep kinderen gaat die gezamenlijk voor de Stop-reactie zijn doorverwezen. Gaat het om een grotere groep kinderen, dan wordt deze groep opgesplitst in viertallen.

Tijdsbestek

De voorbespreking duurt maximaal dertig minuten. Het gesprek met de benadeelde duurt maximaal dertig minuten. Het nabespreken duurt maximaal een uur. In totaal duurt deze activiteit maximaal twee uur.

Opzet activiteit

1. Voorbespreking
2. Gesprek met de benadeelde
3. Nabespreking

Ad.1. Voorbespreking

De medewerker vertelt aan het kind welke onderwerpen er in het gesprek besproken gaan worden. En hij vertelt aan het kind dat het kind de reden/ het motief van het plegen van het delict uitlegt aan de benadeelde.

De medewerker legt aan het kind uit dat ze tijdens het gesprek met de benadeelde in gaan op het delict dat het kind gepleegd heeft.

Onderwerpen die de medewerker aan bod zal laten komen in het gesprek met de benadeelde zijn:

- Gevolgen voor de benadeelde
- Reactie van de benadeelde op het delict

Het is belangrijk om het kind in de voorbespreking te vragen wat hij verwacht van het gesprek met de benadeelde. Hierbij is het van belang dat de medewerker het kind gerust stelt en vertelt dat de benadeelde in gesprek wil gaan met het kind omdat hij het vervelend vindt wat er is gebeurd maar dat hij niet boos is op het kind en het kind niet wil straffen.

De medewerker dient van tevoren aan het kind uit te leggen dat het gesprek er is om ervoor te zorgen dat er geen nare gevoelens, na het plegen van het delict, voor elkaar zijn. Er hoeven geen excuses te worden aangeboden. Tenzij het kind dit zelf wil.

Het draait bij dit gesprek immers om het inzicht verkrijgen in de G's van de benadeelde en niet om het aanbieden van excuses.

Ad.2. Gesprek met de benadeelde

Er dient tijdens het gesprek met de benadeelde vooral aandacht besteedt te worden aan de morele G's van het kind zelf en die van de benadeelde om ervoor te zorgen dat het kind inzicht krijgt in zijn eigen G's en in de G's van een ander. Pas als het kind zich in kan leven in de morele G's, is het kind beter in staat om zich in het vervolg meer in te leven in een ander en zijn gedrag, naar aanleiding van deze inzichten, daar op aan te passen.

De medewerker richt de aandacht op de morele G's tijdens het gesprek met de benadeelde, door het gepleegde delict en de situatie daar omheen bespreekbaar te maken met het kind en de benadeelde. Dit doet de medewerker door vragen te stellen als:

- Wat was de reden om het delict te plegen?
- Wat dacht je toen je het delict pleegde?
- Hoe voelde je je toen je (het delict) gepleegd had?
- Wat vindt je achteraf van wat je gedaan hebt en waarom?
- Wat denk je dat de benadeelde zich voelt/voelde?
- Wat denk je dat de benadeelde nu over jou denkt? Wat zou jij in zijn geval denken?

Bij deze vragen wordt er steeds over het delict gesproken, de medewerker moet er op letten dat hij in zijn communicatie met het kind niet over 'het delict' spreekt maar de feitelijke gebeurtenis gebruikt zoals 'toen je een ruit ingooide' 'toen je een pen stal' etcetera.

Tijdens het gesprek over het delict kunnen er vragen opkomen die het kind ook kan stellen aan de benadeelde, om zo te toetsen wat de benadeelde echt denkt en voelt.

Zo kan het kind aan de benadeelde vragen stellen als:

- Wat dacht u toen ik het delict pleegde?
- Hoe voelde u zich na het delict?
- Wat zijn de gevolgen van mijn gedrag voor u en uw omgeving?

De benadeelde vertelt hoe hij denkt en wat hij voelt over het gepleegde delict van het kind en geeft uitleg wat de gevolgen voor hem zijn, afgezien van de gevolgen die het kind zelf aangeeft die de benadeelde volgens hem zou hebben.

De medewerker laat het kind zoveel mogelijk aan het woord en stimuleert het kind om te praten over wat er gebeurd is door zoveel mogelijk open vragen te stellen. De medewerker, de benadeelde en het kind praten gezamenlijk over wat er gebeurd is en laat hierbij ook de gedachten, gevoelens en het gedrag van het kind ter sprake komen.

De medewerker maakt aantekeningen van het gesprek en werkt deze later uit zodat hij hier in het afsluitende gesprek op terug kan komen.

Tijdens het gesprek met de benadeelde begeleidt de Stop-medewerker het kind in het voeren van het gesprek met de benadeelde. Hierbij kiest de medewerker geen kant voor de benadeelde, maar is hij het kind tot steun in het stellen van de vragen en in het bespreken van wat er gebeurd is. De medewerker maakt hier aantekeningen van die hij gebruikt tijdens de nabespreking met het kind, aan het einde van de activiteit.

Ad. 3. Nabespreking

Na het gesprek met de benadeelde, gaat de medewerker met het kind terug naar Halt of het politiebureau. Hier wordt met het kind besproken hoe hij het gesprek vond gaan en wat zijn indrukken ervan waren. Daarbij gaat de medewerker in op bijvoorbeeld de volgende vragen:

- Was je zenuwachtig voor het gesprek?
- Viel het gesprek mee of tegen?
- (Eventueel) Wat vond je eng aan het gesprek?
- Wat vond je leuk aan het gesprek?
- Is het gesprek gegaan zoals je had verwacht?
- Wat vond je van de reactie van de benadeelde?
- Hoe voel je je nu?
- Hoe denk je dat de benadeelde zich nu voelt?
- Wat denk je nu over het delict dat je gepleegd hebt?
- Wat heb je hiervan geleerd?

De medewerker maakt aantekeningen van dit gesprek om die in het afsluitende gesprek, aan het einde van het programma, te bespreken.

Deze activiteit wordt afgesloten door een aanvullende opdracht, bestaande uit een vragenlijst, mee te geven.

- **Bezoek aan werkplek benadeelde(n)**

Bij deze activiteit gaat de Stop-medewerker samen met het kind naar de werkplek van de benadeelde. Doordat het kind met de benadeelde meeloopt, observeert en uitleg van hem krijgt, ervaart het kind wat de benadeelde op een (werk)dag zoal moet doen om aan zijn geld te komen of wat de benadeelde moet doen om de schade te herstellen.

Deze werkplek kan een winkel zijn (als het delict diefstal betreft). Maar het kind kan bijvoorbeeld ook een middag meelopen met een trambestuurder of buschauffeur (bij het delict vernieling), of een benadeelde door brandschade (bij het delict brandstichting).

Het is belangrijk om te onthouden dat overal waar in de beschrijving wordt gesproken van 'het delict', dit in de praktijk niet zo naar het kind wordt uitgesproken. Maar denk eraan om in de communicatie met het kind de feitelijke gebeurtenis te gebruiken zoals; toen je een ruit ingooide, toen je een pen uit de winkel stal etcetera.

Doel

Het doel van deze activiteit is dat het kind zich bewust wordt van wat de benadeelde op een werkdag moet verrichten om zijn geld te verdienen. En dat het kind inziet wat er voor nodig is om de eventueel toegedane schade te herstellen. Het kind zal op deze manier besef krijgen van de consequenties van zijn gedrag en hij zal inzicht verwerven waarom hij dit gedrag niet meer mag vertonen. Met als gevolg dat het kind zijn gedachteschema aanpast en er een gedragsverandering optreedt.

Voorbereidingen

Alvorens de medewerker met het kind de werkplek van de benadeelde gaat bezoeken, zal de medewerker contact op moeten nemen met de benadeelde. De medewerker dient te inventariseren hoe de benadeelde tegen dit bezoek aankijkt en hoe zijn houding is tegenover het kind.

Wanneer de benadeelde het bezoek niet op prijs stelt of als de Stop-medewerker een vijandige houding van de benadeelde ten opzichte van het kind constateert, zal deze activiteit niet geschikt zijn. Omdat, bij een negatieve instelling van de benadeelde, dit het leerproces van het kind niet ten goede zal komen. Er zal dan ook voor een andere activiteit gekozen moeten worden. De intentie van dit bezoek is namelijk niet dat de benadeelde het kind straft, maar dat het kind inzicht verwerft in de consequenties van zijn gedrag.

Als het eerste contact met de benadeelde gelegd is en de benadeelde open staat voor een bezoek van het kind en de Stop-medewerker, dan maakt de Stop-medewerker een afspraak met de benadeelde voor het bezoek.

De medewerker dient de benadeelde zorgvuldig uit te leggen wat het doel en de intenties van het bezoek zijn en wat er van de benadeelde wordt verwacht. Om op die manier de activiteit zo goed mogelijk af te kunnen stemmen op het leerproces van het kind.

Van de benadeelde wordt verwacht dat hij;

- Het kind rondleid op de werkplek.
- Uitleg geeft over de werkzaamheden.
- Antwoord geeft op de vragen van het kind.
- Het kind duidelijk maakt wat de gevolgen van het delict zijn, zonder het kind bestraffend toe te bespreken.
- Vertellen hoe de eventuele toegedane schade hersteld moet worden en wat de gevolgen hiervan zijn.

Organisatorische voorwaarden

De activiteit gaat van start op het Halt bureau of op een politiebureau. Eén Stop-medewerker vangt het kind op en bereid het bezoek aan de benadeelde samen met het kind voor. Vervolgens gaat de medewerker met het kind mee naar de werkplek van de benadeelde. De medewerker zal gedurende heel de activiteit meelopen met de rondleiding op de werkplek waar het kind zijn bezoek aflegt. De activiteit wordt vervolgens afgesloten op het politie- of op het Halt bureau.

Middelen

- De ingevulde introductielijst uit het inleidende gesprek.
- Een notitieblok en schrijfmateriaal om aantekeningen te maken gedurende de activiteit.
- Voor aan het eind van deze middag de aanvullende opdracht: een vragenlijst.

Toepasbaarheid

Het bezoek aan de benadeelde kan worden toegepast bij de volgende typen van delict: winkeldiefstal, vernieling, brandstichting.

Aantal deelnemers

De activiteit dient door maximaal twee kinderen te worden uitgevoerd. Wanneer het echter om een groep kinderen gaat die gezamenlijk voor de Stop-reactie zijn doorverwezen, wordt de activiteit met maximaal drie kinderen tegelijk uitgevoerd. Bestaat de groep uit vier kinderen of meer, dan wordt deze opgesplitst in groepjes van twee of drie.

Tijdsbestek

De activiteit duurt in zijn geheel maximaal twee uur. Dit omvat zowel de voorbereidingen op het politie- of Halt bureau samen met het kind, als de activiteit zelf, als de afronding op het politie- of Halt bureau met het kind, als de reistijd naar de werkplek van de benadeelde. Hierbij dienen de voorbereidingen en de afronding op het Halt bureau ieder maximaal vijftien minuten te duren. Er zal dan ongeveer een uur overblijven voor het bezoek aan de werkplek.

Opzet activiteit

1. Voorbereiding met het kind
2. Het bezoek
3. Afronding met het kind

Ad.1. Voorbereiding met het kind

De Stop-medewerker vangt het kind bij binnenkomst op en bespreekt samen met hem het verloop van de activiteit.

De medewerker legt nog eens kort uit wat het kind van de activiteit kan verwachten wat betreft de opbouw en hoe lang de activiteit ongeveer zal gaan duren.

Het is van groot belang dat de medewerker het kind goed voorbereid op het bezoek, zodat het kind niet voor verrassingen zal komen te staan zoals; het niet weten wat de benadeelde van hem verwacht of het denken dat hij bestraffend zal worden toegesproken door de benadeelde. Hierdoor kan het kind angstig worden. Leg daarom goed uit wat precies de bedoeling is van de activiteit.

Daarna dient de medewerker aan het kind te vragen wat het kind van het bezoek verwacht en wat hij zelf graag van de benadeelde zou willen weten.

Stel ook samen met het kind een aantal vragen op die het kind aan de benadeelde kan stellen. Laat het kind de vragen zoveel mogelijk zelf bedenken, lukt dit niet, stimuleer hem dan door het stellen van open vragen. Voorbeelden van vragen die het kind aan de benadeelde zou kunnen stellen:

- Hoe lang doet u dit werk?
- Wat moet u allemaal doen op een dag?
- Vindt u dit werk leuk?
- Wat vindt u minder leuk aan het werk?

De medewerker maakt aantekeningen van de voorbereidingen die hij samen met het kind maakt en let daarbij vooral op de punten die het kind zelf, zonder sturing, aandraagt. Deze aantekeningen zullen gebruikt worden tijdens de afronding van de activiteit en vervolgens nog eens tijdens het afsluitende gesprek aan het eind van het programma.

Ad.2. Het bezoek

Na de voorbereidingen met het kind, gaat de medewerker samen met het kind naar de werkplek van de benadeelde. De medewerker laat het kind kennismaken met de benadeelde. Hierbij vertellen zowel de benadeelde als het kind kort iets over zichzelf. Zodat het kind merkt dat de benadeelde geen kwaad in de zin heeft en zich veilig zal voelen.

De benadeelde leidt het kind en de medewerker rond en geeft uitleg over de activiteiten die hij op een dag verricht, hierbij laat hij het kind meekijken terwijl hij zelf werkzaamheden uitvoert. Daarnaast verteld de benadeelde wat de gevolgen zijn van de delicten die op zijn werkplek wel eens gepleegd worden, zoals diefstal, vernieling of brandstichting. Ook geeft hij voorbeelden van hoe de eventuele toegedane schade hersteld zal moeten worden en wat hierbij komt kijken qua tijd en kosten.

Ook geeft de benadeelde antwoord op de vragen die het kind hem stelt.

Na afloop van de rondleiding en uitleg, bedankt de Stop-medewerker de benadeelde voor zijn tijd. De medewerker laat ook het kind bedanken, waarna zij vervolgens terug gaan naar het politie- of Halt bureau waar de activiteit van start is gegaan.

De medewerker observeert gedurende de activiteit de houding en gedragingen van het kind en maakt hier aantekeningen van. Deze zullen gebruikt worden bij de afronding van de activiteit en tijdens het afsluitende gesprek aan het eind van het programma.

Ad.3. Afronding met het kind

Terug op het politie- of Halt bureau wordt de activiteit afgesloten. De medewerker bespreekt het verloop van de activiteit na met het kind. Dit doet hij aan de hand van een aantal vragen waarin tevens aandacht wordt besteedt aan de morele G's. Voorbeelden van vragen die de medewerker tijdens de nabespreking aan het kind kan stellen zijn:

- Hoe voelde je je voordat we naar de werkplek van de benadeelde toe gingen?
- Hoe voelde je je toen we eenmaal op de werkplek van de benadeelde waren?
- Had je van te voren enig besef van wat de benadeelde zoal moet doen op een dag om zijn geld te verdienen?
- Wat dacht je toen de benadeelde je hier uitleg over gaf? (zie vorige vraag)
- Wat dacht je toen de benadeelde vertelde wat de gevolgen van het delict waren?
- Had je deze gevolgen voorzien? (zie vorige vraag)
- Hoe voelde je je toen de benadeelde vertelde wat de gevolgen van het delict waren?
- Kwam de activiteit overeen met wat je van te voren verwacht had?

De medewerker maakt aantekeningen van dit gesprek. Deze aantekeningen worden gebruikt tijdens het afsluitende gesprek met de ouders.

Ten slotte wordt de activiteit afgesloten door een aanvullende opdracht mee te geven die het kind thuis dient te maken.

C) Aanvullende opdracht

Nadat het kind een van de activiteiten uit punt B heeft uitgevoerd, krijgt het van de Stop-medewerker een aanvullende opdracht in de vorm van een vragenlijst mee naar huis. Deze vragenlijst dient het kind, met eventueel de hulp van zijn ouders, in te vullen.

In deze aanvullende opdracht komen de morele G's tijdens het plegen van het delict nogmaals aan bod.

Tijdens het afsluitende gesprek aan het eind van het programma zal onder andere deze ingevulde vragenlijst met het kind en de ouders besproken worden.

Doel

Het doel van de aanvullende opdracht is dat het kind thuis nog eens nadenkt over zijn delict, de uitgevoerde activiteit en wat hij van de activiteit geleerd heeft. Op deze manier denkt het kind nogmaals na over zijn eigen handelen tijdens het delict en de morele G's die daarbij een rol speelden.

Vorbereidingen

De Stop-medewerker dient de vragenlijsten aan te passen aan het delict dat het kind gepleegd heeft en de situatie waarin het kind het delict pleegde.

Zodat de medewerker de vragenlijst, direct na de uitvoering van de activiteit, aan het kind mee kan geven.

Organisatorische voorwaarden

De aanvullende opdracht wordt na de activiteit op het politie- of Halt bureau door de Stop-medewerker verstrekt. De medewerker legt uit dat de kinderen de vragenlijst in moeten vullen voor het afsluitende gesprek. Vervolgens neemt het kind de vragenlijst mee om deze thuis, met eventuele hulp van zijn ouders, in te vullen.

Middelen

Om een vragenlijst op te stellen kan de medewerker de volgende stukken raadplegen:

- De ingevulde introductielijst van het inleidende gesprek
- De verslag legging van het verloop van de activiteit

Toepasbaarheid

De vragenlijst van de aanvullende opdracht kan op elk delicttype worden toegepast, mits de vragenlijst toegespitst is op het gepleegde delict van het kind. Het is de bedoeling dat ieder tien- of elfjarig kind dat bij Halt Haaglanden komt voor de Stop-reactie, een vragenlijst mee naar huis krijgt.

Aantal deelnemers

De vragenlijst wordt per individueel kind ingevuld. Het kind mag echter wel hulp van zijn ouders krijgen tijdens het invullen van de vragenlijst.

Regels

De kinderen dienen zich te houden aan de richtlijn die, voor het invullen van de vragenlijst, zijn opgesteld. Deze richtlijnen zijn door de Stop-medewerker aan het begin van de vragenlijst beschreven en worden bij het meegeven ook verteld aan het kind.

De regels zijn:

- Schrijf op wat je zelf vindt!
- Er is geen één antwoord goed of fout!
- Zeg niet alleen ja of nee, maar leg ook uit waarom je iets vind.
- Als je een vraag niet snapt, vraag het aan je ouders, als zij er ook niet uit komen sla de vraag dan over.
- Vul deze vragenlijst in voor het afsluitende gesprek op: ____ - ____ - ____.
- Neem de ingevulde vragenlijst mee naar het afsluitende gesprek.

- Bespreek na het invullen van de vragenlijst de lijst met je ouders.

Tijdsbestek

De vragenlijst wordt direct na de uitvoering van de activiteit uitgedeeld en uitgelegd. Dit zal maximaal tien minuten in beslag nemen.

Het invullen van de vragenlijst duurt maximaal een uur.

Opzet aanvullende opdracht

1. Opdrachtomschrijving
2. Richtlijnen voor de vragenlijst
3. Ouderbetrokkenheid
4. Bespreking ingevulde vragenlijst

Ad.1. Opdrachtomschrijving

De Stop-medewerker verteld het kind dat het een vragenlijst mee naar huis krijgt, zodat het kind thuis nog eens na kan denken over de uitgevoerde activiteit en wat het daarvan geleerd heeft.

De medewerker geeft aan dat de ouders het kind hierbij mogen helpen. De medewerker deelt vragenlijsten uit en neemt deze door met het kind. De medewerker vraagt aan elk kind of ze de vragenlijst begrijpen.

Ad.2. Richtlijnen voor de vragenlijst

De vragenlijst moet inhoudelijk aan een aantal eisen voldoen. Zie de voorbeeld vragenlijst op bladzijde 38. De eerste acht vragen op deze voorbeeld vragenlijst zijn gericht op de specifieke situatie waar het kind zich in bevond en het delict dat hij gepleegd had, deze vragen dienen per zaak te worden aangepast. Daarna volgen dertien algemenere vragen die bijna op ieder kind toepasbaar zijn.

Ad.3. Ouderbetrokkenheid

De ouders mogen worden betrokken bij het invullen van de vragenlijst door het kind. En dat zij het kind hierbij indien nodig helpen en steunen. Op die manier zijn ook de ouders op de hoogte van wat hun kind tijdens de activiteit gedaan en geleerd heeft.

Dit geeft tevens de gelegenheid om als ouder nog eens met het kind over het delict en de gevolgen daarvan te praten. Ook kunnen de ouders op die manier nog eens samen met het kind stil staan bij de Gedachten, het Gevoel en het Gedrag van het kind tijdens het delict. Tijdens het inleidende gesprek aan het begin van het programma, heeft de medewerker de ouders al op de hoogte gesteld van het belang van hun betrokkenheid en hulp tijdens het invullen van de vragenlijst.

Ad.4. Bespreking ingevulde vragenlijst

Tijdens het afsluitende gesprek bespreekt de Stop-medewerker de aanvullende opdracht met het kind en diens ouders. Het is van belang dat het kind na het invullen van de vragenlijst de vragen en antwoorden een keer doorneemt met zijn ouders. De ouders zullen op deze manier beter kunnen deelnemen aan het afsluitende gesprek. Het verloop van dit afsluitende gesprek wordt bij punt D beschreven.

Deze vragenlijst is gemaakt naar aanleiding van de introductielijst van het inleidende gesprek met Chris.

Vragenlijst

Voordat je deze vragenlijst invult eerst de volgende regels goed doorlezen!!!

Let erop dat je bij het antwoorden van deze vragen opschrijft wat je *zelf* vindt!
Het gaat bij het antwoorden van de vragen *niet* om het geven van een goed of een fout antwoord. Geen één antwoord is fout! Het gaat erom dat je je eigen mening geeft.

Zeg niet alleen ja of nee, maar leg ook uit waarom je iets vind.

Als je een vraag niet snapt, vraag dan hulp aan je ouders.

Denk niet te lang na over een vraag, schrijf op wat het eerste in je opkomt!

Vul deze vragenlijst in voor het afsluitende gesprek op: ____ - ____ - ____.

Als je niet genoeg ruimte hebt aan de drie regels van een vraag, dan kun je op de achterkant van het papier het nummer van de vraag schrijven en je antwoord erachter afmaken.

Bespreek na het invullen van alle vragen, deze vragen en antwoorden met je ouders!!

Veel succes met het beantwoorden van de vragen!

Naam: _____

Leeftijd: ____ jaar

Gevolgdte activiteit: _____ (In te vullen door Stop-medewerker)

1. Waarom denk je dat je toch de bloemetjes uit het tuintje ging trekken? Terwijl je eigenlijk wel wist dat dat niet mocht.

2. Wat *dacht* je toen je zag dat anderen de bloemetjes uit de tuin trokken?

3. Wat *dacht* je toen de buurvrouw naar buiten kwam?

4. Hoe *voelde* je je toen de buurvrouw tegen jullie begon te schreeuwen?

5. Waarom denk je dat de buurvrouw op deze manier reageerde?

6. Hoe zou jij reageren als jij in de positie zat van de buurvrouw en zag dat een stel kinderen deden wat jullie gedaan hebben?

7. Hoe denk je dat de eigenaar van de tuin reageerde toen hij zag wat er gebeurd was met zijn tuin?

8. Hoe denk je dat de eigenaar zich toen voelde?

9. Hoe voel jij je als iemand iets van jou stuk maakt wat je zelf erg mooi vindt?

10. Wat *dacht* je toen je door de politie werd aangesproken?

11. Hoe *voelde* je je toen je door de politie aangesproken werd?

12. Hoe *voelden* je ouders zich toen ze hoorden wat je gedaan had, wat denk je?

13. Hoe denk je *nu* over wat je gedaan hebt?

14. Hoe voel je je *nu* als je terug denkt aan wat je gedaan hebt?

15. Hoe zou je reageren als er zich nog eens een vergelijkbare situatie voordoet, waarbij je weet dat als je meedoet je dan iets zou doen wat niet mag?

16. Wat vond je van de activiteit die je gedaan hebt?

17. Wat vond je leuk aan de activiteit?

18. Wat vond je niet leuk aan de activiteit?

19. Wat denk je dat de uitspraak: "Wat jij niet wilt dat u geschiedt, doe dat ook een ander niet!" inhoudt?

20. Leg uit, wat deze uitspraak te maken kan hebben met wat jij gedaan hebt.

D) Afsluitend gesprek

De derde en laatste afspraak tussen Halt Haaglanden en het kind is het afsluitende gesprek. Bij dit gesprek zijn de Stop-medewerker, het kind en de ouders van het kind aanwezig. In dit gesprek wordt besproken wat het kind tijdens de activiteit gedaan heeft, hierbij vertelt de medewerker hoe het gegaan is naar aanleiding van het door de medewerker gemaakte verslag van de activiteit. Vervolgens bespreken de medewerkers, de ouders en het kind de vragenlijst die het kind heeft ingevuld voor zijn aanvullende opdracht. Daarna worden er afspraken gemaakt over alternatieve gedragingen. Het afsluitende gesprek wordt vervolgens afgesloten met een certificaat, een certificaat voor de goede inzet van het kind en het afmaken van het programma van de Stop-reactie.

Doel

Het doel van het afsluitende gesprek is om de ouders te betrekken bij het gedrag en de ontwikkeling van hun eigen kind tijdens het programma, zodat de ouders het kind thuis verder kunnen ondersteunen bij de ontwikkeling.

Om het kind thuis te kunnen ondersteunen dienen de ouders te weten *hoe* ze het kind kunnen ondersteunen. Hier krijgen zij tijdens het afsluitende gesprek adviezen over van de Stop-medewerker. Ook is het voor de ouders belangrijk om te weten om welke reden hun kind een delict heeft gepleegd, hoe hun kind daar over denkt en wat hun kind geleerd heeft van de activiteit en de vragenlijst. Zodat zij dit mee kunnen nemen in de verdere opvoeding en ondersteuning van het kind.

Vorbereidingen

- De medewerker dient de ingevulde introductielijst en het verslag naar aanleiding van de activiteit te bestuderen.
- De medewerker dient een certificaat op te stellen en af te drukken.

Organisatorische voorwaarden

Het afsluitende gesprek kan plaatsvinden op het Halt bureau, op het politiebureau of bij het kind en de ouders thuis. Het gesprek dient door één medewerker begeleid te worden.

Middelen

- De door het kind ingevulde vragenlijst.
- Verslag en aantekeningen naar aanleiding van de uitgevoerde activiteit.

Toepasbaarheid

Ieder kind die het programma van de Stop-reactie volgt dient een afsluitend gesprek te hebben met zijn ouders en de Stop-medewerker. Dit is dus onafhankelijk van het gepleegde delict.

Aantal deelnemers

Eén kind en zijn ouders per afsluitend gesprek.

Tijdsbestek

Het afsluitende gesprek duurt maximaal één uur.

Opzet bijeenkomst

1. Bespreken van de activiteit
2. Bespreken van de aanvullende opdracht: de vragenlijst
3. Afspraken maken voor alternatief gedrag
4. Tot slot

Ad.1. Bespreken van de activiteit

De medewerker vertelt aan de ouders hoe de activiteit verlopen is en wat het kind gedaan heeft. Ook vertelt de medewerker zijn bevindingen aan de hand van de introductielijst en aan de hand van het verslag naar aanleiding van de activiteit. De medewerker vertelt de ouders wat het kind heeft gedaan tijdens de activiteit.

Ad.2. Bespreken van de aanvullende opdracht: de vragenlijst

Het kind toont zijn ingevulde vragenlijst aan de medewerker en vertelt wat hij ingevuld heeft. De medewerker gaat met de ouders en het kind in op de antwoorden die het kind heeft ingevuld. De medewerker zorgt ervoor dat vage of onduidelijke antwoorden alsnog uitgelegd worden door het kind.

Ad.3. Afspraken maken voor alternatief gedrag

Om te voorkomen dat een kind terug valt in het plegen van een strafbaar feit is het belangrijk om het kind tot slot alternatieve gedragingen te laten bedenken voor de gevallen waarin hij weer in de verleiding zou kunnen komen tot het plegen van een strafbaar feit. Hier valt te denken aan groepsdruk of verveling bij het kind.

Deze alternatieve gedragingen worden opgeschreven in de vorm van afspraken. Deze afspraken worden vermeld op het certificaat dat het kind na afloop van het gesprek mee naar huis krijgt.

Het is van belang dat het kind deze alternatieve gedragingen zelf bedenkt en wil afspreken. De medewerker en de ouders dienen deze alternatieve gedragingen niet op te leggen want dan is er geen sprake van een afspraak maar van een regel.

Ad.4. Tot slot

Tot slot wordt er een certificaat van de Stop-reactie aan het kind gegeven waarop staat wanneer het kind de Stop-reactie heeft afgerond en dat hij dit met succes heeft afgerond.

Evaluatie van het programma door medewerkers

Voor een goed resultaat dient het programma 'VOORUIT!' voor de Stop-reactie één keer in de zes maanden geëvalueerd te worden door de Stop-medewerkers om te kijken of de activiteiten uit het programma 'VOORUIT!' nog steeds aansluiten op de kinderen van tien en elf jaar die voor de Stop-reactie in aanmerking komen.

Deze evaluatie zal gebeuren aan de hand van speciaal opgestelde evaluatieformulieren die bij iedere zaak na afloop ingevuld dienen te worden. De formulieren worden door de medewerker die de zaak behandelt heeft, direct na het afsluitende gesprek ingevuld. Ook kan er uit de aanvullende opdrachten van de kinderen een hoop worden opgemaakt over hoe zij het programma ervaren hebben. Deze kunnen dus gebruikt worden voor het invullen van de evaluatieformulieren.

Tevens kunnen de aantekeningen die de medewerker tijdens de activiteiten heeft bijgehouden, voor de evaluatie worden gebruikt.

De middelen die tijdens de half jaarlijkse evaluatiebijeenkomst door de medewerkers gebruikt kunnen worden zijn:

- Ingevulde evaluatieformulieren;
- De ingeleverde vragenlijsten van de aanvullende opdrachten;
- Aantekeningen die de medewerker tijdens de verschillende activiteiten gemaakt heeft.

In de evaluatieformulieren dienen een aantal onderdelen aan bod te komen, namelijk:

- Reactie en houding van het kind gedurende het programma (zie hiervoor de aantekeningen die tijdens het programma zijn gemaakt)
- Reactie en feedback van de ouders tijdens de gesprekken
- De resultaten van de aanvullende opdrachten
- De resultaten die de medewerker waarneemt naar aanleiding van het afsluitende gesprek

Deze onderdelen zijn weer opgebouwd uit een aantal vragen die de medewerker zal beantwoorden.

Uit de ingevulde evaluatieformulieren en de evaluatiebijeenkomsten zal blijken wat het effect van het programma 'VOORUIT!' op de tien- en elfjarige kinderen is en of de kinderen voldoende leren door middel van het programma 'VOORUIT!'.

Uit deze evaluatiebijeenkomsten zal naar voren komen of er aanpassingen en verbeteringen gemaakt moeten worden om zo de effectiviteit van het programma hoog te houden.

Op de volgende bladzijde volgt de evaluatielijst die na iedere zaak ingevuld dient te worden door de Stop-medewerker.

Evaluatieformulier voor de medewerkers

Geslacht: jongen / meisje

Delicttype:

Leeftijd: ____ jaar

Deel 1. Reactie en houding van het kind gedurende het programma

1. Het kind mengt zich in het inleidend gesprek, hij praat actief mee in het gesprek.

- ☐ Ja
- ☐ Nee

Aanvulling:-----

2. Het kind mengt zich in het afsluitende gesprek, hij praat actief mee in het gesprek.

- ☐ Ja
- ☐ Nee

Aanvulling:-----

3. Het kind heeft een geïnteresseerde houding tijdens de activiteit, hij luistert naar wat de anderen te zeggen hebben en doet actief mee met de activiteit.

- ☐ Ja
- ☐ Nee

Aanvulling:-----

4. Het kind doet actief mee tijdens de gesprekken die gevoerd werden tijdens de activiteit, het kind gaf zijn eigen mening en luisterde aandachtig naar de anderen.

- ☐ Ja
- ☐ Nee

Aanvulling:-----

Deel 2. Reactie en feedback van de ouders tijdens de gesprekken

5. De ouders lijken open te staan voor het programma en tonen inzet om mee te werken aan het programma (ze accepteren tips en adviezen, helpen het kind bij de opdracht en geven feedback wanneer de medewerker daar om vraagt)

- ☐ Ja
- ☐ Nee

Aanvulling:-----

6. Hebben de ouders tijdens het afsluitende gesprek nog opmerkingen over het gedrag van hun kind? Zo ja, wat was de opmerking?

7. Gaven de ouders reactie op de inhoud van het programma? Zo ja, wat vonden ze leuk/niet leuk, goed/slecht?

Deel 3. De resultaten van de aanvullende opdrachten

8. De aanvullende opdracht heeft hij ingevuld en uit de antwoorden op vraag 6, 13, 15 en 20 blijkt dat het kind inziet wat hij verkeerd heeft gedaan.

- ☐ Ja
- ☐ Nee

Aanvulling:-----

9. Uit de antwoorden op vraag 5, 6, 7 en 20 blijkt dat het kind inziet wat de gevolgen van zijn gedrag zijn voor een ander.
- ☐ Ja
 - ☐ Nee

Aanvulling:-----

10. Uit de antwoorden op vraag 4, 8, 9, 11, 12 en 14 blijkt dat het kind inzicht heeft in het gevoel van zichzelf en in het gevoel van een ander.
- ☐ Ja
 - ☐ Nee

Aanvulling:-----

11. Het kind kan duidelijk zijn motief van het plegen van het delict omschrijven, dit blijkt uit het antwoord op vraag 1 en 15 van de ingevulde vragenlijst.
- ☐ Ja
 - ☐ Nee

Aanvulling:-----

12. Het kind kan in de opdracht goed zijn *gevoel* verwoorden.
- ☐ Ja
 - ☐ Nee

Aanvulling:-----

13. Het kind kan in de opdracht goed zijn *gedachten* verwoorden.

- ☐ Ja
- ☐ Nee

Aanvulling:-----

14. Het kind kan in de opdracht goed zijn *gedrag* verwoorden.

- ☐ Ja
- ☐ Nee

Aanvulling:-----

15. Het kind geeft in de aanvullende opdracht aan dat hij de activiteit leuk vond.

- ☐ Ja
- ☐ Nee

Aanvulling:-----

Deel 4. De resultaten die de medewerker waarneemt naar aanleiding van het afsluitend gesprek

16. Het kind gaf aan dat hij de activiteit leuk vond om te doen.

- ☐ Ja
- ☐ Nee

Dit blijkt uit:-----

17. Het kind is intrinsiek gemotiveerd om alternatieve gedragingen te bedenken en wil hier afspraken over maken.

- ☐ Ja
- ☐ Nee

Aanvulling:-----

18. Het kind lijkt tevreden te zijn op wat hij bereikt heeft en is trots op zijn verdiende certificaat

- ☐ Ja
- ☐ Nee

Dit blijkt uit:-----

Eind verantwoording

In dit laatste deel zullen wij de uiteindelijke vorm van het eindproduct verantwoorden. We zullen beschrijven waarom we op bepaalde punten zijn afgeweken van het productverslag en hoe we op nieuwe inzichten zijn gekomen.

De inleiding

In de inleiding wordt de opzet van de programmahandleiding uitgelegd. Tevens hebben we in de inleiding de beoogde doelstellingen, de werkwijze, het tijdsbeslag, de opstelling van de medewerker en de onderwerpen die aan bod komen in het programma 'VOORUIT!', over zijn geheel gezien, vermeld.

We vonden het belangrijk om deze zaken in de inleiding van de handleiding te vermelden, omdat op die manier direct duidelijk is wat wij met het programma 'VOORUIT!' willen bereiken en op welke manier we dit willen realiseren.

Conclusie uit het productverslag

We hebben ervoor gekozen om de conclusie uit het productverslag nogmaals in het eindproduct op te nemen. Dit hebben we gedaan omdat we de handleiding voor 'VOORUIT!' grotendeels gebaseerd hebben op deze conclusie.

De verantwoording voor de vorm van het nieuwe programma 'VOORUIT!', de verschillende bijeenkomsten en de begeleiding door de medewerker is grotendeels in deze conclusie terug te vinden.

A) Inleidend gesprek

Zoals we al in ons verslag 'De Stop-reactie en kinderen van tien en elf jaar' beschreven, vinden we de aanwezigheid van de ouders tijdens dit gesprek erg belangrijk. Daarom hebben we hier in het inleidend gesprek de nadruk op gelegd.

We hebben ervoor gekozen om een standaard introductielijst op te stellen, die de medewerker dient in te vullen. In deze lijst staan de belangrijkste vragen die de medewerker moet stellen om een duidelijk beeld te verkrijgen over de thuissituatie van het kind en over de situatie van het kind voor, tijdens en na het plegen van het delict.

Omdat we het belangrijk vinden dat de activiteit goed aansluit op de belevingswereld van het kind en op de gebeurtenis die het kind heeft meegemaakt, zal de activiteit door middel van het hanteren van de introductielijst goed kunnen worden afgestemd.

B) De activiteit

Rollenspel en kaartspel

Aanvankelijk wilden we deze activiteit alleen laten bestaan uit het spelen van een rollenspel over de situatie voor, tijdens en na het plegen van het delict door het kind.

We bedachten ons later dat het erg moeilijk voor een kind zou zijn om zijn eigen delict, waardoor hij bij Halt is terecht gekomen, na te moeten spelen. Dit kan, naar ons idee, nogal pijnlijk zijn voor een kind waardoor hij zich niet meer op zijn gemak zal voelen en de activiteit dus niet aan zal slaan.

Daarom hebben we ervoor gekozen om een casus te ontwerpen die niet hetzelfde is als het voorgevallen delict, maar een casus die hier wel grotendeels op aansluit. En dan met name gericht op het motief dat het kind had om het delict te plegen.

De casus omvat alleen de situatie voorafgaand aan het delict, omdat het verkrijgen van inzicht over het motief om een delict te plegen in dit deel van het programma het belangrijkste is. De gebeurtenis zelf en de gevolgen daarvan komen aan bod tijdens het kaartspel.

Omdat we vonden dat het erg lastig voor een kind zou zijn om zijn gepleegde delict na te spelen, hebben we dit deel van het rollenspel vervangen door het kaartspel.

We zijn op het idee voor het kaartspel gekomen door het debat, dat wij als mogelijke activiteit in hoofdstuk 6 van 'De Stop-reactie en kinderen van tien en elf jaar', hebben beschreven.

Aangezien we een groep van maximaal vier kinderen te klein vonden voor het voeren van een debat, hebben we deze activiteit laten vervallen in het programma 'VOORUIT!'. Wel hebben we deze activiteit gebruikt om ideeën op te doen bij het bedenken van het kaartspel.

Door middel van het kaartspel wordt, in deze activiteit, meer ingegaan op de feitelijke gebeurtenis van het kind en op de gevolgen daarvan.

Gesprek met de benadeelde(n)

Bij deze activiteit hebben we er voor gekozen om ook een voorbespreking en een nabespreking tussen de medewerker en het kind te houden. We vinden het namelijk erg belangrijk dat het kind goed voorbereid is alvorens hij met de benadeelde in gesprek gaat en dat hij de activiteit kan afronden met de medewerker.

Het kind moet weten wat hij van de activiteit kan verwachten en wat er zoal besproken gaat worden, zodat hij niet voor verrassingen kan komen te staan.

Daarnaast vinden we belangrijk dat de medewerker na afloop nog eens met het kind doorneemt wat de indrukken van het kind zijn. Omdat de medewerker op die manier na kan gaan of het kind daadwerkelijk iets van de activiteit geleerd heeft.

Bezoek aan werkplek benadeelde(n)

Ook bij deze activiteit hebben we gekozen voor een voorbereiding en een afronding tussen het kind en de medewerker, met dezelfde redenen als wij hierboven noemden.

In het verslag 'De Stop-reactie en kinderen van tien en elf jaar' beschreven we in hoofdstuk 6 dat het kind de benadeelde eventueel kan helpen bij het verrichten van kleine klusjes.

Hier zien we van af aangezien het niet de bedoeling is dat het kind een 'werkstraf' krijgt.

Het gaat bij deze activiteit juist om het verkrijgen van inzicht in de gevolgen van het gepleegde delict en eventueel in de morele G's van de benadeelde.

C) Aanvullende opdracht

We waren van plan om, voor het maken van de aanvullende opdracht, het kind zelf de vorm van deze opdracht te laten kiezen. Hierbij dachten we aan het maken van een opstel, een videofilm, een PowerPoint presentatie, een gedicht, een rap of een collage.

Omdat we vonden dat de aanvullende opdracht aan een groot aantal inhoudelijke eisen moest voldoen, bedachten we dat dit erg moeilijk te realiseren zou zijn als het kind een uitgebreide keuzemogelijkheid zou krijgen over de vorm van de opdracht.

Naar ons idee zal het kind snel kiezen voor de leukste vorm, zoals een rap schrijven of een collage maken. Maar bij deze vormen zal het erg moeilijk zijn om alle opgestelde aandachtspunten aan bod te laten komen. We vinden het belangrijk dat alle aandachtspunten nog een keer aan bod komen omdat we het belangrijk vinden dat het kind nog één keer nadenkt over alle aspecten die in de activiteit naar voren kwamen.

Daarom hebben we ervoor gekozen om een vragenlijst op te stellen waarin de, door ons opgestelde, inhoudelijke eisen terug te vinden zijn.

De eerste acht vragen zullen steeds per zaak moeten worden aangepast door de medewerker omdat we het belangrijk vinden dat er in de opdracht een aantal vragen voorkomen, die nog eens ingaan op het delict dat het kind heeft gepleegd. De rest van de vragen kunnen mogelijk ook op andere zaken aansluiten.

D) Afsluitend gesprek

Zoals we al in ons verslag 'De Stop-reactie en kinderen van tien en elf jaar' beschreven, vinden we de aanwezigheid van de ouders ook tijdens dit gesprek erg belangrijk. Daarom hebben we hier in het afsluitend gesprek de nadruk op gelegd.

Het maken van afspraken met het kind over alternatief gedrag in vergelijkbare situaties vinden we een belangrijke afsluiting van het programma, omdat deze afspraken het kind houvast kunnen bieden in zijn toekomst.

Daarnaast hebben we besloten om, aan het einde van dit gesprek, het kind een certificaat uit te reiken als bewijs van een goede afronding van het programma 'VOORUIT!' van de Stop-reactie.

We vinden een positieve bekrachtiging op de deelname en de inzet van het kind aan 'VOORUIT!' erg belangrijk. Het kind mag hiervoor beloond worden.

Evaluatie

Om de effectiviteit van het programma 'VOORUIT!' zo hoog mogelijk te houden en om na te gaan of het programma en de activiteiten nog steeds aansluiten op de kinderen van tien en elf jaar, vinden we het van belang dat er halfjaarlijkse evaluatiebijeenkomsten tussen de Stop-medewerkers plaatsvindt.

Voor deze evaluatiebijeenkomsten hebben we een evaluatieformulier opgesteld die de medewerker na afloop van ieder zaak dient in te vullen.

Proces Verslag

- Afstudeerproject bij Halt Haaglanden -

Geschreven door:

Isabelle Weenink
Annejet Groeneboer

Opleiding:

SPH voltijd hoofdfase 3

Projectbegeleider:

Michel Verbaarschot

Tweede Beoordelaar:

Jan Kolvoort

Datum:

26 april 2005

Inhoudsopgave

	Pagina
1. Samenwerking en werkwijze	1
2. Verloop van het proces	2
3. Wijze van analyseren en conclusies trekken	3
4. Hoe we het werk aan het productverslag hebben ervaren	4

Procesverslag

1. Samenwerking en werkwijze

We hebben ervoor gekozen om samen te gaan werken omdat onze ervaringen op onze stages elkaar aanvullen. Isabelle is bekend op het gebied van criminaliteit en jong volwassenen en Annejet is vanuit haar stage bekend met jonge kinderen en probleemgedrag. Daarnaast hebben we in dezelfde projectgroepen gezeten, waar de samenwerking tussen ons erg goed verliep. We hebben toen ervaren dat we over veel zaken hetzelfde denken maar dat we elkaar wel aanvullen.

Aan het begin van het afstudeerproject hebben wij een duidelijke planning opgesteld waarin we precies konden aflezen waar we ons per week mee bezig zouden houden. Ook stonden in deze planning de consultafspraken met de projectbegeleider gepland.

Aan de hand van deze planning hebben wij erg prettig kunnen werken. De planning bood ons een duidelijk overzicht, op deze manier konden we goed volgens schema werken en ervoor zorgen dat we ons aan de gestelde deadlines zouden houden.

Daarnaast hebben we een eigen project-mailbox gemaakt waarop we onze verworven informatie konden zetten. Vanaf deze mailbox hebben wij ook contact onderhouden met de projectbegeleider en onze externe opdrachtgever, Halt Haaglanden. We vonden dit een handige manier om zowel met elkaar als met andere betrokkenen van ons project te kunnen communiceren.

De samenwerking met onze opdrachtgever, Halt Haaglanden, hebben wij als prettig en coöperatief ervaren. De medewerkers van Halt Haaglanden waren altijd bereid om ons te woord te staan en antwoord te geven op onze vragen. Ook hebben we van de medewerkers volledige medewerking gekregen bij het afnemen van de interviews.

We mochten ook éénmaal aanwezig zijn bij de uitvoering van het Stop-spel door een medewerker met twee kinderen. Hier hebben we veel aan gehad voor onze analyse.

Tijdens de samenwerking met Halt Haaglanden kregen we het idee dat de medewerkers ook erg enthousiast waren over ons onderzoek. Er werd veel belangstelling getoond en hulp aangeboden.

Het afdelingshoofd heeft ook aangegeven dat hij onze probleemstelling en de doelstelling erg interessant vond voor Halt, omdat Halt al een tijdje het idee had om het bestaande programma van de Stop-reactie uit te breiden door middel van het aanbieden van een alternatief programma.

De samenwerking tussen ons samen is eveneens erg goed verlopen. We hebben gemerkt dat we vaak op dezelfde lijn zitten wat betreft meningen en ideeën, daarnaast konden we elkaar ook goed aanvullen zowel op praktisch als op inventief gebied.

We hebben geen moeilijkheden of valkuilen ondervonden in onze samenwerking. We hebben beiden een enthousiaste instelling en willen er hard voor werken om een goed eindproduct te kunnen leveren, dit komt naar ons idee de samenwerking ten goede.

Daarnaast hebben we ook altijd een goede taakverdeling gehad, ieder van ons leverde haar eigen bijdrage en we hielden ons ook serieus bezig met de taken die we op dat moment te doen hadden.

Deze taakverdeling en de manier waarop het onderzoek is opgebouwd en tot stand is gekomen, zullen we in paragraaf twee uitgebreider toelichten.

Met onze projectbegeleider hebben we goed kunnen samenwerken. De consulten hebben we aan het begin van het project ingeplant zodat deze data ruim van te voren voor beide partijen bekend waren. Tijdens de consulten hebben we voldoende feedback gekregen waarmee we vervolgens aan de slag konden of aanpassingen konden maken. Ook was er altijd gelegenheid om vragen via de mail te stellen of om gemaakte stukken op te sturen.

2. Verloop van het proces

In de beginperiode zijn we erg lang bezig geweest met het vinden van een externe opdrachtgever. We wilden allebei graag een opdrachtgever uit het werkveld omdat dit onze motivatie, voor het verrichten van een onderzoek en het maken van een eindproduct, aanzienlijk vergrootte. Het viel echter niet mee om een instelling (met een doelgroep die ons aansprak) te vinden, die ook bereid was om mee te werken aan ons afstudeerproject.

We hebben heel wat instellingen gebeld, maar kregen vaak een negatief antwoord of we werden doorverwezen.

Hierdoor hebben we een wat trage start gemaakt en konden we ook niet beginnen met het schrijven van het startdocument of het uitzoeken van literatuur. Dit heeft wel voor wat spanningen gezorgd, maar gelukkig waren we in staat om dit te relativeren en op die manier de goede moed er in te houden.

Uiteindelijk kwamen we in contact met Halt Haaglanden en kregen van hen te horen over de Stop-reactie. Dit sprak ons beiden erg aan omdat we in onze stages ook te maken hebben gehad met jeugdcriminaliteit en kinderen met probleemgedrag. We hebben toen een gesprek gehad met het afdelingshoofd van Halt Haaglanden en kregen toestemming om ons project bij Halt uit te voeren.

Toen we aan de slag konden met ons onderzoek zijn we eerst literatuur gaan uitzoeken en hebben deze onderverdeeld. We zijn de boeken gaan lezen en hebben hier samenvattingen van gemaakt. Deze samenvattingen hebben we steeds op de project-mailbox geplaatst zodat we ook van de literatuur van elkaar op de hoogte waren. We zijn ongeveer tien weken bezig geweest om al de literatuur te bestuderen en samen te vatten.

Rond de kerstvakantie hebben we aan de hand van de literatuur, interview vragen opgesteld voor de medewerkers van Halt. Deze interviews hebben we in week 2 en 4 afgenomen. We hebben allebei een aantal interviews afgenomen en deze uitgewerkt.

We hebben het afdelingshoofd, een voormalig Stop-medewerker, twee Stop-medewerkers, en een medewerker van de Halt-afdoening geïnterviewd om een zo duidelijk mogelijk beeld van Halt en de Stop-reactie te krijgen.

Om een goed beeld van het bestaande programma te verkrijgen, hebben wij eenmaal zelf het Stop-spel gespeeld. Vervolgens is Annejet met een medewerker meegegaan om de uitvoering van dit spel door twee elf jarigen te observeren.

In week zes hebben we al onze informatie nog eens doorgenomen en hebben deze verdeeld over de hoofdstukken die ons verslag zouden gaan vormen. Toen zijn we begonnen met analyseren. We hebben de eerste paar hoofdstukken verdeeld en hebben deze individueel geschreven en geanalyseerd. Waarna we de hoofdstukken op de mailbox hebben geplaatst zodat we de hoofdstukken van elkaar konden lezen en aanvullingen en verbeteringen konden toevoegen.

Het hoofdstuk "Bouwstenen" en de conclusie hebben we wel samen geschreven. Omdat deze de kern van het onderzoek vormen, vonden we het belangrijk om deze samen te maken.

Deze manier van werken vonden wij zeer efficiënt. Doordat we individueel aan bepaalde stukken zaten, konden we in korte tijd veel doen. Door de stukken waar we individueel aan gewerkt hadden op de mail te zetten, bleven we van elkaars werk op de hoogte en konden we ook onze eigen ideeën, aanvullingen en verbeteringen toevoegen waardoor er kritisch naar elk stuk gekeken werd. Voor de belangrijkste hoofdstukken zijn we een aantal keer bij elkaar gekomen om hier samen aan te werken.

Als laatst hebben we alles nog eens samen doorgenomen en zo konden we de puntjes op de i zetten voordat we het concept zouden inleveren.

We hebben eenmaal een consultgesprek aangevraagd met Marion van de Sande. We hebben met haar overlegt over de mogelijkheden voor een nieuw programma voor onze doelgroep. Marion heeft ons een boek aangeraden van Diekstra en Gravenstijn waar we veel informatie uit hebben kunnen halen wat betreft de ontwikkeling van het kind en de mogelijkheden voor verschillende activiteiten.

Ook maakte Marion ons attent op de conferentie "Hoe bedoel je opvoeding?" van 8 april 2005 op de Haagse Hogeschool. We zijn van plan om deze conferentie te gaan bezoeken en we hopen hier nog informatie en ideeën op te doen voor ons eindproduct.

Behalve de moeizame, wat trage start van het afstudeerproject hebben we niet echt met tegenslagen te maken gehad. Wel hebben we ervaren dat we in relatief korte tijd zeer veel hebben gedaan. En dit heeft wel eens voor spanningsvolle momenten gezorgd, waardoor we allebei het idee kregen dat we geen tijd hadden voor andere dingen dan school.

Daarom moesten we elkaar ook wel eens erop aanspreken dat we heel goed bezig waren en goed volgens schema werkten en dat we ons dus niet zo druk moesten maken.

Daarom hebben we na de inlevering van het concept ook afgesproken om even een weekje rust te nemen zodat we daarna weer wat uitgerust verder konden.

We hebben een week later dan gepland het eindproduct gemaakt. Dit was een behoorlijk gestresste week geweest.

3. Wijze van analyseren en conclusies trekken

De analyse van de literatuur hebben we als volgt uitgewerkt; nadat we alle literatuur hebben samengevat, hebben we een concept van de hoofdstukindeling voor het productverslag gemaakt.

Samen hebben we al de samenvattingen van de literatuur nog eens doorgenomen en hebben we beoordeeld welk stuk literatuur bij welk hoofdstuk pasten.

Daarna hebben we de eerste paar hoofdstukken onderling verdeeld. Individueel hebben we de literatuur voor de hoofdstukken samengevat en linken gelegd met andere literatuur, interviews en informatiebronnen. Op basis hiervan en onze eigen ideeën en opvattingen hebben we de hoofdstukken geanalyseerd.

Nadat alle hoofdstukken klaar waren en we deze nog eens na gelopen hebben om de laatste aanpassingen te maken, zijn we begonnen aan de conclusie van het verslag. Hierin hebben we een antwoord op de probleemstelling gegeven door de belangrijkste punten uit het verslag kort weer te geven.

Naar aanleiding van deze conclusie hebben we het eindproduct kunnen maken en hadden we al snel een goed beeld over hoe het eindproduct eruit moest komen te zien.

4. Hoe we het werk aan het productverslag hebben ervaren

Tot op heden is ons afstudeerproject goed verlopen. We zijn allebei ook erg tevreden met wat wij tot nu toe hebben geproduceerd.

De start van het afstudeerproject was wel even stressvol, omdat we vonden dat er erg kort van te voren (3 weken) werd aangekondigd wanneer we ons startdocument zouden moeten inleveren.

Drie weken was voor ons wel erg kort om een onderwerp te bedenken, een opdrachtgever te vinden en een startdocument te maken.

Er was ons begin van het studiejaar wel verteld dat het afstuderen halverwege november zou beginnen, maar daar is verder niet veel aandacht aan besteed. Vandaar dat wij ook wat laat waren met het zoeken naar een opdracht.

Het begin van het project verliep dan ook niet zo lekker. Omdat we weinig respons en medewerking kregen van instellingen die we benaderden, zagen we het af en toe nogal somber in.

In die periode hebben we elkaar af en toe echt een beetje moed in moeten praten en elkaar aangemoedigd om verder te zoeken naar een opdrachtgever.

Toen we eenmaal Halt Haaglanden als opdrachtgever hadden is alles vrij soepel verlopen. We hebben gemerkt dat we allebei erg precies en secuur te werk willen gaan en het liefst zo goed mogelijk volgens de planning willen werken. Met als gevolg dat we af en toe misschien een beetje te ver doorslaan in het harde werken en op die manier soms hele weekeinden oversloegen omdat we per se iets af wilden hebben.

Annejet: "Ik heb met veel plezier aan het productverslag en eindproduct gewerkt. Ik vond het vooral erg leuk en interessant om de medewerkers van Halt te interviewen en aanwezig te mogen zijn bij het spelen van het Stop-spel door twee elf jarigen.

Het samenvatten van de literatuur vond ik echter wel erg veel werk. We hadden veel bronnen verzameld en konden ook nog heel wat studie boeken uit voorgaande jaren gebruiken. Omdat we zo lang bezig waren met samenvatten, had ik hier op een gegeven moment niet veel zin meer in en was ik blij toen we met analyseren konden beginnen.

Ik vond het erg leuk om te zien hoe de hoofdstukken die we schreven tot stand kwamen en op elkaar aansloten. Toen we hier mee bezig waren kon ik ook duidelijk vordering in het proces waarnemen.

Mijn sterke kanten tijdens dit project zijn vooral mijn enthousiasme en doorzettingsvermogen geweest. Ik vind het onderwerp van ons onderzoek erg interessant en daarom kan ik mezelf ook motiveren om een goed product te leveren.

Ik vind mezelf een doorzetter, als iets tegen zit (dat was voornamelijk in het begin van het proces) dan kan ik mezelf en de ander stimuleren om niet op te geven en positief te blijven.

Waar ik ook sterker in geworden ben, is het overzien van het geheel en de grote lijnen in de gaten houden. Doordat we een strakke planning hebben gemaakt in het begin van het project, had ik duidelijk overzicht over wat er moest gebeuren en hoe lang we daar dan de tijd voor hadden.

Een zwakke kant die ik bij mezelf ben tegengekomen is dat ik soms iets te makkelijk over dingen nadenk. Ik kan soms een houding hebben van 'dat doe ik wel even' maar dan blijkt er toch net iets meer bij te komen kijken. Bijvoorbeeld bij het schrijven van het hoofdstuk het Stop-spel. Ik had gedacht dat ik dat wel even in een middagje zou schrijven en dat het niet zoveel voor zou stellen. Toen ik het af had en Isabelle er naar gekeken had, vond zij dat het veel uitgebreider moest omdat dit een van de belangrijkste hoofdstukken zou worden.

Nadat we er even over gediscussieerd hadden, kwam ik erachter dat de analyse van dit hoofdstuk heel erg belangrijk was en inderdaad veel uitgebreider moest worden. We hebben het toen aangepast en meer betrokken op het voorgaande hoofdstuk.

Ik vind ook dat een heel sterke eigenschap van Isabelle, haar perfectionisme is. Ze kan heel kritisch naar stukken kijken en op die manier meer diepgang aanbrengen. Ik heb gemerkt dat ze ook haar eigen werk heel vaak naleest om zo nog eventueel verbeteringen en aanpassingen te maken.

Isabelle is ook erg enthousiast, ze zet zich altijd voor 100% in en wil net als ik een goed resultaat zien. Dit maakt de samenwerking tussen ons ook zo prettig.

Een zwakkere kant is dat ze soms wat onzeker kan zijn over wat ze geproduceerd heeft. Dan heeft ze het idee heeft dat haar stuk niet uitgebreid of duidelijk genoeg is, dit is een klein nadeel van haar perfectionisme.”

Isabelle: “Ik heb met veel enthousiasme aan het productverslag en het eindproduct gewerkt. Ik vond het analyseren van de theorie soms erg lastig aangezien we heel veel literatuur hadden bestudeerd en samengevat. Maar ik vond het een grote uitdaging en uiteindelijk vond ik het kritisch kijken en analyseren het leukste om te doen.

Ik heb wel gemerkt dat ik soms door kan schieten in het kritisch kijken naar de literatuur. Soms ging ik zo uitgebreid over zaken nadenken dat ik er niet meer uitkwam en door de bomen het bos niet meer zag. Dan moest ik het even weg leggen en er met Annejet over praten om de hoofdlijn weer te kunnen zien en verder te kunnen gaan. Dat vond ik erg prettig aan de samenwerking met Annejet, ze kon mij altijd weer op het goede spoor zetten als ik te ver doorraasde en de weg kwijt raakte. Ook heb ik vaak discussies aangesneden met vrienden over de theorie om helder te krijgen wat ik ergens van vind en wat anderen ervan vinden.

Ik vond het afnemen van de interviews erg spannend om te doen. Dit had ik door omstandigheden bij de vorige projecten niet kunnen doen. Achteraf heb ik gemerkt dat ik liever aantekeningen maak en luister in plaats van dat ik een interview afneem. Ik vind het lastig om bij een interview er op te waken om een goed antwoord op de vraag te krijgen, ik ben snel afgeleid wanneer de respondent afdwaalt van de vraag. Ik vond dat Annejet beter erop kon letten dat er een goed en helder antwoord kwam op de vraag. Ondanks dit hebben we wel allebei ongeveer evenveel interviews afgenomen.

Ik vind dat we allebei ontzettend harde werkers zijn. We hebben elkaar nooit hoeven aansporen om te gaan werken of om harder te werken. En we hebben allebei onze periode gehad dat we het hele weekend alleen maar zaten te typen en te stressen. Wanneer één van ons wat rustiger aan wilde doen, spraken we ook af dat we allebei een weekend niks gingen doen.

Annejet en ik denken over heel veel zaken hetzelfde en we weten elkaar ook te overtuigen door argumenten waar we elkaar in kunnen vinden. Ik heb de samenwerking als heel prettig ervaren. We vulden elkaars hoofdstukken goed aan en het samen werken aan een hoofdstuk ging ook heel erg goed. We hebben eigenlijk geen grote meningsverschillen gehad tot nu toe.

Een zwakke kant van mij is dat ik vaak alles uitstel tot op het laatste moment. Annejet heeft deze eigenschap volgens mij niet. Daardoor probeer ik ook mijn werk bijtijds te doen aangezien zij daar anders de dupe van kan zijn. Ik vind het soms best wel moeilijk om me ertoe te zetten maar tot nu toe gaat het goed. We hebben alle deadlines gehaald.

Annejet is niet zo kritisch als ik ben. Maar ik vond dit juist heel prettig omdat ik denk dat we anders eeuwig zouden doen over bepaalde zaken en moeilijk knopen konden doorhakken. Ik vind Annejet een harde en enthousiaste werker en ik zou zo weer een project met haar doen.